ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA IAŞI · INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

IV-4508 V
Inv. 13.314

BIBLIOTHECA ARCHAEOLOGICA MOLDAVIAE XV

DAN GH. TEODOR

UN CENTRU MEŞTEŞUGĂRESC DIN EVUL MEDIU TIMPURIU.
CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LOZNA-BOTOŞANI

MUZEUL BRĂILEI EDITURA ISTROS

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ-FILIALA IAȘI
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Str Th Codrescu nr 8, Pavilionul H
700479 IAȘI-ROMÂNIA
Cota IV - 4508 ✓
Inventar 13.314
nr. sistem: 65452

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

DAN GH. TEODOR

UN CENTRU MEŞTEŞUGĂRESC DIN EVUL MEDIU TIMPURIU. CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LOZNA-BOTOŞANI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ-FILIALA IAŞI
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Str Th Codrescu nr 6,Pavilionul H
700479 IAŞI-ROMÂNIA
Cota IV-4508
Inventar 13.314

ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA IAŞI
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

DAN GH. TEODOR

UN CENTRU MEŞTEŞUGĂRESC DIN EVUL MEDIU TIMPURIU. CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LOZNA-BOTOŞANI

MUZEUL BRĂILEI EDITURA ISTROS

BRĂILA, 2011

https://biblioteca-digitala.ro

BIBLIOTHECA ARCHAEOLOGICA MOLDAVIAE XV

EDIDERUNT
VICTOR SPINEI et VIRGIL MIHĂILEȘCU-BÎRLIBA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:
TEODOR, DAN GH.
Un centru meşteşugăresc din Evul Mediu timpuriu : (cercetările arheologice de la Lozna - Botoşani) / Dan Gh. Teodor. – Brăila : Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2011
ISBN 978-973-1871-84-4

902(498 Lozna)

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Muzeului Brăilei, Editura Istros.

https://biblioteca-digitala.ro

SUMAR

Abrevieri 7

I. Introducere 9

II. Complexele de locuire, atelierele şi anexele gospodăreşti 15

III. Inventarul complexelor de locuire şi meşteşugăreşti 41

IV. Consideraţii finale 59

V. Résumé 77

VI. Ilustraţii 83

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ABREVIERI

Acta MM	Anuarul Muzeului de istorie Vaslui
A I M	Archeologiceski Issledovanija v Moldavii, Chişinău
Aluta	Aluta - Anuarul Muzeului de istorie Sf. Gheorghe
AMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
AMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău
Arch.Ert.	Archaeologia Értesitö, Budapest
ArhMold.	Arheologia Moldovei, Iaşi - Bucureşti
ASU Iaşi	Analele Ştiinţifice alc Universităţii Iaşi, seria biologie
Carpica	Carpica, Muzeul de Istorie Bacău
CI	Cercetări Istorice, Iaşi (serie nouă)
Dacia	Récherches et découvertes archéologiques en Roumanie I-XII, 1924-1948; Nouvelle Série, Bucureşti, I, 1957
EAIVR	Enciclopedia Arheologiei şi Istoriei Vechi a României, Bucureşti
Hierasus	Anuarul Muzeului de Istorie Botoşani
Materiale	Materiale şi Cercetări Arheologice, Bucureşti, Tulcea, Oradea, Braşov, Ploieşti, Vaslui
MemAntiq.	Memoria Antiquitatis, Piatra Neamţ
MIA	Materialy i Issledovanija po Arheologii SSSR, Moskva, Leningrad
Musaios	Musaios Anuarul Muzeului de Istorie, Buzău
Pam Arh.	Památky Archeologické, Praga
Pontica.	Pontica, Studii şi Materiale de Istorie, Arheologie şi Muzeografie, Constanţa
RRH	Revue Roumaine d'Histoire, Bucureşti
SA	Sovietskaja Archeologia, Moskva
SAA	Studia Antiqua et Archaeologica, Iaşi
Sargetia	Sargetia, Acta Musei Devensis, Deva
SCIV(A)	Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie, Bucureşti
SVOD	SVOD, Arheologiceskih Istocinikov, Moskva
Tyragetia	Tyragetia, Anuarul Muzeului de Istorie Naţională, Chişinău

https://biblioteca-digitala.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ-FILIALA IAȘI
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Str. Th. Codrescu nr. 5, Pavilionul H
700479 IAȘI-ROMÂNIA
Cota IV - 4508
Inventar - 13.314

https://biblioteca-digitala.ro

I. Introducere

Investigaţiile arheologice privind istoria primului mileniu d. Hr. întreprinse constant şi pe scară largă în regiunile de la est de Carpaţi, timp de peste o jumătate de secol, au reuşit să scoată la iveală un număr considerabil de vestigii, de o deosebită importanţă. Între acestea, un loc aparte prin însemnătatea şi semnificaţia lor o au acelea din perioada primului mileniu d. Hr., vreme în răstimpul căreia, concomitent cu multiple şi profunde prefaceri de ordin social-economic, cultural, etno-demografic şi de viaţă spirituală, s-a derulat şi definitivat şi complexul proces al etnogenezei româneşti[1].

De-a lungul multor decenii, ca urmare a amplelor cercetări arheologice sistematice efectuate într-o serie de obiective databile în perioada de timp menţionată, au putut fi identificate şi puse în circuitul ştiinţific, o serie de aspecte inedite de cultură materială şi de viaţă spirituală, pe baza cărora au fost mai bine elucidate vechile tradiţii autohtone, multiplele elemente şi influenţe transmise de civilizaţia romană târzie şi bizantină, contactele directe dintre localnici şi numeroasele grupuri de alogeni, precum şi consecinţele determinate de desfăşurarea marilor migraţii de populaţii dinspre răsăritul Europei, care au afectat pentru îndelungată vreme largi zone ale continentului european.

Între obiectivele arheologice care prezintă o importanţă ştiinţifică aparte, prin numărul şi diversitatea vestigiilor descoperite, un loc deosebit îl are, fără îndoială, aşezarea medievală timpurie identificată şi cercetată sistematic prin intermediul unor ample şi stăruitoare săpături arheologice, de la Lozna, Judeţul Botoşani.

Vestigiile descoperite în această aşezare au oferit posibilitatea unei mai bune cunoaşteri a aspectului de cultură materială şi de viaţă spirituală, datând din perioada cuprinsă între sfârşitul secolului al VII-lea şi eventual începutul secolului al IX-lea d. Hr., aspect caracteristic zonelor de la est de Carpaţi, facilitând în felul acesta o mai corectă înţelegere a multiplelor şi profundelor transformări care s-au petrecut, de-a lungul câtorva veacuri, în sânul societăţii autohtone şi care au dus în cele din urmă, către sfârşitul primului mileniu d. Hr., la cristalizarea unei culturi materiale proprie regiunilor de la nordul Dunării de Jos, în general, cultură considerată specifică pentru populaţia veche românească din această parte a spaţiului carpato-dunăreano-pontic[2].

Aşezarea de la Lozna-Botoşani a fost identificată cu prilejul unei cercetări de suprafaţă efectuată în anul 1963 de un colectiv de la Institutul de Arheologie din Iaşi, pe locul denumit *La Ocoale*, aflat la circa 2,5 km în partea de sud-est a comunei[3].

---

[1] *Istoria Românilor*, vol. II, Bucureşti 2001, p. 555-761.

[2] I. Nestor, *Contributions archéologiques aux problèmes des Proto-Roumaines. La civilisation de Dridu*, în ***Dacia N.S.***, II, 1958, p. 371-382.

[3] Descoperirea a fost comunicată Muzeului de Istorie din Iaşi de către prof. M. Perju din localitate. Cercetarea arheologică de suprafaţă a fost efectuată în acelaşi an de către profesorii M. Petrescu-Dîmboviţa, N. Zaharia, D. Gh. Teodor şi M. Dinu.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu puțin timp înainte de cercetarea de suprafață menționată, așezarea fusese parțial afectată de săparea unui șanț de protecție a pădurii *Străteni*, situată în această parte a comunei, lucrare de interes obștesc, care a secționat parțial mai multe locuințe semiadâncite, scoțând la iveală o serie de importante vestigii medievale timpurii.

Avându-se în vedere numărul mare al fragmentelor ceramice descoperite întâmplător, dar și posibilitatea identificării unor noi locuințe, în același an, Institutul de Arheologie din Iași a inițiat un sondaj arheologic, cu care prilej au fost cercetate mai multe complexe de locuire și scoase la iveală resturi ceramice și obiecte deosebit de interesante care, curând, au fost amplu valorificate științific[4].

Așezarea de la Lozna se află situată în zona de nord-est a Românici, în interfluviul cursurilor superioare ale Siretului și Prutului. Regiunea face parte din prelungirile răsăritene ale Podișului Sucevei care, în arealul fostului ținut Dorohoi, depășește culoarul râului Siret spre nord-est. Aceste prelungiri se mărginesc la est și sud-est cu Câmpia Jijiei, la vest cu Valea Siretului iar la nord-est cu Câmpia Hotinului și o parte din cursul superior al Prutului din vecinătatea Podișului Podolic[5]. Apropierea zonei la circa 1-1,5 km vest de albia râului Siret, arteră importantă de legătură cu regiunile învecinate ale obcinilor Bucovinei, clima temperată și suprafețele întinse acoperite altă dată cu întinse păduri de foioase, au oferit din cele mai vechi timpuri condiții prielnice pentru întemeierea unor statornice comunități umane. Bogăția deosebită a vestigiilor străvechi atestate în această zonă, ca urmare a unor ample și intense cercetări arheologice întreprinse timp de mai multe decenii, multe dintre descoperiri prezentând o importanță aparte, nu numai pentru istoria veche și medievală a acestor ținuturi, ci și pentru aceea a întregului spațiu de la est de Carpați și chiar pentru zonele din imediata vecinătate, constituie fără îndoială grăitoare dovezi despre posibilitățile sporite oferite de aceste plaiuri pentru existența și dăinuirea aici a unor numeroase comunități sătești[6].

Așezarea de la Lozna-Botoșani își are vatra situată pe una din terasele pârâului *Bahna (Turbărie)*, care străbate cunoscuta zonă de turbă, cuprinsă între localitățile Dersca și Lunca (Vârful Câmpului). Ea se întinde pe o suprafață de peste 3 ha, fiind limitată la nord-est de pădurea *Lozna-Străteni*, iar la sud-vest de zona mlăștinoasă a turbăriei menționate. Panta relativ lină, apropierea de sursele de apă și de pădure, ca și poziția terenului, în ușoară pantă și protejat împotriva vânturilor de dealurile situate spre nord nord-vest, au oferit acestei microzone condiții deosebit favorabile pentru întemeiere unei statornice locuiri.

Cu prilejul sondajului arheologic efectuat în anul 1963 au fost descoperite cinci locuințe semi-îngropate și trei cuptoare meșteșugărești, situate în spațiul dintre complexele de locuire[7]. După o întrerupere de peste un deceniu și jumătate, determinată de cauze obiective, săpăturile arheologice sistematice au fost reluate în anul 1979 și continuate apoi, fără întrerupere, până în anul 1989 inclusiv, așezarea fiind astfel cercetată în întregime. Prin săpăturile întreprinse s-au dezvelit în total un număr de 40 de complexe de locuire și

[1] D. Gh. Teodor, I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi*, în ***ArhMold***, IV, 1966, p. 279-291.

[5] V. Tufescu, *Județul Botoșani*, București, 1977, p. 16-20; V. Băcăuanu, N. Barbu, M. Pantazică, Al. Ungureanu, D. Chiriac, *Podișul Moldovei - natură, om, economie*, (coordonator V. Băcăuanu), București 1980, p. 8-11.

[6] Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol. I-II, București, 1976.

[7] D. Gh. Teodor, I. Mitrea, *op. cit.* p. 279-291.

https://biblioteca-digitala.ro

meşteşugăreşti, o groapă utilizată ca atelier şi câteva cuptoare şi gropi menajere. În imediata apropiere a aşezării (în marginea ei de nord-vest) s-a investigat parţial şi o interesantă necropolă de incineraţie datând dintr-o perioadă imediat anterioară obiectivului medieval timpuriu, din care au fost scoase la iveală mai multe morminte, în marea lor majoritate lipsite de inventar.

Din cele 40 de complexe cercetate, opt au fost utilizate şi ca ateliere meşteşugăreşti, la care se adaugă şi o groapă specială, folosită şi ea ca atelier, în care s-au prelucrat diverse metale, dar şi os, corn şi lut. În preajma acestor complexe de locuire şi meşteşugăreşti, aşa cum am mai menţionat, au fost descoperite şi opt cuptoare speciale construite în aer liber, în scopul prelucrării metalelor sau pentru utilizări casnice cotidiene, amenajate în spaţiul dintre locuinţe, unele dintre ele fiind folosite probabil şi pentru ars ceramica.

Investigarea aşezării, ţinând cont de configuraţia terenului aflat în uşoară pantă dinspre nord-est către sud-vest, s-a făcut prin intermediul unui număr de 52 de secţiuni, cu lungimi diferite (unele depăşind 100m) şi cu lăţimea, de regulă de 1,50m-2,00m, trasate pe direcţia înclinării pantei. La acestea se adaugă câteva zeci de casete, de diferite dimensiuni, deschise pentru dezvelirea şi cercetarea integrală a complexelor identificate. Menţionăm că secţiunile de control au fost trasate doar până în marginea de sud-vest a aşezării, în sectorul din imediata apropiere a pârâului *Bahna (Turbăriei)*, care mărgineşte aici aşezarea, unde structura solului indica existenţa unor depuneri de turbă, precum şi a unei persistente pânze de apă, zonă care, probabil, de la început a fost evitată de locuitorii acestui sat, nefiind propice, din cauza umidităţii excesive, pentru construirea locuinţelor sau cuptoarelor.

În general, locuinţele sunt parţial adâncite în sol şi, fără excepţie, sunt prevăzute, în unul din colţurile lor cu vetre de foc sau cuptoare, construite din lut şi înconjurate cu pietre de râu şi grezii locale, unele din aceste instalaţii de foc fiind prevăzute şi cu o boltă, construită din lut sau din pietre.

Din punct de vedere stratigrafic, s-a constatat că orizontul cultural căruia îi aparţine aşezarea se află imediat sub solul vegetal actual, gros de circa 0,15-0,25 m., care a fost afectat continuu de arăturile întreprinse timp de zeci de ani şi de şuvoaiele de apă din timpul anotimpurilor mai ploioase. Orizontul cultural medieval timpuriu este pe întreg cuprinsul aşezării destul de subţire, variind ca grosime doar între 0,20-025 m. şi nu suprapune nicăieri un alt nivel de cultură dintr-o perioadă anterioară, cu excepţia amintită din marginea de nord-vest (necropola de incineraţie) şi nici nu este suprapus la rândul lui de un alt strat cultural datând dintr-o perioadă ulterioară.

În ceea ce priveşte repartiţia complexelor de locuire în cadrul aşezării, se observă câteva grupuri, înşiruite liniar, pe direcţia aproximativ nord-est sud-vest, cele mai multe ateliere fiind situate la margine de est a vetrei satului.

În total, prin secţiunile şi casetele trasate s-a putut cerceta efectiv o suprafaţă de circa 1500 m^2, aşezarea fiind astfel investigată în întregime, limitele arealului ei fiind astfel destul de clar determinate prin secţiunile de control săpate în partea de nord şi de vest.

Este important de reţinut că numărul mare al atelierelor şi cuptoarelor meşteşugăreşti descoperite în aşezarea de la Lozna s-a datorat, după opinia noastră, depunerilor de limonit (hematit), existente în turbăria de la Dersca, aflată la circa 1 km. nord vest, dar şi mineralizaţiilor de oxizi de fier aflaţi din abundenţă în malurile pârâului *Bahna (Turbăriei)*, care mărgineşte partea de sud a aşezării, pârâu care îşi are obârşia tot în mlaştina eutrofă

https://biblioteca-digitala.ro

(turbăria) menționată. Depozitele de limonit din turbăria de la Dersca, ca și cele de pe malurile pârâului amintit, sunt bogate în oxizi de fier, având la 100 gr. de depunere 41,98 gr. Fe_2O_3. Asemenea depozite de oxizi de fier conțin un destul de mare procentaj de metal, de 29,93 gr.%[8]. Această sursă importantă de materie primă a contribuit fără îndoială la construcția unor ateliere pentru reducerea acestui *minereu de mlaștină* și obținerea unor lupe de fier pentru prelucrare și concomitent și la existența altor ateliere, destinate producerii obiectelor vestimentare și de podoabă, a făuririi unor obiecte din os și corn, a modelării și arderii oalelor și diverselor obiecte din lut etc. De aceea, considerăm că la Lozna s-a dezvoltat un adevărat centru meșteșugăresc, atelierele, cuptoarele, numărul mare al uneltelor și obiectelor, al resturilor ceramice, ca și prezența unor importuri, dovedind aici multiple și susținute îndeletniciri economice, cu strânse legături nu numai în zona geografică apropiată, ci și cu altele mai îndepărtate, o asemenea activitate ne mai fiind deocamdată atestată și în alte așezări din aceeași vreme.

În ceea ce privește necropola de incinerație, aparținând unei perioade anterioare așezării (secolele VI-VII d. Hr.), trebuie precizat că ea a fost cercetată doar parțial și că inițial cimitirul a fost probabil mai extins, fiind în bună măsură distrus de unele din locuințele așezării sau chiar de lucrările de interes obștesc (agricole) practicate timp de mai multe decenii , complexele funerare aflându-se la adâncimi destul de mici, de numai 0,25m-0,30m. Caracteristicele ritului și ritualului de înmormântare, ca și unele resturi de ofrande îi asigură acestei necropole, în mod cert, o datare anterioară existenței așezării[9].

În ansamblul săpăturilor întreprinse la Lozna este necesar să reținem și faptul că așezarea de aici, așa cum am mai menționat, a fost cercetată sistematic în întregime, fiind din acest punct de vedere una dintre puținele din vremea respectivă de la noi din țară, care a beneficiat de o asemenea investigare arheologică integrală și care a putut astfel oferi informații mult mai complete.

Menționăm că orizontul cronologic și cultural căruia îi aparține așezarea de la Lozna a fost pentru prima oară cercetat mai pe larg aici, importanța sa fiind evidențiată tocmai de numărul destul de limitat a unor asemenea obiective depistate prin investigațiile întreprinse în regiunile de la est de Carpați.

Asemenea așezării de la Lozna, cele identificate și doar parțial sau mai rar integral cercetate de la Suceava-Drumul Național[10], Poiana-Suceava[11], Hlincea-Iași[12], Borniș-Neamț[13] sau orizonturile culturale din aceeași vreme studiate la Hansca-Ialoveni[14], Izvoare-Bahna[15] și

---

[8] Analizele au fost efectuate în laboratoarele Muzeului Național de Istorie a României din București prin amabilitatea muzeografului Dan Drăguș.

[9] Necropola este în curs de publicare.

[10] Alexandrina Alexandrescu, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul Oraș*, în Materiale IV, 1957, p. 253; Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul Oraș*, în Materiale V, 1959, p. 607; T. Martinovici, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava* în ***Materiale*** VI, 1959, p. 687-692.

[11] M. Andronic, Poiana. *O așezare din secolele VIII-IX d.Chr.*, Suceava, 2005.

[12] M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *Șantierul Hlincea-Iași*, în SCIV, 4, 1953, 1-2, p. 312-313; idem, în ***SCIV***, 5, 1954, 1-2, p. 233-239; idem, în ***SCIV***, 6, 1955, 3-4, p. 687-693.

[13] D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *Așezarea medievală timpurie de la Borniș-Vărărie, jud. Neamț*, în MemAntiq, XIX, 1994, p. 333-354.

[14] Gh. Postică, *Românii din Codrii Moldovei în evul mediu timpuriu*, Chișinău, 1994.

[15] I. Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna*, Piatra Neamț, 1998.

https://biblioteca-digitala.ro

Davideni-Neamţ[16], Dodeşti[17] şi Banca-Vaslui[18], Băiceni-Iaşi[19] şi altele se înscriu plenar în seria unui aspect de cultură materială datat mai larg, între sfârşitul secolului al VII-lea şi începutul secolului al IX-lea, orizont pe care noi l-am definit şi denumit cu mai multă vreme înainte, după cele mai reprezentative descoperiri, aspectul de tip *Lozna-Suceava-Drumul-Naţional*[20], mai corect *(Lozna-Borniş)*[21]. În evoluţia generală a culturii materiale din regiunile de la est de Carpaţi din perioada celei de a doua jumătăţi a primului mileniu al erei creştine, acest aspect cultural constituie fără îndoială una dintre verigile importante de legătură între cultura romanică de tip *Costişa-Botoşana-Hansca*[22] şi aceea veche românească, cunoscută sub denumirea de civilizaţia de tip *Dridu*[23].

Determinarea limitelor cronologice în care a evoluat aspectul de cultură de tip *Lozna-Borniş* a fost posibilă pe baza analizei atente şi directe a vestigiilor din obiectivele datând din aceeaşi vreme, situate în diferite zone ale spaţiului de la est de Carpaţi şi în egală măsură a studierii comparative a trăsăturilor care caracterizează, fie aspectul cultural anterior, fie a aceluia din perioada imediat ulterioară[24]. La aceasta se adaugă determinările făcute prin studierea unor vestigii atestate în alte părţi ale ţării, datate în acelaşi interval de timp.

Descoperirea, precizarea limitelor cronologice şi determinarea trăsăturilor conţinutului culturii de tip *Lozna-Borniş*, reprezintă fără îndoială una din importantele realizări ale arheologiei româneşti din ultima jumătate de secol, care nu ar fi fost posibilă fără investigarea arheologică sistematică efectuată în aşezarea eponimă sau în altele din aceeaşi vreme. Datele puse la dispoziţie de săpăturile arheologice întreprinse în aşezarea de la Lozna-Botoşani contribuie într-o însemnată măsură la mai buna înţelegere a evoluţiei culturii materiale şi vieţii spirituale locale din regiunile de la est de Carpaţi, facilitând totodată posibilitatea reconstituirii parţiale a unora din realităţile social-economice şi culturale dintr-o importantă perioadă din derularea complexului proces de etnogeneză românească.

Prin valoarea vestigiilor scoase la iveală, problematica complexă şi actuală, amploarea şi durata cercetărilor, şantierul arheologic de la Lozna-Botoşani a oferit posibilităţi utile de participare a unor cunoscuţi cercetători şi muzeografi, care şi-au adus un bine venit aport la buna desfăşurare a lucrărilor. În acest sens, aducem şi aici mulţumirile noastre cercetătorilor, muzeografilor şi profesorilor dr. Silvia Teodor, dr. Ion Mitrea, dr. Liviu

---

[16] Idem, *Comunităţi săteşti la est de Carpaţi in epoca migraţiilor, Aşezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamţ, 2001, p. 177-207 şi figurile corespunzătoare.

[17] D. Gh. Teodor, *Continuitatea populaţiei autohtone la est de Carpaţi. Aşezările din secolele VI-XI e. n. de la Dodeşti-Vaslui*, Iaşi, 1984, p. 49-106.

[18] Ruxandra Maxim Alaiba, *Consideraţii preliminare cu privire la viaţa spirituală a locuitorilor aşezării de la Gara Banca-Vaslui din secolel IX-X*, în ***ArhMold.***, XII, 1988, p. 253-261; eadem, *Locuinţe din sec. III-IV şi VIII-IX descoperite la Gara Banca, jud. Vaslui* în ***Materiale***, Bucureşti, 1993, p. 355-359.

[19] V. Spinei, *Aşezarea prefeudală tirzie de la Băiceni-Siliştе*, în ***ArhMold.***, VII, 1972, p. 307-330.

[20] D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n*, Iaşi, 1978, p. 88. Ulterior am optat pentru denumirea de, aspectul cultural de tip *Lozna-Borniş*, vestigiile din ultima aşezare fiind mai reprezentative decât acelea de la Suceava.

[21] În acest sens vezi, idem, *Regiunile carpato-nistriene în secolele V-X d. Hr* în *Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat* (coord. V. Spinei), Iaşi, 1997, p. 98-101.

[22] Idem, Conceptul de cultură „Costişa-Botoşana". Consideraţii privind continuitatea populaţiei autohtone la est de Carpaţi în secolele V-VII e.n., în ***SAA***, I, 1983, p. 215-227; idem, *Civilizaţia romanică la est de Carpaţi în secolele V-VII e.n. Aşezarea de la Botoşana-Suceava*, Bucureşti, 1984.

[23] I. Nestor, *op. cit.* p. 371-382; Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, Bucureşti, 1967, *passim*.

[24] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în *Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Iaşi, 1997, p. 98-101.

https://biblioteca-digitala.ro

Octavian Şovan, dr. Mugur Andronic, dr. Viorel Butnaru, Paul Şadurschi, Dan Drăguş şi Viorica Enăchiuc.

Este de asemenea de datoria noastră să mulţumim cadrelor didactice din comună, ca şi conducerii administrative a localităţii, care ne-au sprijinit permanent în buna desfăşurare a lucrărilor arheologice, înţelegând importanţa cercetării efectuate pentru cunoaşterea realităţilor trecutului nostru istoric.

https://biblioteca-digitala.ro

II. Complexele de locuire, atelierele şi anexele gospodăreşti

Locuinţa nr. 1 (fig. 3a), a fost descoperită cu ocazia săpării şanţului de protecţie a pădurii Străteni în anul 1963, în sectorul de nord est al aşezării. Şanţul de protecţie menţionat a afectat această locuinţă doar pe porţiunea dinspre latura sa de sud, distrugând o parte din perete şi podea. Pentru dezvelirea integrală a locuinţei s-a deschis o casetă. În plan locuinţa avea formă patrulateră, cu colţurile destul de bine rotunjite. Dimensiunile laturilor sale erau de circa 3,20 m x 3,15 m, iar orientarea lor, ţinând seama de poziţia vetrei (parţial distrusă de şanţul de protecţie al pădurii), aproximativ est-vest. Adâncimea medie a locuinţei, măsurată de la solul actual de călcare (fiind în pantă), varia între -0,50m şi -0,70m. Pe latura de vest se afla probabil intrarea, iar în faţa ei spre colţul laturilor de sud-est vatra, construită dintr-o lipitură de lut, groasă de 1,5 cm, având formă ovală şi înconjurată de pietre de râu şi grezii locale, unele parţial arse. De-a lungul pereţilor, la nivelul podelei, care era destul de bine bătătorită, se mai păstrau resturile carbonizate ale bârnelor de lemn situate la baza pereţilor. Aceştia erau probabil alcătuiţi dintr-o împletitură de nuiele lipită cu lut, sprijinită pe un schelet din lemn.

În umplutura locuinţei s-a descoperit un străpungător din os, prevăzut la capăt cu un orificiu pentru atârnat (fig.55/8), câteva fragmente de vase lucrate la roată (fig. 67/6, 8-9) şi mai multe resturi ceramice provenite din oale lucrate cu mâna, din care se remarcă un fragment de tigaie cu marginea scundă (fig. 104/11). Alături de aceste resturi au mai fost descoperite câteva oase de animale şi mici bucăţi de cărbuni şi chirpici. Nu au fost descoperite gropi de la stâlpii de susţinere ai pereţilor şi ai acoperişului.

Locuinţa nr. 2 (fig. 3b) a fost identificată de asemenea cu ocazia săpării şanţului de protecţie a pădurii în anul 1963, tot în partea de nord-est a aşezării. Şanţul amintit a distrus aproape în întregime latura de sud, afectând în mare măsură şi instalaţia de încălzire. Pentru a dezveli întreaga suprafaţă a locuinţei s-a deschis o casetă corespunzătoare. În plan locuinţa avea formă patrulateră cu colţurile relativ bine rotunjite, dimensiunile laturilor sale fiind de circa 3,40m x 3,50m, iar orientarea lor aproximativ nord-sud. Adâncimea de la care a fost săpată groapa locuinţei era de -1m., măsurată de la nivelul actual de călcare. Podeaua, uşor alveolată către centrul ei, era în general bine bătătorită fiind parţial acoperită cu un strat subţire de cenuşă amestecată cu puţine resturi de cărbuni de lemn. De asemenea, tot către centrul podelei se aflau răvăşite pietre de râu şi grezii locale, unele puternic înroşite de foc, provenite de la dărâmarea paramentului care înconjura vatra. Aceasta era alcătuită dintr-o lipitură de lut groasă de circa 2,5 cm, având formă aproape circulară şi fiind înconjurată de pietre de râu şi grezii locale. Pe latura de nord, în colţul de nord-vest şi pe mijlocul ei, ca şi în colţul de sud-vest s-au descoperit gropi provenite de la parii de susţinere ai pereţilor şi ai acoperişului. Pe latura de sud, către mijlocul ei se mai păstrau câteva resturi de bârne carbonizate provenite de la baza de susţinere a pereţilor, alcătuiţi probabil din împletituri de nuiele lipite cu lut. Intrarea este posibil să se fi aflat pe latura de sud-vest.

https://biblioteca-digitala.ro

În umplutura locuinței, printre dărâmăturile vetrei, în centrul podelei s-a descoperit un fragment din lama unui cuțit din fier, puternic oxidat, o fusaiolă din lut, (fig. 47/2), un străpungător fragmentar din os şi un altul lucrat dintr-un corn de cerb (fig. 63/1). Împreună cu aceste obiecte au mai fost descoperite şi resturile unui vas borcan, lucrat cu mâna, care s-a putut întregi parțial (fig.75/2; 76/3), precum şi câteva fragmente provenite tot din vase lucrate cu mâna, dintre care menționăm un rest din marginea unui vas de dimensiuni mijlocii, ornamentat cu alveole (fig.93/2). De asemenea, s-au mai descoperit câteva bucăți mici de cărbuni de lemn şi chirpici de la pereții locuinței şi câteva oase de animale.

Locuința nr. 3 (fig. 3c) a fost descoperită tot de şanțul de protecție a pădurii în anul 1963, de asemenea în partea de nord-est a aşezării. Şanțul a distrus latura ei de nord-est afectând şi o mică parte din instalația de încălzire. Pentru a dezveli întreaga suprafață a locuinței s-a deschis o casetă corespunzătoare. În plan locuința avea formă patrulateră cu colțurile rotunjite. Dimensiunile laturilor ei erau de circa 3,30m x 3,00m, iar orientarea aproximativ nord-est sud -vest. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinței era de -0,80m, măsurată de la suprafața actuală de călcare. Pe latura de nord-est se afla probabil intrarea, iar instalația de încălzire plasată în colțul de sud-est. Vatra era formată dintr-o lipitură de lut de formă ovală groasă de 1 cm, înconjurată de pietre de râu şi grezii locale, unele puternic înroşite sau înnegrite de foc. În colțul de sud-vest se afla o groapă puțin adâncă umplută cu cenuşă, un strat subțire de cenuşă aflându-se şi în jurul vetre de foc, pe podea.

În interiorul locuinței s-au descoperit patru străpungătoare din os, întregi sau fragmentare (fig. 57/8; 60/8; 61/2-5), precum şi mai multe fragmente ceramice provenite din oale lucrate cu mâna, din care s-au putut întregi două vase de tip borcan (fig.75/1,4; 76/1,4) şi un castron de formă tronconică, prevăzut la bază cu un orificiu (fig. 77/3), utilizat probabil în scop meşteşugăresc în procesul de reducere a minereului de mlaştină (limonit). Alte fragmente mai mici, provenite din vase de tip borcan (fig. 91/1-2) şi dintr-un castron (fig. 106/6) au fost lucrate de asemenea cu mâna, alături de acestea fiind descoperite şi câteva fragmente mai mici din tigăi cu marginea scundă şi fundul mult îngroşat. În umplutura locuinței se mai aflau şi resturi de chirpici, cenuşă şi mici bucăți de cărbuni, precum şi câteva oase de animale.

Locuința nr. 4 (fig. 3d). Pentru a verifica întinderea aşezării, tot în anul 1963, la circa 40-50m nord-est de locuința nr. 3, în zona de nord-est a vetrei de sat şi tot în apropierea şanțului de protecție care mărgineşte pădurea, s-a trasat pe direcția nord-est sud-vest o secțiune cu lungimea de 15m şi lățimea de 1m. În spre capătul de nord a secțiunii a fost identificată o nouă locuință pentru care s-a deschis o casetă în vederea dezveliri ei în întregime. Locuința avea de asemenea formă rectangulară în plan, cu colțurile destul de rotunjite şi dimensiunile laturilor de circa 3,50m x 3,30m. Orientarea sa era aproximativ nord-sud. Adâncimea medie de la nivelul inițial de la care a fost săpată groapa locuinței era de -0,65-0,70m. Podeaua amenajată în uşoară pantă fusese bine bătătorită. Instalația de încălzit, relativ bine păstrată, era situată în colțul de nord-vest fiind alcătuită dintr-o lipitură de lut groasă de circa 2cm, înconjurată de pietre de râu şi grezii locale, unele înroşite şi înnegrite de foc. În fața vetrei, către mijlocul podelei , se afla o groapă puțin adâncă umplută cu cenuşă şi mici bucăți de cărbuni. Intrarea se afla probabil pe latura de sud - est.

În interiorul locuinței s-a descoperit o lamă de cuțit din fier (fig. 34/15), un fragment dintr-o grezie folosită la ascuțitul diferitelor obiecte din metal sau os şi un străpungător din os (fig. 57/3). De asemenea, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice provenite din oale

https://biblioteca-digitala.ro

borcan şi tigăi cu marginea scundă şi fundul îngroşat lucrate cu mâna, din care s-a putut întregi un vas de tip borcan (fig. 75/3; 76/2). Nu s-a descoperit nici un fragment din vase lucrate la roată. Alături de fragmentele ceramice menţionate se mai aflau resturi de cărbuni de lemn şi bucăţi mici de chirpici, precum şi câteva oase de animal.

Locuinţa nr. 5 (fig. 10a) a fost descoperită în anul 1963, tot ca urmare a săpării şanţului de protecţie menţionat, în partea nord-estică a aşezării. Şanţul de protecţie a distrus o porţiune de circa 1m lăţime din suprafaţa centrală a locuinţei, instalaţia de încălzire nefiind afectată. Pentru dezvelirea locuinţei s-a deschis o casetă. Locuinţa avea în plan formă patrulateră, colţul dinspre nord-est fiind relativ rotunjit. Dimensiunile laturilor erau de circa 3,50m x 3,10m iar orientarea lor aproximativ nord-est sud-vest. Vatra, aflată în colţul de sud, era constituită dintr-o lipitură de lut de formă circulară, groasă de 1,5 cm, mărginită de câteva pietre de râu şi grezii locale, unele dintre ele parţial arse sau înnegrite de foc. Câteva dintre aceste pietre erau răvăşite pe podea , către mijlocul ei. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinţei era de - 0,60m. măsurată de la nivelul iniţial de călcare. Nu s-au descoperit urme de la stâlpii de susţinere ai pereţilor sau gropi cu cenuşă. Podeaua fusese bine bătătorită iar în jurul vetrei, pe o anumită porţiune, era acoperită cu cenuşă şi mici bucăţi de cărbune. Intrarea se afla probabil pe latura de nord.

În umplutura gropii s-au descoperit două lame de cuţit din fier, una întreagă şi alta fragmentară (fig. 31/11, 13), un străpungător din os fragmentar şi două fusaiole din lut, de asemenea fragmentare. Împreună cu aceste obiecte s-au mai descoperit şi câteva fragmente ceramice provenite din oale borcan şi tigăi cu marginea scundă lucrate cu mâna (fig. 101/1-2; 105/10), precum şi câteva bucăţi de cărbune de lemn, resturi mici de chirpic şi mai multe oase de animale.

Locuinţa nr. 6 (fig 4/1; 5a) a fost identificată în capătul de nord-est a secţiunii I, în anul 1979 odată cu reluarea săpăturilor arheologice sistematice. Este o locuinţă care a fost în mod cert utilizată şi ca atelier. În plan aceasta avea o formă oval-alungită, cu dimensiunile de 7,65m x 3,50m şi cu fundul albiat şi denivelat în uşoară pantă către sud-vest. Adâncimea medie de la nivelul actual de călcare era de -1,20m. Către latura mai înaltă, cu circa 10-15 m decât fundul propriu zis al locuinţei se afla vatra unui cuptor răvăşit, având formă ovală, uşor albiată faţă de nivelul podelei, cu dimensiuni de circa 1,75m x 1,0m. În jurul vetrei se aflau câteva pietre de râu puternic arse. Grosimea lipiturii de la vatră de circa 2,5 cm, formată din mai multe straturi arata că a suferit în timp câteva refaceri. Peste lipiturile vetrei se mai păstrau resturi din pereţii (bolta) cuptorului, puternic arşi, până la zgurificare. Alături de aceste resturi existau numeroase fragmente de oale borcan şi castroane cu pereţii groşi, lucrate cu mâna, parţial zgurificate şi cu urme de oxizi de fier. Podeaua pe anumite suprafeţe era şi ea arsă şi înnegrită. Orientarea atelierului era aproximativ nord-est sud-vest iar intrarea probabil pe latura opusă cuptorului.

În umplutura locuinţei s-au descoperit numeroase lupe de fier însumând aproximativ 50-60kg, trei lame de cuţit şi un mic dorn din fier (fig. 31/1-2, 5; 33/6), mai multe creuzete fragmentare din lut (fig. 42/2), un tub de suflat din lut pentru introdus aer cu ajutorul foalelor la care era ataşat (fig. 42/8), două fusaiole şi o mărgică mică din lut (fig. 45/6; 46/14), precum şi două străpungătoare din os (fig. 56/2; 57/2,5).

De asemenea, s-au descoperit numeroase resturi ceramice, dintre care remarcăm câteva provenite de la oale lucrate cu roata şi ornamentate (fig. 67/7; 69/1; 71/1, 3, 7; 72/1, 4, 6), mai multe fragmente din vase lucrate cu mâna prezentând ornamente (fig. 83/11; 84/8;

https://biblioteca-digitala.ro

86/3), precum şi altele neornamentate lucrate tot cu mâna provenite din oale borcan, castroane şi tigăi (fig 88/1-2; 89/1-3, 5; 91/6; 93/1-2, 6; 103/3, 7; 105/5-6; 106/1-4). S-a mai descoperit şi un vas miniatural, probabil un creuzet (fig. 81/3) şi un altul mai mare de formă tronconică prevăzut la bază, cu un orificiu pentru introdus tubul de suflat aer, necesar în procesul de reducere a minereului (fig. 77/3; 78/4). Împreună cu aceste resturi se afla foarte multă cenuşă, cărbuni şi numeroase oase de animale.

Locuinţa nr. 7 (fig. 4/2; 5b) a fost descoperită în anul 1979 tot în secţiunea I săpată în imediata apropiere către sud est, la circa 2m, de locuinţa atelier nr. 6. Ea avea formă aproximativ triunghiulară în plan cu colţurile vizibil rotunjite, fiind săpată pe cele trei laturi ale sale în pantă către fundul plat îngust şi el tot de formă triunghiulară. Dimensiunile locuinţei erau de 9,50m x 6,0m podeaua aflându-se la adâncimea de -2,10m faţă de nivelul actual de călcare. Pe suprafaţa podelei, către latura dinspre sud sud-vest se aflau resturile de la două vetre de cuptor, având formă oval alungită şi dimensiuni de 2,0m x 0,90m pentru cea mai mare şi de 1,80m x 0,75m pentru cea mai mică. Vetrele erau alcătuite din mai multe lipituri de lut având o grosime de 2,5cm ca urmare a mai multor refaceri. Bolta cuptoarelor, dărâmată probabil din vechime, era răspândită parţial în jurul celor două vetre. În interiorul locuinţei, către mijlocul ei şi în jurul vetrelor împreună cu resturile de la bolta cuptoarelor şi cu fragmente din vase cu pereţii groşi, parţial zgurificate, s-au descoperit numeroase lupe din fier însumând aproximativ 50-60kg. Intrarea nu a putut fi precizată, dar este posibil să se fi aflat pe latura de sud-est.

Printre resturile de cuptoare în interiorul locuinţei s-au găsit câteva cârlige, verigi, o daltă şi un dorn din fier (fig.29/3, 6;30/1; 35/2, 11, 15), numeroase lame de cuţit întregi sau fragmentare (fig. 31/3-4, 14; 32/4; 34/13), o verigă din bronz (fig. 39/16), o fusaiolă din humă albă (fig. 39/7), mai multe creuzete din lut întregi şi fragmentare şi o lingură de turnat metale din lut (fig.42/2), precum şi un tipar fragmentar din lut (fig. 40/1; 41/2). De asemenea, semnalăm descoperirea a cinci străpungătoare din os întregi sau fragmentare (fig. 58/8; 61/10; 62/1), precum şi 18 fusaiole din lut întregi sau păstrate parţial, unele dintre ele ornamentate (fig. 43/9, 17, 21; 44/1-2, 9; 45/2, 4; 46/13, 16; 47/7, 20; 48/9; 49/6). Alături de aceste obiecte s-au descoperit şi numeroase fragmente provenite din oale borcan lucrate cu roata şi ornamentate (fig. 70/8-9; 71/2, 4-5; 72/5, 7) şi multe fragmente din oale borcan, castroane şi tigăi cu marginea scundă lucrate cu mâna(fig. 78/3; 81/4, 6; 90/1, 6-7; 91/3-5; 101/3; 102/1;106/4; 107/1-2, 5).

În umplutura locuinţei s-a descoperit multă cenuşă, resturi de cărbuni de lemn şi bucăţi de lut ars provenite de la pereţi şi probabil dintr-o margine de vatră portativă. De asemenea, s-au găsit mai multe pietre de râu arse precum şi o cantitate apreciabilă de oase de animale.

Locuinţa nr. 8 (fig. 6/1; 7a ; 8/1-2). La circa 5 m distanţă de locuinţa anterioară, către sud sud-vest tot în anul 1979, pe traseul secţiunii I s-a identificat şi cercetat o nouă locuinţă. În plan ea avea formă aproape trapezoidală cu colţurile bine conturate şi laturile dinspre nord şi est uşor arcuite. Dimensiunile laturilor erau de 5,50m x 4,40m în partea largă dinspre nord-est şi de 4,50m x 3,0m în porţiunea mai îngustă dinspre sud-vest. Adâncimea locuinţei, măsurată de la nivelul actual de călcare era de circa -2,30m, fundul ei fiind vizibil albiat şi intenţionat îngustat. Către colţul dinspre est, în uşoară pantă se aflau resturile de la vatra unui cuptor a cărui boltă fusese prăbuşită din vechime şi risipită parţial pe podea. Vatra avea o formă oval-alungită cu dimensiunile de circa 1,0m x 0,60m şi era constituită din trei lipituri

https://biblioteca-digitala.ro

de lut suprapuse însumând o grosime de circa 4 cm. Pe latura de sud-est se afla întrarea amenajată sub forma unei alveolări săpată în uşoară pantă.

Umplutura locuinţei a fost deranjată, până aproape de vatră, de o groapă ulterioară săpată imediat de sub solul vegetal actual. Probabil era o intervenţie dintr-o perioadă mult mai târzie, medievală sau modernă.

În interiorul locuinţei printre dărâmăturile de la vatră şi bolta cuptorului s-au descoperit mai multe obiecte din fier, precum o lamă de cuţit (fig./6; 34/19), o sulă (fig. 32/5), o cataramă (fig. 29/11), un capăt de cârlig şi un fragment dintr-un lanţ (fig. 33/12-13). Împreună cu acestea au mai fost găsite un rest dintr-un pahar de sticlă (fig. 38/3) şi un tipar fragmentar din lut (fig. 40/3; 41/8). De asemenea, menţionăm existenţa unui număr de 14 străpungătoare din os întregi sau fragmentare (fig. 55/7, 10; 56/10; 57/10;58/1, 3-5; 6/1; 62/6), câteva coarne de cerb în stare de prelucrare (fig. 63/2, 7; 64/1-2), un răzuitor din os (fig. 54/2) şi un tub fragmentar din os (fig. 54/6). Au mai fost descoperite patru fusaiole din lut de formă bitronconică (fig. 45/3,8) şi mai multe fragmente de creuzete din lut, dintre care unul păstrat aproape în întregime (fig. 42/1). Destul de numeroase sunt fragmentele ceramice provenite de la vase de tip borcan, lucrate cu roata şi ornamentate cu striuri vălurite, orizontale şi verticale (fig. 66/3; 67/2; 83/10), precum şi resturi din oale borcan, tigăi şi castroane, lucrate cu mâna, unele dintre ele ornamentate pe marginea buzei cu alveole sau crestături (fig. 88/5-6; 89/4, 6; 90/2; 93/3; 95/5; 105/4, 7, 9; 106/5).

În interiorul locuinţei, folosită probabil şi ca atelier pentru prelucrarea osului, s-au găsit pe podea numeroase urme de cenuşă, resturi de cărbuni şi chirpici, precum şi câteva pietre de râu înroşite sau înnegrite de foc şi destul de multe oase de animale.

Locuinţa nr. 9 (fig. 6/2; 7b; 8/1-2) a fost descoperită tot în secţiunea I, prelungită în anul 1980, la circa 2,5m spre sud-est de locuinţa anterioară. În plan locuinţa avea o formă aproape ovală, cu trei laturi destul de curbate. Groapa a fost săpată în trepte, intrarea aflându-se probabil pe latura de sud. În lungime locuinţa avea dimensiunea de 6,50m, lăţimea maximă având 3,50m. Orientarea ei era aproximativ nord-sud. Adâncimea gropii, măsurată de la suprafaţa actuală a solului era de circa -1,50m. În partea de nord-est urme de pământ puternic înroşit, pietre arse şi înnegrite de foc, cărbuni, cenuşă şi fragmente de lipitură de vatră, puternic zgurificate indicau locul a două cuptoare, după urmele de lipitură surprinse pe podeaua locuinţei. Pe latura de est s-a identificat o groapă, circulară în plan, adâncă de -2m, săpată probabil ulterior, în epoca modernă, care a perforat pe o anumită porţiune complexul de locuire.

În umplutura locuinţei, care a fost probabil din vechime dezafectată, fiind folosită doar ca atelier, s-a găsit puţin inventar. Printre resturile cuptoarelor amintite mai sus s-a descoperit o lamă de cuţit din fier (fig. 34/6), un străpungător din os fragmentar şi trei fusaiole de lut întregi (fig. 45/7, 12, 15; 46/12, 19). De asemenea, s-au descoperit puţine fragmente ceramice lucrate cu mâna unele ornamentate (fig. 86/2, 9), precum şi alte câteva neornamentate provenite mai ales din oale de tip borcan şi tigăi, acestea din urmă prezentând alveole pe marginea buzei (fig. 90/3, 5; 103/5). Pe suprafaţa podelei s-au găsit multe resturi de cărbuni de lemn şi de cenuşă, câteva pietre arse şi înnegrite de fum şi destul de multe oase de animale, unele dintre acestea arse de foc.

Locuinţa nr. 10 (fig. 10b) a fost identificată în secţiunea II săpată în anul 1980. Ea avea o formă aproximativ trapezoidală cu latura dinspre sud, uşor curbată. Dimensiunile laturilor erau de circa 2,80m pentru latura mai mică şi de 3,40m pentru aceea mai mare.

https://biblioteca-digitala.ro

Adâncimea medie de la care s-a săpat groapa locuinței, măsurată de la nivelul inițial de călcare era în medie de -0,60m, iar orientarea laturilor aproximativ nord-vest sud-est. În spre colțul de sud- vest și către mijlocul podelei era situată instalația de încălzit, alcătuită dintr-o vatră de formă ovală formată din mai multe lipituri de lut suprapuse, însumând o grosime de circa 2 cm, înconjurată de numeroase pietre de râu și grezii locale, parțial arse și înnegrite de foc. Ele erau răvășite în jurul vetrei fiind probabil prăbușite din construcția inițială, instalația de încălzire având desigur o boltă. Înspre latura de est s-au surprins două gropi, circulare în plan cu diametrele de 0,75 m și 0,90m, puțin adânci, umplute cu cenușă. În colțul de sud-est, în apropierea vetrei și înspre colțul de nord-est s-au descoperit gropi de la stâlpii de susținere ai acoperișului și pereților. Intrarea nu a putut fi precizată dar se afla probabil pe latura de nord-vest în fața vetrei.

În interiorul locuinței, utilizată probabil și ca atelier, s-au descoperit mai multe obiecte din fier și anume, patru lame de cuțit întregi și fragmentare (fig. 31/9, 12, 15; 33/5, 9), două fragmente din lama unor topoare (fig. 30/3-4), un amnar de dimensiuni mici (fig. 29/1; 36/10), o pensetă (?) fragmentară (fig. 32/11; 35/5) și o cataramă (fig. 36/8). De asemenea, s-au mai descoperit nouă fusaiole din lut întregi sau fragmentare, de diferite forme, unele dintre ele ornamentate (fig. 43/16; 44/5, 7; 45/16; 47/3; 48/10; 50/7), precum și șapte străpungătoare din os întregi sau parțial rupte (fig. 56/4; 59/9; 60/6; 61/4). Mai menționăm și descoperirea unui tipar fragmentar din lut (fig. 40/5; 41/3) și a două mici creuzete din lut fragmentare (fig. 40/11; 42/6).

Împreună cu obiectele amintite au fost scoase la iveală și câteva fragmente ceramice provenite din vase borcan lucrate cu roata, unele dintre ele ornamentate (fig. 68/7; 69/8), precum și fragmente din vase borcan lucrate cu mâna (fig. 90/4, 8; 93/4; 101/4, 6). Reținem și existența unui fragment dintr-un vas de dimensiuni mai mari lucrat cu mâna, cu pereții îngroșați, prevăzut către fund cu un orificiu, vas utilizat probabil la reducerea minereului de mlaștină.

În groapa locuinței era destul de multă cenușă, cărbuni și chirpici, precum și mai multe oase de animale, unele parțial arse.

Locuința nr. 11 (fig. 9/2; 10c) a fost identificată în anul 1980 în capătul de nord-est a secțiunii IV. În plan locuința era de formă patrulateră cu colțurile vizibil rotunjite, având laturile de circa 3,75m x 3,25m iar orientarea lor aproximativ nord sud. Podeaua era bine bătătorită și puțin albiată către latura de sud. În mijlocul locuinței se afla instalația de încălzit construită dintr-o vatră de lut de formă ovală cu grosimea de circa 1cm, înconjurată de pietre de râu și grezii locale, unele înroșite și înnegrite de foc. În colțul de nord-vest se afla o groapă circulară în plan, cu diametrul de circa 1m puțin adâncă, groasă de circa 1cm acoperită în întregime cu cenușă și cărbuni. O altă mică groapă de formă ovală provenită probabil de la un stâlp de susținere a peretelui a fost descoperită în colțul de est. Adâncimea locuinței, săpată în ușoară pantă, măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -060m. Intrarea nu a putut fi precizată.

În umplutura locuinței s-a descoperit o seceră fragmentară din fier (fig. 29/13; 30/5), trei lame de cuțit din fier (fig. 31/7-8; 32/3), cinci străpungătoare din os, trei întregi și două fragmentare (fig. 58/11; 59/2; 61/9, 11), precum și două fusaiole și o mărgică lucrate din lut și neornamenate (fig. 45/13; 46/10-11, 22; 48/11).

Împreună cu aceste obiecte au mai fost găsite resturi ceramice lucrate cu roata, unele ornamentate (fig. 68/1) și câteva fragmente din vase borcan și tigăi lucrate cu mâna (fig.

https://biblioteca-digitala.ro

92/5; 101/5; 104/3). De asemenea, s-au mai descoperit câteva bucăţi de chirpici şi mai multe oase de animale.

Locuinţa nr. 12 (fig. 10d; 11/1) a fost descoperită şi cercetată în capătul de nord-est a secţiunii VI, în anul 1980. Locuinţa avea în plan, formă trapezoidală cu unele colţuri rotunjite. Dimensiunile laturilor sale erau de circa 3,10m x 2,60m x 2,60m iar orientarea lor, nord-est sud-vest. Intrarea se afla probabil pe latura de vest. Adâncimea medie, măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,85m. În colţul de est se afla instalaţia de încălzire foarte bine conservată. Ea era alcătuită dintr-o vatră ovală din lut, uşor albiată şi groasă de circa 2cm, înconjurată de o mare cantitate de pietre de râu şi grezii locale, multe dintre ele arse şi înnegrite de foc. În mod cert această instalaţie de foc a avut iniţial o boltă alcătuită din pietre legate cu pământ galben. Pietrele răvăşite de la dărâmarea bolţii s-au descoperit şi în faţa vetrei, parţial căzute într-o groapă ovală, puţin adâncă, aflată lângă cuptor şi umplută cu cenuşă şi cărbune. În colţul de nord est s-a identificat o mică groapă provenită de la un stâlp de susţinere a peretelui, iar pe latura de nord, chiar pe podea, s-a mai conservat o parte dintr-o bârnă de lemn de stejar.

În umplutura gropii locuinţei s-au descoperit trei lame de cuţit din fier (fig. 32/1; 36/2-3), o cataramă de asemenea din fier (fig. 29/10), şase străpungătoare din os întregi şi fragmentare (fig. 56/1-2; 60/2-3; 62/3, 12), precum şi un creuzet din lut păstrat fragmentar (fig. 42/13). De asemenea, alături de acestea s-a mai găsit şi o figurină (zoomorfă?) fragmentară din lut (fig. 51/4,7). Împreună cu obiectele menţionate au fost scoase la iveală şi câteva fragmente din vase lucrate cu roata şi ornamentate cu striuri vălurite şi orizontale (fig. 67/3; 68/2; 69/2), precum şi fragmente provenite din oale de tip borcan şi tigăi lucrate cu mâna (fig. 91/7; 92/2, 4; 103/12). Se mai aflau destul de multe oase de animale, resturi de cărbuni, cenuşă şi mici bucăţi de chirpici de la pereţi.

Locuinţa nr. 13 (fig. 11/2; 13a) a fost descoperită în capătul de nord-est al secţiunii VII în anul 1980. Ea avea în plan formă aproximativ dreptunghiulară cu colţurile destul de rotunjite şi cu latura dinspre nord puţin curbată. Laturile locuinţei aveau dimensiuni de circa 3,25m x 2,75m şi orientarea aproximativ nord-sud. Adâncimea gropii, măsurată de la nivelul iniţial de călcare era în medie de - 0,50m. În colţul de sud-est se afla instalaţia de foc alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 1,5 cm, înconjurată de pietre de râu şi grezii locale, unele înroşite sau înnegrite de fum. Podeaua bine bătătorită era, pe anumite porţiuni, acoperită cu un strat subţire de cenuşă şi cărbuni. Intrarea nu a putut fi precizată. În partea sa de sud-vest locuinţa a suprapus o alta (locuinţa nr. 14), pe o suprafaţă de circa 2/3, diferenţa dintre ele fiind determinată de structura umpluturii gropii (mai lutoasă la acea anterioară), precum şi de poziţia diferită a vetrei la locuinţa nr. 14. După opinia noastră este vorba de o refacere a complexului de locuire anterior, după o vreme destul de scurtă de la dezafectarea sa.

Deşi, în cazul unor asemeni suprapuneri, inventarul recoltat din zona de contact a locuinţelor este mai dificil de atribuit fiecărui complex în parte, datorită contemporancităţii lor, s-a reuşit totuşi să se precizeze că aparţin locuinţei nr. 13 două străpungătoare din os, unul întreg şi altul fragmentar (fig. 59/8), precum şi două fusaiole de lut fragmentare (fig. 71/8; 73/4), toate obiectele fiind găsite lângă vatră. De asemenea, se mai aflau şi câteva fragmente ceramice provenite din oale lucrate cu mâna, amestecate cu pietrele răvăşite de la vatră (fig. 92/3, 8), precum şi destul de multă cenuşă şi resturi de cărbuni şi mai multe oase de animale.

https://biblioteca-digitala.ro

Locuința nr. 14 (fig. 11/2; 13b), a fost identificată în partea de nord-est a secțiunii VII săpată în anul 1980. Așa cum am amintit mai sus, ea a fost suprapusă pe circa 2/3 din suprafața sa de locuința nr. 13. S-a putut observa că și această locuință avea în plan o formă dreptunghiulară, cu colțurile ușor rotunjite, dimensiunile laturilor fiind de circa 2,80m x 2,60m, iar orientarea lor aproximativ vest-est. Adâncimea medie a gropii, măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -0,75m. În colțul de sud-vest se afla instalația de încălzire construită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm, formată din mai multe straturi, puternic arse dovadă că a fost în mai multe rânduri refăcută. Vatra era înconjurată de pietre de râu și lespezi locale, ca și în alte cazuri arse și înnegrite de foc și fum, unele fiind răvășite pe podea. Podeaua era destul de bine bătătorită și în jurul vetrei pe unele porțiuni s-au observat urme de arsură și câteva pete de cenușă. Intrarea nu a putut fi precizată.

În interiorul gropii locuinței, chiar pe podea, în fața vetrei s-a descoperit o cataramă din fier, fără spin (fig. 29/5; 36/1), trei fusaiole din lut întregi și fragmentare (fig. 43/15; 45/5, 18) și o mărgică tot din lut (fig. 45/14). Din această locuință provin destul de puține fragmente ceramice, între acestea remarcându-se doar câteva provenite de la vase de tip borcan lucrate cu roata, unele ornamentate (fig. 70/4-5). Nu s-au găsit fragmente de vase lucrate cu mâna. De asemenea, împreună cu aceste resturi se aflau și câteva oase de animale. Este posibil ca raritatea inventarului de aici să se datoreze faptului că locuința a fost intenționat abandonată adunându-se cele mai importante obiecte și unelte.

Locuința nr. 15 (fig. 12/1; 13d) a fost descoperită în anul 1980 în caseta deschisă în capătul de nord a secțiunii V. În plan locuința avea o formă patrulateră, cu colțurile puțin rotunjite, dimensiunile laturilor fiind de circa 2,90m x 3,10m, iar orientarca lor aproximativ nord-sud. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinței, măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -0,50cm. În colțul de sud-vest se afla instalația de încălzit formată dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de 1,5 cm, înconjurată de un parament de pietre de râu și grezii locale, unele înroșite și înnegrite de foc. În fața vetrei, pe podea s-a mai păstrat un rest dintr-o de bârnă de lemn de stejar carbonizată, care a făcut probabil parte, judecând după poziția în care se afla, de la structura acoperișului. Pe mijlocul laturii de la sud s-a identificat o groapă ovală de dimensiuni mici provenită probabil de la un stâlp de sprijin al peretelui sau a acoperișului. Podeaua era foarte bine bătătorită și prezenta câteva pete de arsură și resturi de cenușă și mici bucăți de cărbuni împrăștiate în dreptul restului de bârnă carbonizată. Intrarea nu a putut fi identificată.

În interiorul locuinței au fost descoperite o lamă fragmentară de cuțit din fier (fig. 34/10), un împungător (sulă) din fier (fig. 35/6), cinci fusaiole dintre care trei întregi lucrate din humă albă (caolin) ornamentate cu striuri orizontale (fig. 39/7, 10-11; 48/1, 3-4), precum și două fusaiole din lut păstrate fragmentar (fig. 49/8; 50/11). Împreună cu aceste vestigii au mai fost scoase la iveală și trei străpungătoare din os întregi și fragmentare (fig. 59/3), o figurină (zoomorfă ?) din lut (fig. 52/4) precum și câteva grezii locale utilizate, după cum arată urmele de pe suprafața lor, pentru ascuțit diferite obiecte din metal sau os (fig. 65/5). Alături de obiectele amintite au fost găsite și câteva resturi ceramice provenite din vase de tip borcan lucrate cu roata și ornamentate cu striuri incizate orizontale sau vălurite (fig. 66/4, 6; 67/4; 68/3, 6), precum și unele fragmente provenite din oale de tip borcan și tigăi lucrate cu mâna, de dimensiuni diferite, cele mai multe lipsite de ornamente. De asemenea, s-au descoperit resturi de cărbuni, cenușă, bucăți mici de lipitură arse și câteva oase de animale, unele înnegrite de foc.

https://biblioteca-digitala.ro

Locuinţa nr. 16 (fig. 12/2; 13c) a fost descoperită în anul 1981 în capătul de nord a secţiunii X. În plan locuinţa avea o formă trapezoidală cu dimensiunile laturilor de 3,10m x 3,0m x 2,75m iar orientarea aproximativ nord-est sud-est. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinţei măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,40m. În colţul de sud-vest se afla instalaţia de foc alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 1cm, înconjurată de lespezi locale şi pietre de râu puternic arse şi înnegrite de foc. În colţul de sud-est şi pe mijlocul laturii de sud, ca şi în partea de nord-vest, către mijlocul locuinţei s-au descoperit gropi de formă ovală sau circulară în plan, de dimensiuni mici în care au fost fixaţi stâlpii de susţinere ai pereţilor şi ai acoperişului. În colţul de nord-est a fost identificată şi o groapă de formă ovală în plan, adâncă de circa 10-12cm, care depăşea în afară limita locuinţei. Groapa era umplută cu pietre arse şi cenuşă aduse probabil de la instalaţia de foc fiind utilizată şi pentru încălzire în timpul sezonului rece. Podeaua locuinţei era bine bătătorită prezentând pe unele porţiuni, câteva pete de arsură şi resturi de cenuşă. Intrarea nu a putut fi precizată.

În interiorul locuinţei s-a găsit destul de puţin inventar. Din acesta menţionăm doar un străpungător din os (fig. 60/7), trei fusaiole din lut neornamentate (fig. 45/9, 11, 17; 46/1, 15, 17) şi o grezie locală utilizată pentru ascuţit diferite obiecte. (fig. 65/4). Alături de acestea vestigii se mai aflau şi câteva mici fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate cu mâna şi un mic fragment dintr-o tigaie cu marginea scundă (fig. 103/3). În umplutura locuinţei s-au mai descoperit şi câteva oase de animale, unele parţial arse.

Locuinţa nr. 17 (fig. 14/1; 15a) a fost identificată şi dezvelită în anul 1981 în secţiunea XVI săpată în zona de nord-est a aşezării în scopul de a fi verificată limita locuirii. Locuinţa avea în plan formă patrulateră cu laturile aproape egale având dimensiunile de 3,0 m x 2,95m iar orientarea lor sud-est nord-vest. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinţei măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,45m. În colţul de sud-vest se afla instalaţia de încălzire foarte bine conservată, constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm înconjurată de o mare cantitate de pietre de râu şi grezii locale, multe dintre acestea parţial arse sau înnegrite de foc. Ele erau prăbuşite în jurul vetrei de foc. Iniţial pietrele fuseseră clădite peste vatra de lut în formă de boltă. Întreaga instalaţie de foc fusese construită pe o platformă de lut bătătorit, special amenajată, groasă de circa 20cm, de formă aproximativ patrulateră. Lângă cuptor în partea de sud-est, în imediata apropiere a laturii de sud se afla o mică groapă de formă cilindrică în plan, puţin adâncă provenită probabil de la un stâlp de susţinere a peretelui sau poate a acoperişului. Către partea de vest a locuinţei podeaua era foarte bine bătătorită şi uşor albiată (poate intenţionat pentru a crea un spaţiu suplimentar). E posibil ca intrarea să fi fost pe latura de nord-est în faţa cuptorului.

În interiorul locuinţei s-a descoperit un inventar relativ bogat şi variat. Menţionăm câteva obiecte din fier şi anume, două lame de cuţit (fig. 33/2; 34/1), un fragment din lama unui topor (fig. 29/4) un vârf de suliţă (fig. 37/7), o săgeată cu trei muchii (fig. 37/3), un dorn (fig. 35/4) şi o cataramă de mici dimensiuni fără acul de prindere (fig. 36/4). Împreună cu aceste obiecte au mai fost găsite şi şapte străpungătoare din os întregi sau fragmentare (fig. 57/6; 59/1; 60/9-10; 62/2, 7, 14, 16), un cârlig din os (fig. 54/7), un fluier fragmentar dintr-un os de pasăre (fig. 55/9), un tub din os simplu (fig. 55/2) şi un arşic (fig. 55/12). De asemenea, s-au mai descoperit două fusaiole din lut (fig. 46/5; 47/2) şi un mic creuzet din lut de formă tronconică (fig. 42/9). Alături de obiectele menţionate se aflau şi câteva resturi din corn de cerb în diverse stadii de prelucrare (fig. 63/4-5). S-au mai găsit şi câteva fragmente ceramice

https://biblioteca-digitala.ro

lucrate cu roata din pastă nisipoasă (fig. 83/1) şi un fragment dintr-un vas de tip borcan lucrat din pastă fină. cenuşie ornamentat prin lustruire (fig. 74/7). Alte câteva fragmente proveneau din vase de tip borcan şi tigăi (unele miniaturale) lucrate cu mâna (fig. 103/6; 104/7, 10). În interiorul locuinţei, pe podea pe anumite porţiuni, se afla un strat de cenuşă amestecat cu mici bucăţi de cărbuni, printre care se mai păstraseră şi câteva oase de animale, unele parţial arse.

Locuinţa nr. 18 (fig. 14/2; 15b) a fost descoperită în capătul de nord-est al aşczării, în secţiunea XXII săpată în anul 1982. Este o locuinţă de formă pătrată în plan cu laturile aproape egale având dimensiuni de 3,10m x 3,20m iar orientarea nord-est-sud-est. Adâncimea medie a gropii locuinţei, măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,75m fiind una dintre cele mai adânci. Podeaua era foarte bine bătătorită. În fiecare colţ al locuinţei se afla câte o mică groapă cilindrică în care fuseseră introduşi stâlpii de susţinere ai pereţilor şi a acoperişului. La baza pereţilor dinspre nord şi est s-au mai păstrat urmele unor bârne de stejar carbonizate. În colţul de sud-est se afla instalaţia de încălzit, constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm, care iniţial fusese înconjurată de un parament format din pietre de râu şi lespezi de grezie locală. Bolta construită din pietre de deasupra vetrei era prăbuşită şi răvăşită înspre mijlocul locuinţei. În apropierea lor se afla o groapă puţin adâncă umplută cu cenuşă şi cărbuni de lemn, iar alături încă o mică groapă cilindrică provenită probabil de la un stâlp de susţinere a acoperişului. Intrarea nu a putut fi precizată.

Inventarul locuinţei nu este prea numeros. S-au descoperit doar două fusaiole din lut neornamentate (fig. 48/1; 49/4, 12), o figurină (antropomorfă?) din lut (fig. 51/1; 52/13) şi un fragment dintr-un fund de vas din sticlă (pahar?) de dimensiuni destul de mici (fig. 38/4).

Împreună cu aceste obiecte au mai fost găsite şi câteva fragmente provenite de la vase de tip borcan lucrate la roată, unele dintre ele ornamentate (fig. 38/4; 66/2, 7; 70/7; 72/2, 10), precum şi câteva fragmente din vase borcan şi tigăi (unele miniaturale) lucrate cu mâna (fig. 94/7; 104/4). În interiorul locuinţei se afla destul de multă cenuşă, cărbuni de lemn şi bucăţi de lipitură de la pereţi şi cuptor, precum şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 19 (fig.15c). Cu prilejul săpării secţiunii XXV trasată în zona de nord-est, peste pârâul Străteni, care mărgineşte la nord-est şi est aşezarea, în anul 1982 a fost descoperită şi cercetată o locuinţă de suprafaţă. Ea are în plan, judecând după gruparea masei de chirpici, pietre şi resturi de cărbuni, o formă aproximativ patrulateră cu colţurile vizibil rotunjite. Aceste resturi erau grupate într-o alveolare puţin adâncă, de numai -0,25m, baza acesteia fiind acoperită cu pământ galben bătătorit. Dimensiunile locuinţei erau aproximativ de 3,25m x 3,0m iar orientarea ei, în raport cu poziţia terenului, aflat în uşoară pantă către pârâul amintit, aproximativ nord-vest-sud-est. În imediata apropiere către nord-vest se afla o mică vatră din lut de formă circulară, care a deservit probabil locuinţa.

Printre resturile de chirpici destul de numeroase s-a descoperit un vârf de suliţă din fier (fig. 37/2), două fusaiole din lut, dintre care una ornamentată cu puncte incizate şi alta faţetată (fig. 43/12; 44/11; 47/6), două străpungătoare din os (fig. 59/5; 61/12), o spatulă din os (fig. 54/12; 55/1) şi un ac din os (fig. 54/3; 55/11), la care se adaugă şi un fragment din grezie locală folosit pentru ascuţit diferite obiecte (fig. 63/10; 65/3).

Este deosebit de importantă descoperirea, împreună cu obiectele amintite, a mai multor fragmente ceramice provenite din oale de tip borcan lucrate la roată din pastă fină de culoare cenuşie sau negricioasă prezentând pe suprafeţele exterioare un decor format din linii lustruite (fig. 74/1-4), împreună cu câteva fragmente de vase lucrate cu mâna. Menţionăm şi cantitatea destul de însemnată de cenuşă de pe suprafaţa masei de chirpic. În imediata

https://biblioteca-digitala.ro

apropiere a locuinţei, în secţiunea alăturată, XXVI, săpată concomitent cu locuinţa amintită s-a descoperit şi un cuţit din fier prevăzut la un capăt cu un ornament în formă de volute (fig. 33/1; 37/2), care a făcut parte desigur tot din inventarul acestui complex de locuire în formă de colibă.

Locuinţa nr. 20 (fig.15d; 16/1-2) a fost descoperită în anul 1983 în capătul de nord-est a secţiunii XXXVIII săpată în zona de sud-vest a aşezării. În plan locuinţa avea formă rectangulară cu laturile de 3,35m x 3,40m şi orientarea sud-est nord-vest. Adâncimea gropii măsurată de la nivelul iniţial de călcare, care în această zonă a aşezării se află imediat sub solul vegetal actual, era de circa -0,95m. În colţul de sud-est se afla instalaţia de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de 2,5cm înconjurată de o mare cantitate de pietre de râu şi grezii locale, multe dintre ele înnegrite sau înroşite de foc. În apropierea vetrei şi pe centrul locuinţei podeaua foarte bine bătătorită avea o uşoară alveolare (făcută intenţionat poate pentru a crea un spaţiu de locuit suplimentar). De-a lungul laturilor şi la unele colţuri s-au descoperit mici gropi de formă cilindrică sau ovală în plan în care fuseseră înfipţi stâlpii de susţinere ai pereţilor şi a acoperişului. În două cazuri aceste gropi erau grupate (câte două), dovadă că locuinţa a suferit în timp, unele refaceri. Intrarea nu a putut fi precizată dar este posibil să se fi aflat pe latura dinspre nord-vest, în faţa instalaţiei de încălzire.

În interiorul locuinţei au fost descoperite mai multe obiecte din fier şi anume, două lame de cuţit, una întreagă şi alta fragmentară (fig. 33/3, 7; 34/7), un vârf dintr-un ciocan rupt din vechime (fig. 35/8), două verigi fragmentare (fig, 36/9, 11), o cataramă cu spin (fig. 29/7; 36/5), un cui (fig. 30/2) şi un dorn mic, fragmentar (fig. 35/10). De asemenea s-au mai găsit două străpungătoare din os, unul întreg şi altul fragmentar (fig. 56/1; 59/6), un mâner din corn de cerb ornamentat cu striuri incizate (fig. 54/9; 55/6), trei fusaiole lucrate din humă albă (fig. 39/12, 14, 17; 43/2, 8; 47/6) şi alte două fragmentare din lut (fig. 49/11; 50/1), împreună cu o piatră (grezie) pentru ascuţit diferite obiecte (fig. 65/1).

Alături de aceste vestigii se aflau mai multe fragmente ceramice provenite din vase de tip borcan lucrate la roată (fig. 66/5, 8; 68/4), precum şi din vase borcan şi tigăi lucrate cu mâna, unele dintre ele ornamentate pe marginea buzei cu alveole (fig. 7/2; 80/1; 87/5; 93/5; 94/1-3; 102/2-3; 104/13). S-au mai găsit şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 21 (fig. 17/1-2; 18b) a fost identificată şi cercetată în secţiunea XXXIX săpată în anul 1983 în zona de sud-vest a aşezării. În plan locuinţa avea o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 3,30m x 3,50m şi orientarea sud-est nord-vest. Adâncimea gropii măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,45m. În colţul de sud-est se afla instalaţia pentru încălzire alcătuită dintr-o lipitură din lut de formă ovală groasă de circa 2cm, care iniţial a fost înconjurată de pietre de râu şi grezii locale răvăşite ulterior pe podeaua locuinţei către mijloc unde exista o mică alveolare. În colţurile locuinţei s-au descoperit mici gropi de formă cilindrică sau ovală în plan de la stâlpii de susţinere ai pereţilor şi a acoperişului şi între ele câteva urme de bârne carbonizate. În colţul de nord gropile de stâlpi erau grupate câte două, iar în apropierea lor pe latura de est se aflau alte trei. Existenţa lor arată că şi aici peretele din această parte a locuinţei a fost refăcut. Este important de reţinut că între pereţii iniţiali ai gropii şi construcţia de bârne de la baza pereţilor exista o distanţă de circa 0,25m-0,40m. Pământul aflat între marginile gropii şi partea de deasupra solului, construită probabil din lemn, avea se pare scopul de a consolida partea

https://biblioteca-digitala.ro

semi-îngropată a casei. Podeaua era foarte bine bătătorită prezentând pe unele porțiuni pete de arsură și de cenușă. Intrarea ar fi putut fi situată pe latura dinspre nord în fața cuptorului.

În interiorul locuinței au fost descoperite trei lame de cuțit din fier (fig. 32/8; 33/14; 34/2, 18), un vârf de săgeată (fig. 37/) și o aplică de formă patrulateră (fig. 36/6) ambele de asemenea din fier. Alături de aceste obiecte s-au mai găsit o mărgică mică din sticlă de culoare alburie (fig. 39/9), două străpungătoare din os (fig. 56/5; 62/15) și o bucată de corn de cerb în stare de prelucrare (fig. 55/14). Împreună cu aceste obiecte s-au mai descoperit și trei fusaiole din lut ornamentate (fig. 43/10-11, 20; 44/3, 6; 47/4), un mic creuzet din lut întreg (fig. 40/10; 42/10) și un altul fragmentar (fig. 42/3).

În umplutura locuinței s-au găsit mai multe fragmente ceramice provenite din vase borcan produse cu roata, unele ornamentate (fig. 86/5), câteva fiind lucrate din pastă fină de culoare cenușie având pe suprafață un decor realizat prin lustruire (fig. 74/8-9). Pe lângă acestea se mai aflau destul de multe fragmente ceramice provenite din oale de tip borcan și tigăi, din care s-au putut întregi două oale și o tigaie cu marginea scundă (fig. 79/4; 80/1, 4; 87/1, 3; 94/2, 5-6; 101/4, 7; 102/4; 105/1-3). Împreună cu acestea existau destul de multe oase de animale, unele parțial arse.

Locuința nr. 22 (fig. 18c; 19/1) a fost dezvelită în anul 1983 în secțiunea XXXVIII, săpată în zona de sud-vest a așezării. În plan locuința avea o formă patrulateră, cu laturile având dimensiuni de 3,60m x 3,90m iar orientarea nord-vest sud-est. Podeaua locuinței era bine bătătorită și pe unele porțiuni superficial arsă de foc. Adâncimea medie a gropii locuinței, măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -0,70 m. În colțul de nord-est se afla instalația de încălzit constituită dintr-o lipitură de lut, de formă ovală, groasă de circa 2 cm. înconjurată de pietre de râu și grezii locale. In fața vetrei se afla o ușoară alveolare cu urme de cărbuni și cenușă. Nu s-au identificat gropi de la stâlpii de susținere ai pereților sau acoperișului. Intrarea era probabil pe latura de nord –vest, în fața vetrei.

În interiorul locuinței s-au descoperit două fusaiole din lut de formă bitronconică (fig. 46/4; 47/12; 48/5), un vârf de străpungător din os ornamentat (fig. 54/5; 55/5) și o mărgică din sticlă, fragmentară, de culoare neagră ornamentată cu puncte de culoare galbenă și albă (fig. 39/6).

Împreună cu aceste obiecte s-au mai găsit și câteva fragmente ceramice din oale borcan lucrate cu roata și ornamentate cu linii incizate orizontale și vălurite (fig. 67/1,5; 68/5; 69/4; 83/2), precum și altele din oale de tip borcan, lucrate cu mâna, din care s-a putut întregi un vas (fig. 77/5) , alături de mai multe resturi de tigăi cu marginea scundă (fig. 103/8-9) și câteva oase de animal. De asemenea, pe anumite porțiuni din suprafața podelei se aflau mici grămezi de lut galben.

Locuința nr. 23 (fig. 18d; 19/2) a fost identificată și cercetată în anul 1983 în secțiunea XXXVIII săpată în zona de sud-vest a așezării. În plan avea o formă patrulateră cu dimensiunile laturilor de 3,40m x 3,50m și orientarea aproximativ nord-est sud-est. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinței, măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -0,60m. Podeaua era bine bătătorită, iar în colțuri și pe mijlocul laturilor s-au precizat mici gropi circulare sau ovale provenite de la stâlpii pereților și ai acoperișului. În colțul dinspre nord nu a fost identificată groapă de par, dar în apropiere lui se aflau trei gropi de dimensiuni diferite, folosite de asemenea la stâlpii de susținere ai pereților. În colțul dinspre est se afla instalația de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală groasă

https://biblioteca-digitala.ro

de circa 2cm înconjurată de pietre de râu şi lespezi de grezie locală. Intrarea nu a putut fi precizată dar este posibil să se fi aflat pe latura de vest, aproximativ în faţa vetrei.

În interiorul locuinţei au fost descoperite două lame de cuţit din fier, dintre care una fragmentară (fig. 33/4, 8; 34/4, 8), un vârf de suliţă din fier (fig. 37/1), două fusaiole din lut (fig. 46/6-7; 47/9; 48/6) şi o grezie folosită pentru ascuţit diferite obiecte (fig. 65/7). De asemenea s-au mai găsit câteva fragmente ceramice provenite din vase de tip borcan lucrate cu roata, unele ornamentate cu striuri orizontale sau vălurite (fig. 68/8; 69/3), precum şi ceramică lucrată cu mâna provenită de la oale de tip borcan şi tigăi cu marginea scundă, unele miniaturale (fig. 97/8; 104/9). Din aceste fragmente s-a putut întregi un vas lucrat cu mâna (fig. 77/4; 80/2). Împreună cu aceste obiecte şi resturi ceramice se aflau şi câteva oase de animale, unele arse de foc. Pe podeaua locuinţei pe anumite porţiuni se aflau resturi de cenuşă, cărbuni mici şi mai multe pietre arse provenite probabil de la dărâmarea paramentului din jurul vetrei sau poate de la pereţii locuinţei.

Locuinţa nr. 24 (fig. 18a; 20/1) a fost descoperită în secţiunea LX săpată în anul 1983. În plan locuinţa avea formă patrulateră cu colţurile uşor rotunjite, cu dimensiunile laturilor de 3,50 m x 3,40m şi orientarea aproximativ nord-vest sud-est. Adâncimea medie a gropii măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -030m. Podeaua era bine lutuită. Nu s-au descoperit gropi de la stâlpii de susţinere a pereţilor. În colţul dinspre nord-est pe o platformă din lut de formă patrulateră, cu dimensiuni de 1,10m x 0,95m, groasă de circa 12-14 cm se afla construit un cuptor cu baza circulară care fusese iniţial înconjurat cu câteva pietre de râu şi grezii locale, sprijinind probabil bolta acestei instalaţii de foc. O parte din pietrele cuptorului erau risipite, din vechime, către latura de nord-vest a locuinţei. Intrarea nu a putut fi precizată.

În interiorul locuinţei, în preajma cuptorului amintit s-au descoperit două străpungătoare din os (fig. 56/6; 57/4), două fusaiole de lut de formă bitronconică (fig. 46/2; 48/7), o mărgică de sticlă fragmentară, de culoare albastră ornamentată cu puncte galbene (fig. 39/8), două fragmente din vase mici de sticlă (fig. 38/5) şi două figurine antropomorfe din lut fragmentare (fig. 52/9). Împreună cu aceste obiecte au mai fost găsite şi câteva mici fragmente din vase lucrate la roată, unele ornamentate cu striuri orizontale sau vălurite (fig. 67/4; 70/6), precum şi alte câteva fragmente provenite din vase de tip borcan şi de tigăi cu marginea scundă şi fundul îngroşat lucrate cu mâna (fig. 94/4; 97/4; 104/2, 8, 12). Această locuinţă suprapune în mare parte o locuinţă construită anterior.

Locuinţa nr. 25 (fig. 18a) a fost identificată, ca şi locuinţa precedentă, care o suprapune, în secţiunea XL săpată în anul 1983. În plan locuinţa avea formă patrulateră cu dimensiunile de 3,40m x 3,15m iar orientarea laturilor aproximativ nord-sud. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa acestei locuinţe a fost dificil de precizat, putând fi măsurată doar de la nivelul de săpare a celei precedente, de -0,75m, întrucât nu a putut fi bine observată. Podeaua era bine bătătorită şi nu prezenta gropi de la stâlpii de susţinere a construcţiei aeriene. Nu a fost descoperită nici instalaţia de încălzire, care a fost probabil dezafectată atunci când s-a construit locuinţa ulterioară. Câteva mici pete de arsură identificate înspre colţul de nord-vest ar putea indica locul în care a fost construită instalaţia de încălzire.

Întrucât gropile celor două locuinţe suprapuse se intersectau a fost dificil de diferenţiată umplutura lor. Ţinând cont de adâncimea fiecăreia, din interiorul locuinţei nr. 25 s-a adunat material ceramic şi obiecte, numai de pe suprafaţa podelei din apropierea

https://biblioteca-digitala.ro

cuptorului, care se pare că nu a fost prea mult afectată, fără a avea totuşi certitudinea că unele dintre acestea nu pot aparţine şi locuinţei ulterioare.

În umplutura locuinţei s-au descoperit două lame de cuţit din fier (fig. 34/3, 14), un vârf de săgeată cu peduncului rupt (fig. 37/5), un ac cu vârful rupt (fig. 35/7) şi un fragment de tablă, toate din fier, trei fragmente din vase mici de sticlă (fig. 38/1-2, 6) şapte străpungătoare din os întregi sau fragmentare (fig. 54/; 55/ 6), cinci fusaiole din lut, unele ornamentate (fig. 43/13; 44/10, 13; 47/19; 48/8), un fragment dintr-o spatulă din os, mai multe fragmente din corn de cerb cu urme de prelucrare şi două mici grezii locale folosite pentru ascuţit diferite obiecte.

Împreună cu aceste vestigii au mai fost găsite şi câteva fragmente provenite din vase borcan lucrate cu roata unele ornamentate cu linii vălurite sau orizontale (fig. 83/3, 6), precum şi mai multe fragmente din oale borcan şi tigăi cu marginea scundă, lucrate cu mâna, unele din acestea din urmă de dimensiuni miniaturale (fig. 96/2; 97/1-2, 5). Dintre fragmentele lucrate cu mâna s-a putut întregi un vas de tip borcan. Este interesant de reţinut şi descoperirea unor fragmente din vase de tip borcan lucrate cu mâna ornamentate pe marginea buzei cu un decor în formă de şnur (fig. 97/1-2, 5). Împreună cu acest inventar s-au aflat şi multe oase de animale, unele în diferite faze de prelucrare sugerând folosirea acestei locuinţe ca atelier pentru confecţionat obiecte din os.

Locuinţa nr. 26 (fig. 20/2; 22a) a fost descoperită în anul 1983 în secţiunea XXXIX săpată în zona de sud-vest a aşezării. Locuinţa avea în plan formă patrulateră cu colţurile uşor rotunjite cu laturile având dimensiuni de 3,70m x 4,0m şi orientarea sud-est nord-vest. Adâncimea medie a gropii, măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,45m. În colţul de est, puţin către mijlocul locuinţei, se afla instalaţia de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de 1,5cm. În apropierea vetrei, către latura de est se aflau mai multe pietre de râu şi grezii locale care proveneau fără îndoială de la această instalaţie deoarece multe dintre ele erau înroşite şi înnegrite de foc. La colţurile locuinţei au fost identificate gropi de la stâlpii de susţinere ai pereţilor şi a acoperişului. Pe latura de nord-vest şi pe acelea de la sud-vest şi sud-est se aflau de asemenea încă două, trei gropi de stâlpi, dovadă că locuinţa a fost reparată. Menţionăm de asemenea că pietrele provenite de la vatră erau parţial grupate într-o mică alveolare. Intrarea în locuinţă nu a putut fi precizată.

În interior au fost descoperite doar puţine obiecte. Între acestea reţinem trei străpungătoare din os (fig. 62/9-10), două fusaiole din lut fragmentare (fig. 49/10; 50/8) şi o piatră de ascuţit obiecte păstrată în stare în stare fragmentară.

Împreună cu obiectele menţionate s-au găsit mai multe fragmente provenite de la oale borcan şi tigăi, unele miniaturale, lucrate cu mâna (fig. 77/2; 78/1, 5; 81/1-2, 5; 85; 97/6). Este interesant de reţinut pe mai multe fragmente ornamentele alcătuite din cercuri sau fascicole de linii, oblice, verticale sau vălurite (fig. 82/3-6), motive decorative relativ rare pe ceramica din această perioadă. Menţionăm că nu s-a descoperit nici un fragment de vas lucrat la roată. În schimb, s-a putut întregi un vas borcan lucrat cu mâna ornamentat pe buză cu alveole şi prevăzut cu două mici toarte (fig. 77/2; 78/1) exemplar unicat pentru această perioadă, precum şi alte două mici vase (căni?), de formă tronconică (fig. 78/5; 81/1-2). Împreună cu obiectele şi ceramica amintită se mai aflau şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 27 (fig. 21/1; 22b) a fost identificată şi cercetată în anul 1985 în secţiunea XXXIX trasată în zona de sud-vest a aşezării. În plan locuinţa avea formă aproximativ trapezoidală, latura dinspre est fiind vizibil curbată. Este o locuinţă destul de

https://biblioteca-digitala.ro

mică, în comparaţie cu altele, având dimensiunile de aproximativ 2,75m x 2,90m iar orientarea în general est-vest cu o uşoară înclinaţie către vest. Adâncimea gropii locuinţei măsurată de la nivelul iniţial de călcare era în medie de -0,60m. Podeaua era foarte bine bătătorită şi pe unele porţiuni din suprafaţă acoperită cu un strat subţire de cenuşă amestecată cu resturi de cărbune de lemn. În colţul dinspre est, acolo unde latura era curbată, se afla instalaţia de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală groasă de circa 1cm, înconjurată de mai multe pietre de râu şi lespezi de grezie locală, unele puternic arse şi înnegrite de foc. După cantitatea de pietre răvăşite pe podea este sigur că vatra a avut o boltă. Nu s-au găsit gropi de stâlpi de susţinere de la construcţia aeriană şi nici nu s-a putut preciza intrarea.

În interiorul locuinţei au fost descoperite patru lame de cuţit din fier întregi sau fragmentare (fig. 30/8; 33/11; 34/5, 9; 35/10, 16), cinci fusaiole din lut întregi sau fragmentare (fig. 48/3-4, 12), două mici creuzete din lut (fig. 40/12; 42/5, 14) şi o lingură de turnat metale, fragmentară (fig. 42/11).

Împreună cu aceste obiecte s-au descoperit şi câteva fragmente provenite din vase lucrate cu mâna (fig. 96/5; 97/7). De asemenea, în interior s-au mai descoperit resturi de oase de animale şi câteva bucăţi de cărbune de lemn. Întrucât în umplutura gropii, alături de obiectele şi ceramica menţionată s-au mai găsit şi câteva bucăţi de zgură de fier şi mai multe resturi de bronz, considerăm că această locuinţă a putut fi folosită şi ca atelier.

Locuinţa nr. 28 (fig. 21/2; 22d) a fost descoperită în anul 1985 în secţiunea XLI săpată în partea centrală a aşezării. În plan locuinţa avea formă patrulateră cu dimensiunile de 4,10m x 3,80m şi cu orientarea aproximativ sud-est, nord-vest. Adâncimea medie de la care a fost săpată groapa locuinţei măsurată de la nivelul iniţial de călcare era în medie de -0,70m. Podeaua fusese bine bătătorită. În mijlocul ei se afla o groapă de formă aproximativ dreptunghiulară în plan, cu colţurile rotunjite, săpată în trepte, adâncă de circa -1,65m, destul de apropiată de instalaţia de încălzire care era situată în colţul de sud a locuinţei. Această instalaţie de încălzire era constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm şi înconjurată de pietre de râu şi lespezi din grezie locală, unele de dimensiuni destul de mari (0,30m x 0,20m), parţial arse şi înnegrite de foc. Câteva dintre acestea pietre, mai ales cele de lângă vatră, erau acoperite cu mai multe straturi succesive de cenuşă, însumând în unele porţiuni de 3-4cm. Pe suprafaţa în care s-a păstrat mai bine podeaua era acoperită cu un strat superficial de lut aşternut peste partea bătătorită. Nu s-au descoperit gropi de la stâlpii de susţinere a părţii aeriene şi nici nu s-a putut localiza intrarea. Este dificil de stabilit dacă groapa menţionată din interiorul locuinţei a fost săpată ulterior, după părăsirea ei, sau dacă a fost utilizată încă de la început în anumite scopuri meşteşugăreşti.

În umplutura locuinţei s-a descoperit o lamă de cuţit din fier (fig. 31/6; 32/7), un cârlig (amnar?) din fier (fig. 35/3), un fragment dintr-un mic pahar din sticlă (fig. 38/7), un tipar fragmentar din lut (fig. 41/4), două străpungătoare din os (fig. 60/11; 61/7) precum şi trei fusaiole din lut, două întregi şi una fragmentară (fig. 43/19; 47/1; 49/7).

În interior alături de obiectele menţionate au mai fost găsite şi câteva fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate cu mâna, unele ornamentate cu alveole pe buză (fig. 86/8; 94/7; 96/1, 3). Menţionăm că în jurul instalaţiei de foc s-au descoperit câteva resturi de cărbune, mici fragmente de lipitură şi bucăţi de arsură de vatră, precum şi mai multe oase de animale.

https://biblioteca-digitala.ro

Locuința nr. 29 (fig. 22c) a fost descoperită în anul 1985 în secțiunea XLI. Locuința avea în plan formă patrulateră cu colțurile drepte și laturile măsurând 4,0m x 4,10m. Orientarea ei era aproximativ nord-nord est, sud-sud-vest iar adâncimea de la care a fost săpată era în medie de -0,70m. S-a putut observa că în interior la nivelul podelei suprafața inițială a locuinței a fost mai mică cu circa 0,30-0,35m față de groapa precizată ulterior indicând clar că s-a efectuat o micșorare a spațiului de locuit cu prilejul unei refaceri. Pe suprafața redusă podeaua era mai bine bătătorită decât aceea din partea rămasă în afara ei. Aceasta arată în mod cert că locuința a fost refăcută micșorându-i-se suprafața, după cum de altfel o demonstrează clar și existența celor două instalații de încălzire alcătuite din lipituri de lut de formă ovală, ambele groase de circa 1,5cm, situate către mijloc înspre latura de nord. Pietrele de râu și greziile locale care au constituit inițial paramentul și bolta vetrelor de foc erau împrăștiate pe podea, iar un alt grup de pietre provenit tot de la instalația de foc era situat pe latura de vest. Vatra dinspre latura de est se afla cu 10-15cm mai înaltă decât vatra dinspre vest, succesiunea fiind atestată și de suprapunerea lipiturilor de la vatra construită ulterior peste câteva fragmente provenite dintr-o tigaie cu marginea scundă rămasă probabil de la locuirea anterioară. De asemenea, în umplutura locuinței s-au identificat mai multe straturi subțiri de pământ, unele având antrenate resturi de vatră, pietre arse și cărbuni. Contemporaneitatea celor două faze, aceea inițială și cea de refacere a locuinței este atestată de uniformitatea inventarului.

În interiorul locuinței s-au descoperit patru fusaiole din lut de formă bitronconică, dintre care două întregi și alte două fragmentare (fig. 47/5, 18), trei străpungătoare lucrate din os și corn, (fig. 54/13; 56/3; 58/6, 9; 61/8; 62/15), la care se adaugă și o bucată dintr-un corn de căprior în stare de prelucrare (fig. 54/10; 55/15).

Împreună cu obiectele menționate s-au găsit și câteva fragmente din vase de tip borcan lucrate la roată, unele prezentând ornamentate (fig. 73/2, 6, 10, 13), precum și alte câteva resturi din oale borcan și tigăi lucrate cu mâna, unele ornamentate cu alveole pe buză (fig. 87/8; 96/4, 6). De asemenea s-au descoperit și câteva oase de animale.

Locuința nr. 30 (fig. 24a) a fost descoperită și cercetată în anul 1985 în secțiunea XLII săpată în zona centrală a așezării. În plan locuința avea formă patrulateră cu colțurile ușor rotunjite. Laturile ei aveau dimensiuni de 2,75m x 3,10m și orientarea sud-vest, nord-est. Adâncimea medie a gropii locuinței măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -0,40m. Podeaua fusese bine bătătorită, în colțul dinspre est fiind identificate două gropi de dimensiuni mici provenite de la stâlpii de susținere a părții aeriene. În colțul dinspre sud- vest, situată puțin către mijlocul locuinței, se afla instalația de încălzit constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de 1,5cm, înconjurată de pietre de râu și grezii locale, multe dintre ele înroșite și înnegrite de foc. În dreptul celor două gropi de stâlpi dinspre latura de est este posibil să fi fost amenajată intrarea.

În interiorul locuinței s-au descoperit mai multe obiecte din fier și anume un vârf de săgeată de formă romboidală cu manșon de prindere (fig. 29/2; 37/6), o lamă de cuțit fragmentară (fig. 32/10) și un dorn mic (fig. 35/1). De asemenea, s-au mai descoperit opt fusaiole din lut întregi sau fragmentare, unele dintre ele ornamentate (fig. 43/14; 44/4, 15; 46/20-21; 47/21; 50/9), precum și mai multe bucăți din corn de cerb, câteva din ele în stare de prelucrare (fig. 63/7, 9; 64/3-4).

Împreună cu obiectele menționate au mai fost găsite și câteva fragmente de la vase de tip borcan lucrate la roată unele ornamentate (fig. 73/9, 15). Menționăm că nu au fost

https://biblioteca-digitala.ro

descoperite fragmente ceramice provenite din vase lucrate cu mâna. În umplutura locuinţei au mai fost descoperite şi câteva oase de animale, unele arse.

Locuinţa nr. 31 (fig. 23/1-2; 24b) a fost identificată şi dezvelită în anul 1985 în secţiunea XLII. În plan locuinţa avea o formă aproximativ patrulateră, latura dinspre sud-vest fiind curbată. Dimensiunile laturilor erau de 3,40m x 3,50m orientarea fiind aproximativ nord-vest, sud-est. Adâncimea medie a gropii locuinţei măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,50m. În colţul de nord-vest se afla instalaţia de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut, de formă circulară, groasă de circa 2cm înconjurată de un parament de pietre de râu şi lespezi locale parţial înroşite şi înnegrite de foc. Podeaua era foarte bine bătătorită şi în mijlocul ei avea o mică alveolare, de circa 3-4 cm, în care se aflau câteva oase de animale, parţial arse şi o anumită cantitate de cenuşă. Nu au fost descoperite gropi de la stâlpii de susţinere a părţii aeriene şi nici nu s-a putut preciza intrarea.

În interiorul locuinţei s-au descoperit două lame de cuţit din fier fragmentare (fig. 32/9, 14; 34/17), două fusaiole, una întreagă lucrată din lut şi ornamentată (fig. 43/18; 44/8; 50/6) şi o alta lucrată din humă albă (fig. 43/7), un străpungător din os (fig. 56/9) şi patru figurine miniaturale antropomorfe şi zoomorfe, întregi sau fragmentare (fig. 51/8-9; 52/1-2, 12).

Împreună cu obiectele menţionate s-au mai descoperit şi câteva fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate la roată, unele ornamentate (fig. 66/1; 69/7; 73/1, 3-5, 7), precum şi alte câteva lucrate cu mâna din care s-a putut reconstitui un vas de tip borcan de dimensiuni relativ mari, ornamentat pe marginea buzei cu alveole (fig. 79/1). Alături de acestea fragmente s-au mai găsit şi câteva mici resturi de tigăi. În umplutura gropii se mai aflau bucăţi mici de chirpici, resturi de cărbuni şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 32 (fig. 24 c) a fost precizată şi cercetată în anul 1985 în secţiunea XLII. În plan locuinţa avea o formă patrulateră, colţul de sud-vest fiind cotlonit în peretele natural. Dimensiunile laturilor erau de circa 3,90m x 3,60m iar orientarea aproximativ nord-vest sud-est. Adâncimea medie a gropii măsurată de la nivelul iniţial de călcare era de -0,60m. Podeaua bine bătătorită prezenta pe unele porţiuni mici pete de cenuşă amestecată cu resturi de cărbuni. Nu au fost identificate gropi de la stâlpii de susţinere ai pereţilor sau acoperişului. Aproximativ către mijlocul locuinţei se afla instalaţia de încălzit constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm înconjurată cu pietre de râu şi grezii locale, unele arse sau înnegrite de foc, care iniţial formau un parament înalt ce sprijinea probabil o boltă. În colţul de sud-vest, cotlonită special în peretele natural al locuinţei se afla o mică groapă puţin adâncă umplută cu pietre şi acestea parţial arse şi înnegrite de foc, provenite de la instalaţia de încălzire. Intrarea nu a putut fi precizată dar este posibil să fi fost pe latura dinspre sud-vest aflată în pantă.

În interiorul locuinţei s-au descoperit mai multe obiecte din fier, precum o seceră cu vârful rupt (fig. 29/12; 30/9), o lamă de cuţit (fig. 34/16), un sfredel (?) fragmentar (fig. 35/12) şi un cârlig de asemenea fragmentar (fig. 35/14). Împreună cu aceste obiecte au mai fost scoase la iveală trei fusaiole şi o mărgică din lut (fig. 46/8; 47/15, 17; 48/2; 50/4), două străpungătoare fragmentare din os şi patru figurine zoomorfe din lut întregi sau fragmentare (fig. 51/2,6; 52/3, 6, 10).

Împreună cu obiectele menţionate au mai fost găsite câteva fragmente ceramice din vase de tip borcan lucrate cu roata, unele ornamentate (fig. 67/10; 68/3; 69/3), precum şi alte câteva provenite din vase borcan, castroane şi tigăi cu marginea scundă lucrate cu mâna (fig.

https://biblioteca-digitala.ro

83/4; 98/2, 5, 8; 100/1-2; 106/6). Menționăm că în umplutura gropii au mai fost găsite mici bucăți de chirpici, mici resturi de cărbuni și de arsură provenită de la cuptor, precum și câteva oase de animale.

Locuința nr. 33 (fig. 24d) a fost descoperită în anul 1985 în secțiunea XLII. Locuința avea în plan formă rectangulară cu colțurile puțin rotunjite dimensiunile laturilor fiind de 3,90m x 3,60m și orientarea aproximativ nord-est, sud-vest. Adâncimea medie, măsurată de la nivelul inițial de săpare era de -0,40m. Înspre colțul de est se afla instalația de foc alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă oval-alungită, groasă de circa 2cm înconjurată și parțial acoperită cu numeroase pietre de râu și lespezi de grezie locale, unele de dimensiuni destul de mari(0,30m x 0,20m), parțial înroșite și înnegrite de foc, prăbușite probabil de la bolta inițială. De asemenea, câteva lespezi desprinse din bolta prăbușită a cuptorului se aflau grupate către mijlocul laturii de nord-vest. Podeaua era bine bătătorită și pe unele porțiuni era ușor arsă sau înnegrită de foc. Nu au fost descoperite gropi de stâlpi și nici a putut fi precizată intrarea.

În interiorul locuinței a fost descoperit un mic cârlig din fier fragmentar într-o stare precară de conservare, un străpungător din os (fig.61/1), două fusaiole din lut, dintre care una fragmentară (fig. 47/10) și trei figurine zoomorfe din lut, fragmentare (fig. 51/5, 20; 52/5,15).

Împreună cu obiectele menționate s-au găsit și câteva fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate cu mâna (fig. 86/7; 95/3-4, 6; 100/3). Nu s-au descoperit nici un fragment de vas lucrat la roată. În umplutura gropii locuinței se mai aflau resturi de cărbuni de lemn, puțină cenușă și câteva oase de animale.

Locuința nr. 34 (fig. 26a) a fost descoperită în secțiunea XLIV săpată în anul 1985 în zona de nord-est a așezării. În plan locuința avea o formă aproximativ trapezoidală cu colțurile puțin rotunjite, cu laturile având dimensiunile de 4,0m x 3,50m x 3,75m și orientarea nord-vest, sud sud vest. Adâncimea medie a gropii măsurată de la nivelul inițial de călcare era de -1,10m fiind una dintre cele mai adânci locuințe din această așezare. Podeaua era foarte bine bătătorită și prezenta la colțuri și pe mijlocul laturilor gropi destul de puțin adânci provenite de la stâlpii de susținere a structurii din lemn. În spre colțul de vest se afla instalația de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de 2,5cm , înconjurată de pietre de râu și lespezi locale unele parțial înroșite și înnegrite de foc. În fața vetrei spre latura de nord- est se afla o ușoară alveolare umplută cu resturi de cenușă și mici bucăți de cărbuni și câteva pietre de mici dimensiuni. Intrarea nu a putut fi precizată.

În interiorul locuinței au fost descoperite un mic dorn din fier (fig. 32/13), un străpungător din os fragmentar (fig. 62/11), două fusaiole din lut păstrate fragmentar (fig. 50/2-3), două rondele (pâini miniaturale) din lut dintre care una fragmentară (fig. 51/21-22) și o figurină mică din lut, probabil antropomorfă, aflată în stare fragmentară (fig. 52/8).

De asemenea, împreună cu obiectele amintite s-au mai găsit și câteva resturi ceramice provenite din vase de tip borcan lucrate cu mâna (fig. 98/4; 100/4). Nu au fost descoperite fragmente din vase lucrate cu roata. În umplutura locuinței se mai aflau și câteva pietre de râu, precum și puține oase de animale.

Locuința nr. 35 (fig. 28a) a fost descoperită și cercetată în anul 1986 în secțiunea XLV săpată în zona de sud-vest a așezării. În plan locuința avea o formă aproximativ dreptunghiulară cu colțurile puțin rotunjite, cu dimensiunile laturilor de 3,60m x 3,25m și orientarea nord-vest sud-est. Adâncimea medie măsurată de la nivelul inițial de săpare a gropii era de -0,60m. Înspre colțul de vest, puțin către interior, se afla instalația de încălzire

https://biblioteca-digitala.ro

constituită dintr-o lipitură de lut de formă circulară, groasă de circa 1,5cm înconjurată pe o anumită porţiune cu pietre de râu şi lespezi locale, multe dintre ele înroşite şi înnegrite de foc. Pe suprafaţa podelei, în general bine bătătorită, la o distanţă de circa 0,50m faţă de peretele gropii, au fost descoperite resturi de bârne din lemn carbonizate provenite probabil de la baza care sprijinea structura din lemn a pereţilor şi a acoperişului. Nu au fost găsite gropi de stâlpi şi nici nu a putut fi precizată prea bine intrarea, care este posibil să se fi aflat pe latura de est în faţa cuptorului.

În interiorul gropii locuinţei s-au descoperit patru fusaiole din lut, două întregi şi două fragmentare (fig. 49/1-2), un străpungător fragmentar din os (fig. 61/6), nouă rondele (pâini miniaturale) din lut (fig. 51/10, 13, 18-19; 53/2-5, 9-10, 12, 16-17) precum şi o figurină zoomorfă din lut (fig. 52/7).

Împreună cu obiectele amintite mai sus au fost găsite mai multe fragmente ceramice din vase de tip borcan lucrate cu mâna, din care s-a putut întregi un vas (fig. 79/3), precum şi câteva mici fragmente din margini de tigăi. Nu s-au descoperit resturi de vase lucrate cu roata. Alături de vestigiile menţionate se aflau şi câteva oase de animale, unele din ele parţial arse.

Locuinţa nr. 36 (fig. 25/1; 26b) a fost identificată şi cercetată în anul 1986 în secţiunea XLV. În plan locuinţa avea o formă patrulateră cu colţurile rotunjite, cu dimensiunile laturilor de 3,10m x 3, 40m şi orientarea nord, nord-vest, sud, sud-est. Adâncimea medie măsurată de la nivelul iniţial de săpare era de -0,95m, fiind de asemenea una dintre cele mai adânci locuinţe. În colţul de nord-vest se afla instalaţia de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 1,5 cm şi înconjurată cu pietre de râu şi grezii locale, multe dintre acestea înroşite şi înnegrite de foc. Podeaua era bine bătătorită, la colţuri şi pe mijlocul laturilor locuinţei fiind precizate gropi de la stâlpii de susţinere a părţii aeriene. În faţa vetrei spre nord-est se afla o uşoară alveolare care mai păstra urme de cenuşă şi cărbuni. Intrarea nu a putut fi precizată.

În umplutura gropii locuinţei s-au descoperit două mici lame de cuţit din fier fragmentare (fig. 35/9), un mic dorn rupt, o fusaiolă din lut (fig. 46/3; 4/8), un străpungător din os (fig. 56/7), două figurine zoomorfe din lut, fragmentare (fig. 51/3; 52/11, 14) şi două rondele (pâini miniaturale), din lut dintre care una fragmentară (fig. 53/11, 15).

Alături de obiectele menţionate au mai fost găsite şi câteva fragmente ceramice din vase de tip borcan lucrate la roată (fig. 72/12; 73/12), precum şi altele provenite din vase borcan şi tigăi lucrate cu mâna, unele ornamentate pe buză cu alveole sau pe corp cu striuri în reţea, diferite linii şi mici cercuri simple, ornamente mai rar întâlnite pe ceramica acestei categorii (fig. 82/1, 8;83/7-8, 12; 86/1; 99/1; 103/4; 104/6). De asemenea, s-au mai găsit şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 37 (fig. 26c) a fost descoperită şi cercetată în secţiunea XLVI săpată în anul 1986 în partea de sud-vest a aşezării. În plan locuinţa avea o formă rectangulară cu colţurile uşor rotunjite, cu dimensiunile laturilor de 3,60m x 3, 90m şi orientarea aproximativ vest-est. Latura dinspre sud era vizibil curbată şi întrucât locuinţa a suprapus o alta, limita colţului de sud-vest nu a putut fi determinată decât cu destulă aproximaţie. Adâncimea medie de la nivelul de la care a fost săpată groapa era de -0,50m. În colţul dinspre sud-vest se afla instalaţia de încălzire formată dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm, care iniţial a fost înconjurată de pietre de râu şi grezii locale, răvăşite pe podea după dezafectarea

https://biblioteca-digitala.ro

locuinței. Podeaua era bine bătătorită și pe unele porțiuni prezenta urme de arsură, mici pete de cenușă și cărbuni. Nu au fost precizate gropi de stâlpi și nici unde era situată intrarea.

Inventarul găsit în locuință este deosebit de bogat în comparație cu a altor complexe. Au fost descoperite trei lame de cuțit din fier, fragmentare (fig. 34/11), o brățară torsionată din bronz (fig. 39/13), patru tipare din lut fragmentare, utilizate pentru producerea unor obiecte vestimentare și de podoabă (fig. 40/1-2, 4, 7; 41/1, 5, 7, 9), o lingură mică din lut pentru turnat metale, păstrată fragmentar (fig. 42/11) și trei creuzete fragmentare din lut de dimensiuni mici (fig. 40/9; 42/12). De asemenea, s-au mai descoperit patru fusaiole , două lucrate din humă albă (fig. 39/14, 17; 43/7) și două din lut, ornamentate (fig. 44/12; 47/13; 49/3), un străpungător din os (fig. 61/3), un arșic ornamentat cu o cruce (fig. 54/8; 55/13) și patru rondele (pâini miniaturale), din lut (fig. 51/11-12, 14: 53/6-8, 14).

Împreună cu aceste vestigii s-au mai găsit și câteva fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate cu roata, unele ornamentate (fig. 70/3; 72/8-9, 13-14) precum și altele provenite din vase de tip borcan, castroane și tigăi cu marginea scundă lucrate cu mâna (fig. 82/2; 87/2, 4, 6-7; 104/5). De asemenea, s-au mai găsit și câteva oase de animale. Având-se în vedere inventarul descoperit considerăm că această locuință a putut fi utilizată și ca atelier destinat producerii unor obiecte vestimentare și de podoabă.

Locuința nr. 38 (fig. 26c) a fost descoperită în anul 1986 în secțiunea XLVI. În plan avea o formă patrulateră cu colțurile vizibil rotunjite cu dimensiunile laturilor de 3,80 m x 4,10m și orientarea aproximativ nord-sud. Latura dinspre sud-vest era puternic arcuită în afară. În această parte a locuinței podeaua era destul de alveolată și umplută cu resturi de cenușă, cărbuni și pietre de mici dimensiuni. Nu a fost găsită instalația de încălzire și nici gropi de stâlpi de la pereți. Lipsa instalației de încălzit s-a datorat faptului că locuința a fost intenționat dezafectată și refăcută peste ea suprapunându-se locuința nr. 37.

În interiorul locuinței, în porțiunea care îi aparține la nivelul podelei s-au mai descoperit doar câteva pietre de râu și lespezi locale rămase probabil de la dezafectarea vetrei. Printre aceste pietre și în imediata lor apropierea a fost descoperită o lamă de cuțit din fier (fig. 34/12), două străpungătoare din os unul întreg și altul fragmentar (fig. 58/7; 62/4), trei fusaiole, una întreagă și două fragmentare(fig.49/5), precum și două rondele (pâini miniaturale) din lut (fig. 51/15; 53/1, 13). Împreună cu aceste obiecte au mai fost descoperite și câteva fragmente din vase de tip borcan lucrate cu roata (fig. 73/8, 11) și alte câteva din vase lucrate cu mâna (fig. 95/8; 99/3, 7; 103/1). De asemenea, s-au descoperit și câteva oase de animale, unele din ele arse.

Locuința nr. 39 (fig. 25/2; 28b) a fost descoperită și cercetată în anul 1988 în secțiunea XLIX săpată în zona de sud-vest a așezării. În plan locuința avea o formă aproximativ patrulateră cu colțurile rotunjite mai vizibile acolo unde și laturile ei sunt mai arcuite. Dimensiunile laturilor erau de 3,0m x 2,80m iar orientarea sud-vest, nord-est. Adâncimea medie măsurată de la nivelul de săpare a gropii era de -0,90m fiind una dintre cele mai adânci. În colțul dinspre est se afla instalația de încălzire alcătuită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2,5cm peste care erau prăbușite numeroase pietre de râu și grezii locale unele de dimensiuni destul de mari (0,25m x 0,30m) provenite de la bolta distrusă a cuptorului. Multe din aceste pietre erau înroșite sau înnegrite de foc. În fiecare din colțurile locuinței se aflau gropi de la stâlpii pereților și ai acoperișului. În colțul dinspre vest existau două asemenea gropi alăturate, iar pe mijlocul laturii de est s-a precizat încă una.

https://biblioteca-digitala.ro

Podeaua bine bătătorită era parţial arsă şi acoperită cu un strat subţire de cenuşă amestecată cu cărbuni. Intrarea nu a putut fi surprinsă.

În interiorul locuinţei s-a descoperit un cârlig (zăvor?) din fier (fig. 29/9; 35/17), patru străpungătoare din os întregi şi fragmentare (fig. 57/7; 58/10; 59/7,10; 60/5; 62/13), două fusaiole din lut fragmentare neornamentate, două pietre de ascuţit fragmentare (fig. 65/2), câteva resturi din coarne de cerb, unele în stare de prelucrare (fig. 63/3; 64/5, 8), precum şi două rondele (pâini miniaturale) din lut (fig. 51/16-17).

Împreună cu aceste obiecte s-au mai descoperit şi câteva fragmente ceramice provenite din vase de tip borcan lucrate cu roata, unele ornamentate cu striuri orizontale sau verticale fig. 67/11; 70/1-2; 72/3), precum şi alte câteva resturi ceramice provenite tot din vase de tip borcan lucrate cu mâna, câteva ornamentate pe buză cu alveole (fig. 99/5-6). De asemenea, s-au găsit şi câteva oase de animale.

Locuinţa nr. 40 (fig. 28c) a fost descoperită şi cercetată în anul 1988 în secţiunea I, săpată în zona de sud-vest a aşezării. În plan locuinţa avea o formă aproximativ trapezoidală cu colţurile puţin rotunjite laturile având dimensiunile de 2,90m x 3,10m x 2,20m şi orientarea aproximativ nord-nord vest-sud sud- vest. Adâncimea măsurată de la nivelul iniţial de săpare era în medie de 0, 50m. Înspre mijloc către latura de nord se afla instalaţia de încălzire constituită dintr-o lipitură de lut de formă ovală, groasă de circa 2cm înconjurată de pietre de râu şi lespezi locale, parţial arse sau înnegrite de foc, alcătuind în jurul vetrei o gardină de formă semicirculară. Pe mijlocul laturii de est a fost descoperită o groapă de la un stâlp de susţinerea peretelui iar către mijlocul locuinţei pe podeaua, care era destul de bine bătătorită, s-a identificat o porţiune acoperită cu cenuşă şi cărbuni. Intrarea nu a putut fi precizată.

În interiorul locuinţei s-au descoperit mai multe obiecte din fier, precum o daltă (fig. 30/6), o teslă (fig. 30/7) şi o placă dreptunghiulară perforată la un capăt (fig. 35/18). Împreună cu acestea au mai fost găsite cinci străpungătoare din os întregi sau fragmentare (fig. 55/11; 58/2, 12; 59/4; 62/8) şi două fusaiole din lut în stare fragmentară. De asemenea, s-au mai aflat câteva fragmente provenite din vase de tip borcan lucrate cu mâna (fig. 98/6; 99/2, 4; 105/8). În umplutura locuinţei se aflau mai multe oase de animale, unele parţial arse.

Anexe gospodăreşti şi meşteşugăreşti.

Groapa atelier A (fig. 27/1; 28d) a fost descoperită şi cercetată în anul 1980 în prelungirea secţiunii I. În plan groapa avea o formă aproape circulară fiind prevăzută cu o treaptă către o mică alveolare situată în mijlocul ei. Diametrul maxim al gropii măsura aproximativ 3,60m, pragul avea o lăţime de 1,10m, iar alveolarea din centrul ei, un diametru de circa 1m. Adâncimea medie a pragului, măsurată de la nivelul iniţial de săpare, era de -0,50m iar aceea a alveolării din centru, de -1,10m. Pragul şi porţiuni mai mari din pereţii gropii erau parţial înroşiţi de foc sau înnegriţi de fum şi acoperiţi, în anumite zone, cu cenuşă şi bucăţi de cărbune. Alveolarea mai mică din centru prezenta, pe anumite porţiuni, destul de întinse, resturi de lipituri de vatră, iar către mijlocul ei, câteva pietre de râu şi grezii locale unele arse şi înnegrite de foc, precum şi o anumită cantitate de cenuşă şi mai multe bucăţi de cărbuni de lemn.

În interiorul gropii s-au descoperit mai multe obiecte din fier precum, o lamă de cuţit (fig. 32/2), o sulă (fig. 32/5) şi un vârf de săgeată cu aripioare având tija parţial ruptă

https://biblioteca-digitala.ro

(fig. 32/12). Împreună cu aceste obiecte s-au mai găsit o fusaiolă din lut (fig. 45/10), un fragment dintr-un corn de cerb în stare de prelucrare (fig. 63/3) şi un mic creuzet din lut păstrat fragmentar (fig. 40/4). De asemenea, pe fundul alveloării din centru se mai aflau mici bucăţi de zgură de fier şi resturi (boabe mici) de aramă. Împreună cu aceste vestigii s-au mai descoperit două-trei fragmente din vase de tip borcan şi tigăi lucrate cu mâna (fig. 105/11).

Existenţa obiectelor amintite şi lipitura vetrei din groapa mică, urmele de arsură, cenuşă şi cărbuni, dar mai ales prezenţa fragmentelor de zgură şi a boabelor de bronz, ca şi raritatea evidentă a fragmentelor ceramice, ne îndrituiesc să considerăm această groapă doar un simplu atelier, complexul respectiv nefiind utilizat şi ca locuinţă. Avându-se în vedere inventarul descoperit credem că atelierul era destinat, în primul rând reducerii minerului de mlaştină (limonit).

Cuptoare de uz casnic şi meşteşugăresc.

În cuprinsul aşezării, în apropierea unor locuinţe au fost descoperite şi cercetate şi un număr de opt cuptoare, construite simplu fără amenajări speciale, utilizate în activităţile gospodăreşti sau meşteşugăreşti. Fără excepţie, vatra lor era uşor adâncită în pământ unele fiind prevăzute cu o boltă construită din lut, întărită la bază cu lespezi de grezie.

Cuptorul nr. 1 (fig. 108/c1) a fost descoperit întâmplător în anul 1963 de şanţul săpat pentru protecţia pădurii Străteni. Cuptorul avea o formă aproximativ oval-alungită cu dimensiunile de 0,75m x 0,60m, vatra, formată dintr-o lipitură de lut destul de subţire, de numai 1cm, aflându-se la -0,25m adâncime. Într-o parte a cuptorului, în exterior lângă lipitura de lut, la baza ei se afla un grup de câteva pietre (grezii locale), puternic arse şi înnegrite de foc, iar în interior, pe vatră, destul de multă cenuşă şi cărbuni. Pereţii, pe întreaga lor suprafaţă erau arşi pe o grosime de circa 7cm. În interiorul cuptorului nu au fost descoperite fragmente ceramice sau obiecte.

Cuptorul nr. 2 (fig. 108/c2) a fost descoperit de asemenea întâmplător în anul 196, de şanţul de protecţie amintit, fiind situat în apropierea locuinţei nr. 3. El avea o formă aproape circulară cu diametrul de circa 0,75m. Vatra formată dintr-o lipitură de lut, groasă de 1,5cm era adâncită în sol la -0,20m şi acoperită parţial de cărbuni, cenuşă şi mici bucăţi de lipituri şi pământ ars, unele parţial zgurificate de foc. Este posibil ca şi acest cuptor să fi avut iniţial o boltă construită din lut. Împrejurul vetrei, la baza pereţilor erau fixate mai multe pietre de râu şi grezii locale, unele dintre ele arse şi înnegrite de foc. Pereţii erau arşi pe o grosime de circa 10cm. În interiorul cuptorului pe vatră s-au descoperit un mic tipar din marnă, păstrat fragmentar (fig. 40/6) şi câteva boabe mici de bronz. Cuptorul a fost utilizat probabil pentru activităţi meşteşugăreşti.

Cuptorul nr. 3 (fig. 108/c3) a fost descoperit tot de şanţul de protecţie a pădurii, în anul 1963. Cuptorul avea în plan o formă circulară, în profil observându-se destul de bine baza de la curbura bolţii iniţiale. Diametrul său era de circa 0,80m, vatra aflându-se la adâncimea de -0,20m. Suprafaţa vetrei era acoperită cu o cantitate destul de mare de cenuşă şi câteva bucăţi de cărbuni, printre ele aflându-se şi un fragment din fundul unei tigăi de lut, de mici dimensiuni. Este foarte posibil ca acest cuptor să fi fost utilizat pentru copt pâine.

Cuptorul nr. 4 (fig. 108/c4) a fost descoperit în anul 1981 în secţiunea XI. Cuptorul avea o formă oval neregulată cu dimensiunile de aproximativ 1,50m x 1,0m, vatra fiind destul de groasă, de circa 2cm, cu lipitura puternic arsă. Vatra se afla la adâncimea de

https://biblioteca-digitala.ro

-0,25m, pe suprafaţa sa fiind descoperite câteva pietre arse, cenuşă, cărbuni şi mici bucăţi de lut ars. După cât se pare cuptorul nu a avut boltă, fiind folosit probabil doar pentru pregătitul hranei.

Cuptorul nr. 5 (fig. 109/c5) a fost descoperit în anul 1985 în secţiunea XLIV, în apropierea locuinţei nr. 32. Cuptorul avea o formă oval neregulată cu dimensiunile de circa 1,00m x 0,80m. Vatra constituită dintr-o lipitură din lut, groasă de 1cm era uşor albiată şi adâncită în pământ cu -0,20m. În profil s-a observat clar baza de pornire a bolţii, care nu s-a mai păstrat, fiind prăbuşită probabil din vechime. În interior nu s-au descoperit resturi ceramice sau obiecte, ci doar puţine urme de cenuşă, cărbuni şi bucăţi de pământ ars provenit de la bolta prăbuşită şi câteva mici pietre de asemenea arse. Cuptorul a fost probabil utilizat pentru pregătitul (fiertul) hranei sau pentru copt pâine.

Cuptorul nr. 6 (fig. 109/c6) a fost descoperit în anul 1985 tot în secţiunea XLIV, nu departe de cuptorul precedent şi în apropierea locuinţei nr. 33. El avea în plan o formă ovală, neregulată, cu dimensiunile de circa 0,80m x 0,65m, vatra constituită dintr-o lipitură de lut groasă de 1cm aflându-se la o adâncime de circa -0,15m de la nivelul iniţial de călcare. Înspre nord-est vatra, care după cât se pare nu a avut boltă, era înconjurată cu o gardină formată din pietre de râu şi grezii locale, destul de arse şi înnegrite de foc. În interior nu au fost descoperite fragmente ceramice sau obiecte, ci doar puţine urme de cenuşă şi mici bucăţi de cărbuni. Este posibil să fi fost folosit doar pentru activităţi meşteşugăreşti.

Cuptorul nr. 7 (fig. 109/c7) a fost descoperit în anul 1986 în secţiunea XLV, în apropierea locuinţelor nr. 37 şi 38. Cuptorul avea în plan o formă aproape circulară, uşor alungită cu diametrul maxim de 1,10m. Adâncimea medie la care se afla vatra, groasă de circa 1cm era de -0,15m. Iniţial cuptorul a avut boltă, care s-a prăbuşit în interior pe vatră, urmele de pământ ars şi de lipituri fiind amestecate cu cenuşă şi cărbuni. În interiorul lui nu s-au găsit resturi de ceramică sau obiecte, ci doar câteva mici oase de animal, unele uşor arse. Cuptorul a fost probabil utilizat doar pentru pregătitul hranei.

Cuptorul nr. 8 (fig. 109/c8) a fost descoperit în anul 1988 în secţiunea XLIX, în zona de vest a aşezării unde secţiunile trasate nu au identificat alte urme de locuire. În plan cuptorul avea o formă oval alungită cu dimensiunile de 1,30 x 0,8 0m, în porţiunea de vest (unde probabil era gura) fiind mărginit de câteva pietre de râu, unele puternic înroşite de foc. Vatra formată dintr-o lipitură groasă de circa 1,5cm se afla la o adâncime de numai - 0,15m şi după cum o arată profilul se pare că a avut o boltă. În interior împreună cu cenuşă şi cărbuni s-a descoperit doar mici bucăţi de pământ ars provenite de la bolta prăbuşită. Cuptorul a fost probabil utilizat pentru pregătitul hranei.

Cele opt cuptoare descoperite în aşezarea de la Lozna au avut, fără îndoială, utilizări diferite, în funcţie de necesităţile cotidiene ale locuitorilor. În mod sigur, cel puţin două dintre aceste cuptoare, anume nr. 2 şi nr. 6, au fost utilizate, după opinia noastră, pentru activităţi meşteşugăreşti, după cum o dovedesc tiparul şi granulele de bronz descoperite în unul dintre ele (cuptorul 2), gardina din pietre puternic înroşite, de la celălalt (cuptorul 6). Celelalte cuptoare au putut fi folosite pentru coptul pâinii şi fiertul hranei şi poate chiar şi în scopul arderii ceramicei, îndeosebi a aceleia lucrată cu mâna, care nu necesita instalaţii speciale. Unele dintre aceste cuptoare au fost prevăzute cu o boltă din lut, care la nici unul dintre ele nu s-a mai păstrat fiind prăbuşite probabil din vechime. Cât de înaltă era la fiecare dintre ele bolta, nu s-a putut preciza. Zgurificarea lipiturii la unele din aceste instalaţii arată că se puteau obţine temperaturi destul de ridicate permiţând lichefierea unor metale, cu punct

https://biblioteca-digitala.ro

de topire mai scăzut, precum plumbul, cositorul, bronzul sau argintul. Situarea acestor cuptoare, de regulă în apropierea unor locuințe, în spațiul liber rămas între case și amplasate la mică adâncime, arată că ele erau folosite doar în timpul sezoanelor mai calde și nu este exclus, avându-se în vedere numărul lor redus, în comparație cu acela al complexelor de locuire, ca unele să fi deservit chiar mai multe familii.

Gropi menajere.

Cu prilejul cercetării complexelor de locuire și meșteșugărești din așezarea de la Lozna-Botoșani au fost descoperite și un număr de zece gropi. În afară de groapa atelier, notată cu A, deja menționată, celelalte sunt simple și fără inventar. Cinci din aceste gropi (fig. 110) aveau în umplutura lor, către fund, câteva resturi de cenușă, uneori amestecată cu bucăți foarte mici de cărbuni de lemn și într-un caz sau două și cu câteva pietre sau fragmente de oase de animale. Cu excepția unei gropi, având în plan o formă aproximativ dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, alte câteva erau, la partea superioară, circulare sau ovale cu adâncimi măsurând în medie -1,0m. Restul gropilor erau destul de superficial săpate, nedepășind -0,35-0,40m adâncime și nu conțineau nici un fel de resturi arheologice. Una dintre ele era săpată în formă de sac, fundul având diametru mai mare decât al gurii. Cele mai multe din aceste gropi erau situate în apropierea locuințelor sau către marginea așezării. Întrucât nu conțineau resturi arheologice pe baza cărora să poată fi determinat scopul pentru care au fost săpate, credem că au putut fi folosite doar pentru scos lut sau eventual, pentru depunerea unor resturi menajere, în nici un caz pentru depozitarea unor provizii. Trebuie să remarcăm de asemenea, numărul mic al acestor gropi (ca și al cuptoarelor), în raport cu acela al locuințelor.

*

Cercetarea sistematică a așezării de la Lozna-Botoșani a scos în evidență o serie de aspecte deosebit de interesante privind trama stradală și sistemul de construcție al complexelor de locuire și meșteșugărești, menite să contureze activitatea cotidiană, precum și diferitele ocupații, în condițiile specifice de viețuire ale unei comunități sătești, din mileniul marilor migrații.

În ceea ce privește poziția în teren a caselor s-a constatat gruparea unora în anumite zone, câte două-trei și chiar (mai rar) câte patru formate (probabil pe criterii familiale) și alinierea lor în două sau trei șiruri distincte, aproximativ pe direcția nord-est sud-vest. Spațiul dintre case nu era prea mare, nedepășind decât rare ori 15-20m. Aceasta arată că spațiul respectiv nu a fost utilizat pentru cultivarea cerealelor sau pentru grădinărit. În schimb, în spațiul dintre locuințe au fost amplasate, așa cum am mai arătat mici cuptoare de uz casnic și meșteșugărești, precum și câteva din gropile menajere. Este totuși posibil ca în suprafața rămasă liberă dintre case să se fi putut înjgheba simple adăposturi pentru animale, mai ales în timpul iernii.

În general, locuințele sunt concentrate în zona de confluență dintre pâraiele *Străteni* și *Turbărie (Bahna)*, de la est și sud, suprafață se pare mai bine protejată de pădurea din apropiere aflată la est și nord-vest și de apele amintite, foarte puține din complexele de locuire sau meșteșugărești fiind situate mai spre limita de nord-vest a vetrei de sat.

https://biblioteca-digitala.ro

Cele mai multe ateliere, în special cele destinate prelucrării metalelor şi de reducere a minereului de limonit, se grupează în partea de est a aşezării, aproape de albia pârâului *Străteni*. Situarea acestor ateliere în marginea aşezării şi lângă apă a fost determinată probabil de ideea de a proteja casele în eventualitatea declanşării unui incendiu, dar şi pentru că aici se produceau frecvent curenţii de aer necesari tirajului pentru cuptoarele de redus minereul de mlaştină.

Referitor la sistemul de construcţie, locuinţele nu prezintă diferenţieri în comparaţie cu alte case scoase la iveală în obiectivele, datând din aceeaşi vreme, investigate în alte părţi ale spaţiului de la nordul Dunării de Jos şi cu deosebire în acelea situate în regiunile de la est de Carpaţi, unde, de regulă sunt atestate complexe de locuire semi-adâncite, tip adaptat probabil mai bine climei specifice din aceste părţi ale continentului european.

Cu o singură excepţie, locuinţa nr. 19, care a fost construită la suprafaţa solului în formă de colibă, toate celelalte case au baza semi-îngropată, nedepăşind decât în puţine cazuri adâncimea de -0,50m. Forma lor era de obicei patrulateră cu colţurile în multe cazuri rotunjite, având podeaua bine bătătorită, fiecare fără excepţie având de obicei în colţul format de două dintre laturi o instalaţie de încălzit construită sub forma unei vetre simple din lut, înconjurată de pietre de râu şi grezii locale sau sub forma unui cuptor prevăzut cu boltă, constituit de asemenea din pietre de râu şi grezii toate legate între ele cu lut galben. Vetrele sau cuptoarele erau situate frecvent fie în colţul de nord-vest, fie în cel de sud-est şi mai rar în cel de la nord-est sau sud-vest. Amplasarea acestor instalaţii de încălzire în cadrul suprafeţei locuinţei a fost probabil determinată de panta terenului, poate şi de direcţia din care se produceau mai des curenţii de aer.

Lipsa sau raritatea fragmentelor de chirpici printre resturile din groapa locuinţelor sugerează că pereţii acestora nu au fost lutuiţi în întregime, ci doar pe anumite porţiuni, acolo unde era necesar. Acoperişul, construit la cele mai multe dintre case, în două pante, se sprijinea direct pe marginea gropii, nefiind nevoie întotdeauna de prezenţa stâlpilor, deoarece în aceste cazuri încăperea nu mai necesita pereţi construiţi la suprafaţa solului. Aceasta este desigur explicaţia pentru ce, la cele mai multe locuinţe, nu s-au descoperit gropi de la stâlpii de susţinere ai construcţiei aeriene. Doar aproximativ un sfert din numărul complexelor de locuire au fost construite cu pereţi din lemn sprijiniţi de stâlpi şi cu acoperiş, şi numai câteva case au putut avea şi baza alcătuită dintr-un schelet de bârne, după cum o dovedesc resturile carbonizate descoperite din interiorul lor, aflate de regulă de-a lungul gropii, la baza ei. Amplasarea locuinţelor pe un teren aflat în uşoară pantă ţinea cont de asemenea, de faptul că putea asigura astfel scurgerea apei în timpul ploilor, evitându-se inundarea lor.

Descoperirea unor gropi duble de stâlpi la colţurile unor locuinţe s-au pe mijlocul unor laturi arată că au existat şi situaţii când au fost necesare unele reparaţii.

Suprapunerea unor locuinţe, în trei cazuri, este posibil să se fi datorat de asemenea, unor refaceri. Orientarea diferită a caselor şi plasarea vetrelor sau cuptoarelor în colţuri diferite ar putea dovedi însă şi existenţa a două faze de locuire într-o perioadă de timp foarte apropiată, determinată de părăsirea aşezării pentru scurtă vreme şi revenirea pe acelaşi amplasament, fapt pe deplin posibil, neexistând diferenţieri între inventarele locuinţelor suprapuse şi nici precizări stratigrafice privind existenţa unor orizonturi culturale distincte.

Referitor la ateliere, credem că cele destinate prelucrării osului, pieilor sau a torsului şi ţesutului, îşi puteau desfăşura activitatea chiar în casele de locuit, după cum sugerează de altfel şi inventarul descoperit. Poate şi prelucrarea obiectelor vestimentare şi de podoabă s-a

https://biblioteca-digitala.ro

desfăşurat tot în cadrul unor locuinţe, după cum o arată uneltele şi tiparele descoperite în unele dintre ele. Aşa cum am mai arătat, la complexele destinate prelucrării metalelor sau a reducerii minereului de mlaştină (limonit) nu s-au găsit gropi de stâlpi. Ele aveau în plan o formă oval neregulată, fiind săpate destul de adânc, în trepte, nu aveau pereţi la suprafaţa solului şi probabil, pentru protecţie, nu erau prevăzute nici cu acoperiş. Remarcăm de asemenea absenţa gropilor de provizii şi chiar raritatea acelora menajere. Este posibil ca gropile de provizii, special amenajate (arse în interior sau cu pereţii prevăzuţi cu lipitură), să fi fost situate în afara perimetrului de locuit.

Gruparea locuinţelor de-a lungul celor două-trei şiruri, situarea cuptoarelor casnice şi meşteşugăreşti în spaţiul rămas liber dintre case, ca şi amplasarea unor ateliere la marginea aşezării, evidenţiază fără îndoială o anumită organizare social-economică menită să asigure obştei săteşti de aici, ca de altfel pretutindeni în spaţiul carpato-dunărean, o necesară protecţie şi stabilitate, mai ales, în condiţiile precare instaurate aici, odată cu declanşarea fenomenului marilor migraţii de populaţii pornite dinspre zonele răsăritene ale Europei.

https://biblioteca-digitala.ro

III. Inventarul complexelor de locuire şi meşteşugăreşti.

După cum s-a menţionat la prezentarea fiecărui complex de locuire şi meşteşugăresc, în aşezarea de la Lozna-Botoşani s-a descoperit un număr considerabil de vestigii, deosebit de variate, constituite din unelte de metal, os, lut sau piatră, piese vestimentare, de podoabă şi de cult, precum şi o mare cantitate de resturi ceramice lucrate cu roata sau cu mâna. Aceste descoperiri au oferit largi posibilităţi de a aprecia ocupaţiile principale ale locuitorilor, în general stadiul social-economic şi cultural al acestei comunităţi săteşti. Aşa cum am mai arătat, existenţa depunerilor de limonit (minereu de mlaştină) în zonă a constituit materia primă necesară pentru a obţine fierul în vederea producerii diferitelor unelte casnice şi meşteşugăreşti. Asigurarea hranei cotidiene, impunea de asemenea, cultivarea plantelor în special a cerealelor şi grădinăritul, concomitent cu creşterea animalelor domestice, vânătoarea şi pescuitul.

Stadiul relativ mai dezvoltat, din punct de vedere economic, al comunităţi săteşti de la Lozna, în comparaţie cu al altor aşezări datând din aceeaşi vreme, cercetate în zonele de la est de Carpaţi în principal, dar şi din alte părţi ale spaţiului de la nordul Dunării de Jos este bine ilustrat de numărul şi varietatea uneltelor descoperite, dar mai ales de existenţa atelierelor meşteşugăreşti şi îndeosebi a acelora de obţinere a fierului prin diferite procedee care, aşa cum se ştie, a prezentat întotdeauna, pretutindeni, o importanţă majoră.

În ceea ce priveşte categoriile de unelte, o însemnătate aparte o prezintă în primul rând acelea făurite din metale şi în special din fier. Între acestea, cele mai numeroase sunt lamele de cuţit, aflate întregi sau fragmentare, atestate în mai toate locuinţele şi atelierele aşezării, în unele complexe chiar câte două sau trei exemplare (fig. 31; 32/1-4, 6-10; 33/1-6, 8-10). Este interesant de reţinut şi constatarea că, în nici o altă aşezare din regiunile carpato-nistrene, datând din perioada secolelor VII-IX d. Hr. nu au fost descoperite atât de multe lame de cuţit. Prezenţa lor numeroasă în această aşezare, ar putea fi explicată prin ocupaţiile locuitorilor implicaţi în marea lor majoritate în efectuarea unor diverse activităţi meşteşugăreşti zilnice, mai ales în prelucrarea picilor, cornului şi a osului, dar şi a lemnului. Lame de cuţit de forme şi dimensiuni identice au fost frecvent descoperite în numeroase aşezări din restul ţării datând din perioada primului mileniu d. Hr.[1].

Pe lângă lamele de cuţit au mai fost descoperite şi câteva dornuri, dălţi şi cuie din fier, întregi sau fragmentare, de diferite dimensiuni (fig. 30/2, 8, 16; 32/13; 33/7, 10-11; 35/1, 6, 8, 10-11, 13). O teslă fragmentară şi trei lame de topor, de asemenea fragmentare (fig. 30/3-4, 7) atestă prelucrarea lemnului. Câteva cârlige de diferite forme (fig. 29/3, 9;32/11; 35/2, 5,

---

[1] Citâm selectiv; D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.* Iaşi, 1978, p. 77; idem, *Continuitatea populaţiei autohtone la est de Carpaţi. Aşezările din secolele VI-XI e.n. de la Dodeşti-Vaslui* Iaşi 1984, p. 53, 57, 59, 63, fig. 30/1-2, 6-8; M. Petrescu Dîmboviţa, D. Gh. Teodor, *Sisteme de fortificaţii la est de Carpaţi. Aşezarea de la Fundu Herţei (jud. Botoşani),* Iaşi 1987, p. 36-37, 39, fig. 311-4; I. Mitrea, *Comunităţi săteşti la est de Carpaţi în epoca migraţiilor. Aşezarea de la Davideni din secolele V-VIII,* Piatra Neamţ, 2001, p. 39, 45, 72, 74, 80 108, 112, 121, fig. 62/1-14; S. Musteaţă *Populaţia spaţiului pruto-nistrean în secolele VIII-IX,* Chişinău, 2005, p. 66-67, fig. 25, 26.

https://biblioteca-digitala.ro

14. 17), verigi simple (fig. 29/16; 30/1; 32/12; 36/9, 11), două sule (fig. 35/7, 12) mai multe resturi de tablă (fig. 35/18; 36/6), un fragment de lanț (fig. 33/13; 36/7) și un mic amnar fragmentar (fig. 29/1; 36/10) pot fi puse în legătură cu unele din activitățile casnice zilnice. Asemenea obiecte sunt atestate și în alte așezări din perioada secolelor VII-X în general din regiunile de la nordul Dunării de Jos, ca de exemplu la Davideni[2] și Borniș-Neamț[3], Poiana-Succava[4], Codân-Cernăuți[5], Dodești-Vaslui[6], Durlești-Chișinău[7], Bucov-Prahova[8] sau Dinogeția[9] etc., tipologia (uneori chiar și dimensiunile) acestor piese rămânând practic, de-a lungul secolelor aproape neschimbată[10].

Două vârfuri de suliță (fig. 37/1, 7) și patru săgeți de diferite tipuri (fig. 29/2, 4; 32/12; 37/3-6), dovedesc că locuitorii așezării practicau pe scară largă vânătoarea, după cum o atestă dealtfel și numeroasele resturi faunistice de animale sălbatice, descoperite în umplutura locuințelor și atelierelor sau în stratul de cultură. Vârfuri de sulițe și de săgeți, cu trei muchii de formă romboidală sau cu aripioare, ca cele scoase la iveală la Lozna au fost descoperite în numeroase părți, în așezări, morminte sau în depozite speciale de unelte și arme, cronologia acestora fiind relativ largă. Piese identice sau foarte asemănătoare sunt documentate de exemplu, în așezările de la Lipovăț[11] și Chirceşti-Vaslui[12], Fundu Herței[13] și Tudora-Botoșani[14], Davideni[15] și Izvoare-Bahna[16]-Neamț, Rașcov[17], Petruha[18], Trebujeni-Scoc[19], Selište[20] sau Orheiul Vechi[21] în Republica Moldova, în mormintele de epocă avară din Transilvania, de la Gâmbaș[22], Câmpia Turzii[23], Aiud[24] sau Teiuș[25], precum și în unele

---

[2] I. Mitrea, *op. cit.*, p. 55, 80, 85, 98, 120, fig. 608-9; 61/6, 8; 63/6; 64/8-9.

[3] D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *Așezarea medievală timpurie de la Borniș-Vărărie, județul Neamț*, în MemAntiq, 19, 1994, p. 335, 339, 343, fig. 4/1-5, 7.

[4] M. Andronic, *Poiana. O așezare din secolele VIII-IX d. Chr.*, Succava, 2005, p. 47, fig. 24/3.

[5] I. Corman, *Contribuții la istoria spațiului pruto-nistrean în epoca evului mediu timpuriu (sec. V-VII d. Chr.)*, Chișinău 1998, p. 33, fig. 46/1.

[6] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași 1984, p. 78, fig. 30/3.

[7] S. Musteață, *op. cit.*, p. 67, fig. 31/4.

[8] Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. Așezările de la Bucov-Ploești*, București 1978, p. 115-118, fig. 92.

[9] I. Barnea, *Meșteșugurile din așezarea feudală timpurie*, în Dinogeția, vol. I, București,1967, p.75, fig. 38/26, 28.

[10] D. Gh. Teodor, *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d. Hr.*, Iași, 1996, p. 28.

[11] G. Coman, *Statornicie, Continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 171, fig. 170/3.

[12] D. Gh. Teodor, *op. cit.* Iași, 1978, p. 77, fig. 31/14.

[13] M. Petrescu Dîmbovița, D. Gh. Teodor, *op. cit.* p. 53, fig. 33/1-6.

[14] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 77, fig. 31/12.

[15] I. Mitrea, *op. cit.*, p. 51, 80, 91, fig. 63/1-3, 7-8.

[16] Idem, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare Bahna*, Piatra Neamț, 1998, p. 35, fig. 25/2-3.

[17] I. Corman, *op. cit.*, p. 34-35, fig. 48/2.

[18] *Ibidem*, fig. 48/3, 13.

[19] *Ibidem*, fig. 48/14

[20] *Ibidem*, fig. 48/12, 17.

[21] *Ibidem*, fig. 48/4.

[22] K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei, sec. IV-XIII*, București, 1958, p. 96-101, fig.14/1-2,13,14,16.

[23] *Ibidem*, fig. 11/4.

[24] *Ibidem*, p. 96, fig.17/2.

[25] *Ibidem*, p. 104, fig. 17/12-13.

https://biblioteca-digitala.ro

depozite de unelte şi arme, ca cele de la Dragosloveni-Vrancea[26], Curcani-Ilfov[27], Radovanu-Ilfov[28] sau Gârbovăţ-Galaţi[29], dar şi în alte multe părţi[30].

O importanţă aparte o prezintă cele două seceri fragmentare (fig. 29/12-13; 30/5, 9) şi poate un otic de plug, fragmentar (fig. 29/8; 30/6), care atestă fără îndoială că membrii comunităţii de aici au practicat, pe lângă meşteşuguri şi cultura cerealelor. Trebuie totuşi să reamintim că cercetările întreprinse nu au descoperit în cuprinsul aşezării, în afară de câteva fragmente de vatră portativă, alte vestigii care să fie puse în legătură cu ocupaţiile agricole, cum ar fi râşniţe, cosoare, fiare de plug sau boabe de grâne carbonizate, gropi de provizii etc. Este necesar să reţinem şi faptul că în general, uneltele agricole, cu excepţia acelora din anumite depozite, unele deja amintite de la Dragosloveni-Vrancea[31], Curcani-Ilfov[32], Radovanu-Ilfov[33], Bârlogu-Argeş[34] sau Gârbovăţ-Galaţi[35], sunt rare sau chiar lipsesc şi în alte aşezări. Unele analogii pot fi făcute cu piesele întregi sau fragmentare, asemănătoare tipologic descoperite de exemplu, la Dodeşti[36], Murgeni[37] şi Sărăţeni[38]-Vaslui, Poiana-Suceava[39] Răstoaca[40], Iugani[41] şi Câmpineanca[42]-Vrancea sau de la Alcedar[43], Hansca[44], Seliştе[45]şi Trebujeni-Scoc[46] în Republica Moldova datate diferit, în perioada secolelor VIII-X.

De asemenea, din fier au fost lucrate şi câteva catarame, păstrate întregi sau fragmentare (fig. 29/5, 7, 10-11; 36/1-5, 8), cele de dimensiuni mai mici fiind de pus poate, în categoria pieselor vestimentare, alte câteva de dimensiuni mai mari folosite probabil şi ca piese de harnaşament. Tipuri asemănătoare de catarame ca cele scoase la iveală la Lozna au

---

[26] Maria Comşa, Gh. Constantinescu, *Depozitul de unelte şi arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni (jud. Vrancea)*, în ***SCIV***, 20, 1969, 3, p. 432, fig. 5/6.

[27] Maria Comşa, C. Deculescu, *Un depozit de unelte şi arme descoperit la Curcani (jud. Ilfov)*, în ***SCIV***, 23, 1972, 3, p. 471, fig. 2/1.

[28] Maria Comşa, Elena Gheannopoulos, *Unelte şi arme din epoca feudală timpurie descoperite la Radovanu*, în SCIV, 20, 1969, 4, p. 618, fig.1/3.

[29] D. Gh. Teodor, *Depozitul de unelte şi arme medievale timpurii de la Gârbovăţ*, jud. Galaţi, în ***MemAntiq***, XXIII, 2004, p. 401, fig. 4/1-2.

[30] Maria Comşa, Elena Gheannopoulos, *op. cit.*, p. 617-618, fig.1/2, 4.

[31] Maria Comşa, Gh. Constantinescu, *op. cit.*, p. 426-429, fig. 2; 3.

[32] Maria Comşa, C. Deculescu, *op. cit.* p. 469-471, fig. 2/6, 8-10.

[33] Maria Comşa, Elena Gheannopoulos, *op. cit.*, p. 617, fig. 1/1.

[34] I. Nania, *O importantă descoperire din perioada feudalismului timpuriu la Bârlogu, comuna Negraş, judeţul Argeş*, în „Studii şi Comunicări", Piteşti, 2, 1969, p. 117-131, fig. 1; 2.

[35] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 397, fig. 3/2-5.

[36] Idem, *op. cit.*, Iaşi, 1984, p. 75, fig. 29/2-4.

[37] G. Coman, *op. cit.*, p. 186, fig. 170/7.

[38] *Ibidem*, p. 190, fig. 164/2.

[39] M. Andronic, *op. cit.*, p. 46, pl. 24/4,8.

[40] A. Paragină, *Un nou depozit de arme şi unelte din feudalismul timpuriu descoperit pe teritoriul judeţului Vrancea*, în „Studii şi comunicări", Focşani, II, 1979, p. 41-44.

[41] Idem, *Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite în comuna Jariştea, jud. Vrancea*, în „Studii şi comunicări", Focşani, I, 1978, p. 81-84, nota 3.

[42] I. Mitrea, *Cercetări arheologice privind secolele IV-XI în judeţul Vrancea*, în „Studii şi comunicări" Focşani, I, 1978, p. 55.

[43] S. Musteaţă, *op cit.* p. 56, fig. 23/1-2.

[44] *Ibidem*, fig. 23/6.

[45] *Ibidem*, fig. 23/9.

[46] *Ibidem*, fig. 23/10.

https://biblioteca-digitala.ro

fost descoperite atât în unele aşezări, cum sunt cele de la Dodeşti[47], Murgeni[48] şi Vineţeşti[49]-Vaslui, Davideni-Neamţ[50], Hlincea Iaşi[51] sau de la Calfa[52], Durleşti[53], Hlingeni[54] şi Etulia[55] în Republica Moldova, cât şi în unele necropole, din a doua jumătate a primului mileniu al erei creştine, precum cele de la Gâmbaş-Alba[56], Obârşia-Olt[57], Izvoru-Giurgiu[58] sau Sultana-Ilfov[59], dar şi în alte obiective[60].

În sfârşit, tot din fier a fost lucrat şi un cuţit special, prevăzut la unul din capete cu un ornament în formă de volute (fig. 33/1; 37/2), descoperit în imediata apropiere a locuinţei de suprafaţă (colibă) nr. 19. Asemenea piese, denumite cuţite de jertfă şi considerate ca având o semnificaţie aparte, magico-rituală, au fost datate în deosebi în perioada secolelor VIII-IX d.Hr. şi au fost puse pe seama unor grupuri de slavi târzii, care le-ar fi vehiculat în diferite părţi ale Europei Centrale şi de Est[61]. Cele mai apropiate analogii sunt cunoscute printre descoperirile din aşezările de la Alcedar[62], Revna[63], Lopatna[64], Trebujeni[65] sau Brăneşti[66] în Republica Moldova sau în România la Izvoare Bahna[67], Dinogeţia (Garvăn)[68] şi Bucov-Prahova[69], unele dintre exemplare datate chiar într-o epocă mai târzie[70].

---

[47] D. Gh. Teodor, *op. cit.* p. 84, fig. 36/5, 7, 11.
[48] Idem, *op. cit.* Iaşi 1978, p. 77, fig. 44/12; G. Coman, *op. cit.*, p. 186, fig. 158/14.
[49] G. Coman, *op. cit.*, p. 200, fig. 158/11-12.
[50] I. Mitrea, *op. cit.*, p. 129, fig. 64/4, 7, 10-11; 80/5, 9.
[51] D. Gh. Teodor, *op. cit.* p. 77, fig. 44/6, 8, 10.
[52] G. F. Cebotarenco, *Calfa, gorodišce VIII-X vv. na Dnestre*, Chişinău, 1973, p. 74-75, fig. 58.
[53] S. Musteaţă, *op. cit.*, p. 68, fig. 30/7.
[54] *Ibidem*, fig. 30/3-4.
[55] *Ibidem*, fig. 30/2.
[56] K. Horedt, *op. cit.*, p. 97-100, fig. 16/1, 4, 8, 11, 15.
[57] O. Toropu, O. Stoica, *La nécropole préféodale d'Obârşia-Olt (Note préliminaire)*, în Dacia, NS, XVI, 1972, p. 171, 175, fig. 8/3-5; 11/1.
[58] B. Mitrea, *Das Gräberfeld aus dem VIII. Jarhundert von Izvorul, jud. Giurgiu (I)*, în Dacia, NS, XXXIII, 1989, 1-2, p. 159, 163, 189, 196, 207, 214, fig. 13/72; 16/87; 36/211; 48/303, 306; 49/312; 52/341; 54/352-353.
[59] Idem, *La nécropole birituelle de Sultana. Résultats et problèmes*, în Dacia, NS, XXXII, 1988, 1-2, p. 113, 115-119, pl. 5/43; 7/61; 10/82; 13/104; 15/121.
[60] O. Dulea, *Consideraţii privind locuirea în Banat şi Transilvania în secolele VII-VIII, d. Hr. (necropole şi morminte izolate)*, în ***Sargetia*** XXX, 2001-2002, p. 217, fig. 13; 14.
[61] R. S. Minasian, *Jeleznie noži s voliutoobraznym naveršiem*, în Problemy Archeologii, II, Leningrad, 1978, p. 148-152; A. Pleterski, *Nožiči z zavojkoma zgodnjem srednjem veku*, în Archeološki Vestnik, XXXIV, 1983 (1984), p. 375-392, pl. 1-2; I. Mitrea, *Unele consideraţii privind originea, cronologia şi semnificaţia etno-culturală a cuţitelor cu volute descoperite pe teritoriul României*, în Carpica, XVI, 1984, p. 85-93; idem, *Elemente slave în cultura secolelor VIII-X din spaţiul carpato-danubiano-pontic. Cuţitele cu volute şi semnificaţia lor*, în „Din istoria Europei romane", Oradea, 1995, p. 295-300.
[62] G. B. Fedorov, *Naselenie Prutsko-Dnestrovskogo Meždureč'ja v I tysejačeletii n.e.* în ***MIA***, 89, Moscova, 1960, p. 285, pl. 65/1.
[63] B. A. Timoščuk, Irina P. Russanova, L. P. Michailina, *I togi izučenija slavjanskich pamjatnikov Severnoj Bukoviny V-X*, în S.A. 1981, 2, p. 80-92; L. P. Michailina, B. A Timoščuk, *Slovianskie pamjatniki basejna Verchnego Pruta, VIII-X*, în „Slavjane na Dnestre i Dunave", Kiev 1983, p. 205-219, fig. 4/10.
[64] I. A. Rafalovič, *Slavjane VI-IX vekov v Moldavii*, Chişinău, 1972, p. 183.
[65] E. A. Rikman, I. A. Rafalovič, I. G. Hâncu, *Očerki istorii kul'tury Moldavii (II-XIV vv)*, Chişinău, 1971, p. 80-82, fig. 12/5; I. A. Rafalović, *op. cit.* p. 183, fig. 29/5.
[66] I. A. Rafalovič, *op. cit.*, p. 183, fig. 29/7.
[67] I. Mitrea, *Aşezarea prefeudală de la Izvoare Bahna (II). Contribuţii la arheologia epocii de formare a poporului român*, în ***Carpica***, X, 1978, p. 211-212, fig. 21/1.

https://biblioteca-digitala.ro

O categorie importantă de vestigii trebuie raportată activităţilor meşteşugăreşti destinate prelucrării metalelor mai ales a făuririi unor obiecte de podoabă şi vestimentare. În acest sens, trebuie menţionată în primul rând, prezenţa câtorva tipare de turnat diferite obiecte de podoabă sau vestimentare[71]. Un tipar fragmentar lucrat dintr-o marnă locală a fost descoperit în cuptorul meşteşugăresc nr. 2 (fig. 41/6). Alte şase tipare aflate de asemenea în stare fragmentară au fost lucrate din lut, în ele fiind amprentate diferite matriţe din metal, în negativul format urmând să fie turnat obiectul imprimat. Patru din aceste tipare au fost găsite în locuinţa nr. 37 pe care am considerat-o un atelier (fig. 40/1-2, 7, 9; 41/1, 5, 7, 9). În aceeaşi locuinţă au mai fost găsite şi două mici creuzete din lut (fig. 41/9; 42/12) precum şi un mic lingou din bronz (pierdut). Câte un tipar, creuzete de mici dimensiuni şi linguri de turnat lucrate tot din lut au mai fost descoperite şi în alte locuinţe, unele din ele utilizate şi ca ateliere (fig. 40/3-5; 8-11; 41/2-4, 8; 42/1-7, 9-14). O importanţă aparte o prezintă tiparul fragmentar lucrat din lut descoperit în locuinţa nr. 37 (fig. 40/2; 41/1), care era destinat turnării unor pandantive de tip lunulă, din categoria acelora cunoscute şi în alte multe părţi, mai ales în perioada secolelor VIII-IX[72]. În general, activitatea de prelucrare a obiectelor de podoabă sau vestimentare pentru perioada celei de a doua jumătăţi a primului mileniu creştin este destul de bine ilustrată de tiparele din rocă sau din lut şi de uneltele specializate descoperite în multe locuri în regiunile de la nordul Dunării de Jos, la desfăşurarea unui asemenea activităţi, relativ destul de larg răspândită, aducându-şi o însemnată contribuţie, pe lângă meşteşugarii locali şi unii meşteri (bizantini) itineranţi[73]. Este interesant de reţinut şi constatarea că multe din produsele meseriilor artistice descoperite în regiunile carpato-dunăreno-pontice, făurite de artizanii autohtoni au imitat, ca urmare a influenţelor directe receptate mai ales din regiunile de la sud de Dunăre, modelele cele mai răspândite din imperiul bizantin, dar şi altele, mai cu seamă venite din centrele meşteşugăreşti ale Orientului Apropiat.

În cadrul aşezării de la Lozna o anumită însemnătate economică a avut-o fără îndoială torsul şi ţesutul fibrelor vegetale sau animale. Deşi nu au fost atestate urme ale unor instalaţii speciale (război de ţesut etc.), numărul foarte mare al fusaiolelor întregi sau fragmentare din lut descoperite (peste 120 de exemplare), documentează o atare îndeletnicire pe scară relativ largă. Fusaiolele sunt lucrate din lut având forme destul de variate (bitronconice, tronconice, sferice, plate sau alungite), multe dintre ele fiind ornamentate cu striuri orizontale, linii în zig-zag, puncte etc. (fig. 43/9-21; 44; 45; 46). Unele exemplare, de dimensiuni mai mici şi ornamentate au putut fi folosite şi ca obiecte de podoabă (mărgele). O menţiune specială merită opt fusaiole de formă bitronconică, cele mai multe ornamentate cu striuri orizontale (fig. 39/7, 10-12, 14, 17; 43/1-8), lucrate din pastă de lut (humă) de culoare albă cu aspect cretos (caolin?) evident, obiecte de factură deosebită ajunse la Lozna pe calea schimburilor comerciale. Asemenea tipuri de fusaiole nu sunt deocamdată cunoscute în alte aşezări de la

[68] I. Barnea, *op. cit.* în „Dinogeţia", I, p. 83, fig. 42/9.
[69] Maria Comşa, *op. cit.*, Bucureşti, 1978, p. 115-117, fig. 92/21.
[70] I. Mitrea, *op. cit.*, Oradea, 1995, p. 299.
[71] D. Gh. Teodor *Tipare din secolele VI-XI d. Hr. în regiunile carpato-nistriene*, în ***ArhMold*** XXXVIII, 2005, p. 160, 162, 164, fig. 7/1-2, 6-7.
[72] A. Kralovánsky, *Adatok a Kárpát-Medencei X-XI. Századi félhold alakú csungók kérdéséhez*, în ***Arch.Ért.*** 1, 1959, p. 77-82, pl. XII-XVIII.
[73] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 159-174; idem, *Ateliers byzantins des VIe-VIIIe siècles au nord de Bas-Danube*, în „Études byantines et post-byzantines", V, 2006, p. 189-206.

https://biblioteca-digitala.ro

est de Carpați datând din perioada celei de a doua jumătăți a primului mileniu creștin, în general. Unele analogii pot fi găsite doar cu o serie de piese lucrate din aceleași materie primă (humă albă), datând însă din secolul al X-lea, descoperite în cetățile bizantine din Dobrogea de la Dinogeția[74] sau de la Capidava[75]. Celelalte fusaiole, lucrate din lut obișnuit își au în schimb numeroase similitudini în multe așezări din secolele VIII-X de la est de Carpați, cu precizarea că în nici unul dintre obiectivele cercetate prin săpături arheologice sistematice, cu excepția unora din cetățile bizantine de pe Dunăre, ca cele deja amintite, de la Dinogeția sau Păcuiul lui Soare[76], nu a fost descoperit un număr atât de mare de piese ca la Lozna. Probabil în această așezare au fost crescute un număr destul de însemnat de ovi-caprine, care au putut oferi materia primă necesară (lâna) desfășurării unei asemenea activități cu o importanță economică destul de mare pe tot parcursul primului mileniu.

Din lut au mai fost lucrate și un număr de 15 figurine miniaturale antropomorfe și zoomorfe (fig. 51/1-9, 20; 52/1-15), aflate în mai multe complexe de locuire și meșteșugărești, uneori grupate câte două-trei exemplare. Prezența unor asemenea figurine în număr atât de mare trebuie pusă în legătură cu o serie de practici magico-religioase de sorginte păgână[77]. Asemenea figurine au fost descoperite și în alte așezări din perioada secolelor VI-X d.Hr., fiind de fiecare dată puse în legătură cu credințele religioase ale slavilor. În unele așezări datând dintr-o perioadă mai târzie, secolele IX-X, ca acelea de la Durlești[78] și Ilingeni[79] din Republica Moldova sau din alte părți[80], asemenea tipuri de figurine sunt atestate chiar în număr destul de mare.

Tot în legătură cu practicile religioase considerăm că sunt și cele 16 rondele (pâini miniaturale) lucrate din lut (fig. 51/10-19, 21-22; 53/1-14, 16-17), considerate ca fiind utilizate în ritualurile magico-religioase păgâne desfășurate pentru protejarea recoltelor[81]. Asemenea pâini miniaturale din lut, ca și figurinele antropomorfe și zoomorfe care, așa cum am mai amintit, au fost puse în legătură cu ceremoniile religioase din lumea slavă păgână, considerăm că au fost vehiculate aici tot de către unele grupuri de slavi, împreună cu alte vestigii (ceramică, unele obiecte uzuale etc.) care, de asemenea, trebuie puse pe seama prezenței lor aici[82].

Existența figurinelor și a rondelelor (pâinilor de lut miniaturale), în destul de multe așezări, alături de alte elemente utilizate în practicile magico-religioase ale vremii înlătură în principal ideea potrivit căreia acestea ar reprezenta în realitate doar jucării pentru copii.

---

[74] I. Barnea, *op. cit.*, p. 105-110, fig. 571, 9-12; 58/5.

[75] R. Florescu, *Obiecte din piatră și pământ*, în „Capidava", I, București, 1958, p. 237.

[76] Vezi de exemplu descoperirile de la Dinogeția și Păcuiul lui Soare, cf. I. Barnea, *op. cit.* p. 105-110, fig. 52-66; D. Vîlceanu, *Obiecte atestând prelucrarea firelor*, în „Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină", I, București, 1972, p. 170.

[77] D. Gh. Teodor, *Éléments slaves des VIe-VIIIe siècles ap. J. C. au nord du Bass Danube*, în „Trudy VI Meždunarodnogo Congressa Slavjanskoi Archeologii", tom. 3, Moskva, 1997, p. 305.

[78] I. Tentiuc, *Plastica miniaturală de lut din perioada evului mediu timpuriu din Moldova*, în ***Tyragetia***, VI-VII, 1996-1997, p. 115-127.

[79] I. Corman, *op. cit.*, p. 58, fig. 61; S. Musteață, *op. cit.*, p. 76, fig. 51/11.

[80] B. Novotný, *Hromadný nález hlinčných votivnich symbolů ze slovanského knižeciho hradu u Mikulčic*, P A, LVII, 1966, p. 649- 685.

[81] I. Stamati, „Pâinișoarele" din lut (un exemplu de dialog între arheologie și etnologie), în AMP, XXIII, 2000, 1, p. 361-394; I. Stanciu, *„Tonbrote" als indiz für die Wanderung und die magisch-rituellen Glauben und praktiken der frühen Slaven*, în „Eastern Review-Sanktuaria i kult", 5, 2001, p. 123-164.

[82] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p.305, fig. 2/14-16.

https://biblioteca-digitala.ro

Totuşi nu trebuie exclusă şi o asemenea aserţiune. Trebuie însă admis că, în perioada secolelor VII-IX d.Hr., multe din comunităţile săteşti autohtone, chiar dacă fuseseră implicate în procesul de implementare a religiei creştine, să fi folosit încă numeroase practici magice, de sorginte păgână, unele răspândite în aceste zone de noile grupuri de migratori, cu care localnicii au venit în contact şi au convieţuit o anumită vreme. Este interesant de reţinut şi ipoteza potrivit căreia asemenea vestigii ar putea fi puse în legătură şi cu străvechiul panteon religios local, deşi unele din asemenea obiecte (precum figurinele) nu sunt cunoscute până acum în obiectivele datând din perioada anterioară, secolele IV-VI d.Hr., cu excepţia rondelelor din lut (atestate însă destul de rar), încă din vremea secolelor IV-V d.Hr.

Întrucât creşterea animalelor şi practicarea vânătorii au avut o pondere economică destul de mare în cadrul ocupaţiilor locuitorilor de aici a fost posibilă şi desfăşurarea activităţilor de prelucrare a osului, cornului şi pieilor. Numărul considerabil al străpungătoarelor din os întregi sau fragmentare (peste 80 de exemplare), atestate aproape fără excepţie în fiecare complex de locuire sau meşteşugăresc, al unor relativ numeroase obiecte cu destinaţie casnică sau meşteşugărească specială (spatule, răzuitoare, ace, mânere, fluiere etc.), ca şi resturile (şi ele destul de multe), rămase de la prelucrarea coarnelor de cerb, ilustrează elocvent astfel de ocupaţii (fig. 54-64). Asemenea obiecte din os sau corn s-au descoperit în număr destul de mare şi în alte aşezări din această vreme, în unele existând ca şi la Lozna ateliere specializate în prelucrarea lor[83].

Prezenţa străpungătoarelor de os în număr foarte mare în aşezarea de la Lozna (în unele locuinţe chiar câte 7-8 piese) ar putea sugera că aceste unelte erau utilizate nu numai la obţinerea găurilor sau poate la împletirea şuviţelor din piele pentru încălţăminte, ci şi la fixarea probabil a blănurilor sau a pieilor puse la uscat sau la prinderea acestora în cazul în care partea aeriană a locuinţelor (pereţii) era căptuşită cu ele în interior.

După cum am mai menţionat o importanţă economică majoră în aşezarea de la Lozna a avut-o şi îndeletnicirea reducerii *minereului de mlaştină* (limonitul), aflat în cantităţi destul de mari în mlaştina eutrofă (turbărie), din apropiere sau în malurile pârâului *turbăriei (Bahna)* din marginea de sud-vest a aşezării[84]. Concentraţia de fier din limonitul prelevat din sursele de minereu amintite este de 41,92 Fe_2O_2 raportat la 100gr de depunere şi conţinând un procentaj de fier de 29,93 gr.%, reprezentând o sursă importantă şi relativ abundentă de materie primă, situaţie mai rar întâlnită în regiunile de la est de Carpaţi.

În complexele de la Lozna pe care le-am considerat ateliere (fig. 4; 5; 7; 21/; 22d; 27/1; 28d), au fost descoperite cuptoare sau creuzete speciale în care se introducea materia primă (care se prezenta sub forma unei pulberi de limonit de culoare roşie-portocalie), împreună cu lemne şi cărbuni de fag sau de stejar, amestecate cu oase de animale, sfărâmate intenţionat pentru a obţine calcarul necesar ca fondant. Cu ajutorul foalelor (probabil din piele), prevăzute cu suflaiuri (tuburi) lucrate din lut (fig. 42/), temperatura într-un astfel de cuptor special putea ajunge la circa 800-1000^{0}C. O asemenea temperatură era necesară doar pentru separarea unei anumite cantităţi de fier din masa *minereului de mlaştină* supraîncălzit, obţinându-se doar o „lupă" cu aspect spongios, care trebuia ulterior reîncălzită până la roşu şi prelucrată prin batere[85]. Astfel de „lupe" întregi sau sfărâmate au fost descoperite în mai multe din atelierele de la Lozna (în unele lupele cântărind împreună chiar 50-60 de kg), în

[83] Idem, *op. cit.*, Iaşi 1996, p. 43-46; idem, *op. cit.*, Moskva, 1997, p. 305.
[84] Idem, *op. cit.*, Iaşi, 1996, p. 10-24.
[85] *Ibidem*, p. 17-18.

https://biblioteca-digitala.ro

care au avut permanent loc activități de reducere a *minereului de mlaștină*, dar surprinzător, mici fragmente au fost scoase la iveală și în unele complexe de locuire.

Concomitent cu utilizarea cuptoarelor de prelucrat minereu, la Lozna s-a folosit și metoda reducerii limonitului în oale-creuzet, lucrate special din löess amestecat cu siliciu. Astfel de oale-creuzet (fig. 77/3; 78/4-5) aveau în general o formă tronconică sau semisferică, fiind prevăzute către fundul lor cu un orificiu pentru introducerea tuburilor de la foalele de suflat. Oalele-creuzet erau umplute cu limonit, cărbuni aprinși și oase sfărâmate, apoi introduse în cuptoare încălzite și acționate cu ajutorul foalelor. Și în aceste cazuri temperatura putea ajunge la circa 800-900^{0}C, obținându-se o cantitate redusă de fier ce se depunea pe fundul vasului sub forma unei „lupe" buretoase, conținând destul de mult calcar, cărbune și steril și care, ca și în cazul acelora obținute în cuptoarele speciale, trebuia prelucrată ulterior prin reîncălzire la roșu și batere cu ciocanul[86].

Din cauză că, în general, minereurile de fier de adâncime (mină) lipseau din regiunile de la est de Carpați, ca de altfel și din alte părți ale spațiului de la nordul Dunării de Jos, metodele menționate utilizate în scopul de a obține metal din depunerile de oxizi de fier (limonit) au fost folosite de către multe dintre comunitățile sătești din perioada secolelor VI-X ca de exemplu cele de la Borniș-Neamț[87], Dodești[88] și Epureni-Vaslui[89], Budureasca[90], Bucov[91] și Șirna[92]-Prahova sau de pe teritoriul actual al orașului București[93]. Asemenea metode de obținere a fierului au fost utilizate pe spații geografice largi în toată Europa în perioada evului mediu timpuriu.

După cum o arată situația înregistrată în locuința atelier nr. 28 sau groapa atelier A, la Lozna este posibil să se fi folosit și metoda obținerii fierului prin așa numitele „guri de lup", gropi special amenajate, puternic încălzite în care erau de asemenea introduși cărbuni aprinși, o anumită cantitate de limonit și calcar. Asemenea metodă a fost folosită în cursul mileniului I d.Hr. în mai multe așezări de la nordul Dunării de Jos[94], rentabilitatea procedeului nefiind mai mare decât a cuptoarelor sau a oalelor-creuzet, ci probabil sensibil mai redusă.

Obținerea fierului de către locuitorii de la Lozna a asigurat astfel materia primă atât de necesară făuririi uneltelor, armelor sau a altor obiecte gospodărești, dându-le posibilitatea de a desfășura și alte activități meșteșugărești adiacente, precum producerea unor obiecte vestimentare și de podoabă. Totodată, diversele produse ale atelierelor din această așezare au putut înlesni, pe scară mai largă decât în cazul altor comunități sătești din această zonă geografică, a unor intense schimburi economice, chiar cu regiuni mai îndepărtate. În felul acesta s-ar putea explica prezența aici a unor vestigii deosebite, precum resturile de vase și

[86] *Ibidem*, p. 21.
[87] D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *op. cit.*, p. 347.
[88] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași 1984, p. 65-68.
[89] Idem, *Așezarea feudală timpurie de la Epureni-Vaslui*, în ArhMold, XI, 1987, p. 148, fig. 7/5.
[90] A. Măgureanu, B. Ciupercă, *The 6th-8th Centuries metallurgical activity from Budureasca Valley. The Moulds*, în *AMN*, 41-42, 2004-2005 (2007), p. 292-318.
[91] Maria Comșa, *op. cit.*, București, 1978, p. 47-52, fig. 32; 33.
[92] Șt. Olteanu, Nina Grigore, V. Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova (secolele II-V d. Hr.), în lumina izvoarelor arheologice*, București, 2007, p. 77-80.
[93] V. Teodorescu, *Centre meșteșugărești din secolele V/VI-VII în București*, în București, „Materiale de istorie și muzeografie", 9,1972, p. 73-97.
[94] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1996, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

mărgelele din sticlă sau fusaiolele din humă albă, brăţara din fire de bronz torsionate şi altele, care nu sunt atestate şi în alte aşezări din această vreme, de la est de Carpaţi sau din alte zone.

În ceea ce priveşte resturile de sticlă (fig. 38), acestea provin din margini sau funduri de pahare, căni sau boluri de culoare alburie, verzuie sau oliv, dimensiunile şi starea lor nepermiţând reconstituirea tipologiilor. Nu este însă exclus ca fragmentele din vasele din sticlă să fi fost folosite doar ca obiecte apotropaice, în cadrul unora din manifestările magico-religioase practicate, avându-se în vedere raritatea sau chiar inexistenţa lor în obiectivele din perioada respectivă din numeroase regiuni ale Europei estice sau centrale. Remarcăm că, în afară de aşezarea de la Hansca-Ialoveni[95], în aşezările din această vreme de la est de Carpaţi nu au fost descoperite fragmente de vase din sticlă, cele atestate la Lozna putând fi considerate şi ele ca o prezenţă neobişnuită.

În unele locuinţe de la Lozna au mai fost descoperite şi câteva obiecte de podoabă de factură modestă. Dintre acestea menţionăm trei mărgele din sticlă (fig. 39/6-9) cu analogii în unele obiective medievale timpurii[96], o brăţară torsionată din fire de bronz (fig. 39/139), două aplice simple de formă patrulateră lucrate din tablă de aramă, una întreagă şi alta fragmentară (fig. 36/6; 39/5) şi o alta mai mică în formă de rozetă, ornamentată cu cercuri concentrice (fig. 39/15), la care se adaugă şi o verigă subţire din bronz, provenită probabil de la un cercel (fig. 39/16).Un interes aparte prezintă însă brăţara torsionată din fire de bronz (cu unul din capete rupt din vechime), de asemenea o piesă foarte rară în aşezările din perioada secolelor VI-IX. Exemplare asemănătoare sau chiar identice sunt documentate de obicei într-o epocă mai târzie[97], întâlnindu-se în diferite obiective din perioada secolelor X-XI. Multe piese au fost găsite în morminte de inhumaţie, mai puţine în aşezări sau tezaure , fiind lucrate din bronz, argint sau mai rar din aur. Ele sunt produse în aceeaşi manieră ca şi colanele lucrate din metale preţioase sau din bronz, simple sau torsionate (în două sau mai multe fire), descoperite în numeroase obiective datând din diferite perioade[98].

Deosebit de interesante sunt şi câteva obiecte lucrate din oase de animale, unul reprezentând o cruciuliţă pandantiv (fig. 39/2), altul probabil un fragment dintr-o cutie (tub?) ornamentat cu incizii reprezentând o cruce mărginită de patru puncte şi de o altă mică cruce având un braţ terminat în val (fig. 39/1; 54/1), precum şi un astragal care are incizată litera X (cruce?), (fig. 54/8; 55/13), piese care ar putea fi puse în legătură eventual cu prezenţa unor creştini. Două dintre aceste obiecte (cruciuliţa şi cutia) au fost descoperite în stratul de cultură din preajma locuinţelor nr. 27 şi nr. 29, împreună cu câteva resturi ceramice, iar astragalul în locuinţa nr. 37. Având-se în vedere numeroasele elemente legate de practicile magico-religioase de sorginte păgână aflate în cuprinsul aşezării, apartenenţa celor trei

[95] I. A. Rafalovič, N. V. Golceva, *Raskopki ranneslavejanskogo posselenija Hansca I*, în ***AIM*** (1972), 1974, p. 150-152, fig. 2/10.

[96] I. Barnea, *Podoabe de sticlă*, în Dinogeţia, I, p. 315-317, fig. 177/4; O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 166, pl. 6/20, 23; B. Mitrea, *op. cit.*, 1989, p. 167, 171, fig. 53/109, 123.

[97] D. Popescu, *Săpăturile de la Vărşand*, 1949, în ***Materiale***, II, 1956, p. 124-152; I. Barnea, *Podoabe de metal*, în „Dinogeţia", I, p. 298, fig. 172/8; S. Oţa, *Pièces inédites de la collection du Musée National d'Histoire de la Roumanie, découvertes dans la nécropole du XIe siècle de Vărşand-Movila dintre Vii (dép. d'Arad)*, în „Cercetări arheologice", Muzeul Naţional de istorie, XI, 2009, p. 497-505.

[98] R. Harhoiu, *Colan*, în ***EAIVR***, I, A-C, Bucureşti, 1994, p. 329.

https://biblioteca-digitala.ro

obiecte la religia creştină nu este încă certă deşi ele, într-un context mai larg, au fost totuşi considerate ca posibile mărturii a unor prezenţe creştine[99].

La fel ca în toate aşezările datând din perioada secolelor VII-IX, fără excepţie şi la Lozna inventarul cel mai numeros şi mai caracteristic, scos la iveală din complexele de locuire şi meşteşugăreşti, îl constituie produsele ceramice lucrate cu mâna sau la roata încetată.

Cu toate că nu au fost descoperite cuptoare speciale destinate exclusiv arderii produselor ceramice, aşa cum au fost documentate în destul de multe obiective datând din mileniul I d. Hr.[100], se poate presupune, cu destul temei, că la Lozna locuitorii aşezării au produs totuşi local, ceramica de care aveau nevoie, fapt dovedit evident, de numărul considerabil al resturilor de olărie şi de varietatea lor. Trebuie să admitem că, în mod frecvent, olăria îndeosebi aceea lucrată cu mâna (dar poate şi aceea lucrată cu roata încetată, a putut fi arsă chiar în unele din cuptoarele meşteşugăreşti identificate în spaţiul rămas liber dintre locuinţe, construcţia lor sugerând o atare utilizare. Întrucât numărul acestor tipuri de cuptoare, mai ales acelea prevăzute cu boltă (posibil folosite şi la arderea ceramicei lucrată cu mâna), construite în spaţiul liber dintre locuinţe, nu era prea mare, se poate considera că acestea au deservit mai multe familii. Nu este exclus ca unele categorii ceramice să fi fost totuşi importate din alte centre sau vehiculate de grupuri de populaţii alogene pătrunse în această zonă (ca de exemplu ceramica fină cenuşie). Este în schimb posibil şi ca ceramica lucrată la roată, din pastă cu nisip în compoziţie, să se fi produs totuşi local, cuptoarele speciale pentru ars aflându-se probabil în afara perimetrului vetrei de sat (dar neputând fi identificate prin investigaţiile arheologice care au efectuat secţiuni de control anume, pentru depistarea lor).

Ceramica lucrată la roată din aşezarea de la Lozna este atestată doar prin fragmente provenite de la vase de tip borcan, de diferite mărimi. Cu excepţia câtorva resturi de oale lucrate din pastă fină cenuşie, ornamentată prin lustruire sau cu incizii superficiale, restul fragmentelor fac parte din oale produse la roata cu turaţie lentă (fig. 56-74).

Vasele lucrate la roata înceată sunt modelate dintr-o pastă din lut, în compoziţia căreia au fost adăugate ca degresant, cioburi pisate şi o cantitate foarte mică de nisip. Sunt însă şi vase lucrate din pastă amestecată cu un procentaj mai mare de nisip şi microprundişuri şi cioburi pisate. În general, pasta din care este lucrată olăria este neîngrijit frământată, arderea (cu unele excepţii) fiind incompletă, pereţii recipientelor prezentând pe anumite porţiuni o culoare brun roşcată sau brun-cenuşie, uneori cu nuanţe mai deschise, cu miezul de culoare cenuşie sau negricioasă, în general, neuniform. Atât la suprafaţă cât şi la interior, pereţii au fost bine neteziţi şi sunt destul de subţiri. Fundurile oalelor sunt relativ îngroşate şi

[99] D. Gh. Teodor, *Creştinismul la est de Carpaţi de la origini până în secolul al XV-lea*, Iaşi, 1991, p. 164, fig. 7/1; idem, *Regiunile carpato-nistriene în secolele V-X d. Hr.* în „Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat", Iaşi, 1997, fig. 11/4,9.

[100] În afară de cuptoarele de ars ceramică atestate în număr destul de mare în perioada secolelor II-V d. Hr. cele datând din a doua jumătate a primului mileniu a erei creştine sunt mai rare. Câteva sunt datate către sfârşitul acestui mileniu şi începutul celui următor. În acest sens vezi, Cristina Paraschiv Talmaţchi, *Mărci de olar (secolele VII-XVI). Consideraţii şi catalog pentru teritoriul carpato-danubiano-pontic*, Bucureşti, 2006, p. 46-51 şi notele corespunzătoare; S. Musteaţă, *op. cit.*, p. 69-70, fig. 17/1; 18; G. Postică, *op. cit.*, Bucureşti, 2007, p. 163.

https://biblioteca-digitala.ro

de obicei, nu prezintă urme de desprindere de pe roată, cu sfoara sau cu lopăţica. Uneori sunt puţin concave sau au o margine uşor evazată[101].

Cele mai multe fragmente din această categorie descoperite la Lozna provin din vase de tip borcan de mărimi mici şi mijlocii, având diametrul gurii mai mare decât al fundului şi de obicei marginile buzelor rotunjite sau tăiate drept, puţin răsfrânte în afară. Gâtul borcanelor este scurt, umerii destul de bombaţi sau în unele cazuri uşor aplatizaţi (fig. 66/3-4, 6-8; 67/1, 3-4; 70/1-3). Ornamentele sunt de regulă formate din fascicole de linii orizontale sau vălurite (fig. 66/1-7; 71-73), simple, dispuse distanţat, mai rar combinate între ele sau alcătuite din şiruri simple de linii vălurite sau orizontale dispuse succesiv, una lână alta. Unele vase aveau marginea buzelor ornamentată cu linii incizate dispuse drept, oblic, în cruce sau în zig-zag (fig. 66/3-4, 7). Pe marginea acestor tipuri de vase, în general, decorul constituit din alveole lipseşte. Nu s-au descoperit vase de tip castron sau căni lucrate la roată, situaţie constatată şi în cazul altor aşezări[102].

O categorie ceramică aparte o formează cele câtva fragmente de vase lucrate la roata rapidă, la care s-a folosit o pastă densă, fină, de culoare cenuşie, uneori cu nuanţe mai închise, ornamentate cu linii lustruite sau mai rar incizate (fig. 74). Ele provin din oale de mărimi mijlocii, cu corpul bombat şi gâtul bine reliefat, cu diametrul gurii mai mare decât cel al fundului, cu buzele rotunjite, unele exemplare fiind prevăzute şi cu mici torţi. Cele mai multe fragmente de ceramică fină, cenuşie au fost descoperite printre resturile locuinţei de suprafaţă nr. 19, altele, câte unul sau două cel mult, doar în locuinţele nr. 7, 21 şi 31. Aşa cum am mai menţionat şi cu alt prilej, credem că această specie ceramică a fost vehiculată în regiunile de la est de Carpaţi, deci şi la Lozna, de către unele grupuri de populaţie alogenă, poate de către alanii târzii[103]. Analogiile pentru asemenea tip de ceramică în zonă, datând dintr-o perioadă mai timpurie (secolele VII-VIII), nu sunt prea numeroase, fragmente sau mai rar câte un vas întreg fiind atestate în regiunile de la răsărit de Carpaţi doar în aşezările de la Bomiş[104] şi Izvoare Bahna-Neamţ[105], Valea Mare-Vaslui[106] Băiceni-Iaşi[107], Suceava-Drumul Naţional[108], Hansca-Ialoveni[109] şi Calfa-Anenii Noi[110] dar şi în unele obiective din alte părţi ale teritoriului carpato-dunăreano-pontic, în special în Dobrogea, unde au fost atribuite de asemenea unor grupuri de alani târzii infiltrate în aceste părţi[111]. Această specie ceramică devine mai numeroasă în toate aşezările de la nordul Dunării de Jos cu începere, mai ales, din secolul al IX-lea, fiind întâlnită frecvent şi în obiectivele datând din secolele VIII-XI în destul de multe zone de la sud de Dunăre, a fost pusă în legătură cu slavii şi bulgarii.

---

[101] Pentru comparaţie vezi, D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi, 1978, p. 80-85.

[102] *Ibidem*, p. 82. Sunt atestate doar în cadrul categoriei ceramicei lucrate cu mâna.

[103] Idem, Elemente nomade din secolele VI-VIII d. Hr. în regiunile de la est şi sud de Carpaţi, în ***Musaios***, V, 1999, p. 72-74.

[104] D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *op. cit.*, p. 353-354.

[105] I. Mitrea, *Aşezarea prefeudală de la Izvoare Bahna*, ***Carpica***, V, 1973-1974, p. 70, 74, fig. 11/1-6.

[106] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 73, nota 7.

[107] I. Ioniţă, V. Spinei, *Aşezarea prefeudală târzie de la Băiceni-Siliştе*, în ***ArhMold.***, VII, 1972, p. 322, fig. 10/2-4; V. Spinei, *Săpăturile arheologice de la Băiceni-Dâmbul lui Pletosu în anii 1967-1968*, în ***CI*** (serie nouă), IX-XI, 1978-1979, p. 266, fig. 6/10-13.

[108] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi, 1978, p. 84.

[109] Gh. Postică, *Românii din Codrii Moldovii în evul mediu timpuriu*, Chişinău, 1994, p. 52-55, fig. 34

[110] G. F. Cebotarenko, *op. cit.*, p. 24-25, fig. 16; 17; 20; 35.

[111] Maria Comşa, *Ceramică alanică din secolul al VIII-lea descoperită în centrul Dobrogei*, în ***Pontica***, XII, 1979, p. 151-162.

https://biblioteca-digitala.ro

În schimb, ceramica lucrată la roata înceată, din pastă nisipoasă sau în amestec cu cioburi pisate şi microprundişuri şi mai rar cu adaosuri de nisip, este destul de bine documentată în aşezările de la Davideni[112], Izvoare Bahna[113] şi Borniş-Neamţ[114], Poiana-Suceava[115], Dodeşti-Vaslui[116] sau Băiceni-Iaşi[117] precum şi în Republica Moldova, la Hlingeni-Şoldăneşti[118], Măşcăuţi-Criuleni[119], Hansca-Ialoveni[120] sau Durleşti-Chişinău[121], în nici unul in obiectivele cercetate, datând din această perioadă, neflind cantitativ majoritară.

Cea mai numeroasă categorie ceramică descoperită în complexele de locuire şi meşteşugăreşti din aşezarea de la Lozna este însă aceea lucrată cu mâna, ponderea ei fiind de aproximativ 70-80%, la fel ca în multe alte aşezări contemporane, care au fost cercetate integral sau în mai mare măsură, în restul spaţiului de la est de Carpaţi.

Vasele sunt lucrate, destul de neglijent, din pastă de lut având ca degresant o cantitate destul de apreciabilă de cioburi pisate, în unele cazuri şi cu adaosuri de nisip şi uneori cu o cantitate mică de microprundişuri. Pasta este în general neîngrijit frământată şi incomplet arsă, de aceea multe din vasele făurite au devenit, după ardere, deosebit de friabile şi, în destul de multe cazuri, deformate. Culoarea vaselor este brun roşiatică cu nuanţe cenuşii, multe prezentând pe suprafaţa exterioară (uneori şi în aceea interioară), pete provenite de la o ardere incompletă în cuptoare de construcţie simplă sau ca urmare a utilizării lor pe vetrele locuinţelor, pentru pregătirea hranei[122].

Cele mai numeroase resturi ceramice din această categorie provin din vase de tip borcan cu buza puţin răsfrântă, rotunjită sau mai rar tăiată drept, aproape fără gât, cu umerii de obicei aplatizaţi, corpul destul de puţin bombat şi cu fundurile mult îngroşate, de regulă mai mici ca diametru, în comparaţie cu acel al gurii şi frecvent mult îngroşate şi uneori evazate. Unele exemplare sunt ornamentate pe marginea buzei cu alveole sau crestături oblice sau drepte (fig. 76/4; 77/2, 4; 78/1; 79/4; 82/1; 88; 89; 90/1-5; 91/2-5; 92/1-5; 93; 94/1-4; 98; 99; 100/1-2,4). Interesante sunt câteva fragmente ornamentate pe buză sau pe corp cu un motiv imitând şnurul înfăşurat (fig. 93/1-2; 97/1-2), element decorativ de origine răsăriteană pe care l-am considerat ca având legături cu aria culturală slavă din regiunea Niprului Mijlociu, din perioada secolelor VII-IX, în care s-au format aspectele de tip Volyntzesk, Borşcevo sau Romen[123]. Ceramica lucrată cu mâna, ornamentată cu motivul şnurului înfăşurat este atestată destul de rar în regiunile de la est de Carpaţi, asemenea

[112] I. Mitrea, *op. cit.*, Piatra Neamţ, 2001, p. 173, fig. 136/2; 137/2; 138/1-2, 5.
[113] Idem, *op. cit.*, Piatra Neamţ, 1998, p. 79-81, fig. 31/5; 32/1, 6, 8-11; 33/1-2, 5-10; 34/1-2; 35/1-9; 36/2-5, 8-9; 37/1, 5, 7; 39; 40.
[114] D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *op. cit.*, p. 349, fig. 11; 12.
[115] M. Andronic, *op. cit.*, p. 55-56, pl. 36; 37.
[116] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi, 1984, p. 88-89, fig. 40-56.
[117] I. Ioniţă, V. Spinei, *op. cit.*, p. 313-319, fig. 6-9.
[118] S. Musteaţă, *op. cit.* p. 74-75, fig. 55/7; 56.
[119] *Ibidem*, fig. 64-66.
[120] Gh. Postică, *op. cit.*, p. 28-35.
[121] I. Tentiuc, *Cercetări arheologice în aşezarea medievală Durleşti-Valea Babei*, în ***Arh.Mold.***, XVII, 1994, p. 253-269.
[122] Pentru comparaţie vezi, D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi 1978, p. 80-82, fig. 47-51.
[123] Idem, *Eastern Slav and nomadic elements of the seventh Centuries in the Carpathians - Dniester Regions*, în „Zbornik na Počest Dariny Bialekovej", Nitra 2004, p. 399-401, fig. 4-5.

https://biblioteca-digitala.ro

vestigii fiind cunoscute până acum doar la Vetrişoaia-Vaslui[124], Cavadineşti-Galaţi[125] şi Băiceni-Iaşi[126]. Ca şi alte vestigii de care am mai amintit, asemenea tip de ceramică a fost vehiculat în regiunile de la est de Carpaţi de unele grupuri de slavi târzii[127], nefiind încă atestat şi în alte zone de la nordul Dunării de Jos.

În cadrul ceramicii lucrate cu mâna un interes deosebit îl prezintă şi fragmentele provenite din vase care au fost ornamentate cu diferite motive decorative, mai rar atestate în aşezările din această vreme. Asemenea ornamente sunt reprezentate de benzi de linii orizontale, oblice sau verticale incizate, linii vălurite, mici cercuri, puncte sau fascicule de linii orizontale şi verticale întretăiate (fig. 82-87). Un fragment are pe gât un brâu în relief (fig. 88/6), unul un decor alcătuit dintr-un şir de linii oblice (fig. 88/1) iar un altul o cruce şi o linie situate pe umăr (fig. 95/2). Din categoria ceramicei lucrate cu mâna câteva vase s-au putut întregi, apreciindu-se astfel destul de corect unele din formele borcanelor, tipologic fiind de reţinut, vasele cu corpul în formă de pepene (fig. 75/1; 76/4; 77/4), cele cu corpul mai bombat (fig. 75/3-4; 76/1-2) sau cu corpul mai alungit (fig. 75/2; 76/3; 77/1, 5; 79/2; 80/2), mai rar oale cu gura foarte largă (fig. 75/2; 79/3; 80/2, 4). Un vas borcan cu corpul zvelt, buza puţin răsfrântă şi decorată cu mici alveole, este prevăzut pe umăr cu două mici toarte dispuse simetric (fig. 77/2; 78/1), exemplar deocamdată unicat în ansamblul olăriei lucrată cu mâna din perioada secolelor VI-X d.Hr.în regiunile de la est şi sud de Carpaţi, reprezentând poate o imitaţie a uni vas lucrat cu roata.

Vasele de tip borcan, cu sau fără ornamente sau cu alveole şi crestături pe marginea buzei, îşi găsesc numeroase şi identice analogii în exemplarele scoase la iveală prin cercetările arheologice întreprinse în multe din obiectivele de la est de Carpaţi, dar în destul de mare măsură şi din alte zone de la nordul Dunării de Jos[128].

Destul de numeroase în aşezarea de la Lozna sunt şi tigăile (tipsiile), de formă circulară cu fundul îngroşat şi cu marginea scundă, simplă, tăiată drept sau ornamentată, de multe ori, cu alveole sau crestături (fig. 78/3; 81/5; 102-105). Unele dintre aceste tigăi sunt de dimensiuni mici, diametrul lor nedepăşind 8-10cm, astfel de exemplare putând fi utilizate şi drept capace pentru oalele de tip borcan[129].

Mai puţin numeroase sunt castroanele, de formă tronconică sau uşor sferică având marginea rotunjită sau tăiată drept, în câteva cazuri ornamentată cu alveole sau crestături. La unele exemplare pereţii sunt mult îngroşaţi, ca şi fundul care uneori este plat, alteori puţin

---

[124] G. Coman, *Cercetări arheologice cu privire la secolele V-XI în sudul Moldovei*, în ***ArhMold***, VI, 1969, p. 490, fig. 4/4.

[125] M. Petrescu Dîmboviţa, *Călătorie de cercetare arheologică în judeţul Covurlui*, în „Orizonturi", III, Galaţi 1940, 5-9, p. 15-16; D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluţia culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în ***Carpica***, II, 1969, p. 286, fig. 23/5.

[126] I. Ioniţă, V. Spinei, *op. cit.*, p. 319, 326, fig. 7/7-9.

[127] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în ***Carpica***, II, 1969, p. 286; S. Musteaţă, *op. cit.*, fig. 52; 54/1-15; 55/1-5; 56/1-3; 57; 58.

[128] Citâm selectiv, I. Glodariu, Fl. Costea, I. Ciupea, *Comana de Jos. Aşezările de epocă dacică şi prefeudală*, Cluj-Napoca, 1980, p.87-88, fig. 59/1-3, 7-10; 60/2-3; 64/8, 16; 66; 67; 70; 72; I. Mitrea, *op. cit.* p. 154-157, fig. 108-111; 114-115; 134; R. Popa, R. Harhoiu, *Mărturii arheologice din Maramureş aparţinând mileniului I e. n.*, în ***SCIVA***, 40, 1989, 3, p. 256-265, fig. 8; S. Musteaţă, *op. cit.*, p. 71-74, fig. 52-63; M. Andronic, *op. cit.*, p. 51-56, pl. 30-35, 38-40; Şt. Olteanu, Nina Grigore, V. Nicolae, *op. cit.*, p. 72-76, foto 1; 19 bis

[129] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 291.

https://biblioteca-digitala.ro

bombat (fig. 106). Un exemplar are ca ornament pe lângă alveolele de pe buză, striuri verticale situate pe corp realizate cu măturița (fig. 106/5).

Câteva vase de tip borcan, tigăi, căniţe sau castroane sunt de dimensiuni mici, ceramica miniaturală având desigur, după opinia noastră, ca şi altele din vestigiile deja menționate, un anumit rol în desfăşurarea practicilor magico-religioase (fig. 81; 104). Şi aceste tipuri de vase miniaturale au destul de multe analogii în aşezările din perioada secolelor VII-IX[130], fără să fi fost totuşi puse de descoperitorii lor, în legătură cu asemenea practici.

Aşa cum am mai amintit, din pastă de lut amestecată cu o anumită cantitate de siliciu au fost lucrate mai multe creuzete de dimensiuni mici, precum şi câteva linguri de turnat metale (fig. 40/8-12; 42) şi ele cu analogii în numeroase obiective[131]. Din aceeaşi pastă au fost lucrate şi unele castroane (creuzete), prevăzute cu orificiu la bază, utilizate în procesul de reducere a limonitului, în cuptoarele meşteşugăreşti speciale (fig. 77/3; 78/4; 107/4). Unele vase de dimensiuni mai mici, mai ales cănile, au putut fi folosite probabil, în primul rând, pentru băut (fig. 78/2, 5; 80/1-29).

Tot din lut au fost lucrate şi aşa numitele „vetre portative", fragmente din marginile sau fundurile acestora fiind găsite în unele locuințe printre pietrele cuptoarelor (fig. 107/1-3, 5), unele dintre acestea fiind decorate cu striuri orizontale (fig. 107/5). Asemenea instalații erau folosite pentru uscatul sau prăjitul cerealelor şi contrar denumirii lor, unele erau fixate pe bolta unor cuptoare sau peste vetrele înconjurate de pietre. Prezența lor în aşezarea de la Lozna arată fără îndoială, alături de alte descoperiri, practicarea cultivării cerealelor.

Aşa cum a reieşit din analiza inventarului descoperit în complexele de locuire şi meşteşugăreşti de la Lozna, locuitorii acestei aşezări, beneficiind şi de bogatele resurse naturale existente în zonă, au desfăşurat multiple activități gospodăreşti şi meşteşugăreşti, care pun în evidență, în bună măsură, stadiul social-economic şi cultural deosebit la care ajunsese această comunitate sătească, în comparație cu al multora situate în regiunile de la est de Carpați.

Numărul considerabil al vestigiilor descoperite ca urmare a cercetărilor arheologice sistematice întreprinse, dar mai ales diversitatea lor au permis fără îndoială o bună posibilitate de a reconstitui relativ corect ocupațiile principale ale locuitorilor. În acelaşi timp, cercetările efectuate au oferit căile necesare de a preciza, prin multiple comparații, trăsăturile principale ale aspectului de cultură materială specific perioadei secolelor VII-IX d. Hr., nu numai din zonele geografice menționate, ci în egală măsură de pe întreg spațiul de la nordul Dunării de Jos. Chiar dacă aşezări ca cele de la Lozna sau din alte părți au putut beneficia în zonă de existența unor depozite de limonit, care le-ar fi putut oferi materia primă pentru obținerea fierului necesar făuririi uneltelor sau a diferitelor obiecte gospodăreşti şi totodată a unor mai intense schimburi comerciale, comparativ cu unele comunități săteşti, care nu au avut acces la asemenea resurse de materii prime, ele nu au înregistrat totuşi deosebiri superioare în ceea ce priveşte trăsăturile culturii materiale, care să le diferențieze prea mult în ansamblul evoluției societății de la nordul Dunării de Jos. În general, acestea se încadrează în chip firesc într-o evidentă unitate de cultură materială.

[130] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 286; I. Mitrea, *op. cit.*, p. 156, fig. 109/2-6; S. Musteață, *op. cit.*, p. 71-72, fig. 52/1, 11; 54/5-6, 8-9, 11-12.

[131] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi 1996, p. 30, fig. 21; I. Mitrea, *op. cit.*, p. 169, fig. 109/3; S. Musteață, *op. cit.* p. 71, fig. 50.

https://biblioteca-digitala.ro

Numărul deosebit de mare al vestigiilor descoperite la Lozna, ca şi în alte cazuri (Botoşana, Davideni, Dodeşti, Băiceni, Izvoare-Bahna, Poiana, Hansca, Durleşti, Trebujeni, Hlingeni etc.) se datorează desigur şi faptului că cercetările arheologice întreprinse au investigat obiectivul în întregime sau într-o mai însemnată proporţie acumulând astfel, informaţii mult mai numeroase, în comparaţie cu cele obţinute din obiectivele care au fost cercetate arheologic doar parţial, prin intermediul unor sondaje de mai mică amploare.

Pe de altă parte, este pe deplin posibil ca, datorită unor resurse naturale mai bogate, schimburile economice ale acestei comunităţi săteşti să se fi desfăşurat pe scară mai largă decât în alte părţi, explicând astfel prezenţa unor vestigii deosebite aici, dar este tot atât de posibil, ca unele, să fi ajuns şi ca urmare a contactelor directe cu unele grupuri de alogeni, stabilite temporar sau definitiv în aceste regiuni, care le-au vehiculat, aici din diferite zone ale Europei de sud-est.

*

Aşa cum am mai menţionat, în ansamblul descoperirilor de la Lozna Botoşani, pe lângă unelte, obiecte diverse, arme şi resturi ceramice, din complexele de locuire şi meşteşugăreşti au fost scoase la iveală şi o cantitate apreciabilă, de resturi osoase provenite de la animale domestice şi sălbatice.

Analiza atentă şi competentă a resturilor faunistice din această aşezare, efectuată şi valorificată ştiinţific printr-un studiu special elaborat de către profesorul Sergiu Haimovici[132], a arătat că acest material este constituit numai din resturi menajere, unele oase prezentând urme de prelucrare, mai multe dintre acestea fiind chiar produse finite.

După cum a stabilit analiza efectuată, repartiţia acestor resturi, pe grupe de animale este relativ diferită, marea majoritate, reprezentând un procentaj de, 98,18%, provenite de la diferite mamifere.

Resturile faunistice provenite ca urmare a activităţii de pescuit şi vânătoare sunt destul de puţine şi nesemnificative. În acest sens, studiul amintit arată că moluştele atestate doar prin două valve de scoici de râu reprezintă, doar 0,22% din întregul material, iar peştii reprezentaţi şi ei prin câteva oase de crap şi somn însumează o pondere de numai 0,53%.

Păsările sunt la rândul lor identificate prin câteva oase provenite de la găina domestică, de talie mică, asemănătoare cu exemplarele găsite în Europa Centrală, din perioada evului mediu timpuriu sau de mai târziu şi din unele aşezări din aceeaşi vreme, de la noi din ţară[133]. La Lozna resturile osoase de găină reprezintă o pondere foarte mică, de numai 1,07%.

În comformitate cu studiul menţionat, mamiferele sălbatice sunt documentate doar prin şase specii, cu frecvenţe foarte diferite. De asemenea, au mai fost determinate câteva oase de castori, iepure, mistreţ, cerb, căprior şi bour. Dintre speciile de mamifere sălbatice atestate la Lozna, cel mai frecvent fiind cerbul, având o talie asemănătoare cu cel carpatin actual, urmat de căprior şi de mistreţ. De asemenea, alte câteva resturi faunistice provin de la un bour cu talie mare.

---

[132] S. Haimovici, *Studiul resturilor paleofaunistice din aşezarea de la Lozna-Străteni datând din secolele VII-VIII e. n.*, în ***Hierasus***, VI, 1986, p. 83-95.

[133] S. Haimovici, L. Cărpuş, *Studiul paleofaunei din aşezarea prefeudală de la Udeşti (jud. Suceava)*, în Anuarul Muzeului judeţean Succava, IX, 1982, p. 497-504; S. Haimovici, *Fauna din aşezările feudale timpurii (secolele VIII-X) de la Bucov-Ploeşti*, în ***SCIVA***, 30, 1979, 2, p. 163-213.

https://biblioteca-digitala.ro

După cum a reeşit din succinta prezentare a rezultatelor obţinute de analiza resturilor faunistice provenite de la animalele sălbatice, în cadrul aşezării de la Lozna, vânătoarea a avut o pondere destul de însemnată. În cazul în care vârfurile de săgeţi şi de sulițe nu erau folosite numai pentru apărare (aşa cum înclinăm să credem), prezența acestor arme constituie, pe lângă resturile faunistice amintite, o dovadă în plus privitoare la una din ocupațiile locuitorilor din această aşezare.

Deşi albia râului Siret se află doar la circa 1km sud-vest de aşezare, având altă dată un debit relativ mare, unde se putea pescui cu bune rezultate, surprinde puținătatea oaselor de peşte şi a scoicilor de râu, din aşezarea de la Lozna.

De asemenea este interesant de reținut şi constatarea că unele din animalele sălbatice vânate, precum castorul şi bourul au dispărut de-alungul timpului, regăsindu-se astăzi în pădurile de foioase din zonă doar mistreţul, iepurele şi căpriorul.

O activitate însemnată în aşezarea de la Lozna, a fost creşterea animalelor domestice. Numeroase resturi osoase provin de la taurine, porcine, ovicaprine, cabaline şi de câine.

Cele mai numeroase sunt oasele de la taurine, ele reprezentând cam 1/3 din ansamblul materialului provenit de la animalele domestice. Resturile osoase de taurine aparțin femelelor de talie mică, cu coarne scurte, gracile, specie neameliorată de tipul celei identificate şi în alte aşezări medievale timpurii ca de exemplu de la Udeşti-Succava[134], Poiana-Succava[135], Davideni-Neamț[136] sau Bucov-Prahova[137], dar şi din multe altele din Europa Centrală[138], fiind folosite pentru scopuri utilitare şi mai puțin pentru procurarea cărnii.

Porcinele sunt destul de bine reprezentate ele ocupând locul al doilea ca număr după taurine. Specia identificată era de talie mică, neameliorată, caracterizată printr-o creştere lentă ceea ce explică, potrivit specialiştilor, sacrificarea ei de abia după doi-trei ani şi chiar mai mult. Şi în cazul porcinilor domestice sunt semnalate analogii în aşezările medievale timpurii, ca cele de la Davideni-Neamț[139], Poiana-Suceava[140] sau Bucov-Prahova[141], Dinogeția[142], dar şi din alte părți[143].

Ovicaprinele se situează numeric pe locul al treilea între mamiferele domestice identificate în aşezare. Comparativ, resturile de oaie (Ovis) sunt mai numeroase decât cele de capră (Capra), însumând împreună totuşi un procentaj mult mai mic decât al porcinelor. Atât oile cât şi caprele prezentau în general caractere primitive, fiind crescute în scopuri utilitare ca furnizoare de lapte şi de lână şi mai puțin pentru procurarea cărnii[144]. Menționăm că unele oase de ovicaprine au fost folosite frecvent ca materie primă pentru făurirea unor unelte, în special pentru străpungătoare.

---

[134] S. Haimovici, L. Cărpuş, *op. cit.*, p. 163-203.

[135] M. Andronic, *op. cit.*, p. 58-64 cu bibliografia.

[136] S. Haimovici, *Studiul arheozoologic al resturilor animaliere descoperite în aşezarea de la Davideni*, în I. Mitrea, *op. cit.*, Piatra Neamț, 2001, p. 208-228.

[137] Idem, *op. cit.*, în ***SCIVA***, 30, 1979, 2, p. 187.

[138] *Ibidem.*

[139] Idem, *op. cit.* în I. Mitrea, Piatra Neamț, 2001, p. 214.

[140] M. Andronic, *op. cit.* p. 59-60.

[141] S. Haimovici, *op. cit.*, în ***SCIVA***, 30, 1979, 2, p. 187

[142] G. Ghiorghiu, S. Haimovici, *Caracteristicele mamiferelor domestice descoperite în aşezarea feudală timpurie de la Garvăn-Dinogeția*, în ***ASU Iaşi***, 11, 1965, 1, p. 179, tabelul IV.

[143] S. Haimovici, *op. cit.*, în ***Hierasus***, VI, 1986, p. 88.

[144] *Ibidem*, p. 88-89.

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva resturi faunistice sunt atribuite cabalinelor. Ele reprezintă o pondere evident mai mică în comparaţie cu cele ale altor animale domestice. Structura lor arată că exemplarele din această aşezare au fost folosite nu numai pentru tracţiune, ci şi pentru hrana locuitorilor. Măsurătorile făcute pentru resturile de cabaline descoperite aici evidenţiază existenţa unor exemplare cu talie peste mijlocie, bune şi pentru călărie[145].

De asemenea, printre resturile faunistice din aşezare s-a putut descoperi şi câteva aparţinând câinelui. Acesta era de talie medie şi a fost folosit nu numai pentru pază şi probabil şi vânătoare, ci şi ca sursă (unele oase) pentru producerea unor obiecte gospodăreşti (sule, ace).

Pe baza analizei resturilor descoperite, studiul paleofaunistic amintit, evidenţiază în primul rând faptul că locuitorii acestei aşezări au folosit curent toate resursele animaliere existente, domestice sau sălbatice pentru a-şi asigura hrana cotidiană necesară. Culesul moluştelor şi pescuitul, după cum o arată puţinătatea resturilor specifice nu erau, se pare, decât o ocupaţie sporadică deşi, după cum am mai arătat, pâraiele din apropiere, altă dată cu un debit mult mai mare de apă, dar mai ales râul Siret, situat nu prea departe ar fi putut oferi surse bune de hrană care nu erau deloc neglijabile. Chiar şi vânătoarea a avut un rol economic destul de restrâns, însă constant care, pe lângă carne a furnizat desigur blănuri, piei, coarne şi oase, acestea din urmă folosite frecvent, aşa cum o arată şi descoperirile de la Lozna dar şi din alte aşezări din perioada respectivă, la producerea unor obiecte utilizate pentru prelucrarea pieilor şi blănurilor, îmbrăcăminte sau alte ocupaţii casnice[146].

Fără îndoială aşa cum s-a mai menţionat, locuitorii acestei aşezări au avut, alături de practicarea meşteşugurilor, ca ocupaţie principală creşterea animalelor.

Dintre acestea taurinele au ocupat locul principal, dar şi porcinele şi ovicaprinele au avut un rol economic destul de important. Chiar dacă de la cabaline s-au găsit puţine resturi, calul a avut fără îndoială a anumită însemnătate, deoarece putea fi folosit nu numai pentru tracţiune şi călărit (după cum o arată talia sa înaltă şi gracilitatea picioarelor), ci şi pentru obţinerea cărnii pentru hrană. Dintre animalele domestice atestate în cadrul aşezării câinele nu a avut o prea mare importanţă, ca de altfel nici găina.

Aşa cum s-a mai subliniat, animalele domestice, exceptând poate calul, aparţineau unor specii cu caractere primitive, neameliorate, de talie destul de redusă şi cu un randament economic scăzut[147], astfel că o parte din resursele de hrană au putut fi obţinute şi prin schimburile comerciale prin intermediul fierului sau al produselor meşteşugăreşti realizate în atelierele aşezării.

Relativ la mediul înconjurător s-a evidenţiat[148] că prezenţa castorului ar putea indica existenţa unor ape liniştite, cu un debit constant (mediu preferat al acestor mamifere), dar puţinătatea materialului faunistic atribuit acestui animal, fapt atestat şi pentru alte regiuni, sugerează că specia era pe cale de dispariţie încă din această perioadă.

Resturile de cerb şi de mistreţ indică existenţa în zonă a unor întinse păduri de foioase prielnice de asemenea căpriorului şi bourului. În schimb, mai restrânse trebuie să fi fost

[145] *Ibidem*, p. 90.
[146] *Ibidem*, p. 90-91.
[147] *Ibidem*
[148] *Ibidem*, p. 92-93.

https://biblioteca-digitala.ro

spațiile ierboase, denudate sau stepizate, după cum ar indica frecvența restrânsă a resturilor de ovicaprine sau de iepure[149].

Comparativ cu uneltele destinate agriculturii care, după cum s-a văzut, la Lozna nu sunt prea numeroase, cantitatea considerabilă a resturilor faunistice provenite de la animalele domestice, susține concluzia că o ocupație importantă, alături de aceea meșteșugărească era creșterea animalelor, și mai puțin aceea a cultivării plantelor, deși nu este exclus, așa cum am mai sugerat, ca cele mai multe dintre uneltele destinate practicării agriculturii să fi fost evacuate odată cu părăsirea așezării.

Fără îndoială, datele prezentate privitoare la fauna atestată prin cercetările arheologice întreprinse în așezarea de la Lozna nu pot avea decât o valoare relativă, de vreme ce unele din resturile osoase s-au pierdut în decursul timpului sau au fost utilizate pentru producerea unor obiecte casnice, dar mai ales ca fondant (pentru conținutul lor ridicat de calcar), în procesul de obținere a fierului din limonitul existent în zonă.

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Considerații finale

Investigațiile arheologice întreprinse în ultima jumătate de secol în regiunile de la est de Carpați, la fel ca pretutindeni în restul spațiului carpato-dunăreano-pontic, privind cunoașterea realităților din primul mileniu al erei creștine, dar mai ales din perioada secolelor V-X d.Hr., au reușit să scoată la iveală vestigii numeroase și de o deosebită importanță. Completând într-o anumită măsură puținele informații transmise de izvoarele scrise ale vremii, vestigiile arheologice descoperite în număr relativ mare au permis, într-o anumită măsură, înțelegerea corectă a coordonatelor esențiale ale evoluției societății locale într-o vreme caracterizată prin multiple și profunde prefaceri social-economice, politice dar și etno-demografice și culturale, cu însemnate și definitorii consecințe pentru soarta elementelor etno-lingvistice romanice și vechi românești.

Ca urmare a unor extinse, ample și stăruitoare cercetări arheologice de suprafață, care au cuprins aproape toate formele de relief ale spațiului carpato-nistrian (ca și în restul țării), au putut fi descoperite câteva mii de obiective datând din perioada secolelor V-X, conturându-se astfel cu destulă claritate principalele areale cu densitate mai mare sau mai mică de locuire, evoluția factorului demografic local de-a lungul unor etape de timp distincte și într-o oarecare măsură chiar și creșterea sau descreșterea adaosului de populații alogene[1], mai ales din vremea în care pătrunderile acestora s-au produs pe scară largă, afectând spații geografice considerabile.

În contextul acestor ample și stăruitoare investigații, o importanță deosebită au avut cercetările arheologice sistematice întreprinse în unele obiective din perioada menționată (așezări și necropole), care au permis astfel, obținerea unor noi și valoroase informații cu privire mai ales la structura internă a satului medieval timpuriu de la est de Carpați și concomitent a trăsăturilor principale care caracterizează cultura materială și viața spirituală a locuitorilor săi[2].

În ansamblul așezărilor din spațiul carpato-nistrean datând din perioada secolelor V-X d.Hr., care au fost integral sau în mai mare măsură, investigate sistematic, precum cele, de exemplu de la Botoșana[3] și Poiana[4]-Suceava, Fundu-Herței[5] și Dersca[6]-Botoșani, Izvoare

---

[1] N. Zaharia, M.Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea* București 1970; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al Județului Botoșani*, București 1974; G. Coman *Stăruință, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București 1980; V. Chirica, M. Tănăsache, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I, Iași 1984, vol. II, Iași 1985; D. Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI d. Hr.*, București 1997; S. Musteață, *Populația spațiului pruto-nistrean în secolele VIII-IX*, Chișinău 2005; Gh. Postică, *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistrean (secolele V-XIII)*, București, 2007.

[2] D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e. n.*, Iași, 1978; idem, *Satul romanic și vechi românesc în mileniul marilor migrații*, în „Prelegeri academice", V, Iași, 2006, 5, p. 107-122; G. Postică, *op. cit.*, p. 146-230.

[3] D. Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e. n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București 1984.

[4] M. Andronic, *Poiana. O așezare din secolele VIII-IX d. Ch.*, Suceava, 2005.

https://biblioteca-digitala.ro

Bahna[7] şi Davideni[8]-Neamţ, Dodeşti[9] şi Banca[10]-Vaslui, Hansca[11]-Ialoveni, Raşkov[12]-Hotin, Durleşti[13]-Chişinău, Hlingeni[14]-Şoldăneşti, Trebujeni[15]-Orhei şi altele, un loc aparte îl ocupă, fără îndoială, aşezarea de la Lozna-Botoşani care, după opinia noastră, trebuie considerată un adevărat centru meşteşugăresc, cu o importanţă deosebită pentru cunoaşterea unora din realităţile existente în perioada celei de a doua jumătăţi a mileniului I d.Hr.

După cum a reieşit din prezentarea celor peste 40 de complexe de locuire şi ateliere sau a cuptoarelor construite în spaţiul dintre case, precum şi a numerosului şi variatului inventar scos la iveală, locuitorii aşezării de aici au desfăşurat activităţi casnice şi meşteşugăreşti diverse, unele dintre acestea cu o importanţă economică evidentă, favorizate fără îndoială şi de existenţa în zonă a depozitelor de limonit din care se putea extrage o anumită cantitate de fier.

Trebuie de la început să arătăm că, din punct de vedere stratigrafic situaţia înregistrată aici este relativ simplă, întrucât aşezarea nu suprapune nici un alt obiectiv datând dintr-o perioadă anterioară, cu excepţia sectorului din colţul de nord-vest, a vetrei de sat, unde câteva complexe de locuire întretaie o necropolă de incineraţie datând din secolele VI-VII d.Hr. Dintre aceste complexe, doar locuinţa nr. 18 suprapune, pe o anumită porţiune, groapa mormântului nr. 5, oferind astfel dovada succesiunii cronologice a celor două orizonturi culturale, pe care săpăturile efectuate le-au documentat aici.

În ceea ce priveşte sistemul de construcţie al locuinţelor, acesta este relativ simplu, fără amenajări speciale. În general, de formă rectangulară în plan, cele mai multe locuinţe sunt adâncite cu baza în pământ, partea aeriană fiind construită la unele dintre ele din bârne sprijinite direct pe marginea gropii. Doar câteva case au fost construite cu un schelet din lemn susţinut de stâlpi plasaţi în colţurile sau pe mijlocul laturilor locuinţei. Partea aeriană era acoperită probabil cu brazde de pământ, iar aceea din interior fiind probabil căptuşită cu blănuri sau piei de animale. Trebuie să precizăm de asemenea, că din cele 41 de complexe de locuire şi meşteşugăreşti doar la 12 au fost descoperite gropi provenite de la stâlpii de susţinere ai pereţilor şi ai acoperişului. La câteva dintre acestea prezenţa unei singure gropi

---

[5] M. Petrescu-Dîmboviţa, D. Gh.Teodor, *Sisteme de fortificaţii la est de Carpaţi. Aşezarea de la Fundu-Herţii (jud. Botoşani)*, Iaşi, 1987.

[6] D. Gh. Teodor, *Aşezarea întărită medievală timpurie de la Dersca-Botoşani*, în ***Hierasus***, XI, 2001, p. 107-129.

[7] I. Mitrea, *Aşezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Realităţi arheologice şi concluzii istorice*, Piatra Neamţ, 1998.

[8] Idem, *Comunităţi săteşti la est de Carpaţi în epoca migraţiilor. Aşezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamţ, 2001.

[9] D. Gh. Teodor, *Continuitatea populaţiei autohtone la est de Carpaţi. Aşezările din secolele VI-XI e.n. de la Dodeşti-Vaslui*, Iaşi, 1984.

[10] Ruxandra Alaiba, *Consideraţii preliminare cu privire la viaţa spirituală a locuitorilor aşezării de la Gara Banca-Vaslui din secolele IX-X*, în ArhMold., XII, 1988, p. 253-261; eadem, *Locuinţe din sec.III-IV şi VIII-IX descoperite la Gara Banca, jud. Vaslui*, în ***Materiale***, Bucureşti, 1993, p. 355-359.

[11] G. Postică, *Românii din Codrii Moldovei în evul mediu timpuriu*, Chişinău, 1994.

[12] Ia. V. Baran, *Poselenija Raskiv I na Dnestre*, în „Pivdennorus'koe selo IX-XIII st.", Kiev, 1997, p. 19-33.

[13] I. Tentiuc, *Cercetări arheologice în aşezarea medievală Durleşti-Valea Babei*, în ***ArhMold.***, XVII, 1994, p. 253-269.

[14] N. V. Gol'ceva, M. T. Kašuba, *Glinjeni, II, mnogosloinyi pamjatnik Srednego Podnestrovja*, Tiraspol, 1995.

[15] G. Postică, *Repertoriul monumentelor arheologice medievale timpurii în raionul Orhei*, în „Buletin istorico-arheologic", Chişinău, 1998, p. 54-63.

https://biblioteca-digitala.ro

sau cel mult două pare să indice că locuința nu avea în partea sa aeriană o structură de lemn bine închegată, ci că a fost cândva doar reparată. Complexele de locuire în care s-au descoperit gropi de stâlpi și la colțuri și pe mijlocul laturilor sunt foarte puține. În asemenea cazuri, pereții puteau fi construiți în întregime din bârne de lemn, având acoperiș în două pante. Și la aceste locuințe se utiliza probabil, pentru etanșare, căptușirea în interior cu piei și blănuri, acoperișul fiind placat cu brazde de pământ. Asemenea locuințe, numite de obicei în literatura de specialitate, semibordeie[16], sau construcții puțin adâncite în pământ, sunt întâlnite pretutindeni în spațiul carpato-dunărean în tot cursul mileniului I d.Hr. Ele au fost adaptate condițiilor climatice existente în această parte a Europei și au o îndelungată tradiție locală[17]. Rămâne să fie explicat faptul că, deși la unele locuințe au fost identificate la baza lor, pe podea, urme de bârne carbonizate, dovadă că acestea au fost distruse prin incendiu, cantitatea de cenușă și cărbuni care ar fi trebuit să rezulte din arderea structurii din lemn este foarte mică.

Dispoziția locuințelor și a atelierelor în perimetrul vetrei de sat este posibil să fi fost determinată, la Lozna și de poziția terenului aflat în ușoară pantă de la nord-est la sud-vest, de confluența dintre pâraiele *Turbăriei* și *Străteni* și poate și de pădurea (existentă fără îndoială și atunci), din imediata apropiere, dar este tot atât de posibil ca ea să fie consecința unei anumite organizări social-administrative, așa cum s-a putut constata și la alte comunități rurale din această vreme, obștea sătească medievală timpurie având o structură internă, bine definită, cu străvechi tradiții.

Relativ la ateliere, după cum o arată clar inventarul descoperit, unele dintre acestea erau folosite și pentru locuit, atunci când producția meșteșugărească era întreruptă temporar. În ceea ce privește activitatea de reducere a limonitului prin metodele utilizate credem că era totuși cvasi-permanentă, fiind determinată doar de nevoia de a obține o cantitate mai mare de fier utilizat pentru de producerea unor noi unelte și poate necesară și pentru schimburile economice.

În ansamblul planimetric al așezării de la Lozna se detașează mai clar două trei șiruri paralele de locuințe, dispuse pe direcția aproximativ est-vest, atelierele de fierărie fiind situate fără excepție în marginea de est. În cadrul acestor șiruri, locuințele sunt grupate câte trei-patru, formând cuiburi alcătuite pe criteriul legăturilor familiale[18]. Această dispoziție în plan presupune, după părerea noastră, așa cum am mai amintit, o anumită organizare social-administrativă, așa cum s-a observat în cazul mai multor așezări cercetate integral sau în mai mare măsură, structură bazată pe crierii social-economice specifice pentru această zonă, acțiune menită să asigure comunităților sătești, pe lângă buna desfășurare a activităților cotidiene, și o protecție sporită în contextul vicisitudinilor provocate de numeroasele deplasări de populație migratoare în regiunile de la est de Carpați[19].

---

[16] V. Neamțu, *Hutte et demihutte. Un problème de terminologie*, în Anuarul Institutului de Arheologie A. D Xenopol, XXIV/1, 1987, p. 9-16

[17] D. Antonescu, *Locuința din Muntenia*, în Arhitectura, 1, 1979, p.61-66; D. Gh. Teodor, *Tradiții geto-dacice în cultura materială și viața spirituală din secolele V-X e. n. de pe teritoriul României*, în *Acta MM*, VII-VIII, 1985-1986, p. 133-134.

[18] Eugenia Zaharia, *Populația românească din Transilvania în sec. VII-VIII*, București, 1977, p. 106-121; eadem, *Rolul istoric al obștiilor sătești. Contribuții la cunoașterea istoriei românilor în mileniul I. Închinare țăranimii române*, în *Acta MM*, II, 1980, p. 140-142; D.Gh. Teodor, *op. cit.*, în „Prelegeri Academice", Iași,V, 2006, 5, p. 110.

[19] D.Gh. Teodor, *op cit.*, București, 1997, p.30-33.

https://biblioteca-digitala.ro

Referitor la locuințe, o problemă interesantă o ridică suprapunerea sau refacerea unora dintre ele. Asemenea suprapuneri s-au constatat la locuințele nr. 13 și 14, nr. 24 și 25, și nr. 37 și 38. Forma acestor complexe este asemănătoare, ca și aceea a dimensiunilor laturilor și aproximativ a adâncimii la care au fost adosate în pământ. Inventarul aparținând locuințelor suprapuse este identic, ceea ce înseamnă că alcătuirea unei noi case s-a făcut la scurt timp sau imediat după dezafectarea celei vechi, dar ne mai menținând orientarea inițială, ca în cazul locuințelor nr. 21 și 29 unde refacerea s-a făcut pe același loc doar prin lărgirea gropii inițiale a complexului. Diferențele dintre locuințe sunt atestate în ansamblul așezării nu numai prin poziția, prezența sau absența stâlpilor de susținere, ci și prin situarea în colțuri diferite a instalațiilor de încălzire. În timp ce la locuințele nr. 4, 12, 17, 20, 27, 31 și 39 aceste instalații de încălzire sunt de tipul cuptoarelor construite din piatră în jurul unor vetre de lut și prevăzute cu boltă (tot din piatră), celelalte complexe au doar o vatră simplă înconjurată cu un parament din pietre de râu și grezii locale.

De asemenea, s-a constatat că în unele locuințe inventarul este destul de sărăcăcios, în timp ce în altele acesta este mai numeros și mai variat. În 19 complexe de locuire și meșteșugărești s-a descoperit doar ceramică lucrată cu mâna, în timp ce restul (doar 12) aveau și ceramică lucrată cu roata. Este interesant de reținut că, spre deosebire de resturile ceramice lucrate cu mâna din care s-au putut întregi câteva vase, din cele provenite de la recipientele lucrate la roată nu a fost întregit nici un exemplar. Nu este exclus ca vasele lucrate la roată, având desigur o valoare economică mai mare, să fi fost evacuate odată cu cele mai importante unelte și obiecte casnice. Aceste diferențieri, ca și constatarea că unele dintre locuințe au fost probabil incendiate, ar putea sugera ideea că, la un moment dat, o parte din locuitorii așezării au părăsit-o intenționat și organizat, din unele dintre ele inventarul fiind în cea mai mare parte recuperat. După o foarte scurtă vreme, locuitorii așezării s-au reîntors refăcând unele locuințe mai vechi sau construind altele noi (situația celor suprapuse), revenirea pe vechea vatră de sat fiind, în cazul acestei așezări, determinată de necesitatea obținerii în continuare a fierului. Cu toate aceste, nu este pe deplin explicată prezența unui destul de numeros inventar rămas în locuințe și după părăsirea (sau distrugerea) definitivă a așezării, situație care ar putea sugera abandonarea fortuită a satului datorită unor calamități (incendiu, inundație?) sau alungarea locuitorilor ca o consecință a atacurilor unor grupuri de migratori.

Este necesar să mai reținem și constatarea că în unele locuințe s-au descoperit o cantitate mai mare de cenușă și cărbuni și porțiuni de podea arsă (nu și la pereții gropii), ceea ce așa cum am mai amintit, ar presupune că distrugerea lor s-a datorat unui incendiu. În legătură cu această situație trebuie evidențiat faptul că inventarul descoperit în locuințe, în cea mai mare parte nu prezintă totuși urme de ardere, așa cum ar fi fost firesc în cazul unui incendiu. Cu toate acestea posibilitatea distrugerii unor locuințe prin foc nu trebuie înlăturată.

Interesant este și faptul că aproape în fiecare locuință, cu puține excepții, s-a descoperit un inventar relativ numeros și destul de variat care evidențiază că bunurile locuitorilor nu au putut fi totuși recuperate în totalitate sau într-o mai mare măsură. Desigur, nu este exclus totuși ca uneltele principale utilizate în obținerea și prelucrarea fierului (ciocane, baroase, nicovale, clești etc) sau în activitățile agricole (brăzdare de plug, oticuri, coase, seceri etc.) și altele, cum este ceramica lucrată la roată (vasele întregi), să fi fost strânse și evacuate odată cu plecarea locuitorilor, deoarece astfel de vestigii (cu o mai mare importanță) nu au fost descoperite în complexele așezării.

https://biblioteca-digitala.ro

Care au fost cauzele reale ale părăsirii temporare a așezării sunt încă dificil de precizat. În condițiile deosebit de vitrege ale perioadei marilor migrații de populații în regiunile de la nordul Dunării de Jos, părăsirea temporară a așezărilor, destul de frecventă, era determinată nu numai de necesitatea obținerii unor noi loturi mai productive pentru cultivarea cerealelor, dar și ca o protecție în fața primejdiilor[20], apărute ca urmare a contactelor cu grupurile unor noi veniți. Desigur, nu trebuie exclusă chiar distrugerea definitivă a așezărilor ca urmare a atacurilor întreprinse de migratori.

Referitor la așezarea de la Lozna noi credem că părăsirea ei temporară, ca și dispariția ei, a fost determinată mai curând de pătrunderea unui grup de migratori în zonă. Existența unei locuințe nr. 19, în formă de colibă, situată în afara perimetrului vetrei de sat, la est, peste râul care mărginește în această parte așezarea, locuință în care au fost descoperite fragmente ceramice cenușii (nelocale), un cuțit de jertfă și un vârf de suliță, precum și existența în unele complexe a figurinelor și rondelelor din lut, ca și a unor fragmente de vase ornamentate pe marginea buzei cu un decor imitând șnurul înfășurat, documentează la Lozna prezența unui grup alogen, care a vehiculat aici elemente de cultură materială specifice zonelor din Europa răsăriteană de tip *Volyntzevsk*[21], *Borševo*[22], *Romen*[23] sau *Saltovo-Majaki*[24]. Fără îndoială, aceste elemente de cultură materială au fost aduse de unele grupuri de slavi și de alani târzii care au fost dislocate inițial din zonele Niprului Mijlociu și regiunile de silvostepă de la nordul Mării Negre, ca urmare a deplasărilor bulgarilor și al celui de al doilea grup de avari, de la sfârșitul veacului al VII-lea, care au generat o serie de consecințe și care au continuat să se manifeste cu intensități diferite și în veacul următor[25]. Asemenea grupuri de slavi și de alani târzii, după cum o arată descoperirile arheologice de până acum, s-au infiltrat și s-au stabilit doar în zonele de la est de Carpați. Trebuie reținut însă că grupurile de migratori menționate nu au fost prea numeroase și nu au putut influența prea mult și pe termen îndelungat viața comunităților sătești locale cu care au venit în contact[26].

Se poate presupune cu destul temei că, după primele contacte cu noii veniți activitatea de obținere a fierului a fost reluată la Lozna, în interesul ambelor grupuri de populații și că migratorii stabiliți aici s-au putut integra relativ repede în sânul comunității autohtone, fără a lăsa însă prea multe elemente și influențe, în conținutul culturii materiale. Poate viața spirituală să fi fost afectată mai mult, vestigiile de certă sorginte păgână, precum figurinele și rondelele din lut destul de numeroase, ca și cuțitul de jertfă dovedind indiscutabil practicarea pe scară largă a unor ritualuri magico-religioase specifice noilor veniți. De aceea, așa cum am mai arătat, nu este sigură poate nici apartenența creștină a unor piese din os, descoperite în stratul de cultură din preajma locuințelor, pe care le-am considerat altă dată ca posibile

[20] Idem, *op. cit.*, în „Prelegeri Academice", Iași, V, 2006, 5, p.117-118.

[21] V. V. Sedov, *Vostočnye Slavjane v VI-XIII vv*, Moskva, 1982, p.133-138, pl. XXXVI/ 16, 19.

[22] *Ibidem*, p. 140-142, pl. XL/ 15, 17.

[23] *Ibidem* p. 137-139, pl. XXXIII/13, 15.

[24] S. A. Pletneva, *Saltovo Majackaja kul'tura*, în „Stepi Evrasia", Moskva, 1981, p. 62-75; vezi și *Die Keramik der Saltovo-Majaki Kultur und ihrer Varianten* (sub red. Cs. Balint), Budapest 1990, *passim*.

[25] D. Gh. Teodor, *Elemente nomade din secolele VI-VIII d. Hr. în regiunile de la est și sud de Carpați*, în Musaios, V, 1999, p. 74; idem *Eastern Slav and Nomadic elements of the seventh-ninth centuries in the Carpathians-Dniester regions*, în „Zbornik na počest Dariny Bialekovej", Nitra 2004, p. 397-403.

[26] Idem, *Interferențe etno-culturale la est și sud de Carpați în secolele V-XI d. Hr.*, în ***Musaios***, XII, 2007, p. 147.

https://biblioteca-digitala.ro

mărturii ale noii religii[27]. Vestigiile cele mai numeroase care pot fi puse în legătură cu viața spirituală arată că membrii acestei comunități sătești erau practicanții unor ritualuri de certă origine păgână. Obiectele din os amintite cu însemne de factură creștină, care nu au fost găsite în locuințe nu pot fi desigur atribuit cu certitudine unor indivizi creștini, întrucât asemenea piese și simboluri se întâlnesc și în medii culturale sigur păgâne. Nu este exclus ca și ele să fi avut o funcție apotropaică, așa cum au avut desigur și alte obiecte descoperite în așezare.

În ceea ce privește conținutul culturii materiale acesta este bine documentat prin intermediul numeroaselor și variatelor vestigii scoase la iveală (unelte, obiecte casnice, ceramică, arme, obiecte de podoabă și de cult). Analiza lor atentă a scos în evidență o serie de elemente de veche tradiție locală, conservate fără modificări esențiale, alături de altele noi apărute ca o consecință directă a unei evoluții social-economice care a înregistrat unele progrese evidente mai ales în perioadele de relativă liniște politică. Dacă unele unelte (seceri, lame de cuțit, fusaiole, creuzete și linguri de turnat etc.) nu vădesc modificări vizibile în comparație cu acelea datând din perioada anterioară sau ulterioară, în schimb producția ceramicei uzuale etalează vizibil elemente noi, cu trăsături aparte.

În primul rând, se constată o sporire a numărului de vase lucrate la roată cu turație lentă folosindu-se o pastă cu o compoziție mai bună în care degresantul de cioburi pisate este înlocuit parțial cu nisip sau microprundișuri, utilizarea unui roți de olărie cu o turație mai mare și folosirea frecventă a decorului incizat, format din linii orizontale sau vălurite trasate simplu sau în benzi grupate, uneori și combinate între ele. Tipul cel mai frecvent de vas întâlnit aici, ca de altfel, fără excepție, în toate așezările din această vreme este oala borcan și castronul[28], de forme și mărimi diferite, simple sau ornamentate cu motive decorative relativ variate.

Procentajul categoriei ceramice lucrată cu roata, în ansamblul producției de olărie, din cadrul așezării de la Lozna este doar de circa 20-25%, dar este evident superior celui înregistrat de obicei în așezările culturii datând din perioada anterioară, de tip *Costișa-Botoșana-Hansca*, ca de exemplu cele de la Botoșana-Suceava[29], Davideni-Neamț[30], Dodești-Vaslui[31], Codân-Cemăuți[32], Rașcov-Hlotin[33] sau Hansca-Ialoveni[34], ca să amintim doar pe cele cercetate arheologic integral sau în mai mare măsură și care au obținut rezultate concludente.

Ponderea ceramicii lucrate cu roata variază însă în așezările contemporane cu aceea de la Lozna deja amintite, ca de exemplu cele de la Davideni și Izvoare Bahna-Neamț, Poiana-Suceava, Dodești-Vaslui, Trebujeni-Orhei sau Hlinjeni-Șoldănești, pentru că nu toate au fost investigate în întregime (unele doar în mică măsură) și prin urmare procentajul nu poate fi apreciat în mod real. Diferențele sesizabile ar putea fi însă și consecința faptului că așezările sunt datate diferit de cei care le-au cercetat, unele aparținând perioadei dintre

[27] Idem, *Creștinismul la est de Carpați. De la origini până în secolul al XIV-lea*, Iași, 1991, p. 164, fig. 7/1; 10/5.
[28] Idem, *op. cit.*, Iași 1978, p. 81-82; I. Mitrea, *op. cit.* Piatra Neamț 2001, p. 167-170, 173-174, fig. 90-91, 122-124, 136-138.
[29] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, București. 1984, p. 67-68.
[30] I. Mitrea, *op. cit.*, p. 149-152.
[31] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, 1984, p. 36, 41.
[32] Irina P. Russanova, B. A. Timoščuk, *Kodyn slavjanskie poselenja V-VIII vv. na r. Prut*, Moskva, 1984, p. 37-38, 40-45.
[33] Ia. V. Baran *op. cit.* p. 19-33.
[34] G. Postică, *op. cit.* Chișinău, 1994, p. 63.

https://biblioteca-digitala.ro

sfârșitul secolului al VII-lea și prima jumătate a secolului al VIII-lea, altele doar secolului al VIII-lea și multe altele datate până către prima jumătate a secolului al IX-lea, după criterii care nu sunt întotdeauna prea clare.

Desigur, nu numai ceramica lucrată cu roata poate fi utilizată în aprecierea evoluției unora din comunitățile sătești, ci și alte vestigii, precum ceramica lucrată cu mâna, alături de o serie de unelte sau obiecte de podoabă, vestimentare și de cult.

Referitor la ceramica lucrată cu mâna, se constată că și aici la multe exemplare s-a folosit o pastă din lut având în compoziție ca degresant nisip și o cantitate mai mică de cioburi pisate, deși la marea majoritate a vaselor se mai păstrează vechile metode de producere și ardere.

Tipurile de oale încep însă să se diversifice în sensul că formele borcanelor, de exemplu sunt mai variate întâlnindu-se vase cu gâtul mai zvelt, cu umerii mai proeminenți și corpul mai bombat sau în formă de „pepene", unele cu diametrul gurii mult mai mare decât al fundului care, în multe cazuri începe să fie tot mai subțiat. Sporește de asemenea, numărul cănilor, unele de dimensiuni destul de mici, apar mai multe castroane cu corpul semisferic sau tronconic, ornamentate uneori pe buză cu alveole sau crestături și se înmulțesc vizibil tigăile (tipsiile) cu marginea scundă și ea ornamentată de multe ori, de dimensiuni destul de variate, unele miniaturale[35].

Puse de unii specialiști în legătură cu coacerea pâinii, tigăile folosite probabil uneori și drept capace, devin nelipsite și în număr relativ mare în toate așezările datând din perioada secolelor VII-IX, fără excepție, ceea ce ar putea sugera eventual poate o extindere a preocupărilor privitoare la agricultură și grădinărit, dovedite în plus în perioada respectivă și prin prezența mai numeroasă a vetrelor portative, folosite pentru uscatul sau prăjitul cerealelor, dar și prin înmulțirea evidentă unor unelte destinate practicării agriculturii (brăzdare, cosoare și seceri etc.)[36]. La Lozna, după cum am mai arătat, cu excepția a două seceri fragmentare și a unui posibil otic, nu au fost descoperite unelte destinate practicări agriculturii. Asemenea unelte, dacă au existat, este posibil să fi fost evacuate cu prioritate în cazul părăsirii temporare sau definitive a așezării, dar nu este deloc exclus ca ocupația cultivării cerealelor să fi fost aici mai limitată tocmai de activitatea de obținerea și prelucrarea fierului, aceasta având o tot atât de mare însemnătate economică în viața comunității sătești de aici.

Tot în această perioadă se constată și utilizarea pe scară mai largă a decorului aplicat pe ceramica lucrată cu mâna. Devin frecvente vasele borcan, tigăile și castroanele ornamentate pe marginea buzei cu alveole, crestături simple sau combinate între ele, linii incizate dispuse izolat sau în fascicole, striuri orizontale sau vălurite, cercuri, diferite cruci, brâuri în relief și uneori chiar motive antropomorfe, zoomorfe și aviforme[37], unele dintre aceste ultime ornamente fiind destul de rar întâlnite în unele așezări. Un vas de la Lozna este

[35] D. Gh. Teodor, *op. cit*., București, 1997, p. 23-24.

[36] Șt. Olteanu, *Aspecte ale dezvoltării agriculturii pe teritoriul Moldovei și Țării Românești în secolele X-XI*, în „Terra Nostra", II, 1971, p. 31-43; D. Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice în Moldova referitoare la agricultura din secolele VI-XI e. n.*, în „Terra Nostra", III, 1973, p. 223-231; idem, *Date noi privind agricultura la est de Carpați în secolele IV-XI e. n.*, în Profesorului Constantin Cihodaru la a 75-a aniversare, Iași, 1983, p. 16-24; G. Coman, *Contribuții la cunoașterea vieții agrare din Moldova în secolele V-VII*, în „Ialomița Materiale de istorie agrară", III, Slobozia, 1983, p. 53-64, pl. 1-3.

[37] D. Gh. Teodor, *op. cit*., Iași 1978, fig. 52-54; idem, *op. cit*. Iași 1984, fig. 39-57; I. Mitrea, *op. cit*., Piatra Neamț, 1998, fig. 27-44; idem, *op. cit*., Piatra Neamț, 2001, fig. 62-138; S. Musteață, *op. cit*., fig. 54-68

https://biblioteca-digitala.ro

prevăzut cu două toarte mici dispuse simetric, exemplar reprezentând deocamdată un unicat în ansamblul ceramicii lucrate cu mâna datând din a doua jumătate a primului mileniu creştin. Credem că unele din vasele care au fost astfel ornamentate cu diferite motive au putut fi fără îndoială utilizate şi în anumite practici magico-religioase, alături de obiectele specifice, precum figurinele sau pâinile miniaturale[38]. Unele dintre aceste tipuri de vase îşi găsesc analogii printre vestigiile datând din secolele VII-IX din zonele Europei răsăritene şi est centrale[39]. Din zonele de la nordul Mării Negre, în deosebi a fost vehiculată în regiunile de la est de Carpaţi şi ceramica lucrată la roată din pastă fină de culoare cenuşie, ornamentată prin lustruire, pe care mulţi specialişti au atribuit-o culturii de tip *Saltovo-Majaki*[40]. Asemenea vestigii ceramice sunt deocamdată atestate, în număr redus în aşezările din secolele VIII-IX, dar vor deveni destul de frecvente în obiectivele perioadei ulterioare, secolele IX-XI[41]. La Lozna, după cum am mai arătat, asemenea fragmente au fost descoperite doar în locuinţa de tip colibă nr. 19 şi alte două trei locuinţe, împreună cu o serie de vestigii având analogii tot în regiunile Europei răsăritene. La est de Carpaţi, ceramică fină cenuşie sau uneori de culoare negricioasă a fost descoperită la Suceava-Drumul Naţional[42], Poiana-Suceava[43], Izvoare-Bahna[44] şi Davideni[45]-Neamţ, Băiceni[46]-Iaşi şi Dodeşti[47]-Vaslui, dar şi în câteva obiective din Republica Moldova[48] şi după opinia noastră nu poate fi mai timpurie decât sfârşitul secolului al VII-lea şi prima jumătate a secolului al VIII-lea[49].

În afară de ceramică, pentru precizarea trăsăturilor care definesc conţinutul culturii materiale din perioada secolelor VII-IX, o au fără îndoială şi o serie de unelte, obiecte casnice, piese de podoabă, vestimentare şi de cult, unele dintre acesta specifice doar pentru perioade de timp limitate.

În general, uneltele principale din fier destinate practicării agriculturii, nu înregistrează tipologic modificări vizibile, care să le diferenţieze pe etape cronologice distincte şi pe durată limitată. Uneltele de fierărie, ca şi cele utilizate în activităţile casnice sau în cadrul altor ocupaţii au rămas multe veacuri aproape neschimbate, având permanent o valoare economică deosebită. De aceea ele erau în primul rând evacuate în cazul când

[38] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Nitra 2004, p. 398-403, fig. 3; 6.

[39] A. M. Šovkopljas, *Ranneslavjanskaja keramila Kiselevki v Kieve*, în ***MIA*** 108, Moskva 1963, p. 138-144, fig. 3; 4; V. K. Gončarov, *Luka- Rajkoveckaja* în ***MIA***, 108, 1963, p. 298-299, 302, 304, 306, 310-315, fig. 8; 11-12; Irina P. Russanova, *Slovjanskie drevnostei VI-IX vv. meždu Dneprom i Zapadnym Bugom*, în ***SVOD***, E 1-25, Moskva 1973, p. 32-47, pl. 27-29.

[40] G. F. Cebotarenko, *Die Keramik des mittleren und südlichen Dniester Prut-Gebietes im 8.-12 Jh.* în „Die Keramik der Saltovo-Majaki kultur und ihrer Varianten", (sub red. Cs. Balint), Budapest 1990, p. 47-64, pl. 4; 7, fig. 2; V. I. Kozlov, *Die Keramik der Siedlungen der Balkan-Donau- Kultur im 8.-10 Jh. An der Meerskuste der Flusshinnenlandes Dnester Donau*, în acelaşi volum, p. 184-185, 190, fig. 2, pl. 10.

[41] D. Gh. Teodor, *op. cit.* Iaşi, 1978, p. 84, 112, 115-116, fig. 59.

[42] *Ibidem*, p. 84.

[43] M. Andronic, *op. cit.* p. 57.

[44] I. Mitrea, *op. cit.*, Piatra Neamţ, 1998, p. 81, fig. 30/17; 31/4.

[45] Idem *op. cit.*, Piatra Neamţ, 2001, p. 152, fig. 122/5.

[46] I. Ioniţă, V. Spinei, *Aşezarea prefeudală târzie de la Băiceni-Siliştе*, în ***ArhMold.***, VII, 1972, p. 322, fig. 10/2-4; V. Spinei, *Săpăturile arheologice de la Băiceni-Dâmbul lui Pletosu, în 1967-1968*, în ***CI*** (serie nouă), IX-XI, 1978-1979, p. 266, fig. 6/10-13.

[47] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iaşi 1984, p. 89, fig. 39/3; 44/4; 50/2.

[48] S. Musteaţă, *op. cit.*, p. 75-76; G. Postică, *op. cit.*, Bucureşti 2007, p. 164.

[49] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, 1978, p. 84.

https://biblioteca-digitala.ro

așezarea era temporar sau definitiv părăsită, în felul acesta explicându-se și raritatea sau absența lor din multe obiective cercetate, rămânând pe loc doar cele pierdute întâmplător sau fără o importanță economică prea mare. Este și cazul așezării de la Lozna unde, după cum s-a văzut din prezentarea inventarului descoperit în complexele de locuire și ateliere, uneltele principale sunt extrem de rare, cele două seceri fragmentare, lamele de cuțit, tesla, cârligele, sule, mici dornuri, mici obiecte din metal sau piesele din os și lut nefiind suficient de semnificative pentru a ilustra totuși intensa activitate meșteșugărească care credem că s-a desfășurat aici, cu atât mai mult într-o comunitate care a avut avantajul de a-și putea procura din resurse locale fierul necesar.

Prezența unor obiecte pierdute sau uitate, descoperite în așezare, chiar dacă nu aveau o valoare economică deosebită, ne oferă totuși posibilitatea de a reconstitui o bună parte din ocupațiile locuitorilor, ca de exemplu torsul firelor, prelucrarea pieilor, osului și cornului sau a lemnului, alături de alte îndeletniciri casnice cotidiene, unele cu o însemnătate aparte precum meșteșugul producerii olăriei.

Este important de reținut și faptul că în așezarea de la Lozna au fost descoperite destul de multe creuzete și linguri de turnat metal din lut, un lingou din bronz (pierdut) și câteva tipare, unul din rocă vulcanică, alte câteva din lut, utilizate pentru făurirea unor obiecte vestimentare și de podoabă. Între aceste descoperiri un interes aparte prezintă un tipar din lut păstrat fragmentar folosit pentru obținerea unor pandantive în formă de semilună. Din nefericire, starea precară a tiparului nu permite cu certitudine precizarea tipului de pandantiv. Asemenea obiecte de podoabă apar însă în număr relativ mare în multe așezări datând din perioada primului mileniu după Hristos și începutul celui următor în multe obiective din spațiul carpato-dunăreano-pontic[50], unde au fost scoase la iveală exemplare simple sau ornamentate, lucrate din argint, plumb sau bronz, dar în aceeași măsură atestate și în regiunile din răsăritul și din centrul Europei[51] și chiar mai departe în regiunile ei mai vestice[52], fiind în general un obiect de podoabă destul de răspândit încă din antichitate.

Este interesant de reținut la Lozna și descoperirea unor vestigii mai deosebite, precum cele câteva obiecte de podoabă, vestimentare și de cult, care deocamdată nu își găsesc analogii apropiate în obiectivele contemporane din regiunile est carpatice și din câte cunoaștem, nici în cele din restul spațiului carpato-dunărean. În primul rând, este vorba de fusaiolele lucrate din humă albă (caolin), simple sau ornamentate, care au fost folosite mai

---

[50] A. Dankanitz, I. Ferenczi, *Săpăturile arheologice de la Ciumbrud*, în ***Materiale***, VI, 1959, fig. 3/7; I. Barnea, *Podoabe de metal*, în „Dinogeția", I, București 1967, p. 282, fig. 168/9; Șt. Pascu, M. Rusu și colab., *Cetatea Dăbica*, în ***AMN***, V, 1968, p.163, fig.4/4; P. Diaconu, D. Vîlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină*, vol. I, București 1972, p. 141-142, fig. 57; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 78, fig. 39/1-2, 5; idem *Tezaurul de la Răducăneni-Iași*, în ***SCIVA***, 31, 1980, 3, p. 409, 411, fig. 4/1-2; 5/1-2.

[51] J. Poulik, Staroslovanská Morava, Praga, 1948, p. 58, 66, pl. XLI/8-9; XLV/12; M.V. Sedova, *Iuvelirnye drevnego Novgoroda X-XV vv*, în ***MIA***, 65, 1959, p. 229, fig. 2/1, 3-4; A. Kralovánsky, *Adatok a Kárpát-MedenceiX-XI százdi Félhold Alaku Csüngök Kérdéséhez*, în ***Arch.Ert.***, 86, 1959, p. 76-81, și planșele; V. N. Ravdonikas, *Staraja Ladoga*, în SA, XII, 1960, p. 36; Nada Miletič, *Nakit i oružje IX-XI veka u nekropolata Bosnei Hercegovine in Glasnik -Sarajevo*, XIII, serie nouă 1961, p. 163, fig. 8; M. P. Kučera, *Drevnii Plisnesk* în „Archeologicni Pam'jatki", XII, Kiev, 1962, p. 42, fig. 17/3; B. Dostál, *Slovanská pohřebište ze střední doby hradištni na Morave*, Praga, 1966, p. 54-56, fig. 11/1-6.

[52] De exemplu: Vlasta Tvornik, *Die Slawen*, în „Die Bajuvaren. Von Severin bis Tassilo 488-788", sub red. M Dannheimer und H. Dopsch, München 1988, p. 124, fig. 83; F. Mooleitner, *Handverk und Handeln*, în același volum, p. 213, fig. 141; K. W. Zeller, *Tracht, Bewaffnung und Schmuk*, în același volum, p. 246, fig. 171; Svetlana Rjabceva, *Drevnerusskii iuvelirnyi ubor*, Sankt Peterburg, 2005, p. 115, 121.

https://biblioteca-digitala.ro

curând ca obiecte de podoabă, probabil ca mărgele. Astfel de fusaiole din humă albă au fost descoperite doar în zonele unde se află depozite cu acest material, în Dobrogea, exemplare de acest fel întâlnindu-se de exemplu la Dinogeția[53] sau Capidava[54], deşi datarea acestor piese în aşezările menționate, către sfârşitul secolului al X-lea şi începutul celui următor, nu poate avea o coerentă corespondență cronologică cu cele descoperite în aşezarea de la Lozna.

De asemenea, brățara lucrată din două fire torsionate din bronz este atestată foarte rar sau chiar lipseşte în obiectivele datând din perioada secolelor VII-IX, în schimb exemplare asemănătoare sau identice apar în unele obiective datate mai târziu precum sunt cimitirele de la Vârşand-Arad[55] şi Hunedoara[56] sau aşezarea de la Dinogeția[57], dar nu este exclus ca unele exemplare din anumite obiective să fie datate totuşi mai timpuriu.

Tot atât de rare în aşezările contemporane cu aceea de la Lozna sunt şi cuțitele din fier prevăzute la un capăt cu volute. Puse exclusiv pe seama slavilor, încadrate în marea lor majoritate în secolele VII-X, ele au fost răspândite în multe zone ale Europei, fiind identificate destul de multe exemplare diferite ca dimensiuni şi ca ornament[58]. Aşa cum s-a mai menționat de către specialiştii care au cercetat asemenea piese, prezența unui astfel de cuțit (miniatural) în colierul datând din secolul al V-lea descoperit la Şimleul Silvaniei[59], provenit dintr-un mediu neslav, lasă în continuare loc discuțiilor referitoare la originea, utilizarea şi chiar încadrarea lor cronologică.

După cum am mai arătat, la Lozna au fost scoase la iveală o serie de vestigii deosebite pe care le-am pus în legătură cu anumite practici magico-rituale de sorginte păgână. Este vorba de figurinele miniaturale din lut, antropomorfe şi zoomorfe şi de rondelele (pâini miniaturale) lucrate de asemenea, din lut. La acestea credem că trebuiesc adăugate şi fragmentele de vase din sticlă, precum şi unele recipiente lucrate cu mâna având o serie de ornamente mai deosebite. Figurine miniaturale au mai fost găsite şi în alte aşezări datând din perioade diferite[60] şi puse de asemenea, în legătură cu anumite practici magico-religioase desfăşurate, fie în cazul vânătorii, fie pentru protejarea animalelor domestice şi desigur în scop apotropaic pentru unii membrii ai aşezării. Acelaşi rol l-au avut şi pânişoarele miniaturale din lut invocate în obținerea unor recolte mai bogate, protejarea lor sau ca ofrande simbolice la ceremoniile religioase de înmormântare sau de invocare a spiritelor

[53] Maria Comşa, *Fusaiole*, în Dinogeția I, Bucureşti 1967, p. 105-117, fig. 57/1, 9-12; 58/5.
[54] R. Florescu, *Obiecte din piatră şi pământ*, în „Capidava", I, Bucureşti, 1958, p. 237.
[55] D. Popescu, *Săpăturile de la Vârşand*, 1949, în Materiale II, 1956, p. 124-152; S. Oța, *Pièces inèdites de la collection du Musée National d'Histoire de la Roumanie, découvertes dans la nécropole du XIe siècle de Vârşand- Movila dintre Vii (dép. d'Arad)*, în „Cercetări arheologice", Muzeul Național de istorie, XI, 2009, p. 497-505.
[56] K. Horedt, *Ținutul hunedorean în secolele IV-XII*, în „Contribuții la cunoaşterea regiunii Hunedoara", Deva, 1956, p. 111, fig. 6.
[57] I. Barnea, *op.cit.*, p. 292, fig. 172/8.
[58] A. Pleterski, *Nožiči z zavojkoma zagodnjemsrednjem veku*, în Archeološki Vestnik XXXV, 1983 (1984), p. 375-392, pl. 1-2; I. Mitrea, *Elemente slave în cultura secolelor VIII-IX din spațiul carpato-danubiano-pontic. Cuțitele cu volute şi semnificația lor*, în „Din istoria Europei romane", Oradea, 1995, p. 295-300.
[59] J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, II, Braunschweig 1905, p. 15-17, pl. XIV.
[60] B. Novotný, *Hromadný nález hlinčých votivních symbolů ze slovanského knížeciho hradu u Mikulčic*, în PA, LVII, 1966, p. 649-685; I. Tentiuc, *Plastica miniaturală de lut din perioada evului mediu timpuriu din Moldova*, în ***Tyragetia***, VI-VII, 1996-1997, p. 115-127.

https://biblioteca-digitala.ro

celor decedați[61]. Trebuie menționat și faptul că, cercetările întreprinse în așezările în care au fost scoase la iveală obiecte utilizate în activitățile religioase păgâne nu au identificat locuri de cult special amenajate (sanctuare). Acestea erau probabil situate în afara vetrei de sat, poate în apropiere sau chiar în cadrul unor necropole. Vestigiile puse în legătură cu aceste practici magico-religioase, destul de numeroase în așezarea de la Lozna, își găsesc multe analogii cu descoperirile similare din alte zone, mai ales în acelea locuite de slavi[62]. De aceea, credem că ele au fost vehiculate aici de către grupurile de slavi și alani târzii, care au venit în contact cu locuitorii băștinași din zonele de la răsărit de Carpați, în general. Menționăm că în regiunile de la est de Carpați, în așezările anterioare, din secolele VI-VII, asemenea vestigii de factură magico-religioasă (îndeosebi figurine antropomorfe sau zoomorfe), sunt foarte rare sau lipsesc total în cele mai multe dintre ele. Doar câteva păini miniaturale din lut sunt documentate în unele obiective datând din prima jumătate a primului mileniu al erei creștine, în unele obiective aparținând culturii de tip *Sântana de Mureș*, din secolele IV-V.

Nu este exclus ca, în afară de contactele directe pe care le-au avut cu unele grupuri de migratori pătrunși în zonă, locuitorii de la Lozna să fi practicat și unele schimburi comerciale cu alte comunități sătești din regiuni mai îndepărtate, explicându-se astfel prezența fusaiolelor din humă albă, a fragmentelor de sticlă, a brățării torsionate sau chiar a unor vase lucrate la roată, care nu au directe similitudini în estul Europei, produsele din fier oferite în asemenea tranzacții economice fiind de primă necesitate și deci pretutindeni necesare și apreciate.

Ansamblul descoperirilor de la Lozna-Botoșani se încadrează într-un orizont de cultură materială care, de-a lungul mai multor ani, ca urmare a săpăturilor sistematice întreprinse în numeroase obiective din regiunile de la est de Carpați, a putut să fie din ce în ce mai bine precizat.

Acest orizont de cultură materială a fost pentru prima oară identificat prin săpăturile arheologice efectuate la Hlincea-Iași[63] și Suceava-Drumul Național (Baptista)[64]. Ulterior, cercetările de la Lozna-Botoșani[65], Dodești-Vaslui[66], Poiana-Dulcești[67], Izvoare-Bahna[68],

---

[61] I. Stamati, *„Piinișoarele" din lut (un exemplu de dialog între arheologie și etnologie)*, în ***AMP***, XXIII, 2000, I, p. 361-394; I. Stanciu, *„Tonbrote" als indiz für die Wanderung und die magisch Rituellen. Glauben und praktiken der frühen Slawen*, în „Eastern Review, Sanktuaria i Kult", 5, 2001, p. 123-164.

[62] N. N. Veletzkaja, *Iazyćeskaja simbolika slavjanskich archaićeskich ritualov*, Moskva, 1978, passim; I. Tentiuc, *op. cit.*, p. 122-125.

[63] M. Petrescu Dîmbovița, și colab. *Șantierul Hlincea-Iași* în SCIV, 4, 1953, 1-2, p. 312-313; idem, în ***SCIV***, 5, 1954, p. 233-239; idem, în ***SCIV***, 6, 1955, 3-4, p. 687-693.

[64] Alexandrina Alexandrescu, St. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul oraș*, în ***Materiale***, IV, 1957, p. 253; Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul oraș*, în ***Materiale***, V, 1959, p. 607; T. Martinovici, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava*, în ***Materiale***, VI, 1959, p. 687-692.

[65] D. Gh. Teodor, I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi*, în ArhMold., IV, 1966, p. 279-291; D. Gh. Teodor, *Cercetări în așezarea din secolele VII-VIII de la Lozna-Străteni*, în ***Materiale***, Tulcea, 1980, p. 455-461; idem, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Lozna-Străteni (jud. Botoșani)*, în ***Materiale***, București, 1983, p. 452-455.

[66] Idem, *op. cit.*, Iași, 1984, p. 49-106.

[67] M. Andronic, *op. cit*, *passim*.

[68] I. Mitrea, *op. cit.*, Piatra Neamț, 1998, *passim*.

https://biblioteca-digitala.ro

Borşeni[69] şi Davideni[70]-Neamţ, Hansca-Ialoveni[71], Trebujeni-Orhei[72], Hîngeni-Şoldăneşti[73] şi altele[74], prin vestigiile scoase la iveală i-au precizat mai bine trăsăturile definindu-l ca fiind specific în ansamblul evoluţiei preliminariilor culturii vechi româneşti[75]. Obiective contemporane cu aşezarea de la Lozna au fost investigate arheologic şi în alte zone ale spaţiului de la nordul Dunării de Jos, rezultatele obţinute contribuind în mare măsură la cunoaşterea culturii materiale din perioada de timp menţionată. Dintre obiectivele mai importante din această vremea reţinem îndeosebi pe cele de la Ţaga-Cluj[76], Lăpuşel[77] şi Crăciuneşti-Maramureş[78], Popeni-Sălaj[79], Gornea-Caraş-Severin[80], Băleni-Dâmboviţa[81] sau Dulceanca IV-Teleorman[82].

Încadrarea acestui orizont cultural între sfârşitul secolului al VII-lea şi sfârşitul veacului al VIII-lea, eventual chiar în prima jumătate a celui următor, a putut fi precizată ţinându-se seama de o serie de observaţii stratigrafice riguroase făcute în numeroase obiective, precum şi ca urmare a analizei atente şi comparative a transformărilor de ordin social, economic şi cultural petrecute în perioada respectivă.

Analizând conţinutul culturii materiale din această epocă specific regiunilor de la est de Carpaţi şi comparându-l cu acela atestat în perioada imediat anterioară, cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de cultura *Costişa-Botoşana-Hansca*, din secolele V-VII d. Hr.[83], se constată în primul rând o evidentă diversificare a formelor ceramice, o sporire a uneltelor, în general a întregului inventar. În această perioadă în toate aşezările se înregistrează o creştere apreciabilă a ponderii ceramicii lucrate cu roata lentă sau mai rapidă, în cadrul căreia apar noi tipuri de vase borcan, predominant fiind acela cu buza răsfrântă, umerii bine conturaţi prezentând ornamente incizate (linii vălurite sau orizontale) pe suprafaţa superioară a corpului şi fundul mult îngustat. Un vizibil progres înregistrează acum şi ceramica lucrată cu mâna. Oala borcan este atestată în mai multe tipuri noi, având de obicei marginile buzei ornamentate cu alveole sau crestături, dar şi cu multe alte elemente

[69] I. Mitrea, Gh. Dumitroaia, Elena Ciubotaru, *Cercetările arheologice de la Borşeni-Neamţ*, în ***Mem Antiq.***, XXI, 1997, p. 182-189, fig. 33- 36.
[70] I. Mitrea, *op.cit.*, Piatra Neamţ, 2001, *passim*.
[71] Gh. Postică, *op.cit.*, Chişinău, 1994.
[72] Idem, *op. cit.*, 1998, p. 54-63.
[73] N.V.Gol'ceva, M.T. Kašuba, *op. cit.*, *passim*.
[74] Gh. Postică, *op. cit.*, p. 54-63.
[75] D.Gh. Teodor, *Preliminariile culturii vechi româneşti*, în ***Musaios***, VI, 2001, p. 89-96.
[76] D. Protase, Ţaga. *Două aşezări din perioada finală a etnogenezei româneşti (sec.IV-VI şi sec.VII-VIII)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 55-82, pl. XII-XVIII.
[77] I. Stanciu, *Aşezarea prefeudală de la Lăpuşel, jud. Maramureş (Cercetările din anii 1992, 1993)*, în „Ephemeris Napocensis", IV, 1994, p. 267-322.
[78] R. Popa, R. Harhoiu, *Mărturii arheologice din Maramureş aparţinând mileniului I e.n.*, în ***SCIVA***, 40, 1989, 3, p. 256-265.
[79] I. Stanciu, Al. Matei, *Sondajele din aşezarea prefeudală de la Popeni-Ciceu, jud. Sălaj. Câteva observaţii cu privire la ceramica prefeudală din Transilvania*, în AMP, XVIII, 1994, p. 129-155.
[80] I. Uzum, *Bordeie prefeudale descoperite la Gornea (jud.Caraş-Severi)*, în „Crisia", IV, 1974, p. 39-42, fig.1-4; N. Gudea, *Aşezări din epoca romană şi romano-bizantină*, Reşiţa, 1977.
[81] Luciana Muscă, T. Muscă, *Săpăturile arheolgice de la Băleni-Români, jud. Dâmboviţa*, în ***Materiale***, Tulcea, 1980, p.423-429.
[82] Susana Dolinescu-Ferche, *Habitats des VIe-VIIe siècles de notre ère à Dulceanca IV*, în ***Dacia*** NS, XXVI, 1992, p. 125-177.
[83] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Bucureşti, 1984.

https://biblioteca-digitala.ro

decorative noi dispuse pe suprafața vasului, cum sunt fasciculele de linii verticale, oblice sau întretăiate, cercuri, linii în zig-zag, grupuri de puncte sau șiruri de linii oblice. Multe oale sunt decorate cu diverse motive zoomorfe sau chiar antropomorfe și pe corp, iar fundurile încep să fie tot mai subțiri. Sporește foarte mult numărul tigăilor (tipsii) cu marginea scundă, o pondere însemnată având-o cele ornamentate cu alveole sau crestături, multe dintre ele de dimensiuni miniaturale. Pe lângă acestea se întâlnesc tot mai frecvent și castroanele de formă tronconică sau semisferoidală, uneori și ele ornamentate pe marginea buzelor sau pe corp, mai rar, cu linii vălurite sau orizontale, simple sau grupate în fascicole.

Alături de ceramică se remarcă de asemenea, numărul crescut al uneltelor și varietatea lor. Pe lângă uneltele din fier se înmulțesc obiectele lucrate din os și corn , precum și obiectele de podoabă și vestimentare. În foarte multe din așezările cercetate s-au identificat multiple activități meșteșugărești pentru obținerea fierului, prelucrarea metalelor, lutului, osului, cornului, pieilor, practicarea torsului și țesutului etc.

Conținutul culturii materiale din această epocă, pe care noi l-am denumit de tip *Lozna-Bornișa*[84], în general, are neîndoielnic legături genetice cu aspectul de cultură materială de tradiție daco-romanică din perioada anterioară, de tip *Costișa-Botoșana-Hansca*.

În această nouă etapă, în cadrul așezărilor nu se înregistrează modificări esențiale ale tipului de locuință și cuptor. Se observă totuși tendința unei mai riguroase organizări a grupurilor de locuințe și ateliere și cuptoare în perimetrul vetrei de sat și situarea, ca o regulă generală, a comunităților pe terenuri propice, aflate întotdeauna în preajma unor surse de apă (râuri, lacuri, izvoare) și în apropierea unor păduri, care le puteau oferi condiții de trai avantajoase și o anumită protecție.

În epoca menționată, după cum am mai arătat, în conținutul culturii materiale sunt atestate și o serie de elemente eterogene. Între acestea este de reținut în mod deosebit prezența ceramicii cenușii lucrată la roată și ornamentată prin lustruire, pe care mulți specialiști au pus-o în legătură cu unele grupuri restrânse de alani târzii, pătrunse temporar în zonă, vestigii care nu pot fi admise cronologic mai devreme de sfârșitul veacului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea[85].

Alături de ceramica cenușie în unele așezări au fost descoperite și resturi ceramice provenite din vase lucrate cu mâna ornamentate pe marginea buzei sau pe corp cu un decor care imită șnurul înfășurat, element cultural specific anumitor grupuri de slavi din zonele Niprului Mijlociu[86], la care trebuie adăugate figurinele miniaturale antropomorfe și zoomorfe și rondelele (pâini miniaturale) din lut, dar și cuțitele de jertfă prevăzute la un capăt cu volute, vârfurile de săgeți cu trei muchii, unele piese din os specifice, cum sunt plăcile de la arcul reflex, capetele de psalii din os sau corn și altele, care trebuiesc puse tot pe seama grupurilor slave sau alanice târzii, pătrunse cu începere din secolul al VIII-lea în aceste regiuni.

După cum s-a mai subliniat, adaosurile menționate aduse de către grupurile noilor veniți nu au putut însă schimba trăsăturile esențiale ale culturii materiale locale, care a

[84] Idem, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în ***Carpica***, II, 1969, p. 300-301; idem, *op. cit.*, în ***Musalos***, XII, 2007, p. 146-147.

[85] Idem, *Anții și alanii în spațiul carpato-dunăreano-pontic (secolele VI-VIII)*, în „Zargidava", VI, Bacău, 2007, p. 44-48.

[86] O. V. Suchobokov, *Slavjane Dneprovskogo-Levoberež'ja*, Kiev, 1975, p. 75-83, fig. 42-44; 47-48; V.V Sedov, *op. cit.*, p. 133-142, pl. XXIII/16, 19; XL/15, 17.

https://biblioteca-digitala.ro

conservat numeroase elemente tradiționale din perioada imediat anterioară și a receptat constant multiple influențe și elemente venite din partea civilizației bizantine[87].

Conform opiniei noastre, elementele eterogene documentate în așezarea de la Lozna, ca și în alte obiective din regiunile de la est de Carpați, după trăsăturile lor specifice aparțin mai curând secolului al VIII-lea, decât unei perioade ulterioare. Desigur, unele așezări, care își au începuturile în această vreme din regiunile de la est de Carpați, au putut să-și continue existența chiar până în prima decadă a secolului al IX-lea, instaurarea unei perioade de relativă liniște politică în zonă favorizând viețuirea mai îndelungată a comunităților sătești. Această liniște politică, care începe efectiv după pătrunderea bulgarilor conduși de Asparuh și de deplasarea unor restrânse grupuri de slavi și de alani în zonă de pe la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul celui următor, va continua până către ultimul sfert al veacului al IX-lea, fiind marcată de încetarea pătrunderii unor noi migratori sau doar de infiltrarea unor mici grupuri de alogeni, fără însemnătate[88] și fără consecințe de natură să afecteze evoluția ascendentă a comunităților sătești sau fondul principal al culturii materiale locale. De această perioadă va beneficia, în primul rând din punct de vedere economic, cultural și politic, mai ales așezările situate în regiunile de la est și sud de Carpați. De aceea, se consideră pe drept cuvânt că, în perioada menționată au existat condițiile necesare pentru a se pune temelia formării unei noi culturi materiale specifice care, de-a lungul secolelor ce au urmat, s-a cristalizat ca o amplă sinteză în conținutul căreia, pe lângă fondul tradițional local și aportul adus de elementele răsăritene sunt evidente și definitorii mai ales bunurile civilizației bizantine[89].

In altă ordine de idei trebuie amintit că aspectul de cultură materială din această vreme, denumit în anii de început a cercetărilor arheologice, pentru studierea celei de a doua jumătăți a mileniului I d. Hr. cultură de tip *Hlincea*[90], pe baza câtorva fragmente ceramice lucrate cu mâna și datat (provizoriu) în secolele VII-IX, a fost considerat ca fiind creat și vehiculat aici de către unele grupuri de slavi răsăriteni[91]. Pentru a sprijini o asemenea concluzie unii cercetători au încadrat vestigiile respective în ansamblul culturii slave răspândite în regiunile vestice ale Ucrainei, cunoscută sub numele de *Luka-Raikoveckaja*[92]. S-a considerat de asemenea, că descoperirile din perioada secolelor VII-IX ar aparține și orizontului culturii slave de tip *Romen-Borșevo*[93], a cărui arie de difuziune se suprapune în principal zonelor din dreapta Niprului Mijlociu. Asemenea puncte de vedere eludau însă, din capul locului, prezența elementelor etno-culturale autohtone în regiunile carpato-nistriene,

---

[87] D. Gh. Teodor, *Eléments et influences byzantins dans la civilisation des VI-VII siècles après J-Ch. au nord du Bas- Danube*, în „Études byzantines et post-byzantines", II, București, 1991, p. 59-72.

[88] Idem, *Regiunile carpato-nistriene în secolele V-X d.Hr.*, în „Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat" (sub. red. V. Spinei), Iași, 1997, p. 98.

[89] D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Iași, 1981, p. 77-87.

[90] Maria Comșa, *Unele concluzii istorice pe baza ceramicei din secolele VI-XIII*, în ***SCIV***, 8, 1957, 1-4, p. 271.

[91] Eadem, *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. în secolele VI-IX în lumina cercetărilor arheologice*, în ***SCIV***, 10, 1959, 1, p. 67-69; eadem, *Asocio-economic organisation of the daco-romanic and slav populations on the lower Danube during the 6th-8th centuries*, în „Relations between the autochtonous population and the migratory population", București, 1975, p. 175-176.

[92] V. K. Gončearov, *Raikoveckoe gorodišče*, Kiev, 1950, *passim*; idem, *Luka Raikoveckaja*, în ***MIA***, 108, Moskva, 1963, p. 283-315.

[93] M. Petrescu Dîmbovița, *Rezultatele ultimelor cercetări ale arheologilor sovietici cu privire la așezările de tip Romen-Borșevo și importanța lor pentru arheologia R.P.R.*, în ***SCIV***, 5, 1954, 3-4, p. 568-580.

https://biblioteca-digitala.ro

lăsând astfel deschisă calea pentru acceptarea tale-quale a unei slavizări totale a acestui spațiu geografic.

Descoperirile arheologice datând din această perioadă ca cele de exemplu, de la Suceava, Hlincea, Lozna, Bomiș, Dodești, Davideni, Izvoare-Bahna, Trebujeni, Silište, Hansca etc. au arătat că opiniile potrivit cărora așa numita cultură de tip *Hlincea* ar aparține în totalitate slavilor s-au dovedit a fi eronate, concluzie pe care am evidențiat-o în mai multe rânduri, cu suficiente argumente, încă de acum câteva decenii[94].

Analiza atentă a descoperirilor din așezarea de la Hlincea-Iași a arătat cu destulă claritate că, în obiectivul de aici vestigiile din perioada secolelor VII-IX sunt extrem de puțin numeroase și că așa zisa ceramică de factură slavă este reprezentată doar de câteva fragmente lucrate cu mâna, care nu prezintă caracteristici certe pentru a putea fi atribuite acestor migratori. In schimb, sunt mult mai multe elemente de olărie de bună tradiție locală etalând trăsături proprii doar pentru acest spațiu geografic. Cu toate acestea, în unele lucrări relativ recente cultura de tip *Luka-Raikoveckaja* este extinsă forțat și premeditat și în regiunile dintre Carpați și Nistru și chiar mai la sud în Câmpia Munteană[95], dovedind o evidentă necunoaștere a realităților istorice din regiunile sud-estului european.

Contrar aserțiunilor privind fondul tradițional vechi slav al culturii respective, noi am arătat mai de mult că aspectul de tip *Luka Raikoveckaja* în zonele lui de difuziune din Ucraina s-a cristalizat pe deplin, nu numai ca o continuare a orizontului cultural anterior, vechi slav din secolele VI-VII, ci și ca urmare a receptării unor numeroase elemente și influențe transmise de civilizația bizantină prin intermediul populației romanice de la nordul Dunării de Jos sau din zonele litoralului septentrional al Mării Negre[96]. Prin contactele pe care grupurile de slavi le-au avut cu populația locală de la est și sud de Carpați, dar și cu aceea din arealul de la nordul Mării Negre, s-au putut transmite în regiunile ucrainene de la vest de Niprul Mijlociu mai ales tehnica producerii ceramice la roata înceată sau mai rapidă, utilizarea ornamentelor incizate orizontale sau vălurite, unele tipuri de unelte necesare practicării agriculturii sau de prelucrare a metalelor, toate de certă sorginte romană târzie și bizantină, care nu au avut nici un fel de antecedente tipologice, în aria de formare a acestei culturi slave[97]. În schimb, asemenea elemente de vechie tradiție locală, daco-romanică, au fost atestate constant în cultura materială autohtonă din regiunile de la nordul Dunării de Jos, evidențiind o anumită statornicie și unitate pe întreg parcursul primului mileniu al erei creștine. Desigur, ca urmare a multiplelor contacte, care în anumite părți s-au menținut uneori timp mai îndelungat între localnici și grupurile noilor veniți, s-au putut difuza și în zonele de la est de Carpați și o serie de elemente și influențe culturale specifice regiunilor slav răsăritene (niprovicne) sau alanice care, fără să ducă în timp la schimbări hotărâtoare, au putut avea totuși un anumit rol în definitivare sintezei locale specifică preliminariilor civilizației vechi românești.

---

[94] D.Gh. Teodor, *op. cit.*, în Carpica, II, 1969, p.300-301; idem, *op. cit*, Iași, 1978, p. 88, 90; idem, *op. cit.*, în ***Musaios***, VI, 2001, p. 92-93.

[95] N. P. Tel'nov, *Nekotorye itogi i zadaci izuzčenja slavjanskoi kul'tury V-IX vekov na territorii Moldavii*, în ***AIM***, Chișinău, 1983, p. 3-19, idem, *Vostočnoslavjanski drevnostei VIII-X vv. Dnestrovsko-Prutsko meždurečʹja*, în „Stratum", 5, Sankt Peterburg, Kișinău, Odessa, 1999, p. 313-327.

[96] D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în ***Musaios***, VI, 2001, p. 93.

[97] Idem, *Precizări privind relațiile etno-culturale din secolele IV-X d. Hr. în spațiul extracarpatic (Cu privire specială asupra zonelor carpato-nistriene)*, în „Studia Historica et Theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu", Iași, 2003, p. 191.

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce privește încadrarea cronologică a vestigiilor scoase la iveală în așezarea de la Lozna, trebuie să precizăm că la început, când descoperirile nu erau prea numeroase, limitele datării propuse de noi erau cuprinse între sfârșitul secolului al VII-lea d.Hr. și eventual sfârșitul secolului al VIII-lea. O atare datare se sprijinea atunci pe constatarea că, spre deosebire de perioada anterioară (secolele V-VII), în această vreme ceramica lucrată cu mâna care prezintă ornamente, devine cantitativ majoritară, crește numărul tigăilor și este atestată o anumită categorie de ceramică lucrată la roată lentă sau rapidă. Sporirea considerabilă a vestigiilor odată cu cercetarea integrală a așezării de la Lozna (sau din alte părți), ca și varietatea lor, a impus ulterior în mod firesc o mai atentă analiză a acestora, comparații directe cu descoperirile similare din alte obiective cercetate sistematic, dar și analogii cu elementele de cultură materială mai bine datate. Ținând seama de trăsăturile care caracterizează conținutul culturii materiale documentată în așezarea de la Lozna, în special elementele noi atestate (în ceramică, obiecte de podoabă și vestimentare, obiecte de cult etc.), credem că acest obiectiv poate fi încadrat cronologic într-o perioadă mai largă, cuprinsă între sfârșitul secolului al VII-lea și sfârșitul secolului al VIII-lea, posibil chiar și în primele decenii ale celui următor.

În acest nou context, se poate aprecia mai corect și importanța descoperirilor arheologice din așezarea de la Lozna-Botoșani și desigur și a altora din restul spațiului de la est de Carpați, datând din aceeași vreme, mai ales pentru precizarea coordonatelor geografice, cronologice, etnodemografice, economice și culturale în care au avut loc transformările multiple petrecute în sânul societății locale, din anumite regiuni de la nordul Dunării de Jos[98].

Adăugăm în plus, că importanța așezării de la Lozna este neîndoielnic evidențiată și de multiplele activități economice desfășurate de locuitorii ei, avantajați de existența în zonă a bogatelor depozite de limonit, valoroasă sursă naturală pentru obținerea fierului. Activitățile meșteșugărești documentate în această așezare îi conferă cu prioritate importanța unui adevărat centru economic cu evidente și firești legături mai ales în zona de nord-est a interfluviului Siret-Prut, dar fără îndoială și cu restul arealului de la est de Carpați și poate chiar dincolo de el, cu regiunile din sud-estul țării.

Descoperirile arheologice de la Lozna contribuie fără îndoială la mai buna cunoaștere a conținutului culturii materiale din răstimpul cuprins între ultimul sfert din secolul al VII-lea și sfârșitul secolului al VIII-lea, poate și începutul veacului următor, etapă semnificativă și credem definitorie în evoluția procesului de etnogeneză românească și a constituirii și cristalizării culturii vechi românești[99].

Importanța așezării de la Lozna-Botoșani se evidențiază astfel în ansamblul investigațiilor întreprinse în ultima jumătate de secol, nu numai în regiunile de la est de Carpați, ci în egală măsură și în restul spațiului de la nordul Dunării de Jos, prin aceea că este

[98] Idem, *op. cit.*, în ***Musaios***, XII, 2007, p. 143-149.

[99] I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în ***RRH***, III, 1963, 3, p. 406; Eugenia Zaharia, *Câteva observații despre arheologia și istoria secolelor VI-XI pe teritoriul R.S. România*, în ***Aluta***, I, 1969, p. 115-128; eadem, *Données sur l'archéologie des IVe-XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, în ***Dacia***, NS, 15, 1971, p. 269-288; D.Gh. Teodor, *Apartenența etnică a culturii Dridu*, în ***CI***, IV (serie nouă), Iași, 1973, p. 127-142; idem, *Quelques considérations sur la population daco-romaine et ancienne roumaine au nord du Bas-Danube aux IVe-Xe siècles*, în ***Dacia***, NS, XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 357-363; idem, *op. cit.*, în ***Musaios***, VI, 2007, p. 89-96.

https://biblioteca-digitala.ro

una dintre rarele vetre de sat din perioada celei de a doua jumătăți a primului mileniu creştin care a fost cercetată sistematic, în întregime. Însemnătatea rezultatelor obținute aici prin cercetările efectuate este cu atât mai mare cu cât astfel de obiective, datând din perioada secolelor VII-IX d. Hr., au fost identificate şi cercetate sistematic în restul spațului carpato-dunăreano-pontic într-un număr extrem de redus, în unele zone asemenea aşezări lipsind total. Numărul considerabil şi varietatea vestigiilor scoase la iveală, structura complexelor de locuire şi existența atelierelor meşteşugăreşti, au oferit pentru prima dată la Lozna elementele necesare pentru reconstituirea corectă şi mai completă a unor realități social-economice şi culturale dintr-o epocă istorică puțin sau deloc cunoscută altădată. Prin intermediul datelor obținute aici, coroborate cu cele provenite din alte aşezări (cercetate integral sau în mai mare măsură), datând din aceeaşi vreme, situate în spațiul de la est de Carpați, s-a putut preciza trăsăturile aspectului de cultură materială de tip *Lozna* (ulterior mai corect *Lozna-Borniş*). Definit ca o verigă importantă în ansamblul derulării preliminariilor culturii vechi româneşti, aspectul cultural *Lozna-Borniş* contribuie astfel într-o mare măsură la mai buna cunoaştere a procesului de geneză şi de evoluție a unei sinteze culturale definitivată pe deplin, către sfârşitul primului mileniu d. Hr. şi începutul celui următor, denumită în literatura românească de specialitate, de tip *Dridu*, constituind temelia pe care se va dezvolta şi va evolua în secolele următoare, civilizația medievală românească.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Un centre artisanal du début du Moyen Âge
Les recherches archéologiques de Lozna-Botoşani

Résumé

Les investigations archéologiques sur l'histoire du premier millénaire ap. J. C., entreprises sur un grande échelle dans les régions à l'est des Carpates pendant la seconde moitié du siècle dernier, ont revelé un nombre considérable de vestiges d'une grande importance. Parmi les objectifs archéologiques qui ont une signification sciéntifique spéciale grâce au nombre et à la diversité des vestiges découverts, l'établissement de Lozna, dans le département de Botoşani, datant du début du Moyen Âge, occupe une place à part.

Les vestiges découverts dans cette établissement ont rendu possible l'identification de l'aspect de culture matérielle datant de la période entre la fin du VIIème et le début du IX^{ème}siècle ap. J.-C., aspect caractéristique aux régions à l'est des Carpates, ce qui facilité une meilleure compréhension des transformations multiples qui sont survenues le long de quelques siècles et dont le résultat final a été, vers la fin du premier millénaire ap.J.-C., la cristalisation d'une culture considérée comme typique de l'ancienne population roumaine.

L'établissement de Lozna-Botoşani a été identifiée en 1963, mais l'investigation s'est arrêtée à un petit sondage, effectué cette même année. L'établissement se trouve dans le nord-est de la Roumanie, entre les cours supérieurs des riviêrs Siret et Prut (fig.1; 2/1).

Après plus d'une décennie d'abandon, les fouilles archéologiques dans cette établissement ont été reprises en 1979 et continuées sans répit, jusqu'en 1989, lorsque l'établissement ait été entièrement fouillée.

Les fouilles effectuées ont révélé 40 complexes d'habitation et artisanaux, une fosse atelier et quelques fours et fosses ménagères. Dans le voisinage immédiat de cette établissement a été partiellement fouillée une nécropole d'incineration datant d'une période antérieure, notamment les VIème-VIIème siècles ap. J.-C.

Huit des 40 complexes fouillés ont également été utilisés comme ateliers, auxquels s'ajoute une fosse spéciale qui servait aussi d'atelier. Autour de ces complexes ont été aussi découverts huit fours dédiés aux travaux domestiques ou artisanaux.

Du point de vue stratigraphique, les spécialistes ont constaté que le niveau de culture auquel appartient l'établissement se trouve immédiatement sous le sol végétal actuel d'une épaisseur d'environ 0,15-025 m.

Généralement, les habitations sont partiellement creuées dans le sol et elles comprennent des âtres de feu ou des fours en galets et de grès locaux (fig. 3-28). Une seule habitation qui se trouve en dehors du périmètre de l'emplacement du village était construite en forme de chaumière (fig. 15/c). Quant à l'agencement des complexes d'habitation dans l'établissement, on observe quelques groupes linéaires, la plupart des ateliers étant situes à la peripherie est de l'établissement (fig. 111).

Il est important de souligner que le grand nombre d'ateliers et fours découverts dans l'établissement est certainement dû aux dépôts de limonite dans le marais à tourbe de la

https://biblioteca-digitala.ro

localité voisine, qui s'appelle Dersca, à environ 1 km dans le nord-est, tout comme aux minéralisés d'oxydes de fer qui abondent dans les rives du ruisseau de Bahna du sud de l'établissement. Les dépôts de limonite du marais à tourbe et des rives de ruisseau ci-dessus sont riches en oxydes de fer et contiennent un pourcentage élevé de métal, notemment 29,93%. Cette importante source de matière première a déterminé la construction d'ateliers speciaux dédiés à la réduction de ce minerai des marais et l'obtention des loupes de fer. Cela a mené également à l'apparition d'autres ateliers consacrés à l'élaboration des objets vestimentaires et de parures, des os et des cornes, de la céramique etc. Pour ces raisons nous considérons que Lozna a été un vrai centre artisanal, car les ateliers, les fours, le grand nombre d'outils, de différents objets et de restes cermiques, tout comme la presance d'objets importé, sont la preuve d'une activite économique soutenue, ayant de multiples relations non seulement dans les régions géographiques immédiates, mais égalemt dans d'autres, plus éloignées.

Vu l'ensamble des fouilles entreprises à Lozna, il faut retenir que cette établissement a été entièrement investiguée, étant, de ce point de vue, une des peu qui, à cette époque, ont bénéficié d'une investigation systématique intégrale. Ainsi, l'horizon chronologique et culturel auquel appartient aussi l'établissement de Lozna a pu être minutieusement analysé, en soulignant son importance dans l'ensamble de l'évolution de la civilisation du début de Moyen Âge à l'est des Carpates. Grâce aux recherches de Lozna, mais également d'autres objectifs des régions à l'est des Carpates datant de la période d'entre la fin du VIIème et le début du IXème siècle, on a pu définir l'aspect culturel appelé du type *Lozna-Bornis*. La définition des limites chronologiques de formation et d'évolution de cet aspect a été possible sur la base des analyses des vestiges d'autres objectifs datant de la même époque, de l'étude comparative avec l'aspect de la période antérieure, mais également des découvertes de la même époque documentées dans d'autres régions du nord du Bas Danube.

La relative avance économique de l'établissement de Lozna par rapport à d'autres objectifs de la même époque situés à l'est des Carpates est bien illustrée par le nombre et la variété des outils et des restes céramiques, mais surtout par l'existence des ateliers artisanaux, surtout des ceux consacrés à l'exploitation et l'usinage du fer.

Pour ce qui est des outils, une valeur à part ont ceux en métal, plus précisément en fer. On a découvert quelques outils agricoles, artisanaux ou domestiques et plusieurs pointes de flèches et lances (fig. 29-37), tout comme quelques objets vestimentaires et parures (fig. 39/5-17), auxquels s'ajoutent plusieurs moules en pierre ou en argile, des creusets et des cuillères pour couler le métal (fig. 40-42). Ces objets illustrent, en plus de la production et de la réduction du fer du minerai des marais, des travaux domestiques, des travaux agricoles, l'élevage et la chasse. Le très grand nombre de fusaïoles en argile documente la production des fils de laine (fig. 43-50), tandis que les objets en os et corne illustrent l'usinage sur une grande échelle de ces matières premières (fig. 54-64). L'argile a été également utilisée pour élaborer des petites figurines anthropomorphes et zoomorphes, tout comme des pains en miniature, des objets employés durant les pratiques magiques et religieuses d'origine païenne (fig. 51-53). La découverte d'objets en os, mis autrefois en rapport aves la présence d'éventuels chrétiens (fig. 39/1-2; 54/1,4) n'est toutefois pas assez concluante pour soutenir la diffusion de la religion chrétienne parmi les habitants de cette établissement, d'autant plus que les conditions de découverte de ces objets ne sont pas sûres. Le couteau en fer dont une

https://biblioteca-digitala.ro

des extrémités est décorée de volutes doit aussi être mis en relation avec la pratique de croyances païennes (fig. 33/1; 37/2).

Parmi les objets plus spéciaux découvertes à Lozna il faut mentionner plusieurs fusaïoles en argile blanche (fig. 39/7, 10-12, 14, 17; 43/1-8) et quelques fragments de vaisseaux en verre (fig. 38), qui sont arrivés ici suite aux échanges économiques avec les régions de Dobrogea au sud du Danube. Il faut ausi mentionner ici un bracelet en fils de bronze tordus, un objet très rare pour cette période (fig. 39/13).

L'inventaire le plus nombreux et le plus typique des complexes d'habitation et artisanaux de cette établissement est représenté par les restes de vaisseaux modelés à main ou sur la roué.

La céramique modelée sur la roue est attestée seulement par les fragments de récipients du type pot de différentes tailles. Les vaisseaux ont été faits d'une pâte d'argile mélangée au sable et, dans certains cas, aux éclats broyés. La plupart de ces vaisseaux ont été décorés des lignes incisées simples ou groupées en bandes, horizontales ou ondulées (fig. 67-73).

Quelques fragments proviennent de vaisseaux modelés sur une roue rapide, faits de pâte dense, fine, grise ou noirâtre (fig. 74). Ils ont été amenés ici par des groupes des Slaves et d'Alains venant des régions du cours moyen du Dniepr et ils peuvent être attribués à la culture du type *Saltovo-Majaki*.

Les restes céramiques les plus nombreux proviennent des vaisseaux modelés à la main, faits d'une pâte d'argile mélangée, dans la plupart des cas d'éclats broyés et, plus rarement, de micro-gravier. À cette catégorie appartiennent des récipients du type pot, soit sveltes, soit plus bombés (fig. 75-80), un nombre assez important des poêles presque plates (fig. 102-105) et quelques fragments de bols tronconiques ou sphériques (fig. 106-107). Un vaisseau du type pot est décoré de deux petites poignées, un exemplaire unique, pour le moment, dans les régions de l'est des Carpates (fig .77/2; 75/1). Bon nombre des vaisseaux modelés à la main sont décorés, sur les bords, de crénelures ou d'alvéoles, tandis que la surface du vaisseau est parfois décorée de lignes, points ou bandes en relief . On a également découvert quelques fragments de vaisseaux dont le bord est décoré d'un ornement sous forme de ganse (fig. 92/1, 97/1-3). Ces vaisseaux ont été aussi amenés ici par des groupes de Slaves venant des régions du cours moyen du Dniepr, car ils ont d'étroites analogies avec les vestiges de la culture slave-orientale du type *Borsevo, Romen* et *Volyntesk*. En plus de ces vaisseaux, on a également découvert quelques-uns de petites dimensions, dont certains utilisés probablement dans les pratiques magiques et religieuses.

À côté des outils, de la céramique et des restes de l'activité de réduction et d'usinage du fer, on a aussi découvert une grande quantité d'os d'animaux domestiques et sauvages.

Parmi les animaux domestiques, les mammifères présentent la plus grande importance économique. On a découvert des restes de taurins (les plus nombreux), ovins, caprins et porcins et, plus rarement, de chevaux ou de chiens.

Quant aux animaux sauvages, on a identifié des cerfs, des biches et des sangliers et, plus rarement, des restes d'urus, de castor et de lièvre. Certains de ces animaux sauvages, tels le castor ou l'urus, ont disparu depuis longtemps des forêts de feuilles de cette région.

Selon la présentation des découvertes de l'établissement de Lozna, les habitants ont effectué des travaux domestiques et artisanaux divers, dont certains ayant une importance

https://biblioteca-digitala.ro

économique à part, favorisés aussi par l'existence dans cette région de dépôts de limonite dont on a extrait le fer.

Quant au système de construction des habitations, il est simple. Dans le plan, les habitations ont une forme rectangulaire et elles sont partiellement creusées dans le sol, la partie aérienne étant faite de poutres. Elles étaient probablement couvertes de terre et l'intérieur était rembourré de fourrures ou de peaux. L'emplacement des habitations et des ateliers a été, dans une certaine mesure, déterminé par la position du terrain légèrement incliné du nord-est au sud-ouest, par la confluence de quelques ruisseaux et par la forêt de voisinage immédiat. Quant aux ateliers, selon l'inventaire découvert, certains étaient également des habitations. Dans l'ensamble planimétrique de l'habitation on relève plus clairement deux ou trois rangs d'habitations sur la direction est-ouest, les ateliers des forgerons étant situés à la périphérie est. Le long de ces rangs, les habitations sont groupées par trois ou quatre, en formant des nids sur le critère des liens familiaux (fig.111). Cela démontre une certaine organisation social-administrative, attestée également dans d'autres établissements fouillées.

Pour ce qui est des habitations, un problème intéressant serait la superposition ou la reconstruction de certaines d'entre elles. De telles superpositions ont été constatées dans les habitations no. 13-14, 24-25 et 37-38. D'autres ont étaient seulement refaites, en élargissant la fosse d'habitation, comme c'est le cas des habitations 21 et 29. On a aussi remarqué que l'inventaire de certaines d'entre elles est assez modeste, tandis que les autres avaient un inventaire plus riche et plus varié. Ces différences, tout comme la constatation que quelques-unes de ces habitations ont probablement été incendiées, pouraient suggérer l'idée qu'à un moment donné, une partie des habitants de l'établissement l'ont quittée de manière expresse et organisée (l'inventaire de certains complexes a été en grande partie récupéré), ou ont été menacés et forcés de partir (une partie de l'inventaire a été quitté à la hâte).

Les causes réelles de l'abandon temporaire de l'établissement sont encore difficiles à préciser. Dans les conditions rudes de la période des grandes migrations, l'abandon temporaire des habitations, qui était assez fréquent, était déterminé soit par les besoins de terrain agricole supplémentaire, soit pour se protéger contre les dangers. À notre avis, l'abandon temporaire de l'habitations de Lozna est plutôt dû à l'arrivée de migrateurs dans cette région, dont la preuve est la découvertes des vestiges spécifiques aux Slaves orientaux ou à d'autres nomades. Toutefois, les migrateurs n'ont pas été très nombreux et ils n'ont pas pu influencer trop et à long terme la vie des communautés paysannes locales, avec lesquelles ils sont venus en contact.

En ce qui concerne le contenu de la culture matérielle, celui-ci est bien documenté par les nombreux et variés vestiges relevés. Leur analyse minutieuse a mis en évidence une série d'éléments d'ancienne tradition locale, à côté des nouveaux, survenus suite à l'évolution social-économique, qui a enregistré des progrès surtout pendant les périodes de relatif calme politique. Premièrement, on constate l'augmentation du nombre de vaisseaux modelés sur la roue et l' utilisation fréquente du décor incisé sur leur surface. À Lozna, cette catégorie représente environ 20-25%, pourcentage évidemment supérieur à celui enregistré dans les agglomérations de la période antérieure. Quant à la céramique modelée à la main, les types de récipientes commencent à se diversifier aussi et apparaissent de nouveaux types, tels les bols semi-sphériques et tronconiques, et se multiplient les poêles et les vaisseaux en miniature.

https://biblioteca-digitala.ro

À côté de la céramique, une serie d'outils, d'objets domestiques, de parures, de vêtements et d'objets de culte ont sans doute une importance toute aussi grande pour la précision des caractéristiques de la culture matérielle, car certains d'entre eux sont typiques de périodes de temps limitées. En plus, il est important de retenir que dans l'établissement de Lozna ont été aussi découverts de nombreux creusets et de nombreuses cuillères en argile pour couler le métal et quelques moules d'objets vestimentaires et de parures.

Comme on déjà vu, on a également découvert à Lozna une série de vestiges tels des figurines en miniature anthropomorphes et zoomorphes, des pains en miniature et un couteau de sacrifice en fer, reliés aux pratiques magiques et religieuses liées à la chasse, à la protection des récoltes, à la protection des animaux domestiques ou à des buts apotropaïques. Ces vestiges ont été amenés par les groupes de Slaves et d'Alains, qui ont aussi amené des vaisseaux typiques des régions où ils sont passés.

L'ensemble des découvertes de Lozna appartient à un horizon de culture matérielle qui, le long de plusieurs années, a pu être assez bien précisé, suite aux fouilles systématiques entreprises dans des nombreux objectifs. Il a été identifié pour la première fois par les fouilles de Hlincea-Iaşi, Suceava et Lozna-Botoşani et ensuite bien documenté par les recherches de Dodeşti-Vaslui, Bornis et Davideni-Neamţ, Hansca-Ialoveni, Trebujeni-Orhei et autres, qui ont pu lui préciser les caractéristiques plus précisément, en le définissant comme étant typique des régions de l'est des Carpates dans l'ensamble des préliminaires de l'ancienne culture roumaine. L'inclusion de cet horizon culturel vers la fin de VIIème siècle et la fin du VIIIème siècle, éventuellement au début du suivant, est basée sur une série d'observations stratigraphiques rigoureuses, tout comme sur une analyse minutieuse et comparative des transformations d'ordre social-économique et culturel survenues pendant cette période.

Le contenu de la culture matérielle de cette période, que nous avons appelé du type *Lozna-Borniş*, a sans doute quelques liens génétiques avec l'aspect du type *Costişa-Botoşana-Hansca* de la période antérieure, notamment des Vème - VIIème siècles.

Durant cette nouvelle étape (VIIème - IXème siècles), les établissements ne souffrent aucune modification essentielle du type d'habitation ou de four. On peut toutefois remarquer une tendance d'organisation plus rigoureuse des groupes d'habitations et d'ateliers dans le périmètre de l'emplacement du village et la préférence des communautés pour des terrains propices, qui se trouvent toujours près des sources d'eau et qui jouissent d'une bonne protection naturelle.

Étant donné ce large contexte, on peut apprécier correctement l'importance des découvertes archéologiques dans l'établissement de Lozna-Botoşani et, bien sûr, à d'autres endroits à l'est des Carpates, qui datent de la même époque, surtout pour préciser les coordonées géographiques, chronologiques et ethno-démographiques dans les limites desquelles ont eu lieu les nombreuses transformations survenues au sein de la société locale.

On doit aussi ajouter que l'importance de l'établissement de Lozna est indubitablement relevée par les nombreuses activités économiques déroulées par ses habitants, avantagés par l'existence ici des dépôts de limonite, une précieuse source naturelle de fer. Les activités artisanales documentées dans cette établissement relèvent l'importance spéciale d'un vrai centre économique ayant d'évidents et indéniables échos surtout dans la région nord-est d'entre deux rivières Siret et Prut, mais, sans doute, dans d'autres régions aussi.

https://biblioteca-digitala.ro

Les découvertes archéologiques de Lozna contribuent sans doute à une meilleure connaissance de la culture matérielle caractérisant une étape importante pour la compréhension de l'évolution de l'ancienne culture roumaine. L'importance de cette établissement est relevée dans l'ensemble des investigations archéologiques entreprises durant la seconde moitié du siècle précédent, non seulement dans les régions à l'est des Carpates, mais aussi dans le reste des régions au nord du Bas Danube, par le fait qu'elle est l'un des rares emplacements de villages datant de la seconde moitié du premier millénaire chrétien qui ont été entièrement fouillés et qui ont offert des vestiges hors du commun. Le nombre considérable et la varieté des vestiges relevés, la structure des complexes d'habitation et l'existence des ateliers artisanaux ont offert pour la premiére fois à Lozna les éléments nécessaires à la reconstruction correcte d'une réalité social-économique et culturelle d'une époque historique peu ou pas du tout connue autrefois. Grâce aux données obtenues ici, corroborées avec celles provenant d'autres établissements datant de la même époque, situées à l'est des Carpates, mais aussi dans d'autres régions au nord du Bas Danube, on a pu préciser, comme on l'a déjà dit, les caractéristiques essentielles de l'aspect de culture du type *Lozna-Bornişa*. Défini comme un anneau important dans l'ensamble des préliminaires de l'ancienne culture roumaine, l'aspect culturel du type *Lozna-Bornişa* contribue ainsi, dans une grande mesure, à une meilleure connaissance du processus de genèse et d'évolution d'une synthèse culturelle complètement définie vers la fin du premier millénaire ap. J.-C., à laquelle ont contribué surtout les éléments locaux, les biens de la civilisation byzantine et aussi les influences diffusées par certains groupes de migrateurs, en constituant ainsi les fondements sur lesquels la civilisation médiévale roumaine se développera durant des siècle suivants.

https://biblioteca-digitala.ro

Ilustrație

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

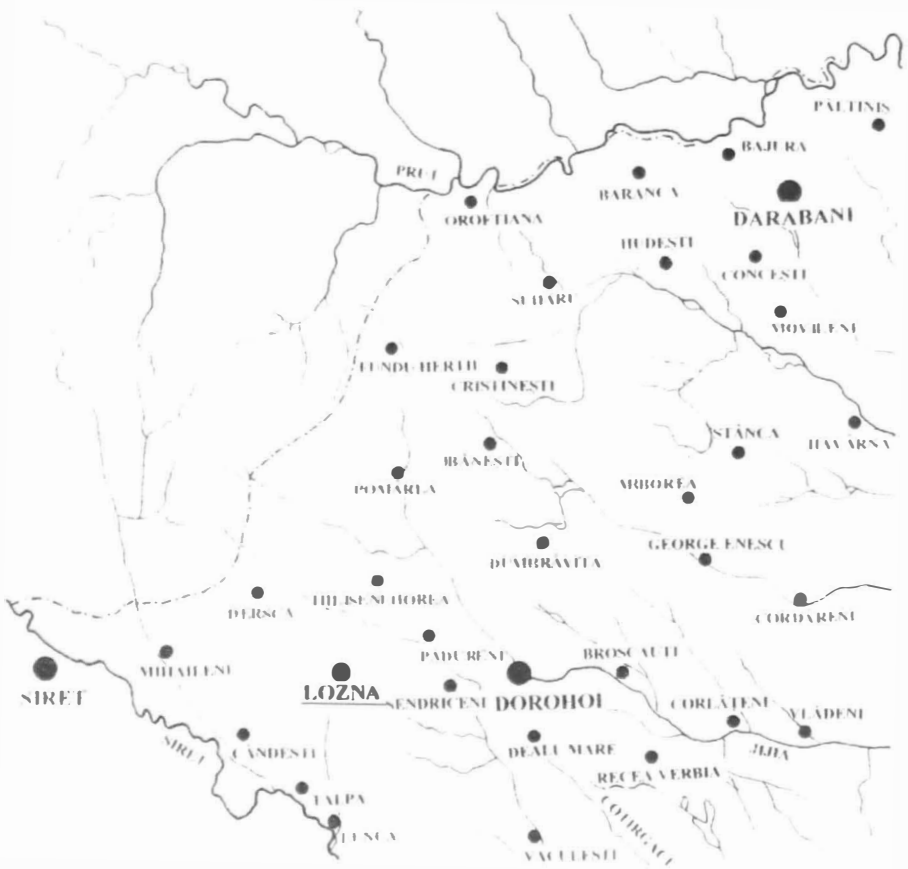

Fig. 1 Zona geografică din nord-estul României unde este situată așezarea de la Lozna-Botoșani.

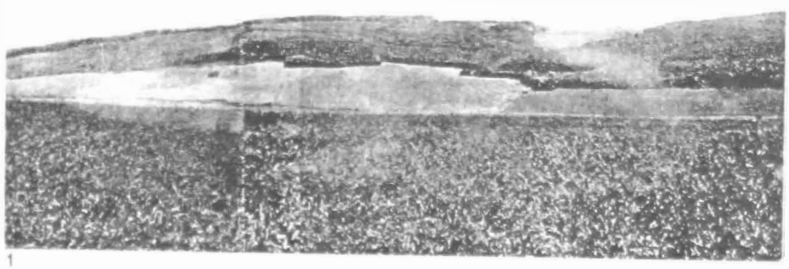

Fig. 2 Așezarea medievală timpurie de la Lozna-Botoșani. 1, vedere generală; 2-3, aspecte din timpul săpăturilor arheologice.

https://biblioteca-digitala.ro

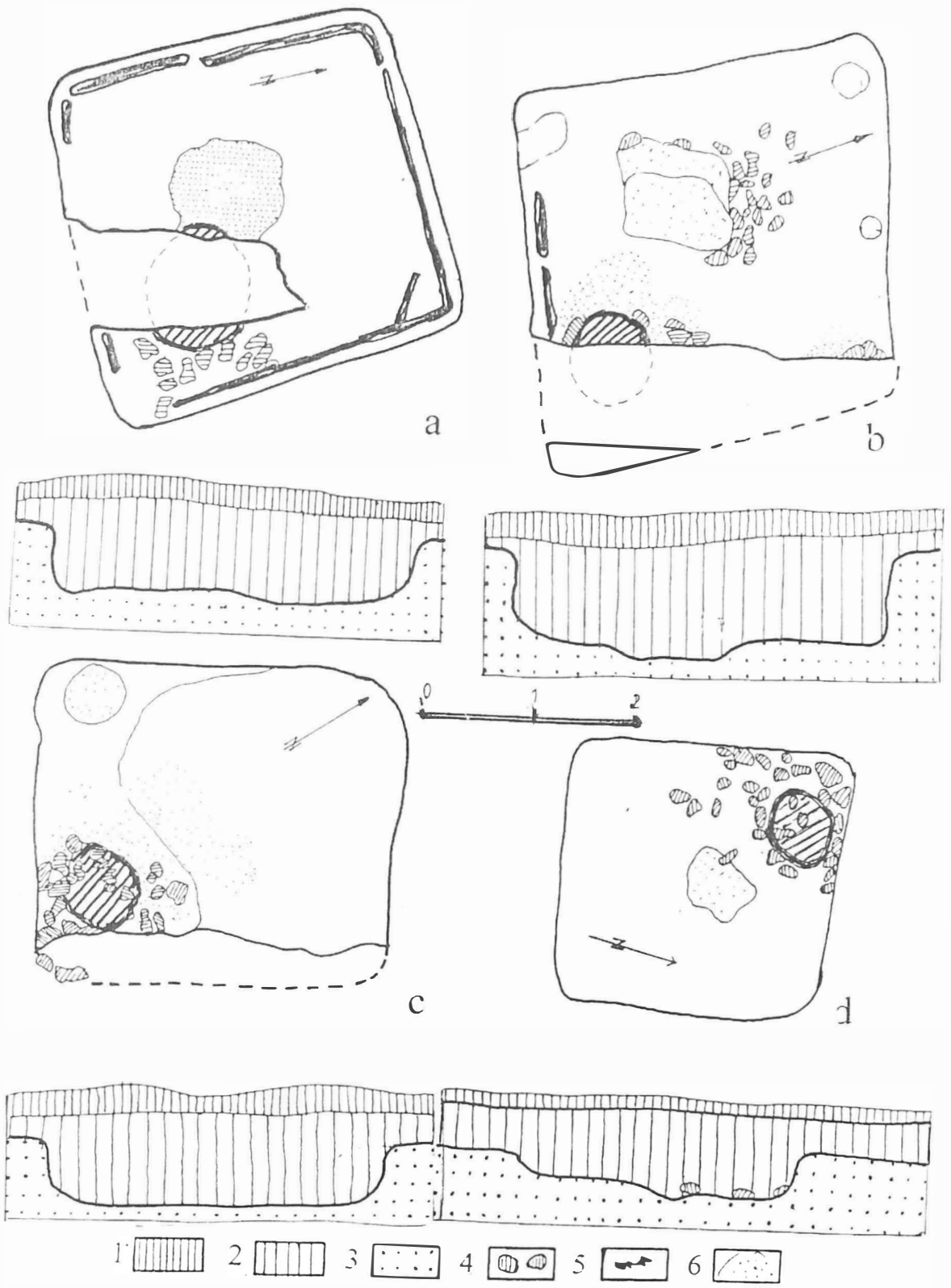

Fig. 3 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a- Loc. 1; b- Loc. 2; c- Loc. 3; d- Loc. 4: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, bârne carbonizate; 6, lipitură de vatră; 7, cenuşă.

https://biblioteca-digitala.ro

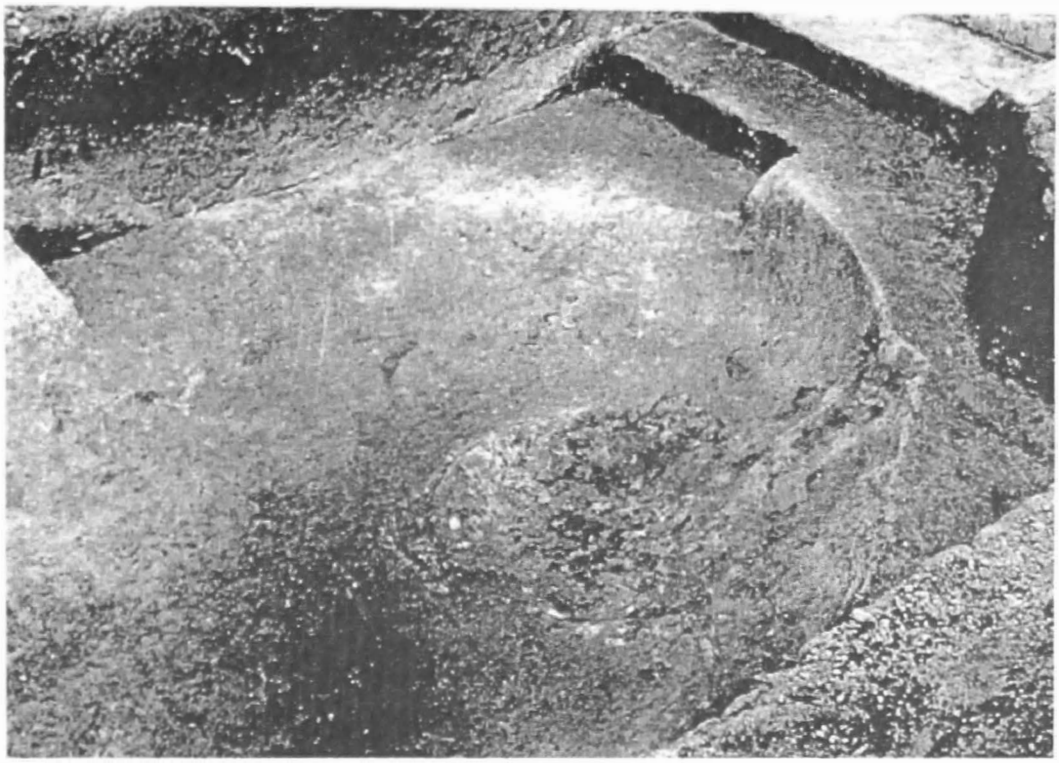

1

2

Fig. 4 Complexe de locuire (ateliere). 1- Loc. 6; 2 - Loc. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

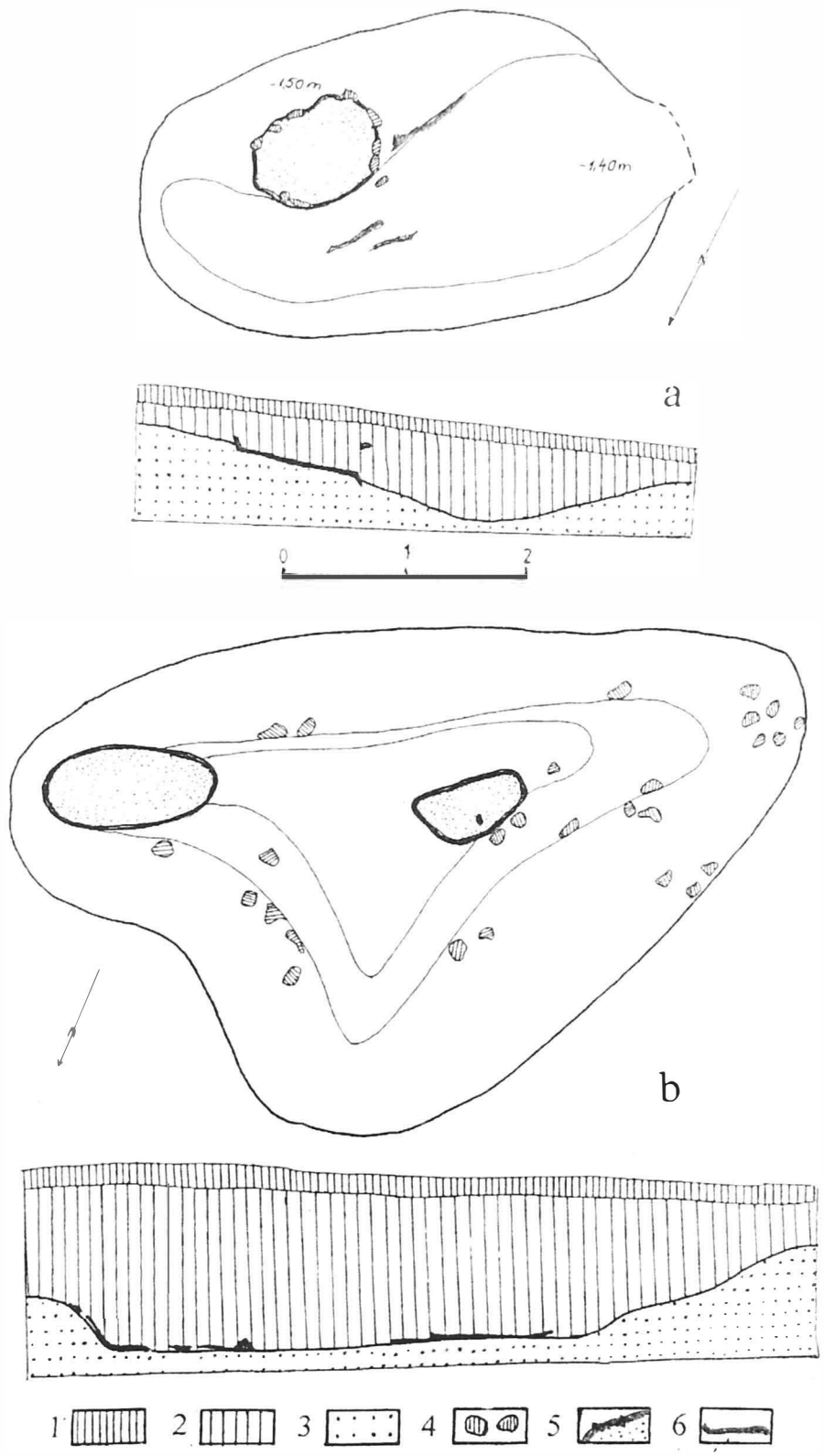

Fig. 5 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe (ateliere). a - Loc. 6; b - Loc. 7: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, lipitură de vatră; 6, arsură.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

Fig. 6 Complexe de locuire. 1- Loc. 8; 2- Loc. 9.

https://biblioteca-digitala.ro

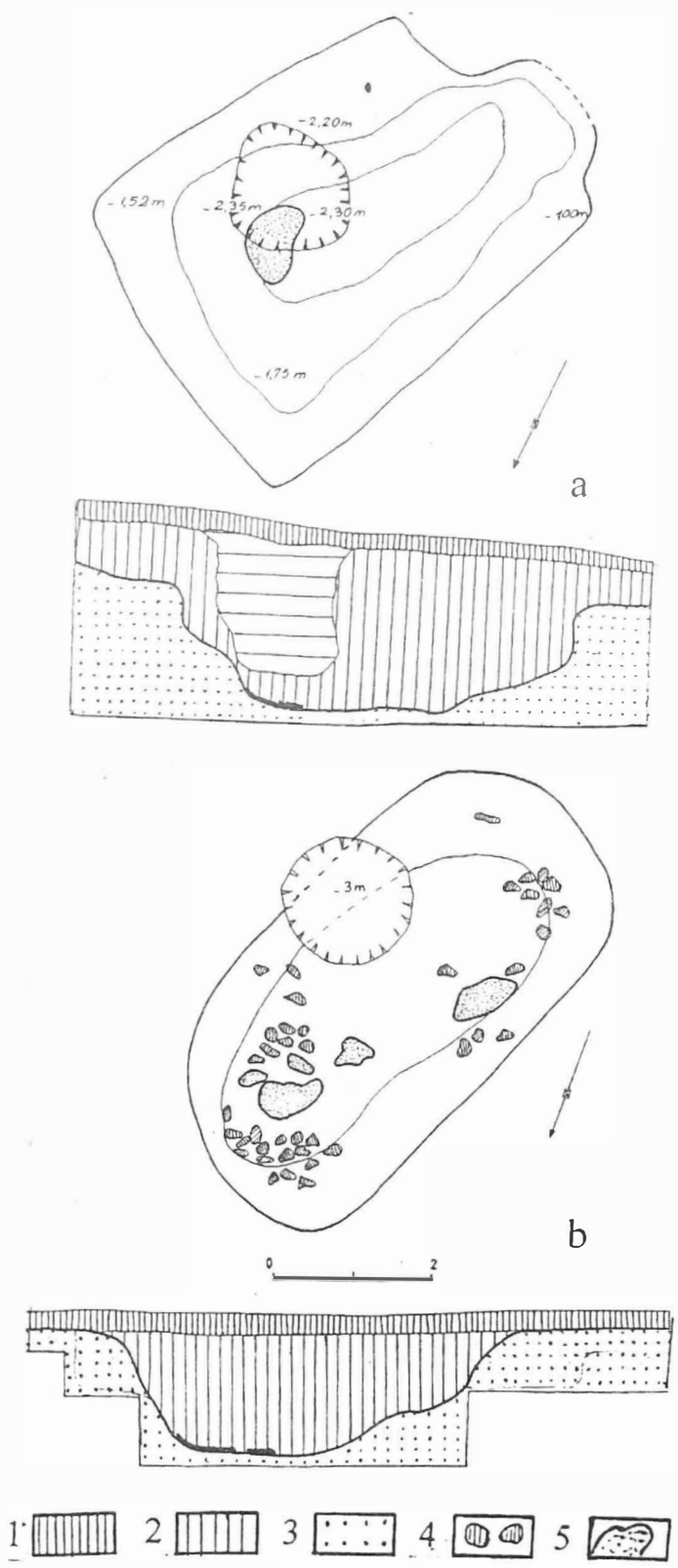

Fig. 7 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe (ateliere). a- Loc. 8; b, Loc. 9: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, cuptoare de redus minereu.

https://biblioteca-digitala.ro

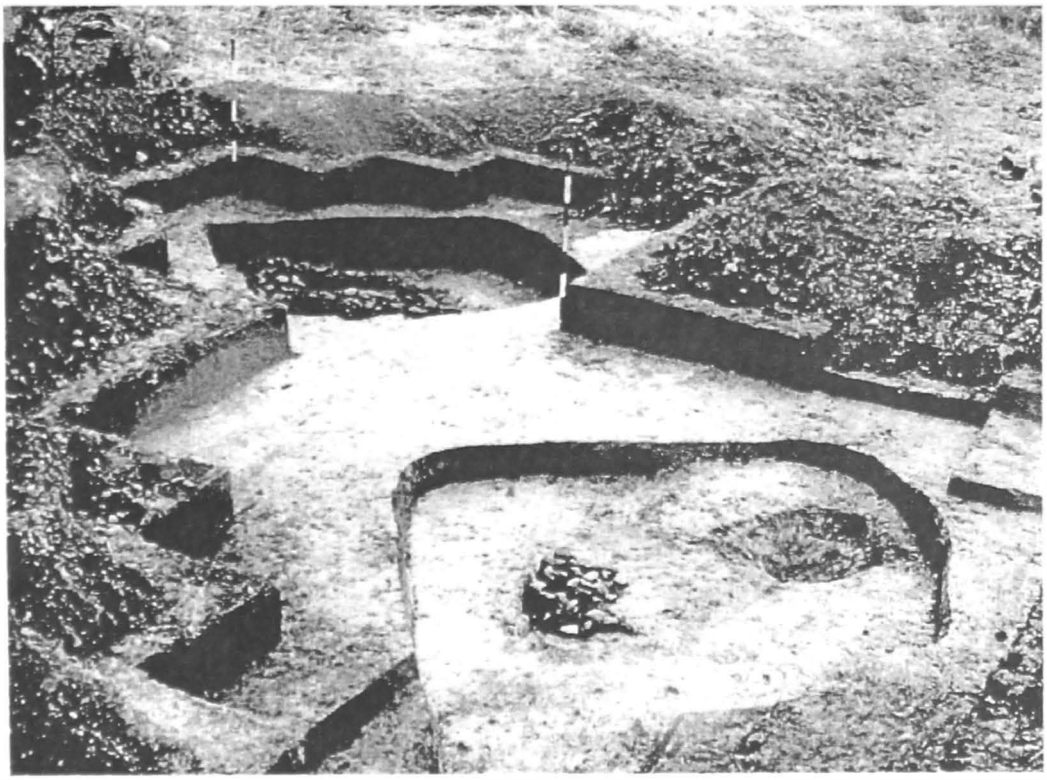

1

2

Fig. 8 Complexe de locuire. 1- Loc. 8 - 9; 2- Loc. 8 - 11.

https://biblioteca-digitala.ro

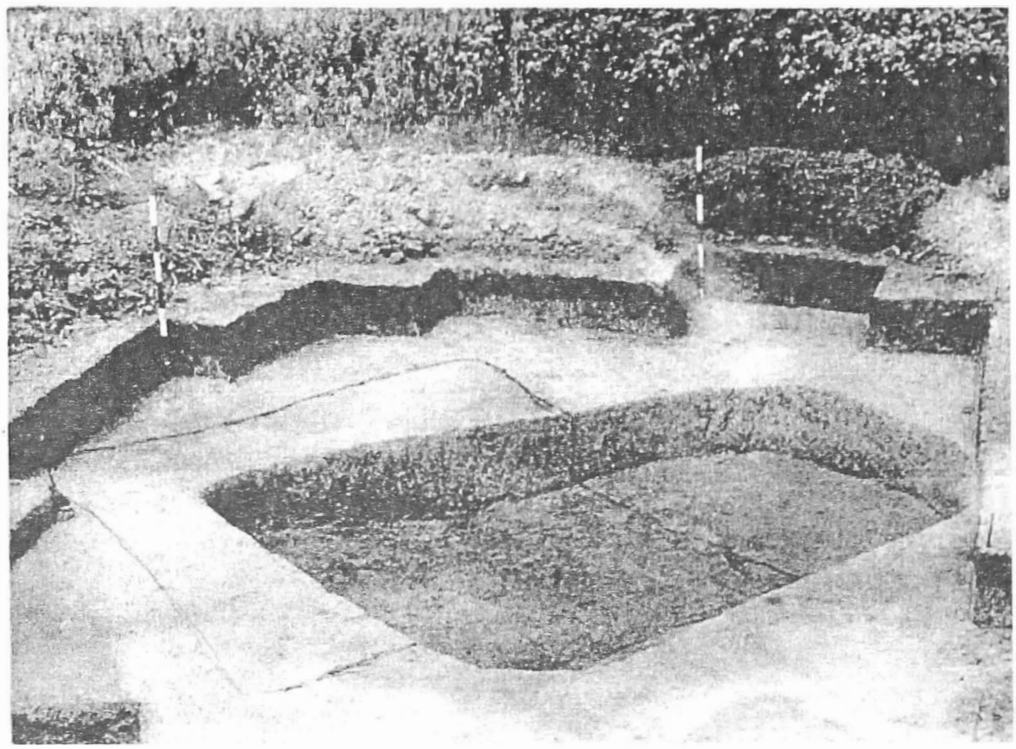

1

2

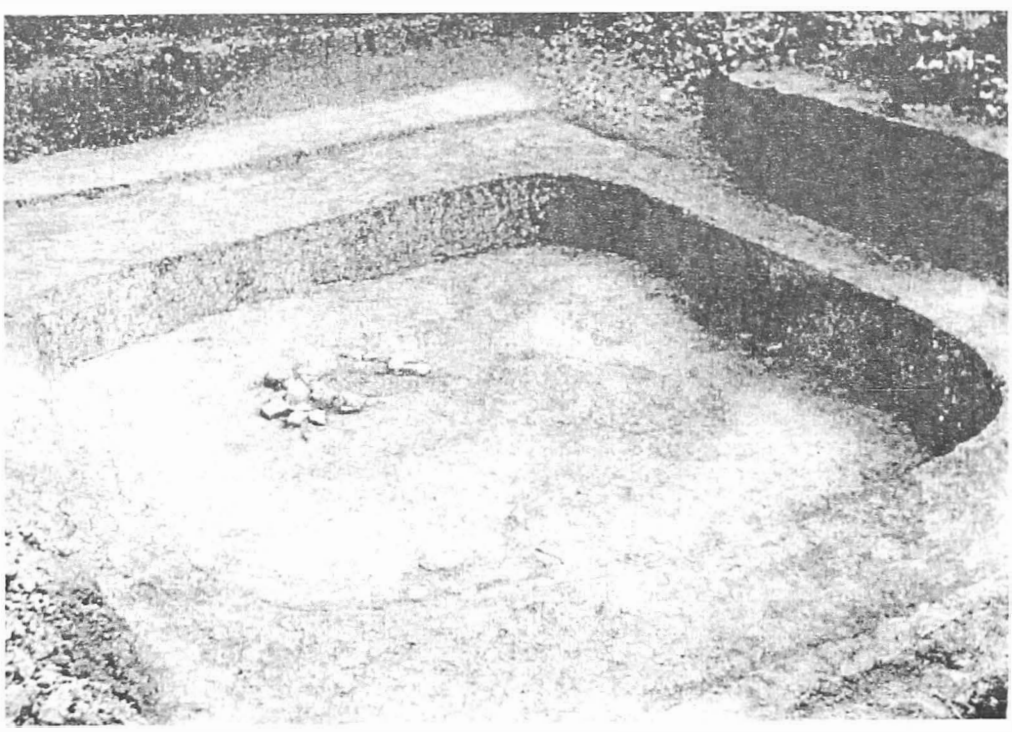

Fig. 9 Complexe de locuire. 1- Loc. 10 - 11; 2- Loc. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

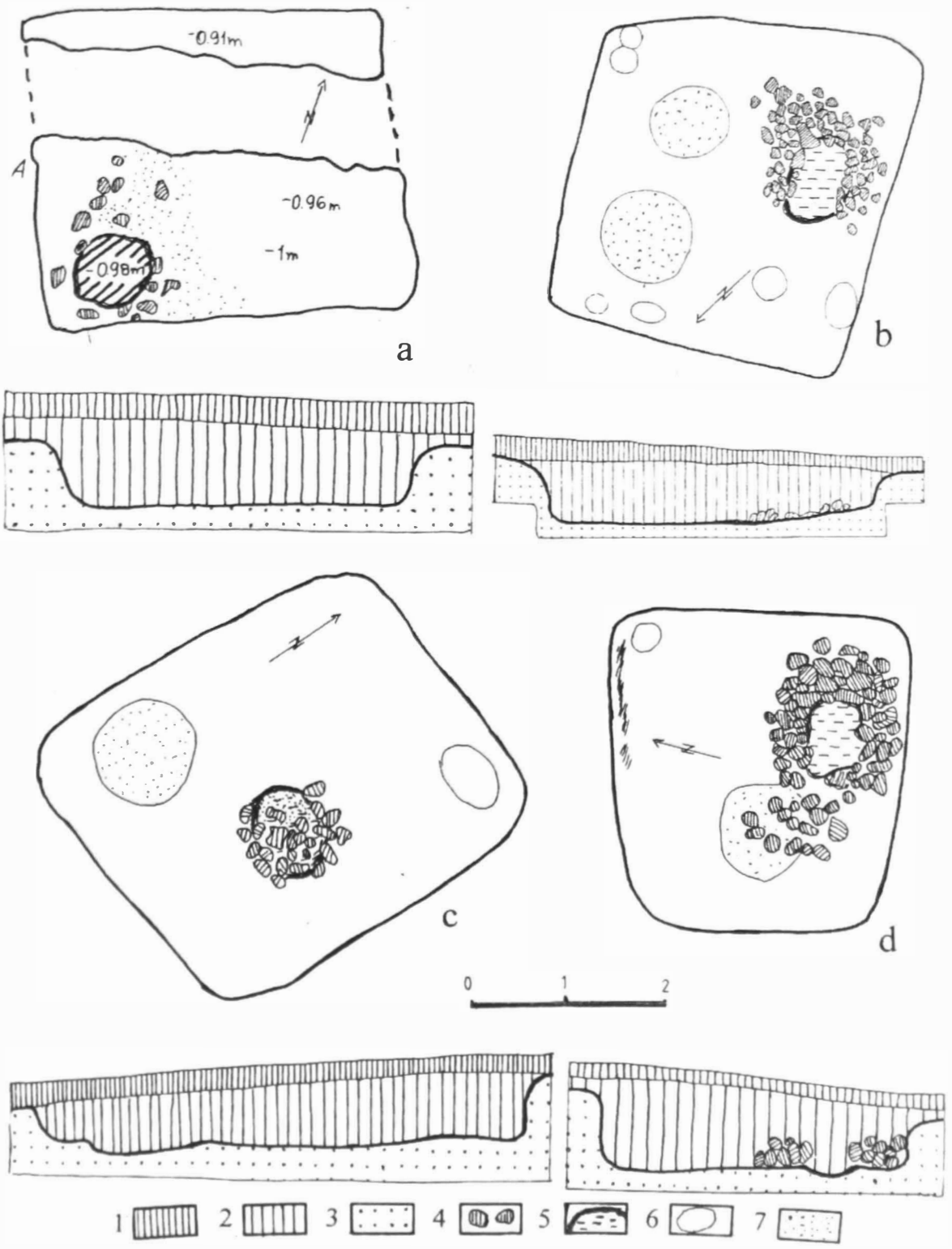

Fig. 10 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 5; b - Loc. 10; c -Loc.11; d- Loc. 12: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, lipitură de vatră; 6, gropi de pari; 7, cenuşă.

https://biblioteca-digitala.ro

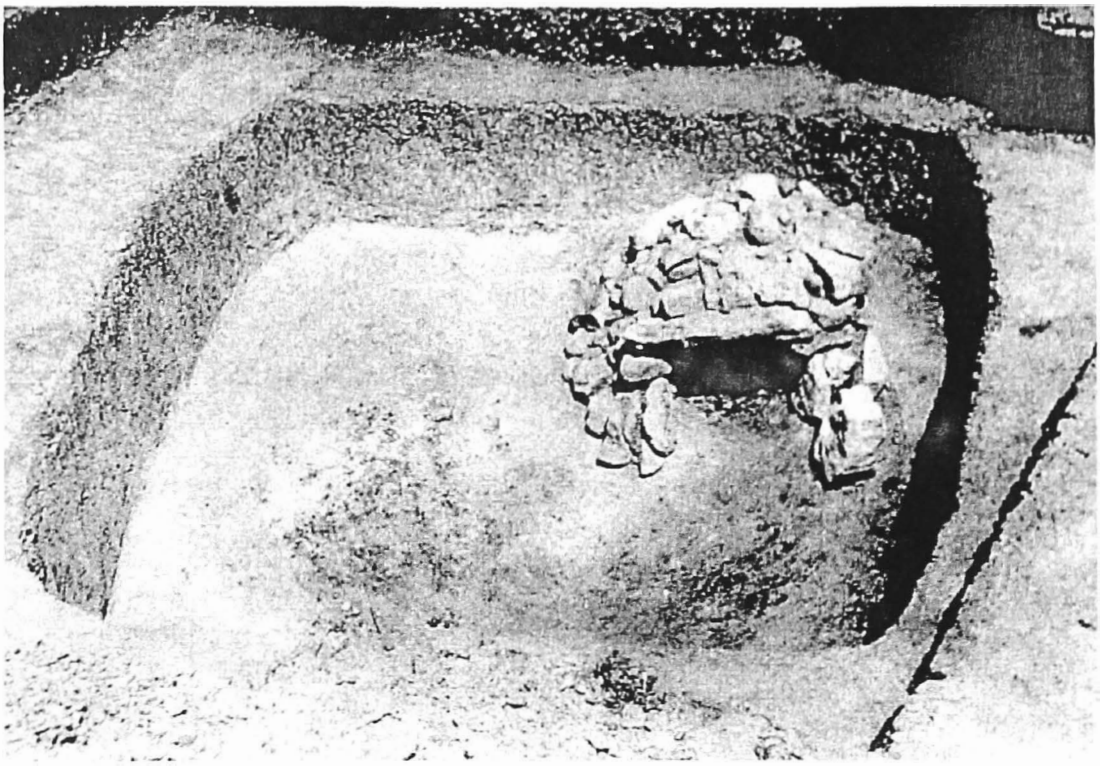

1

2

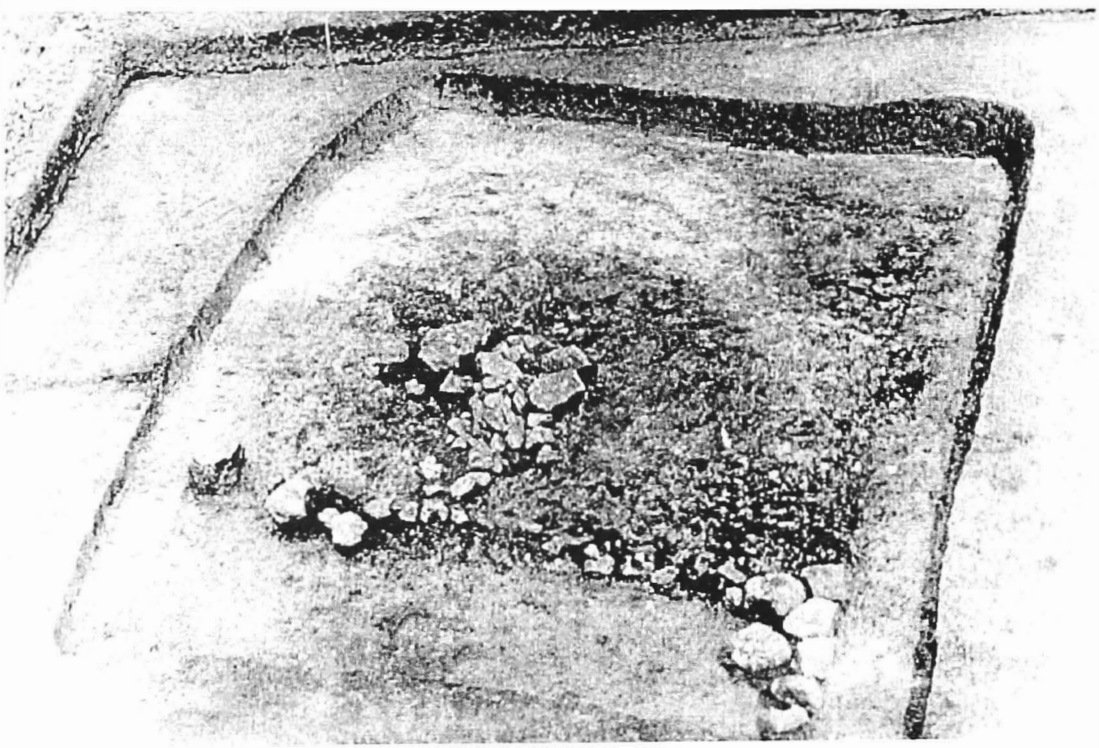

Fig. 11 Complexe de locuire. 1- Loc. 12; 2- Loc.13-14.

https://biblioteca-digitala.ro

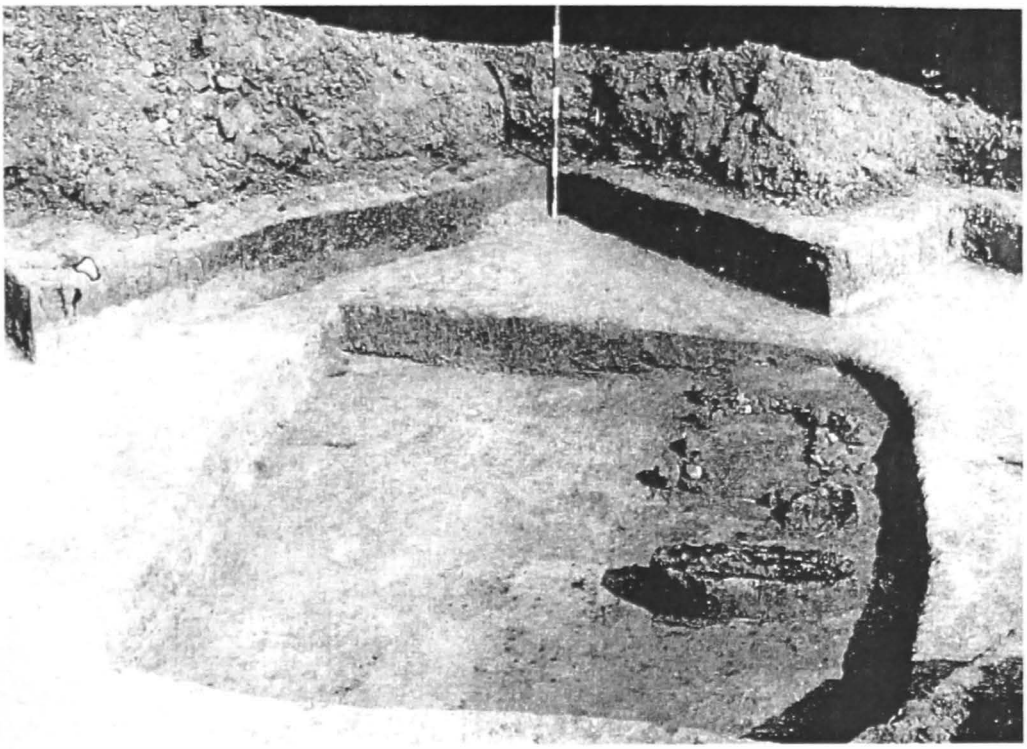

1

2

Fig. 12 Complexe de locuire. 1- Loc. 15; 2- Loc. 16.

https://biblioteca-digitala.ro

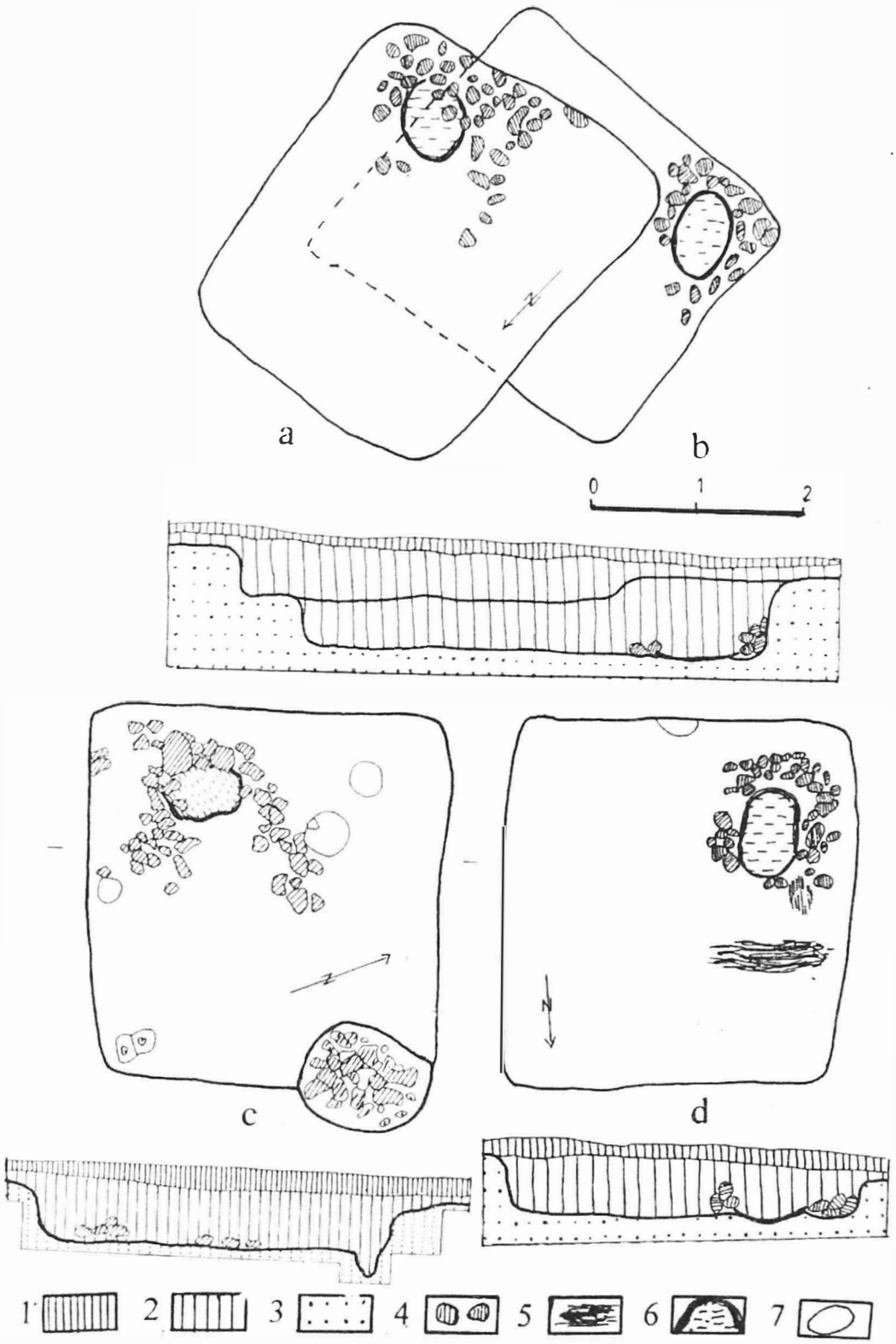

Fig. 13 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a, b - Loc. 13 - 14; c - Loc.16; d - Loc. 15: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4 pietre; 5, bârne carbonizate; 6, lipitură de vatră; 7, gropi de pari.

https://biblioteca-digitala.ro

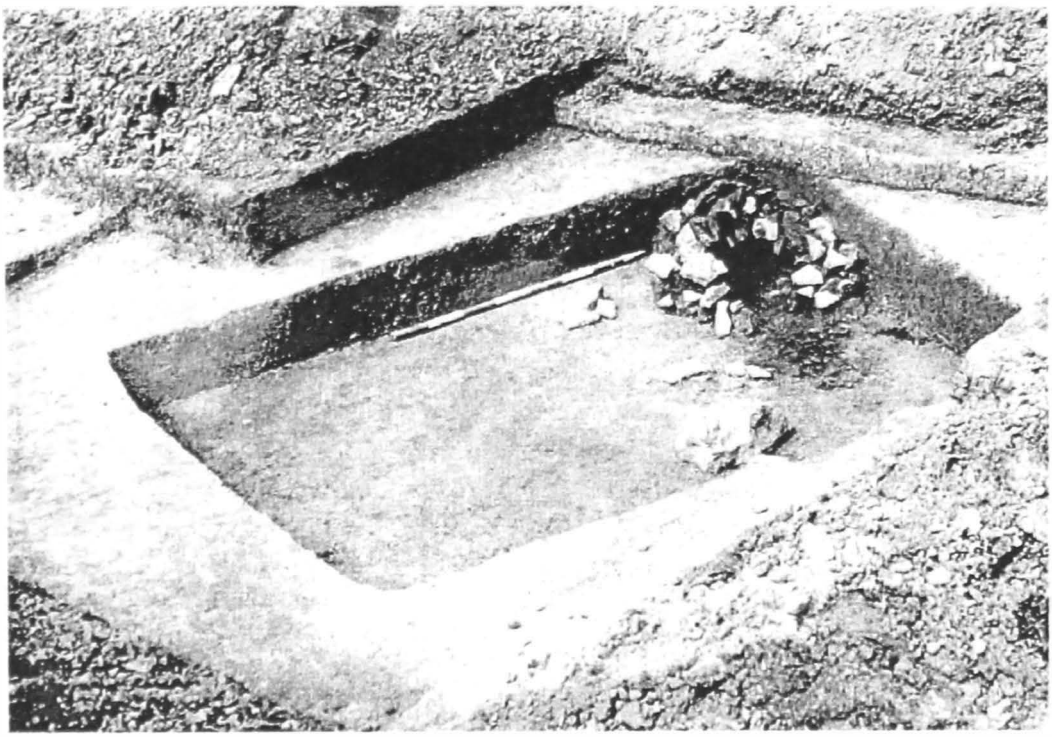

1

2

Fig. 14 Complexe de locuire. 1- Loc. 17; 2 - Loc. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

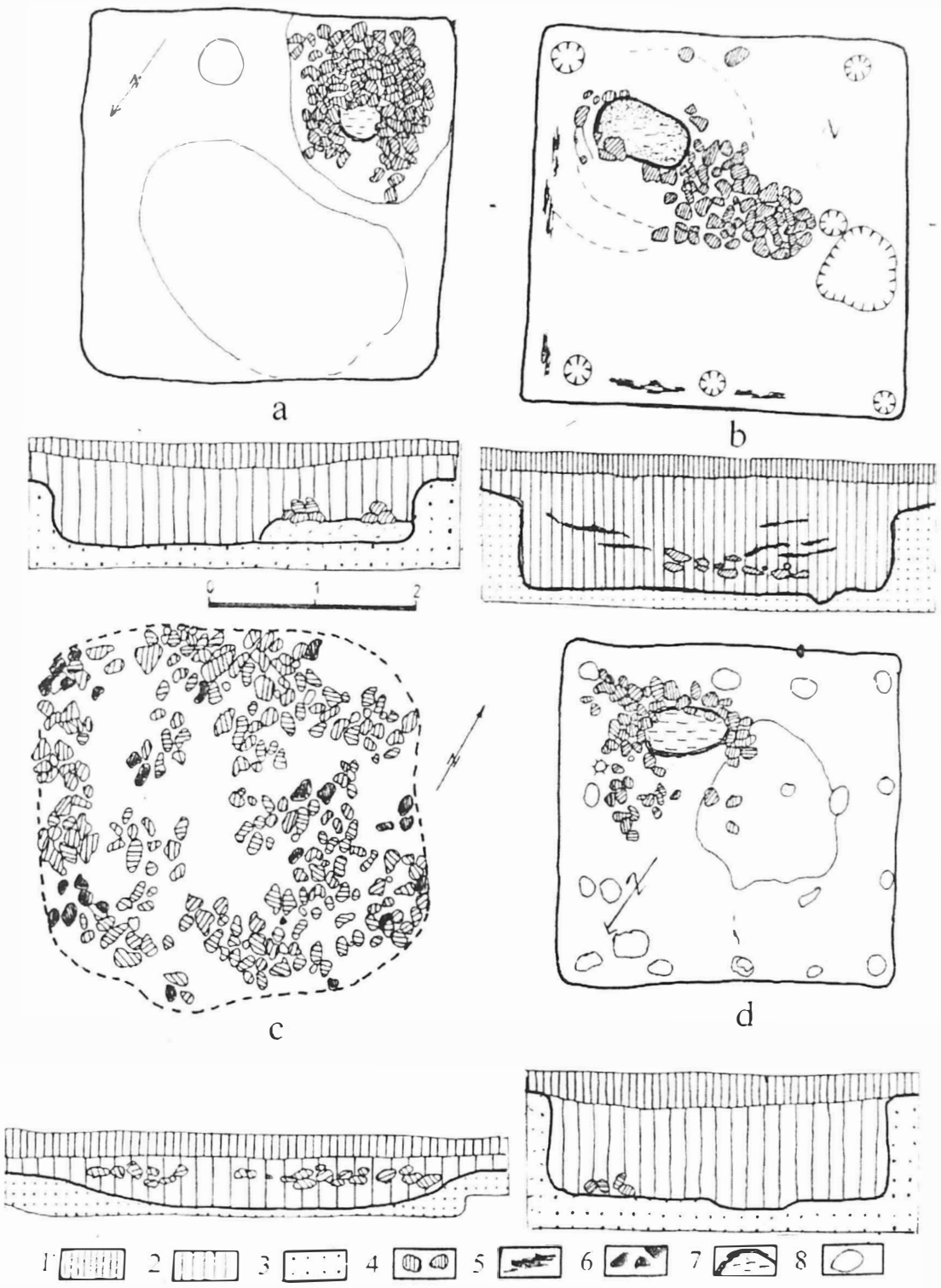

Fig. 15 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 17; b - Loc. 18; c - Loc.19; d - Loc. 20: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, bârne carbonizate; 6, lipitură de pereţi; 7, lipitură de vatră; 8, gropi de pari.

https://biblioteca-digitala.ro

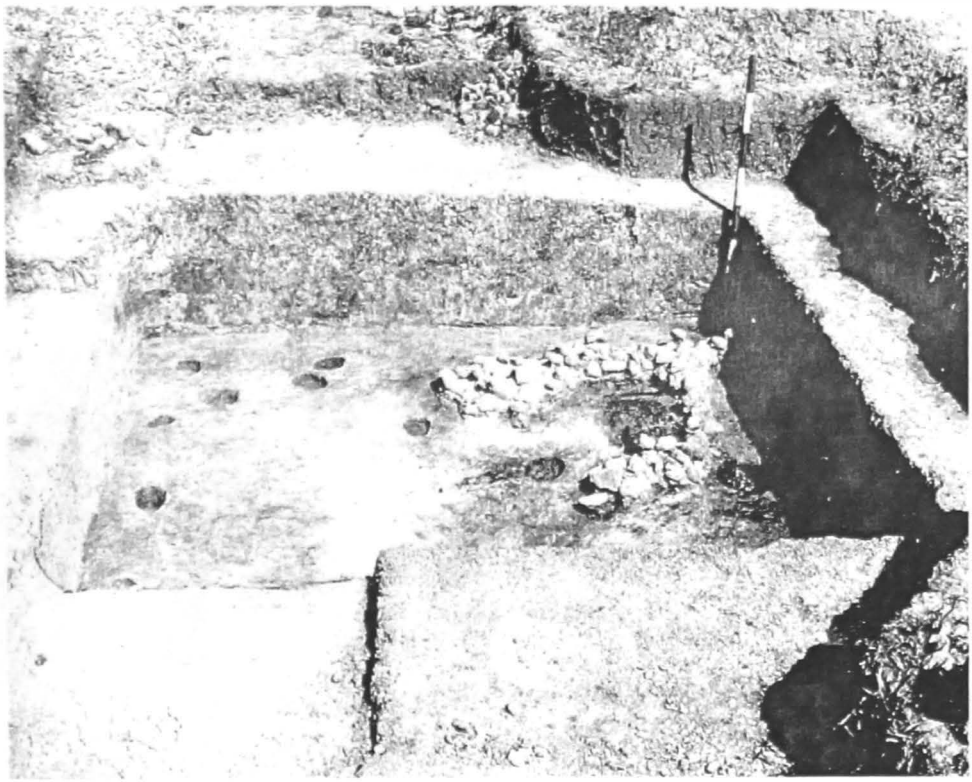

1

2

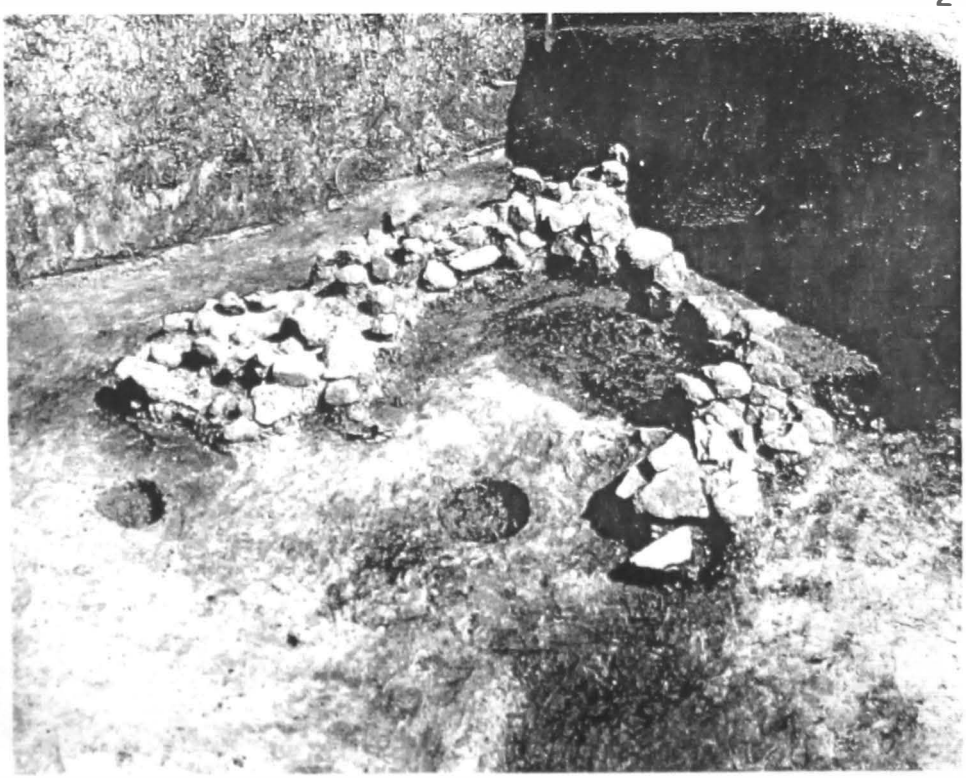

Fig. 16 Locuința 20 și cuptorul ei.

https://biblioteca-digitala.ro

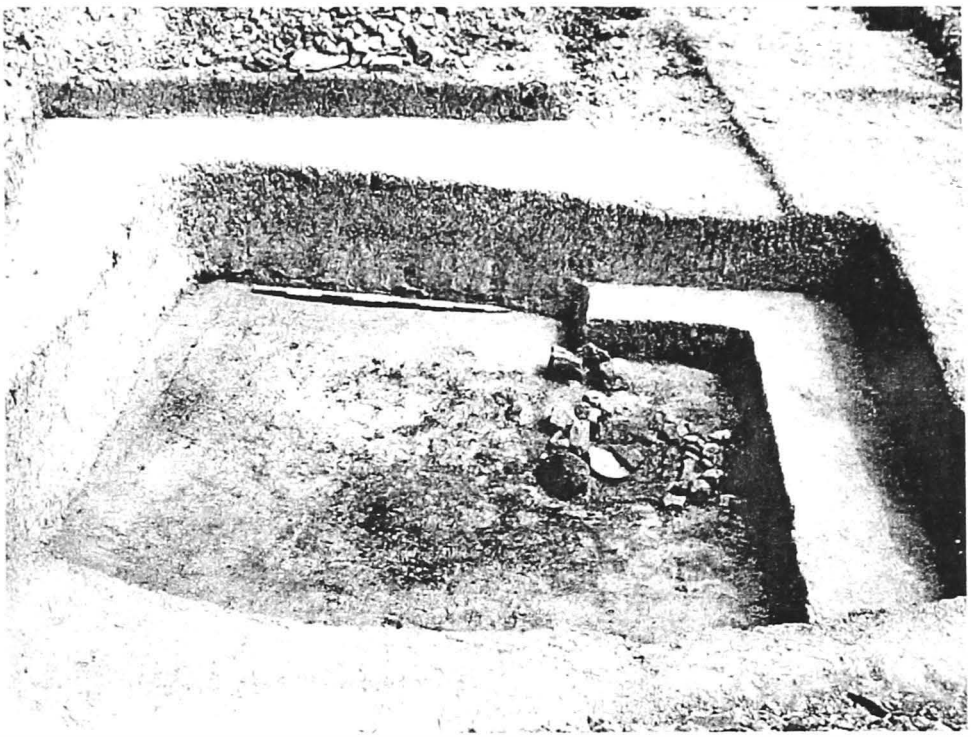

1

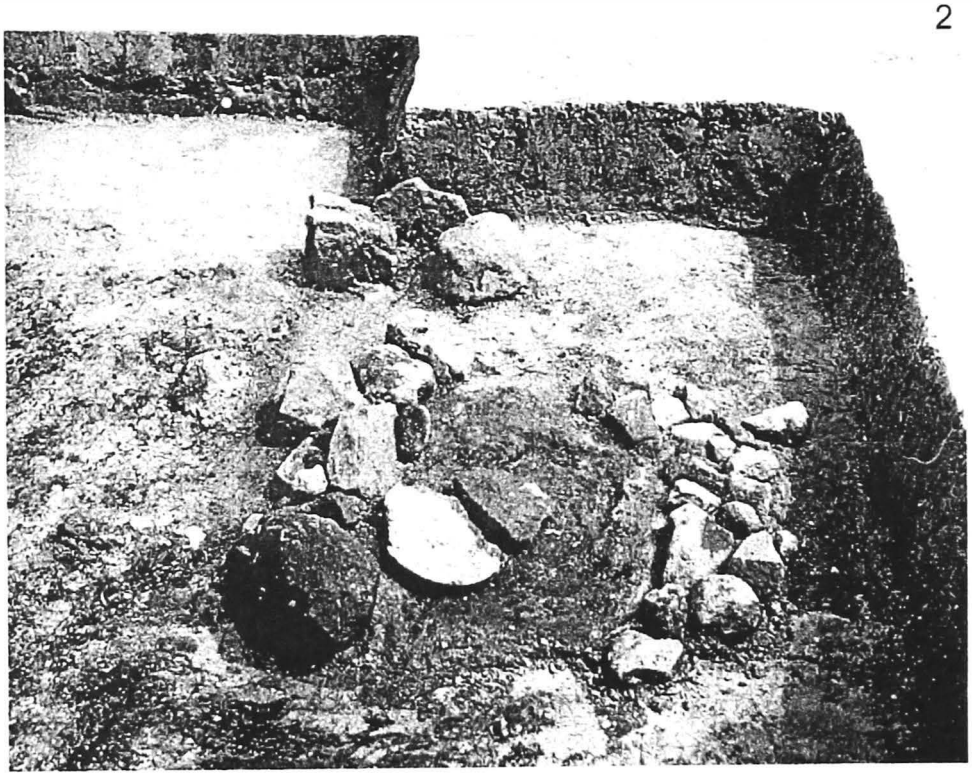

2

Fig. 17 Locuința 21 și cuptorul ei.

https://biblioteca-digitala.ro

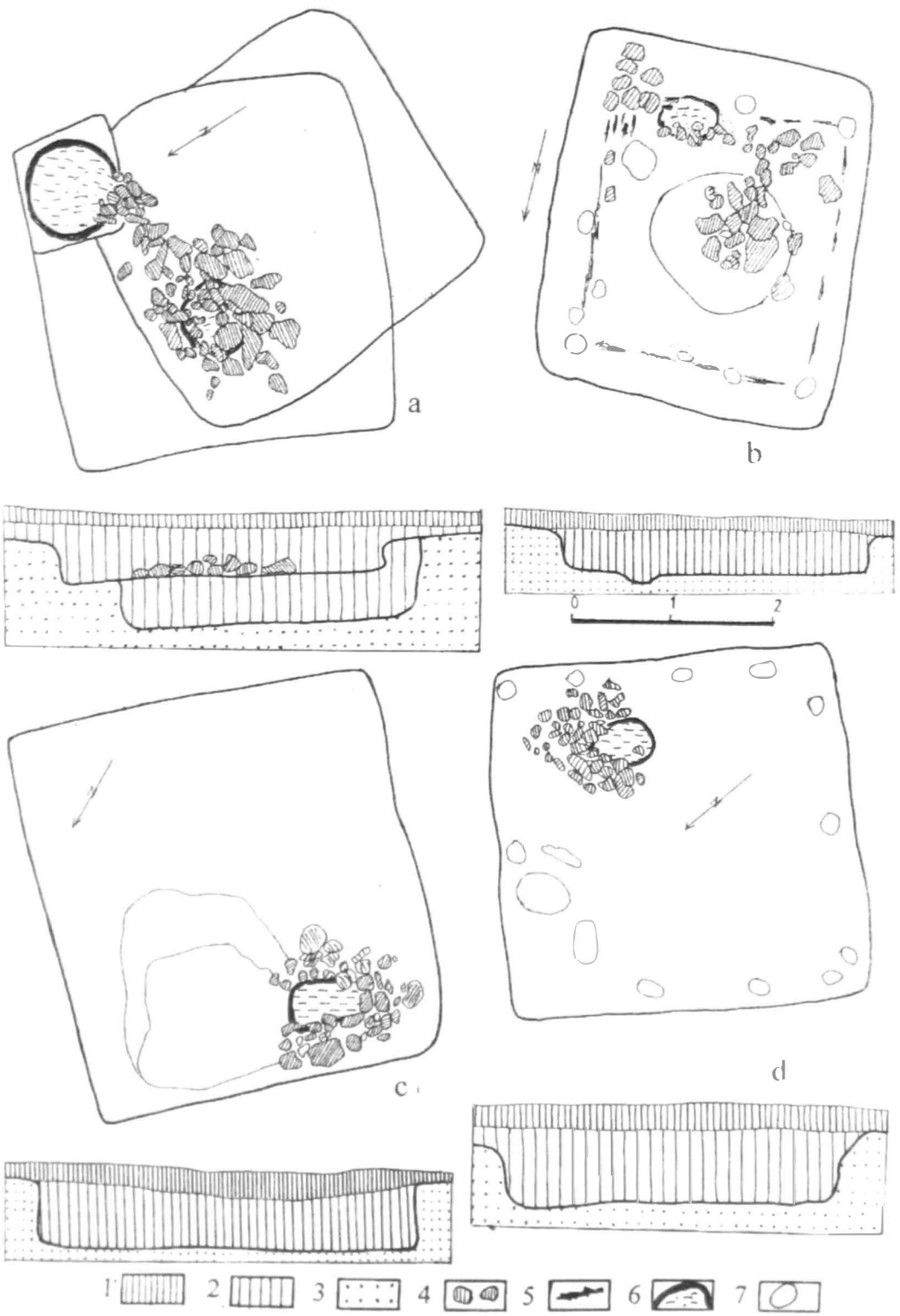

Fig. 18 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 24 - 25; b - Loc. 21; c - Loc. 22; d - Loc. 23: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, bârne carbonizate; 6, lipitură de vatră; 7, gropi de pari.

https://biblioteca-digitala.ro

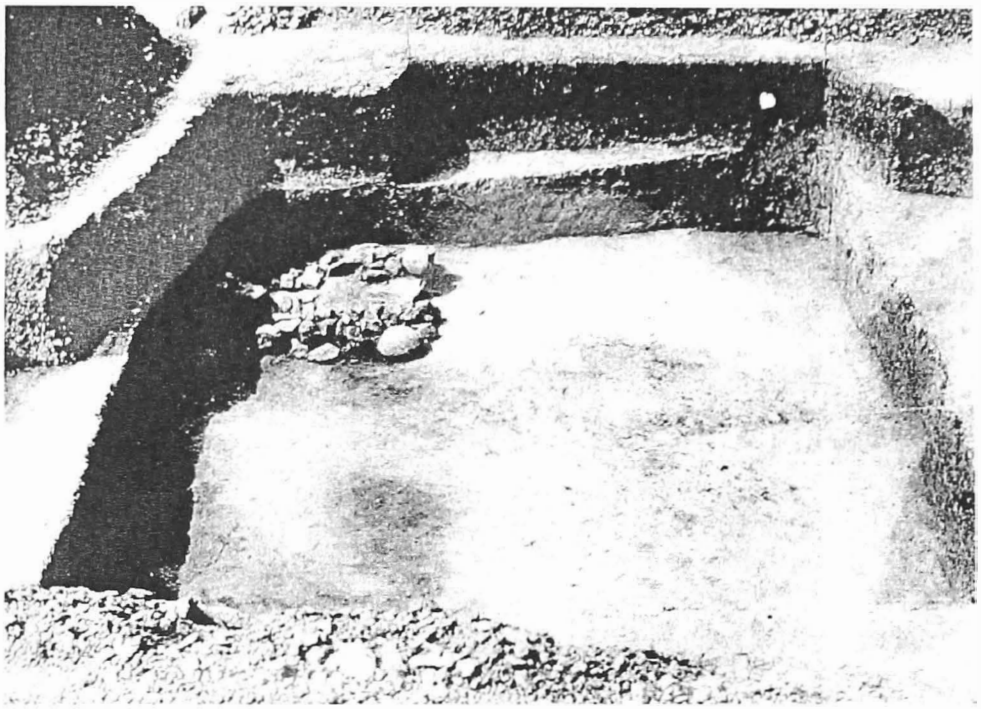

1

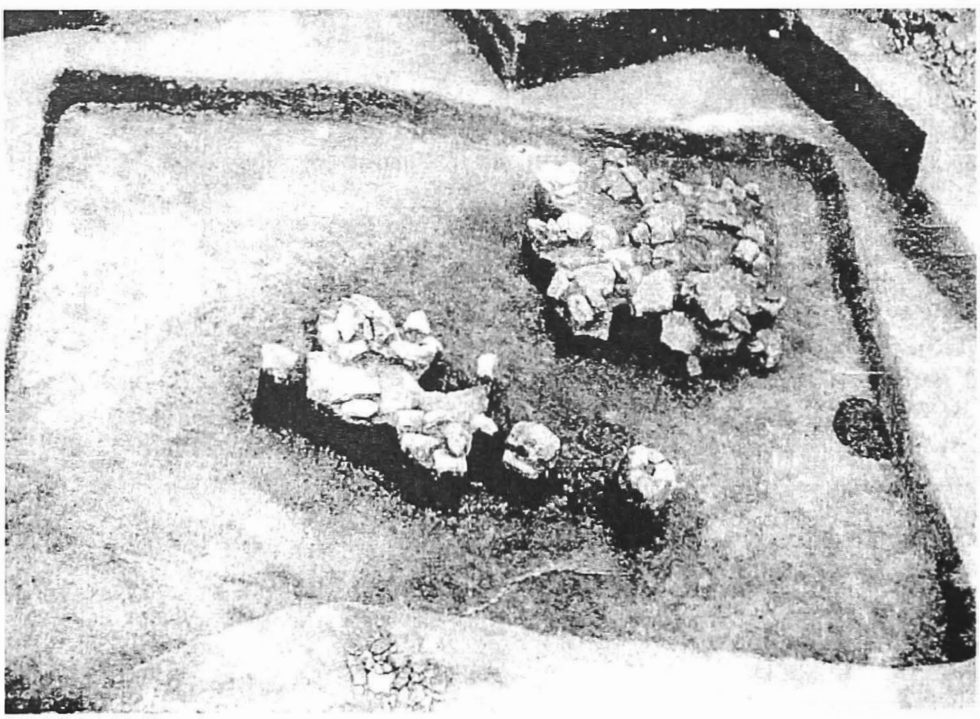

2

Fig. 19 Complexe de locuire. 1- Loc. 22; 2 - Loc. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

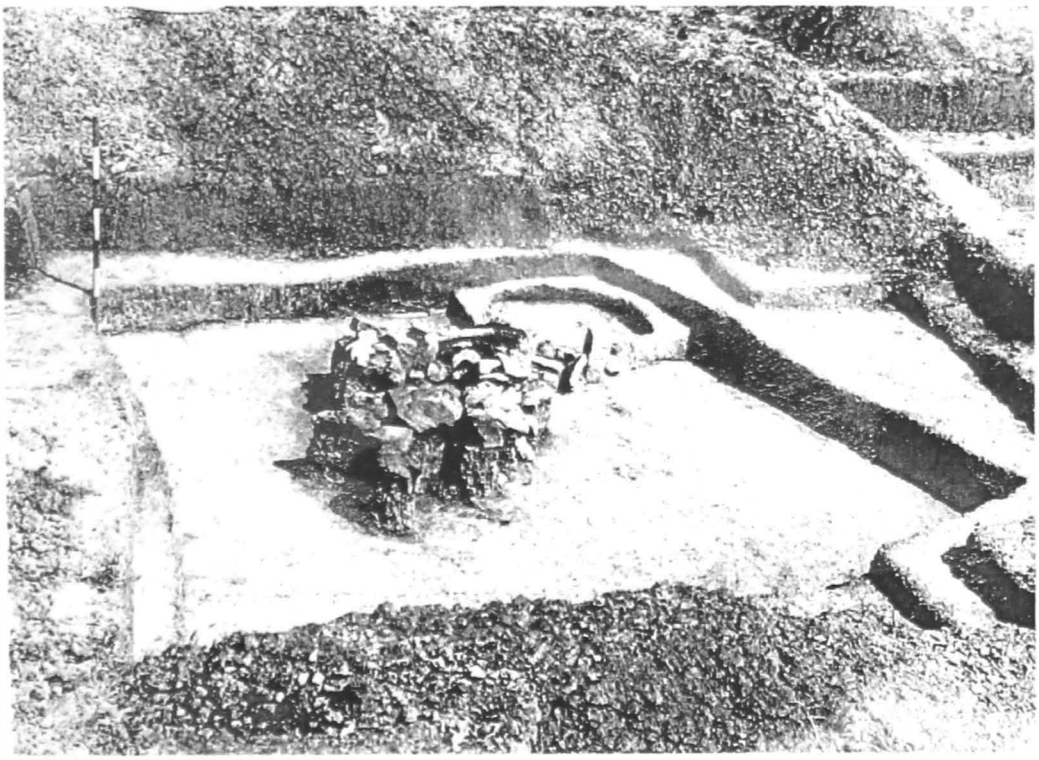

1

2

Fig. 20 Complexe de locuire. 1- Loc. 24-25; 2 - Loc. 26.

https://biblioteca-digitala.ro

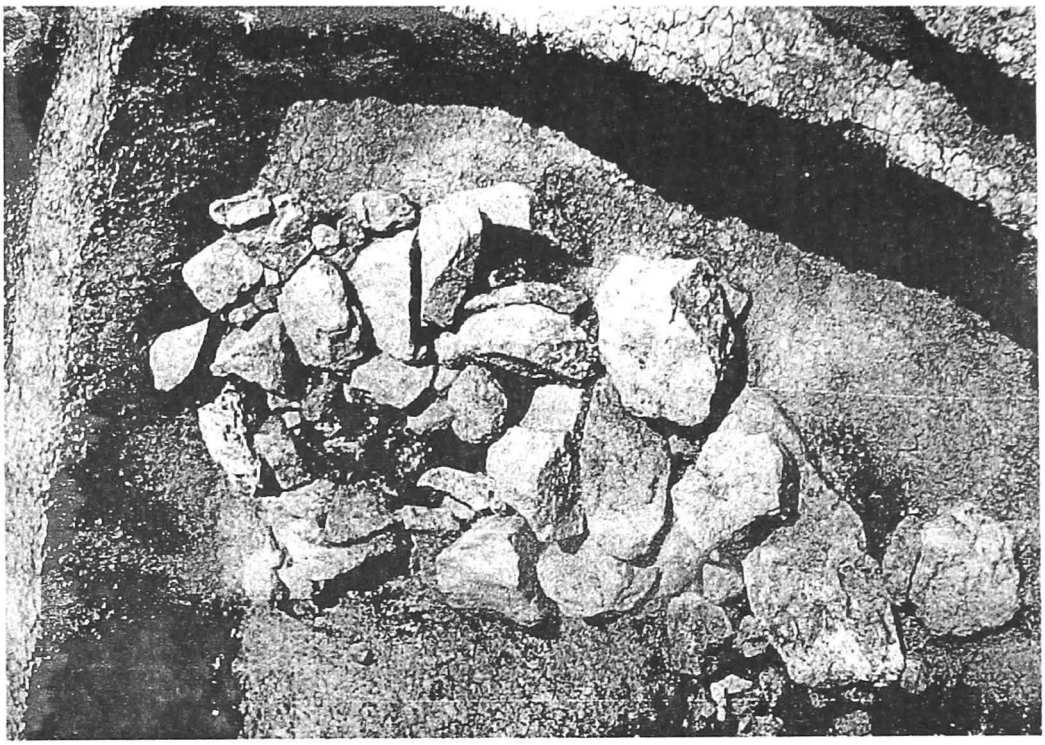

1

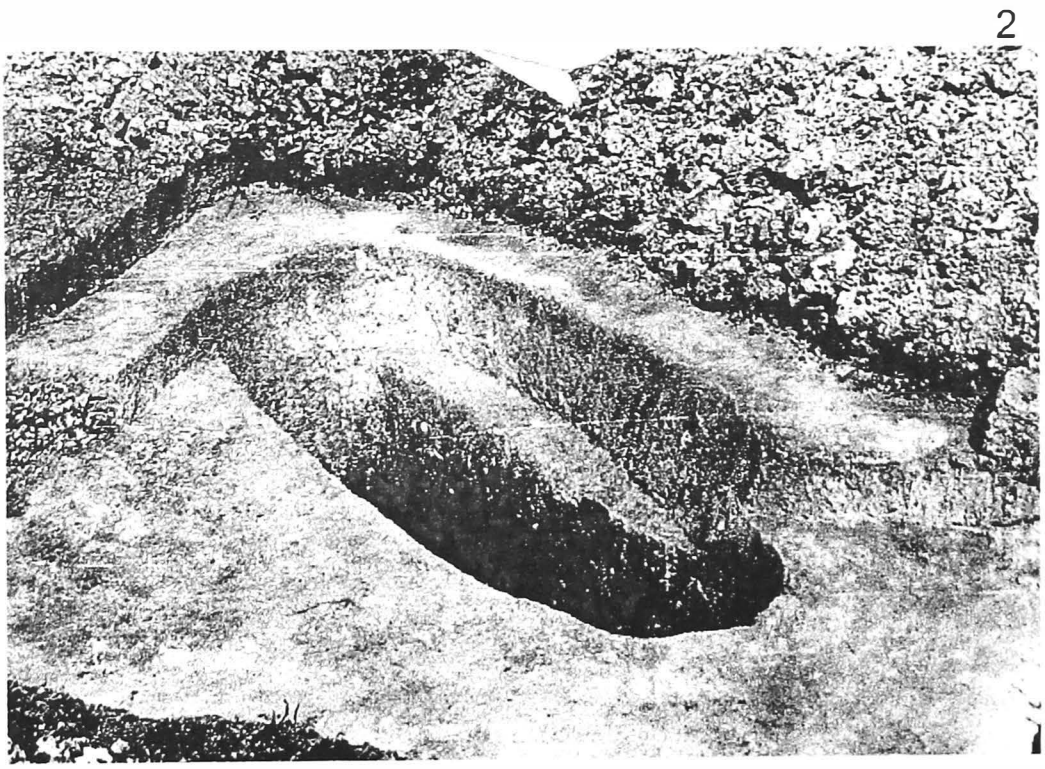

2

Fig. 21 Complexe de locuire (ateliere). 1- Loc. 27; 2- Loc. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

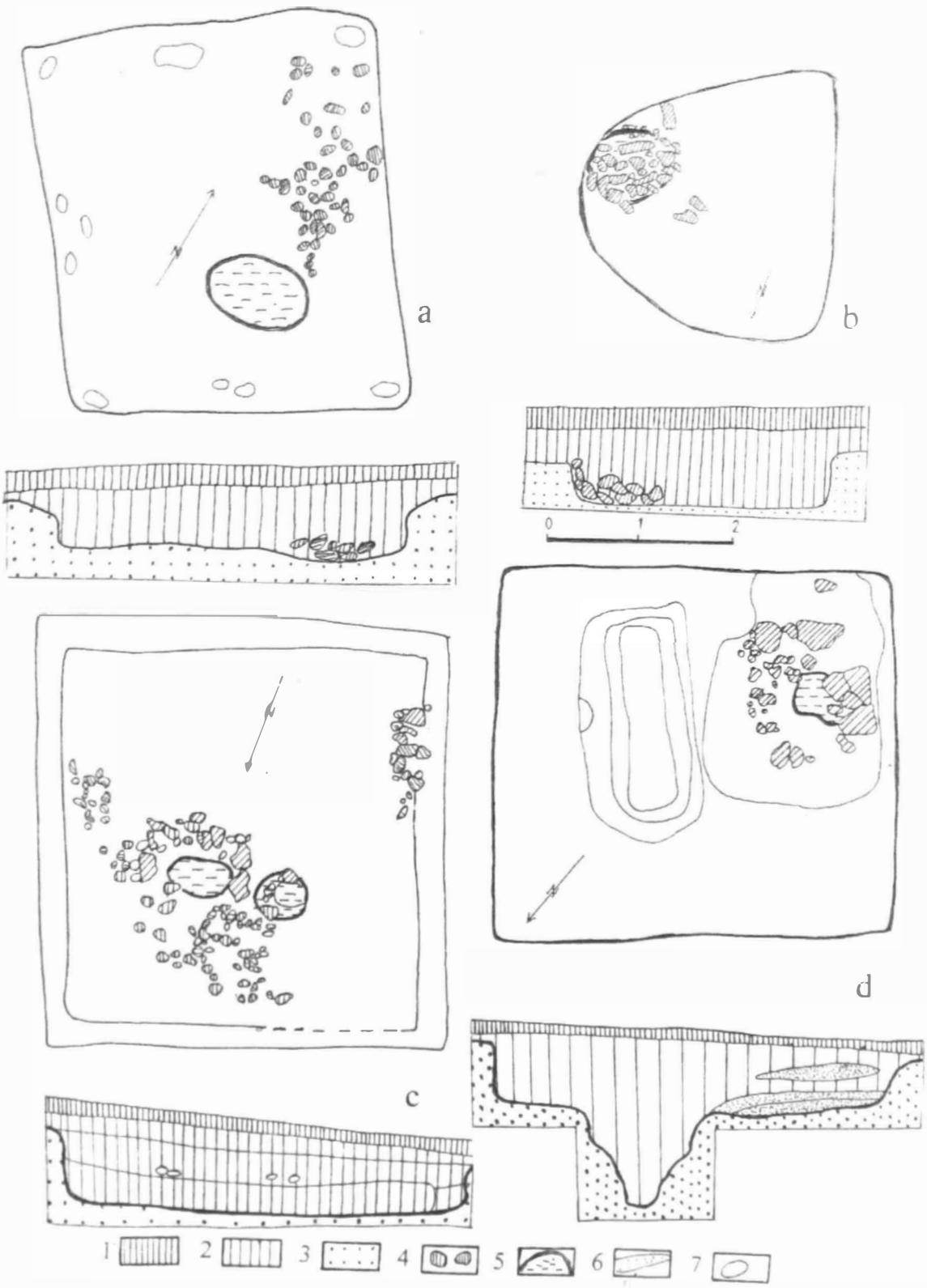

Fig. 22 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 26; b - Loc. 27; c - Loc. 29; d - Loc. 28: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, lipitură de vatră; 6, lentile de pământ galben; 7, gropi de pari.

https://biblioteca-digitala.ro

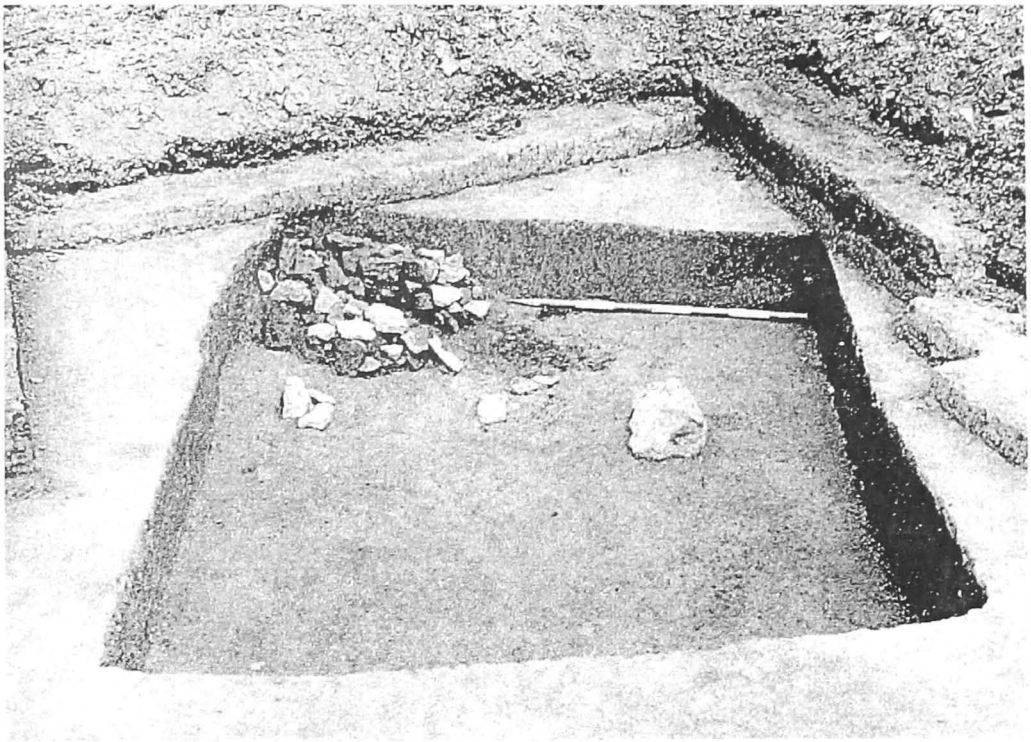

1

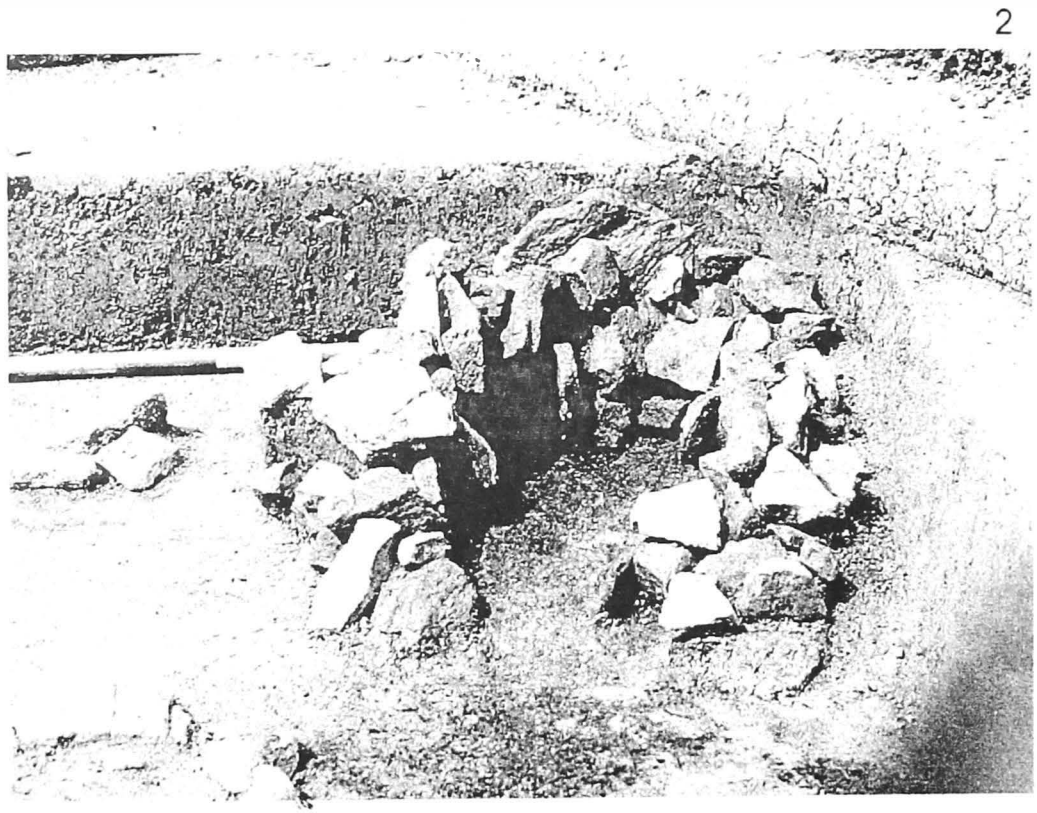

2

Fig. 23 Locuința 31 și cuptorul ei.

https://biblioteca-digitala.ro

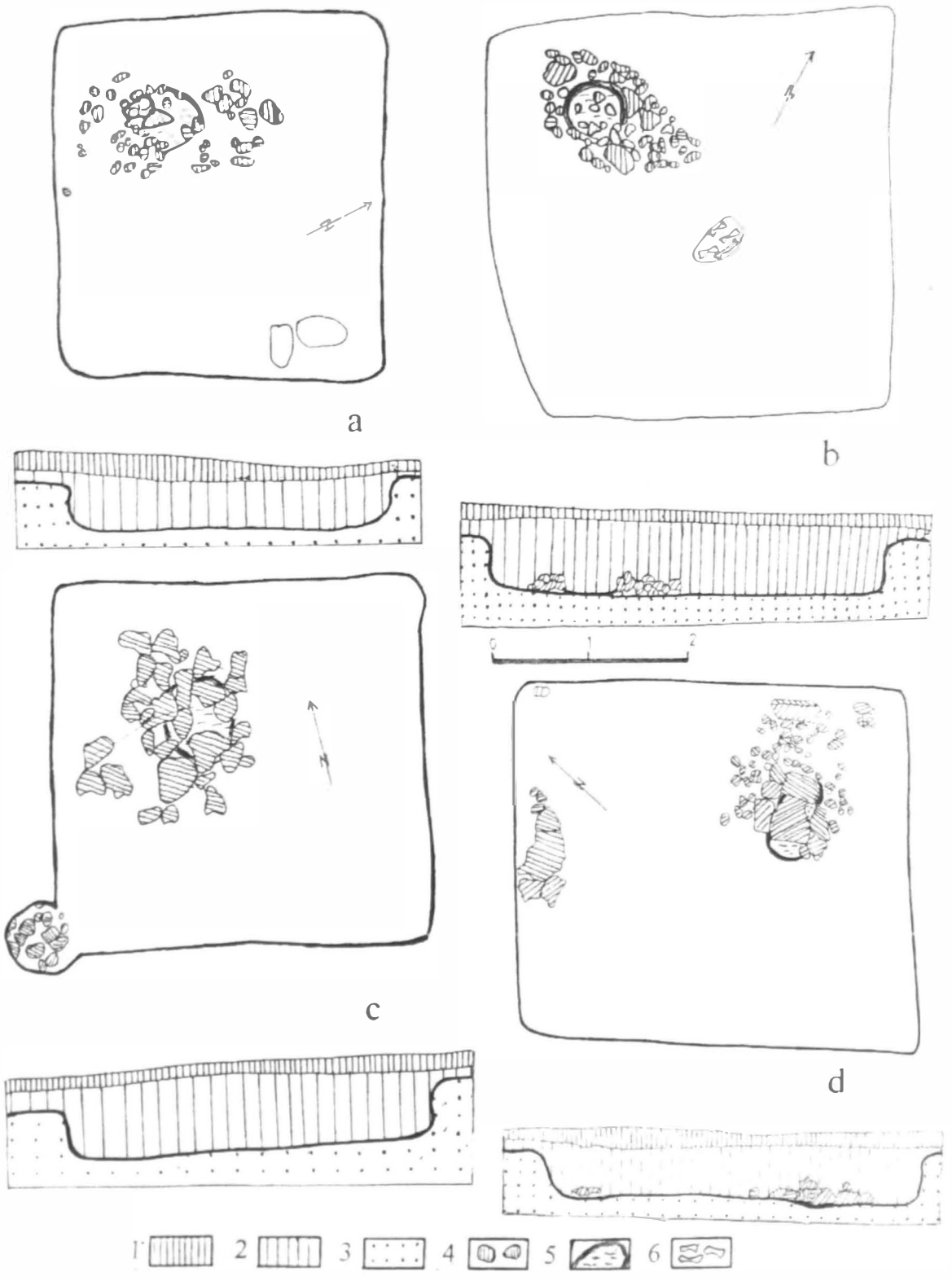

Fig. 24 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 30; b - Loc. 31; c - Loc. 32; d - Loc. 33: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, lipitură de vatră; 6, oase de animale.

https://biblioteca-digitala.ro

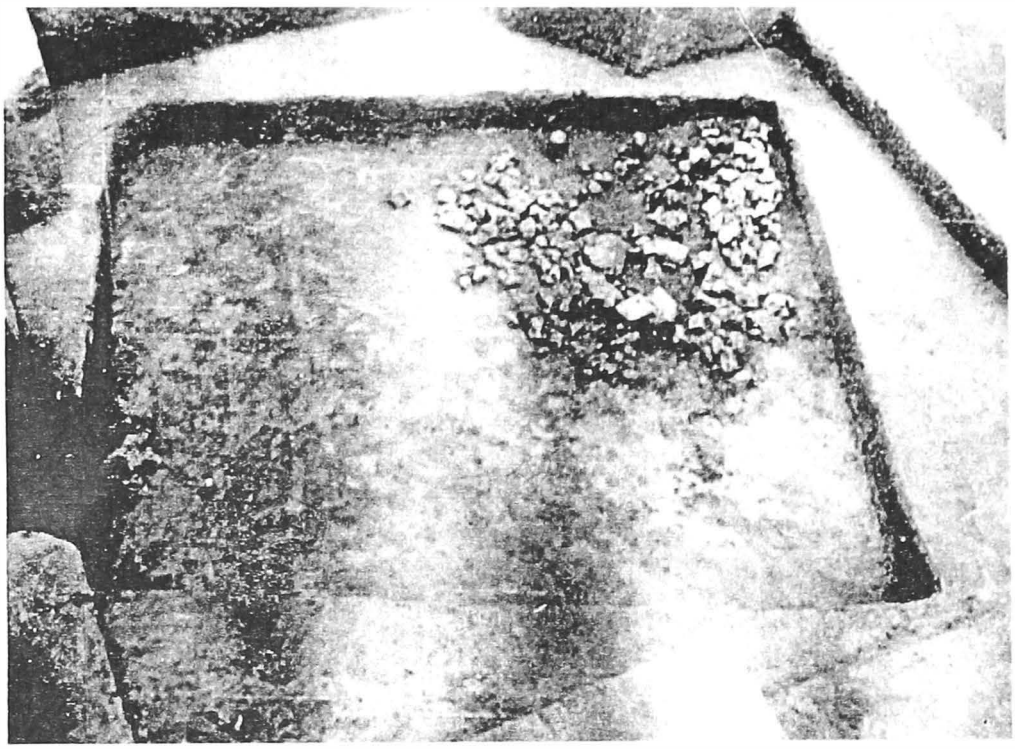

1

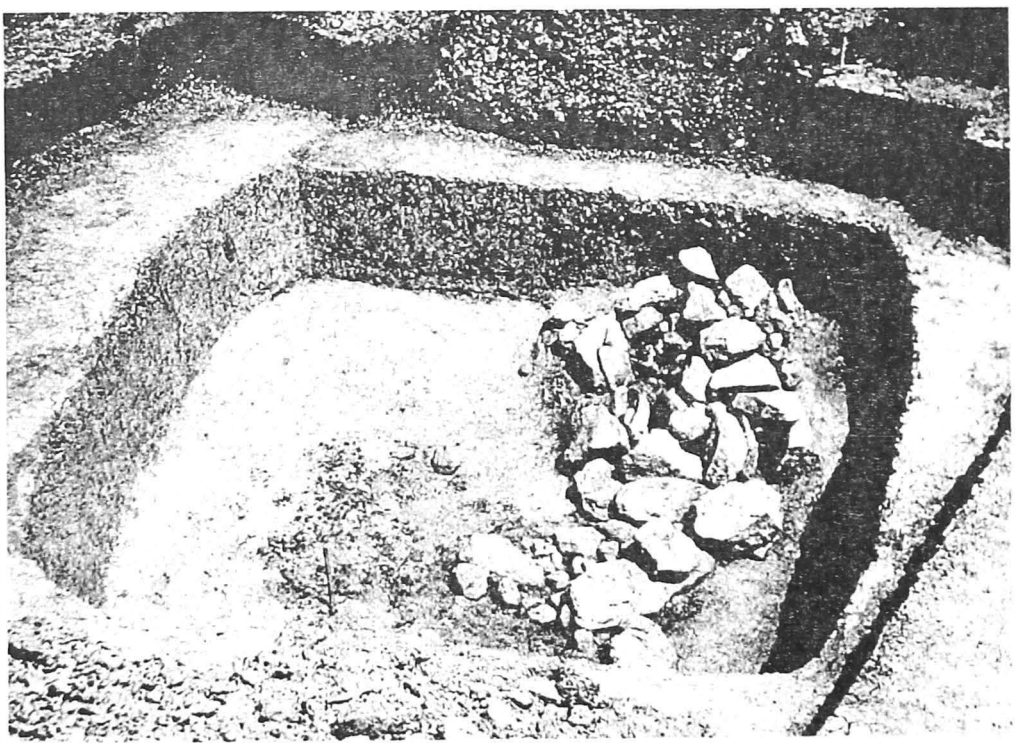

2

Fig. 25 Complexe de locuire. 1 - Loc. 36; 2 - Loc. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

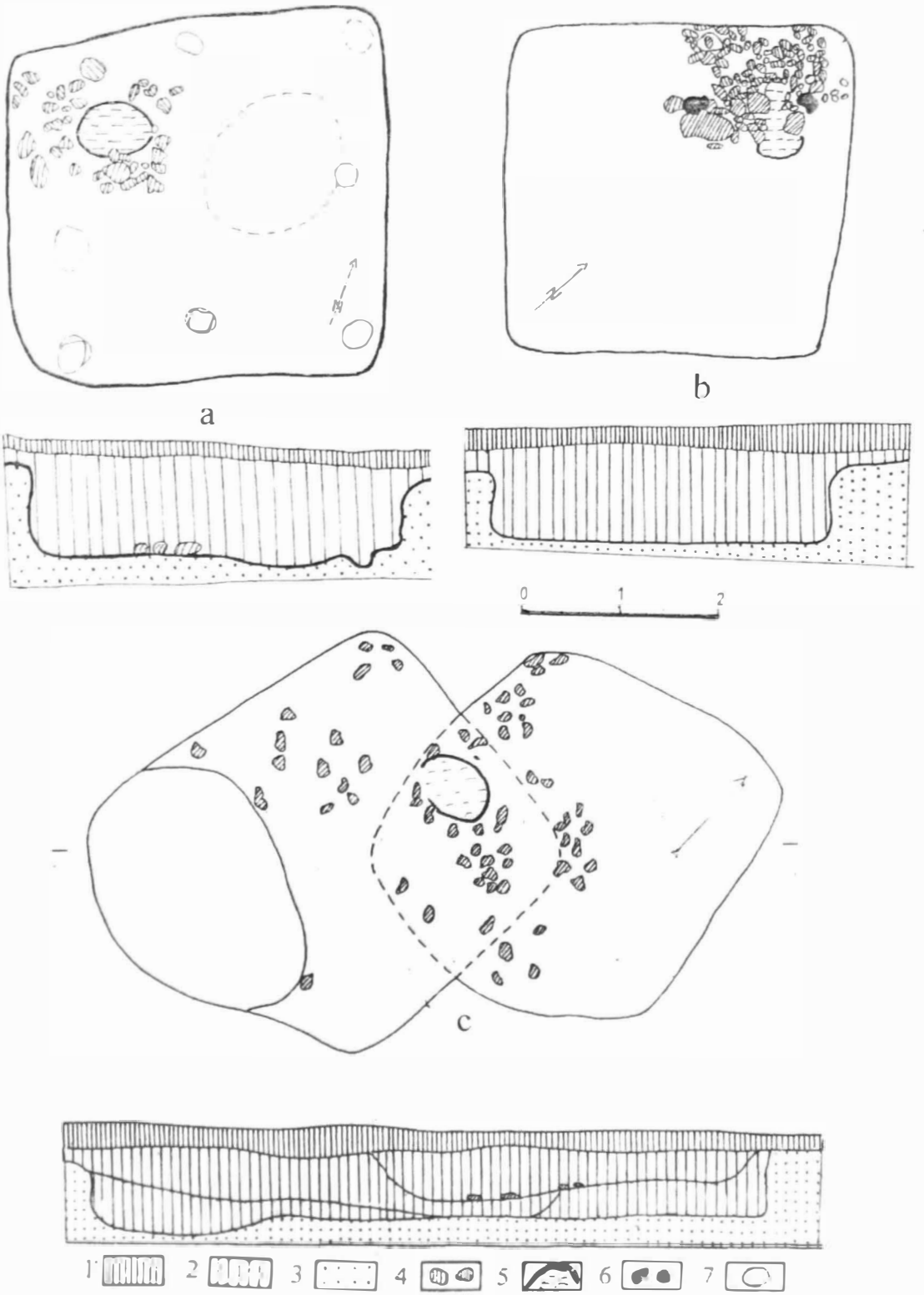

Fig. 26 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 34; b - Loc. 36: c - Loc. 37-38: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, lipitură de vatră; 6, chirpici; 7, gropi de pari.

https://biblioteca-digitala.ro

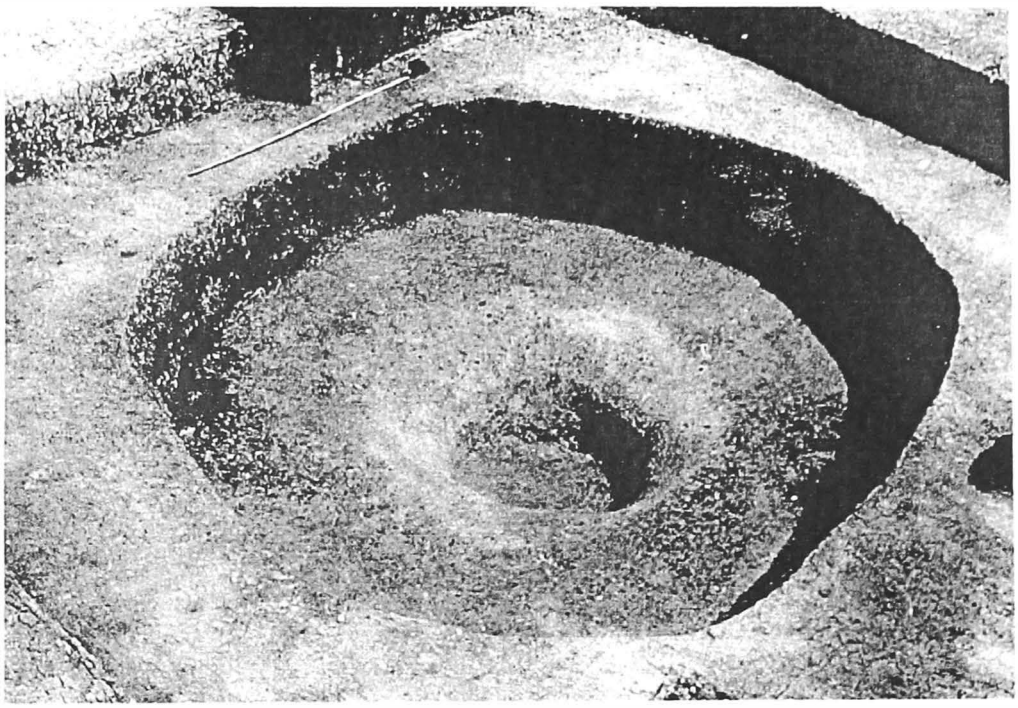

1

2

Fig. 27 Complexe meşteşugăreşti. 1-Groapa atelier A; 2- cuptor de redus minereu C2.

https://biblioteca-digitala.ro

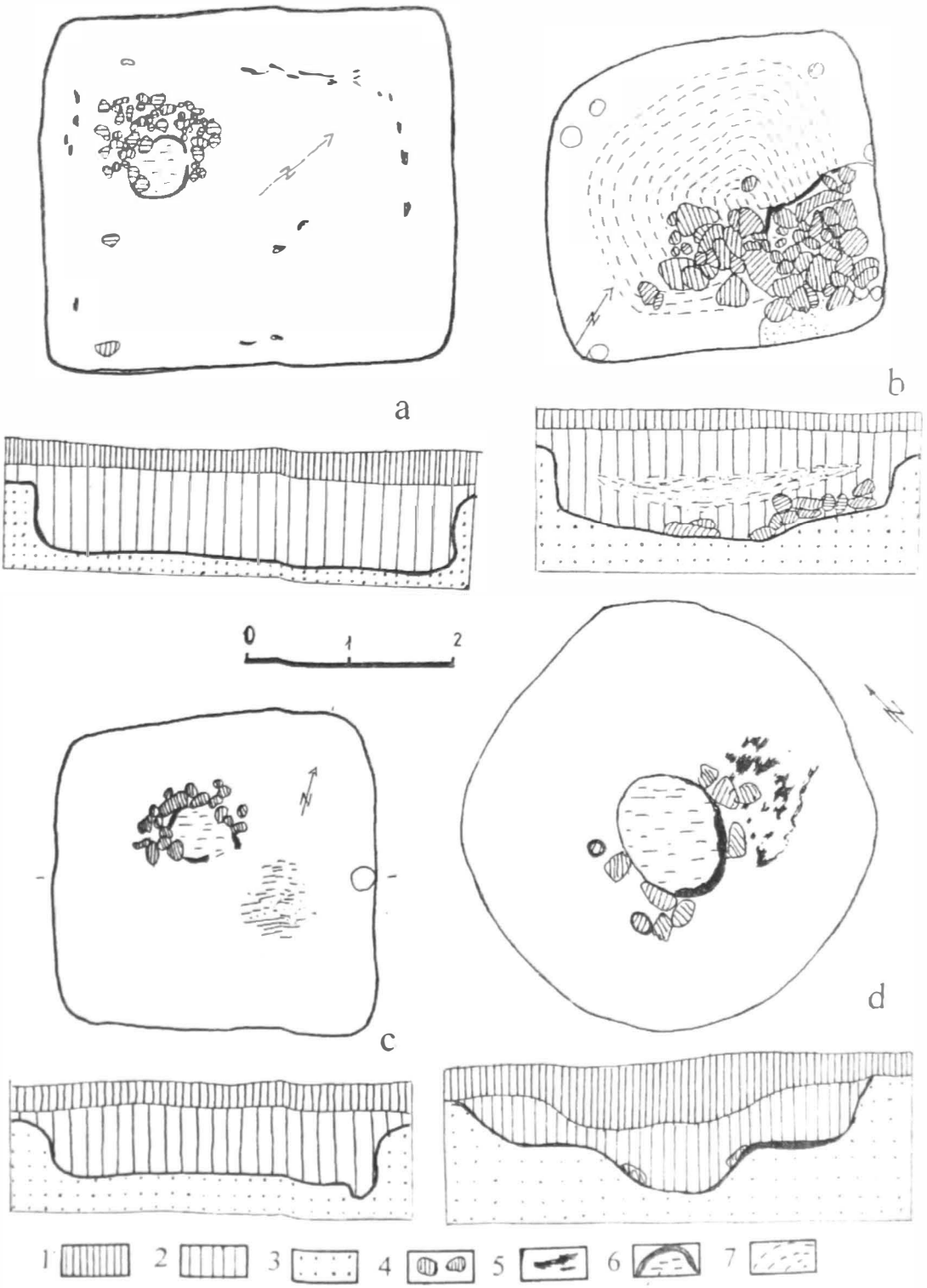

Fig. 28 Planuri şi profile stratigrafice de locuinţe. a - Loc. 35; b - Loc. 39; c - Loc. 40; d - Groapa A: 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, bârne carbonizate; 6, lipitură de vatră; 7, cenuşă.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 29 Obiecte din fier. 1- Loc. 10; 2 - Loc. 30; 3, 6, Loc. 7; 4 - Loc. 17; 5 - Loc.14; 7- Loc. 20; 8 - Loc. 40; 9 - Loc. 39; 10 - Loc. 12; 11 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

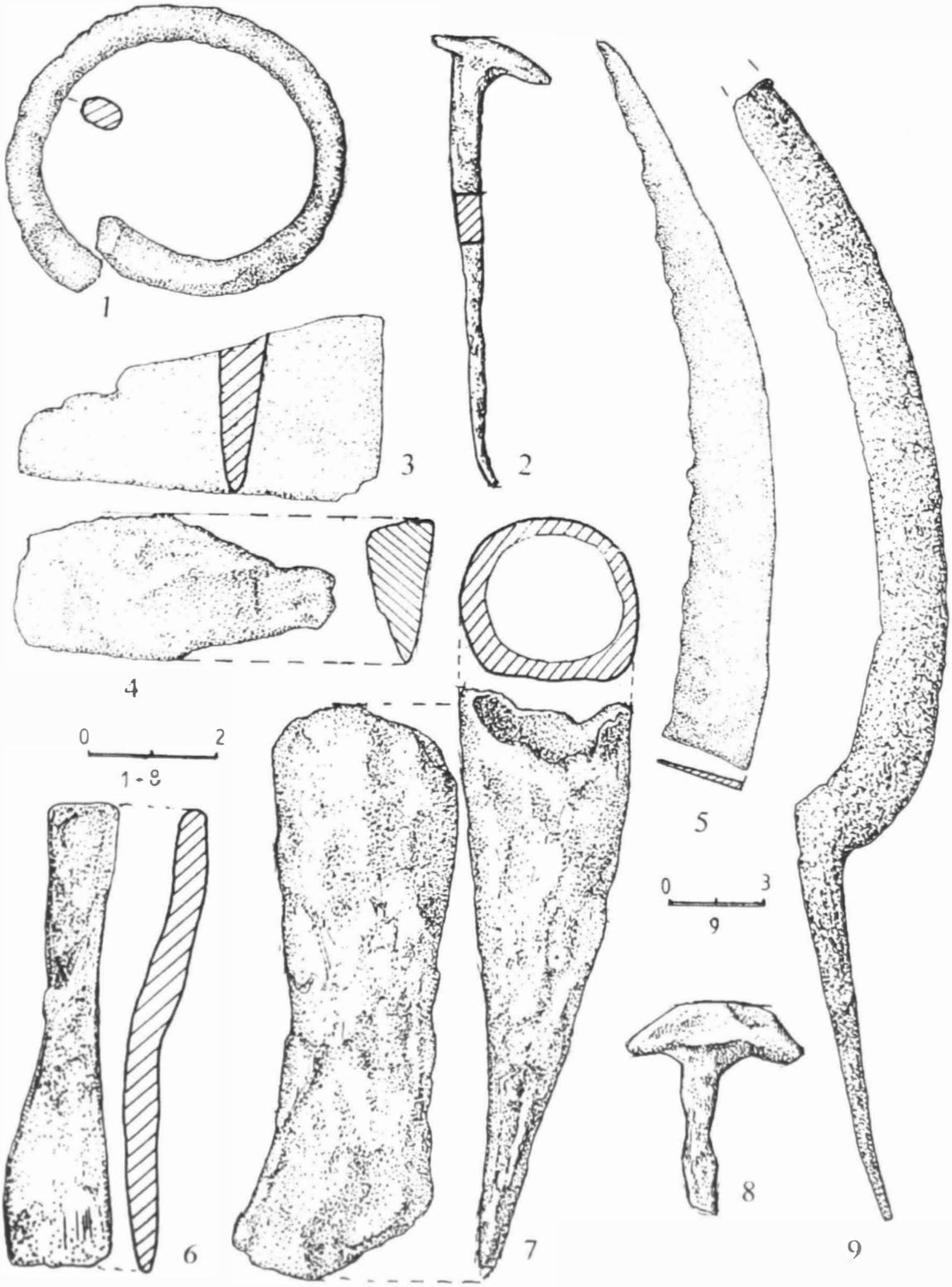

Fig. 30 Obiecte din fier. 1 - Loc. 7; 2 - Loc. 20; 3, 4 - Loc. 10; 5 - Loc. 11; 6, 7- Loc. 40; 8 - Loc. 27; 9 - Loc. 32.

https://biblioteca-digitala.ro

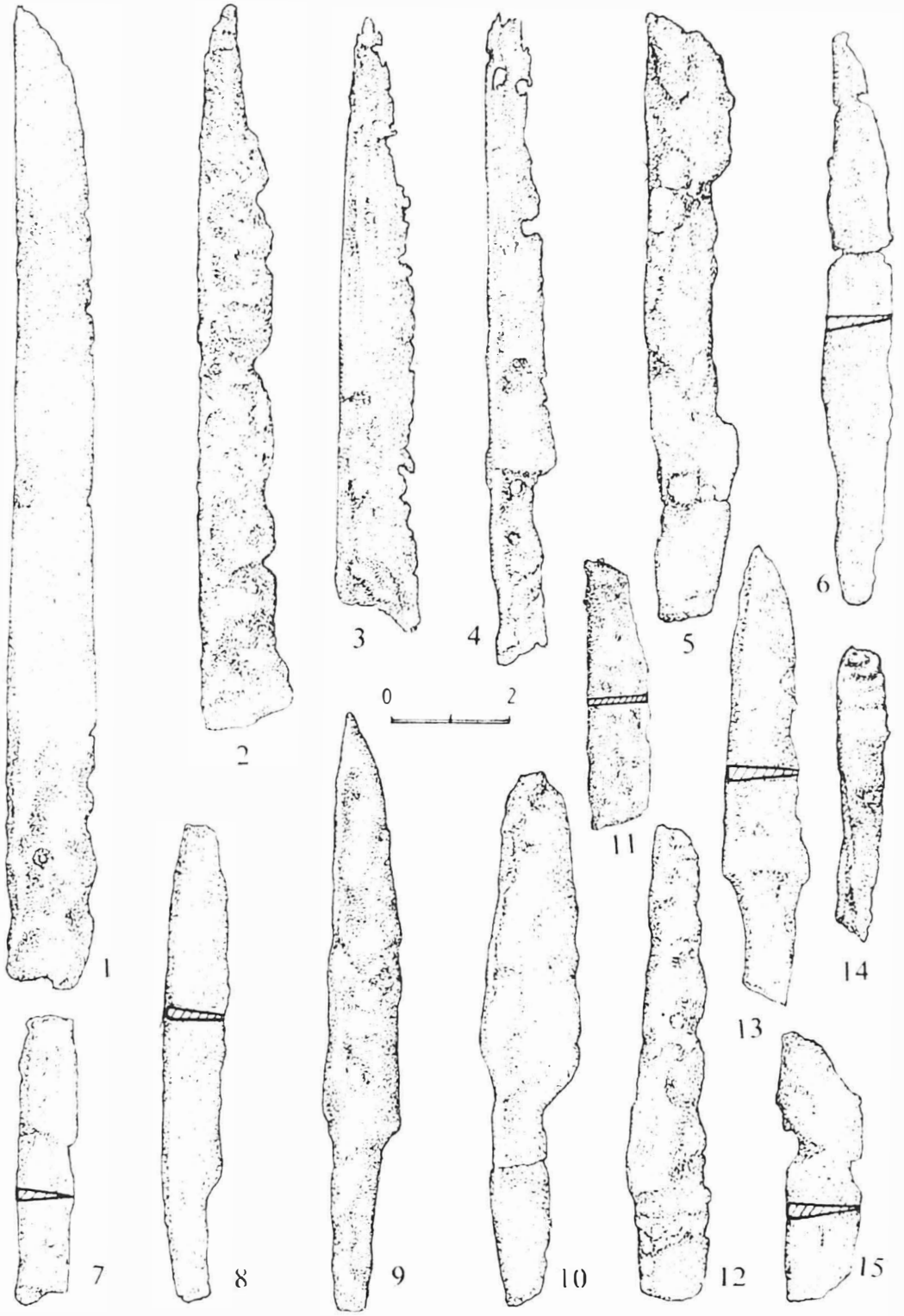

Fig. 31 Lame de cuțit din fier. 1, 2, 5 - Loc. 6; 3, 4, 14 - Loc. 7; 6 -Loc. 28; 7, 8 - Loc. 11; 9, 12, 15 - Loc. 10; 11, 13 - Loc. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

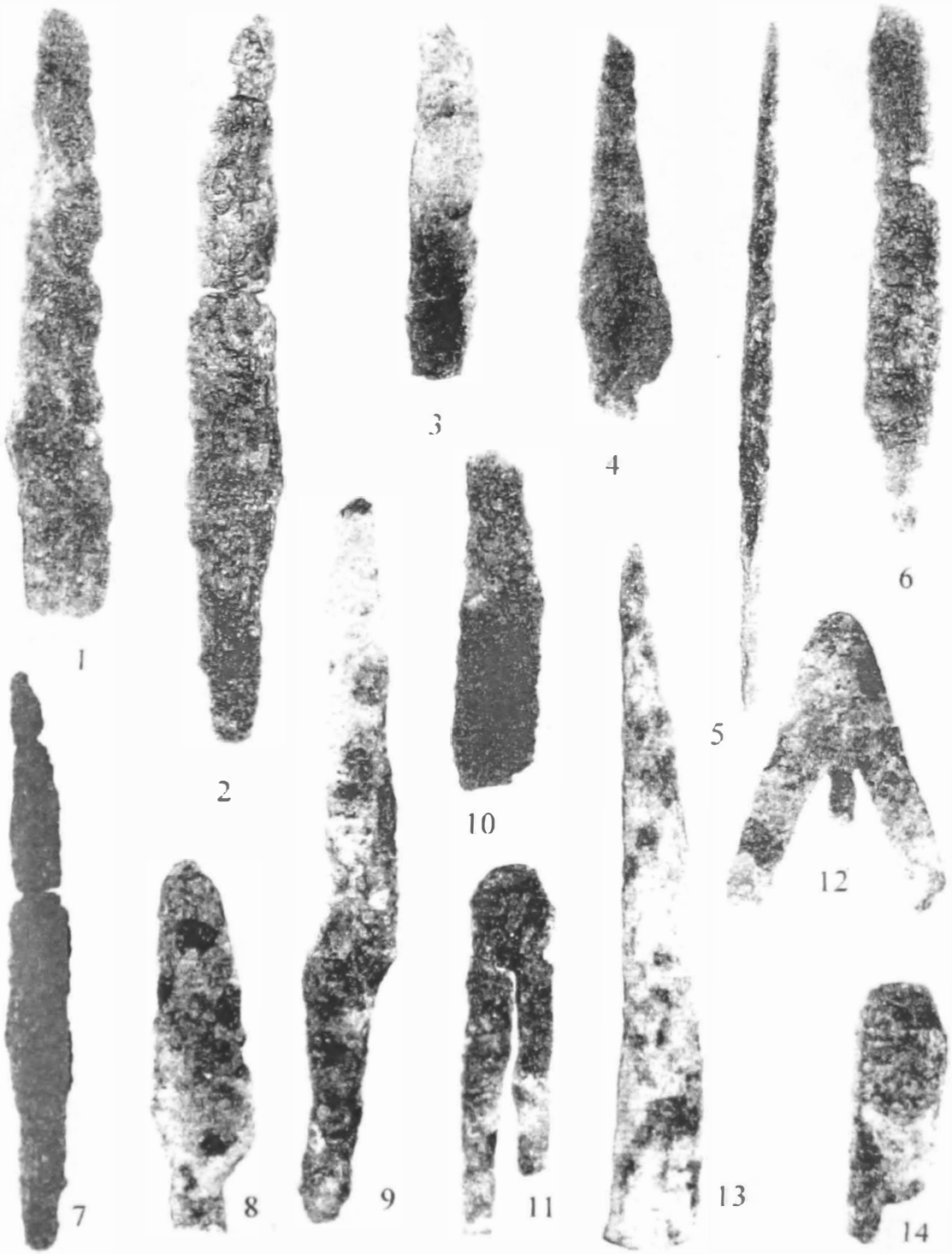

Fig. 32 Unelte şi arme din fier. 1 - Loc. 12; 2, 5, 12 - Groapa atelier A; 3 - Loc. 11; 4 - Loc. 7; 6 - Loc. 8; 7 - Loc 28; 8 - Loc. 21; 9, 14 - Loc. 31; 10 - Loc. 30; 11 - Loc. 10; 13 - Loc. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

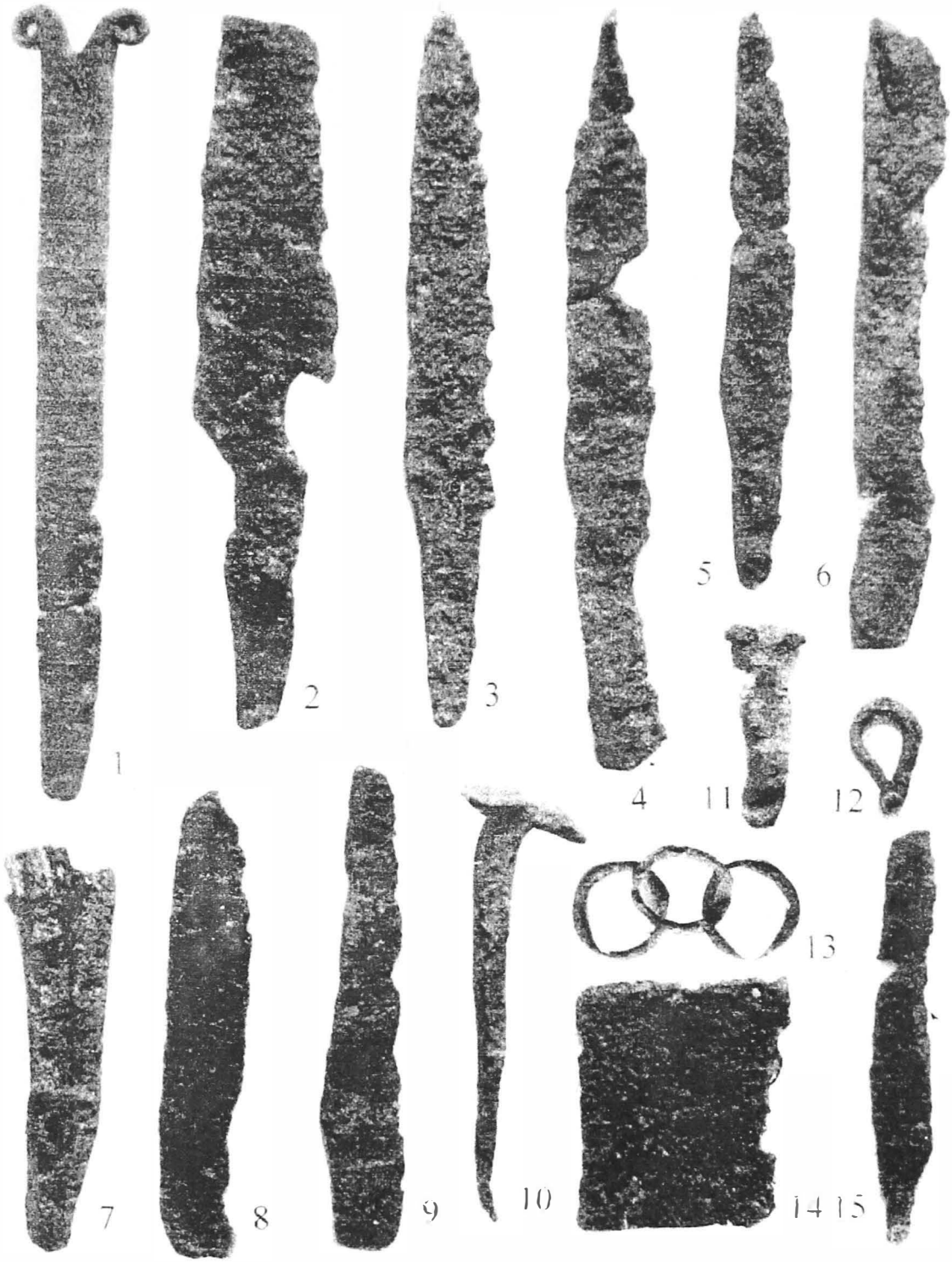

Fig. 33 Obiecte din fier. 1- Loc. 19; 2 - Loc. 17; 3, 7 -Loc. 20; 4, 8 - Loc. 23; 5, 9 -Loc. 10; 6 - Loc. 6; 10 - Loc. 30; 11 -Loc. 27; 12, 13 - Loc. 8; 14 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

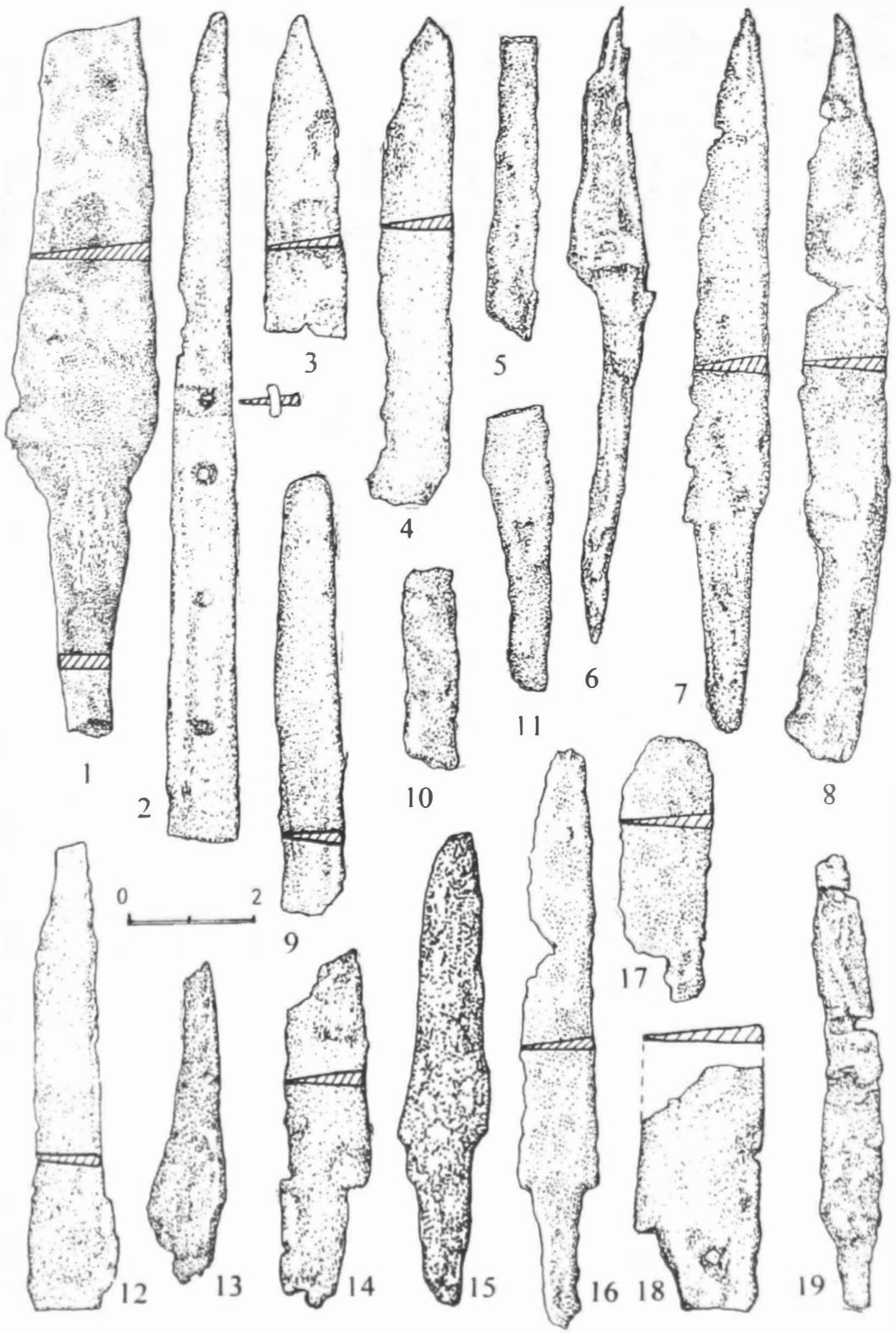

Fig. 34 Lame de cuțit din fier. 1- Loc. 17; 2, 18 - Loc. 21; 3, 14 - Loc. 25; 4, 8 - Loc. 23; 5, 9 - Loc. 27; 6 - Loc.9; 7 - Loc. 20; 10 - Loc. 15; 11 - Loc. 37; 12 - Loc. 38; 13 - Loc. 7; 15 - Loc. 4; 16 - Loc. 32; 17- Loc. 31; 19 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

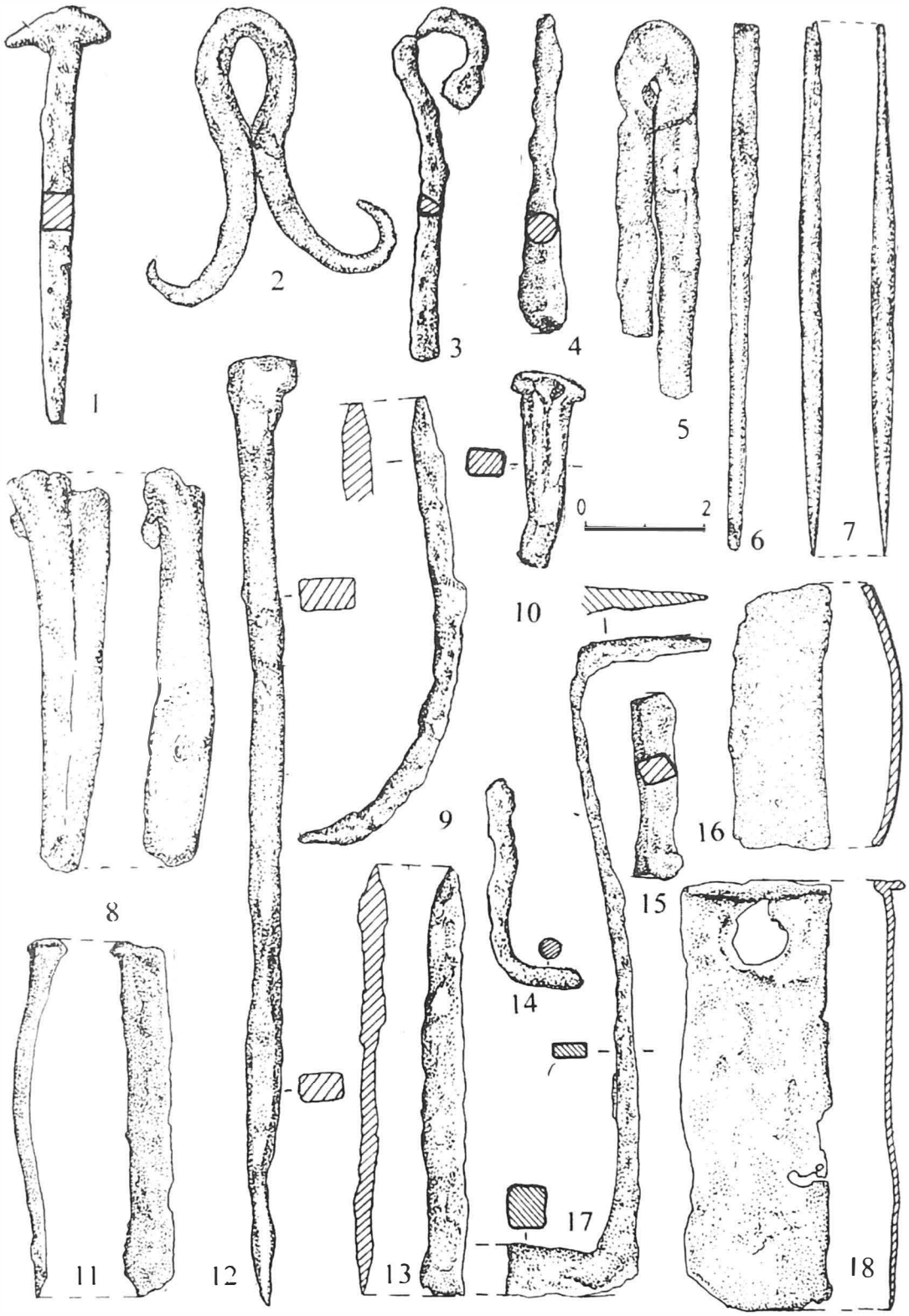

Fig. 35 Obiecte din fier. 1 - Loc. 30; 2 - Loc. 7; 3 - Loc. 28; 4 - Loc. 17; 5 - Loc. 10; 6 - Loc. 15; 7 - Loc. 25; 8 - Loc. 2o; 9 - Loc. 36; 10, 16 - Loc. 27; 11, 15 - Loc. 7; 12, 14 - Loc. 32; 13 - fosse atelier A; 17 - Loc. 39; 18 - Loc. 40.

https://biblioteca-digitala.ro

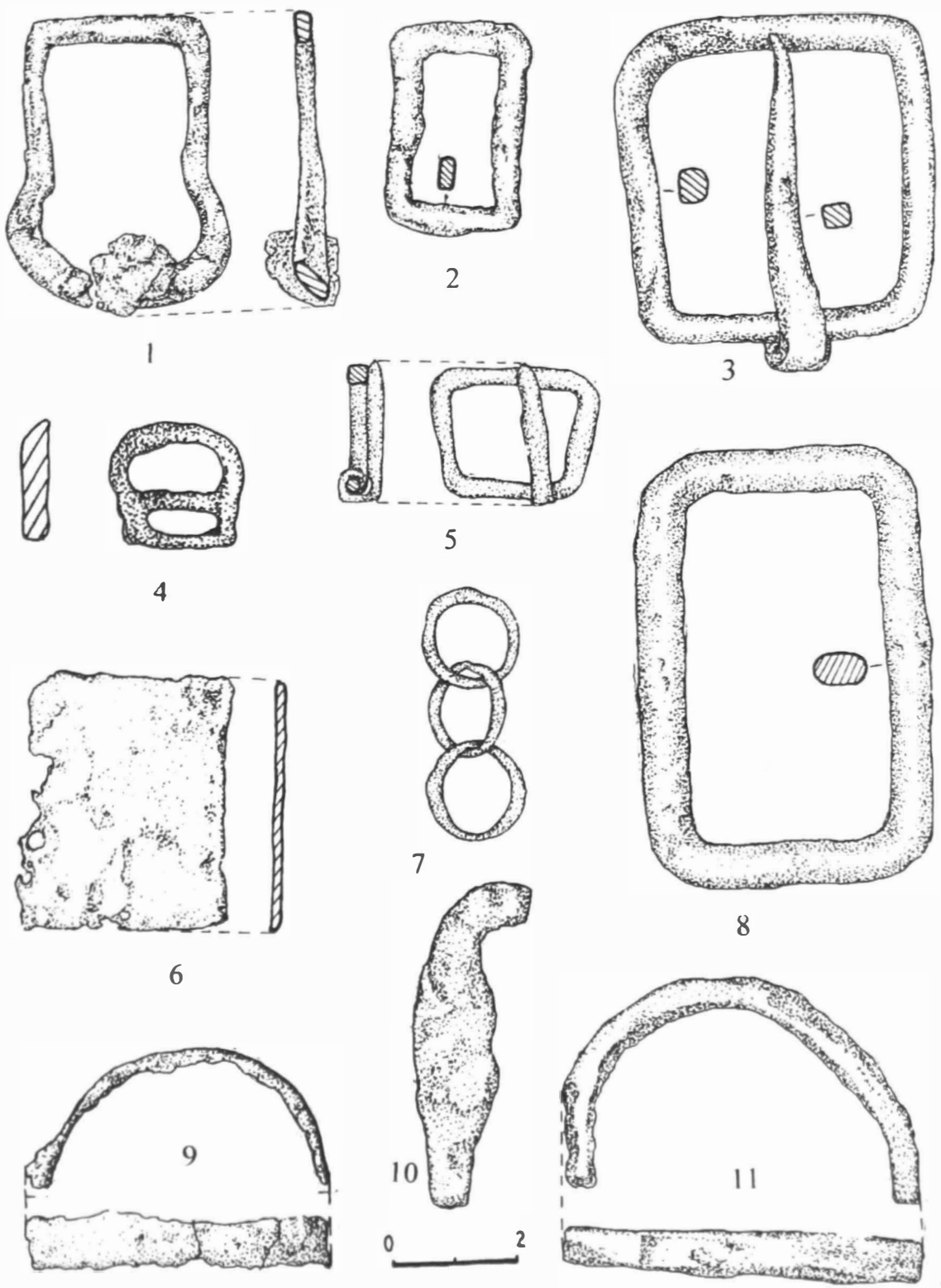

Fig. 36 Obiecte din fier. 1 - Loc. 14; 2, 3 - Loc. 12; 4 - Loc. 17; 5, 9, 11 - Loc. 20; 6 - Loc. 21; 7, 8 - Loc. 8; 10 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

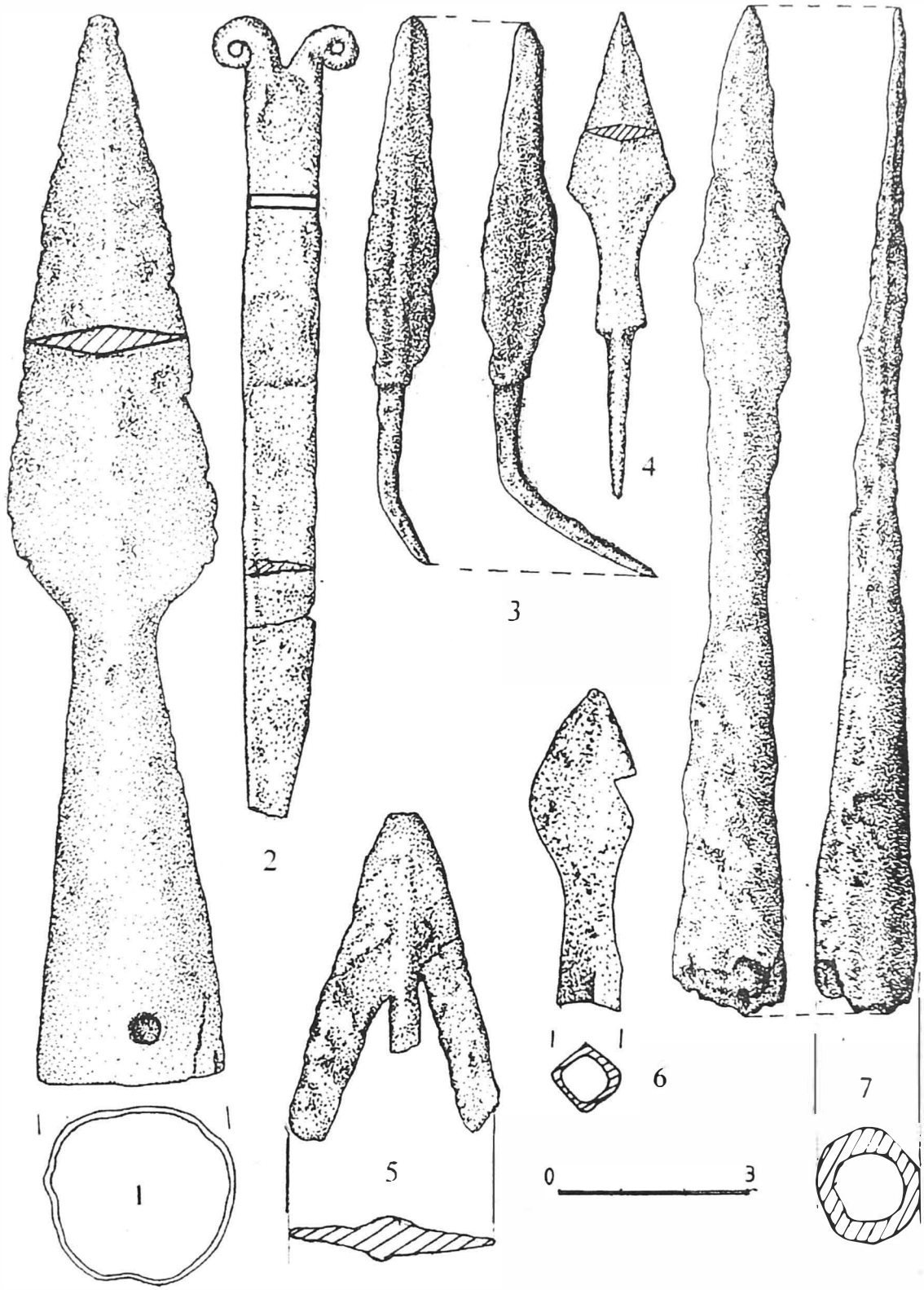

Fig. 37 Arme din fier. 1 - Loc. 23; 2 - Loc. 19; 3, 7 - Loc. 17, 4 - Loc. 1; 5 - Loc. 25; 6 - Loc. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

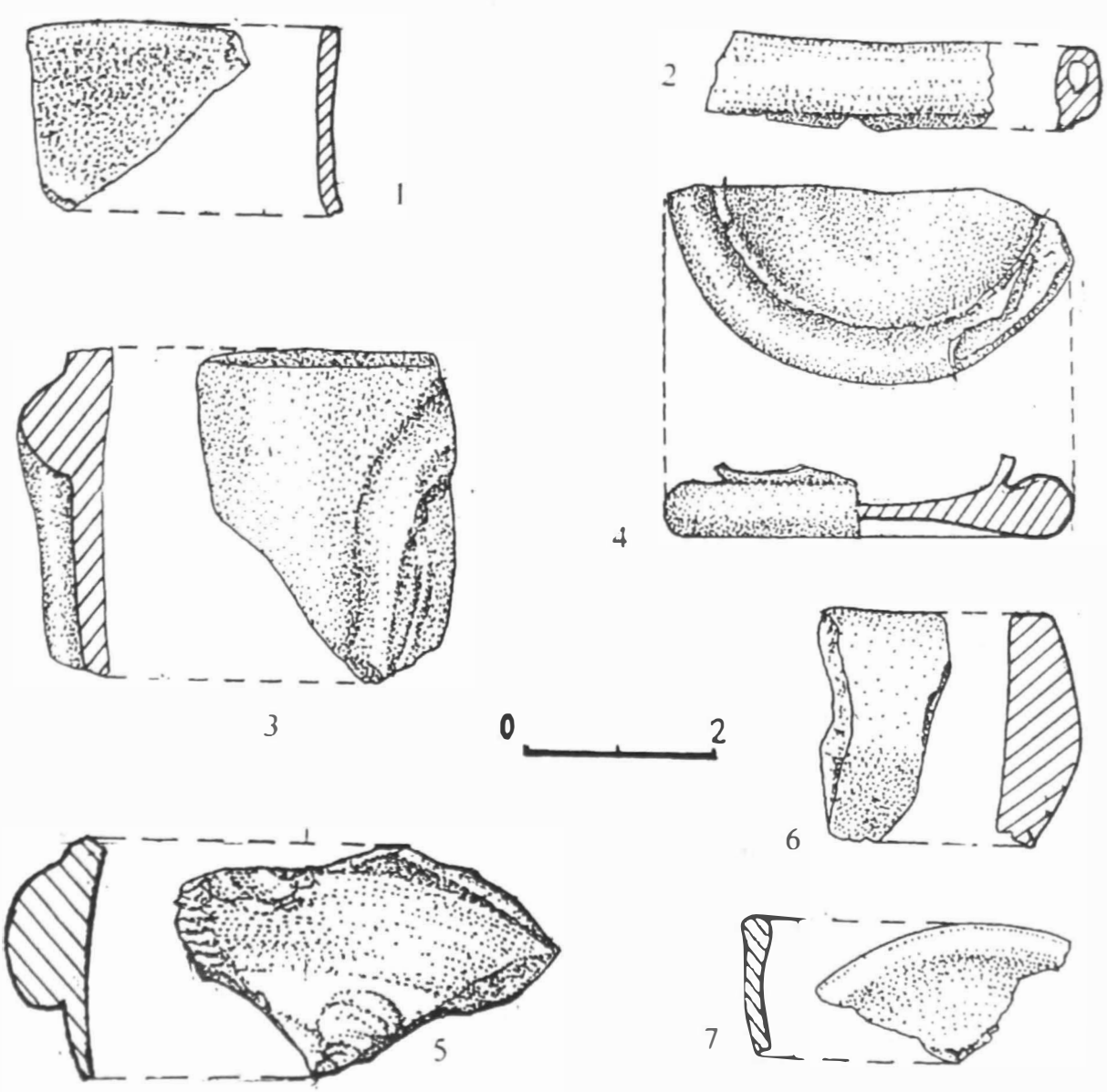

Fig. 38 Fragmente de pahare din sticlă. 1, 2, 6 - Loc. 25; 3 - Loc. 8; 4 - Loc. 18; 5 - Loc. 24; 7- Loc. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

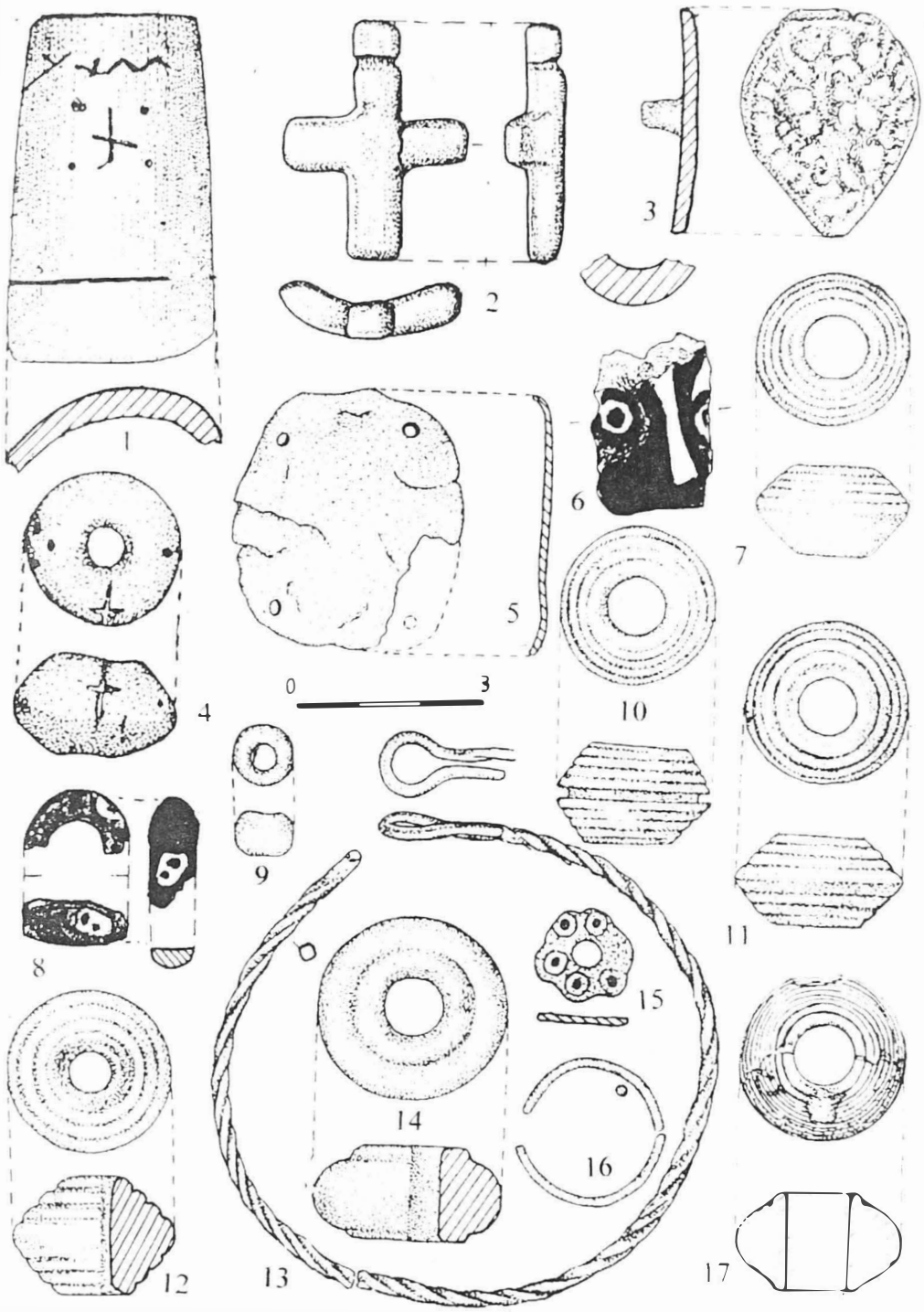

Fig. 39 Obiecte vestimentare, de podoabă şi de cult din os (1-2), din bronz (3, 5, 13, 15-16), sticlă (6, 8), lut ars (7) şi caolin (7, 10-12, 17). 1, 2, 15 - stratul de cultură; 3 - mormânt de incineraţie nr. 5; 4, 16 - Loc. 7; 5 - Loc. 4; 6 - Loc. 22; 7, 10, 11 - Loc. 15; 8 - Loc. 24; 9 - Loc. 21; 12, 14, 17 - Loc. 20; 13 - Loc. 38; 14, 17- Loc. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

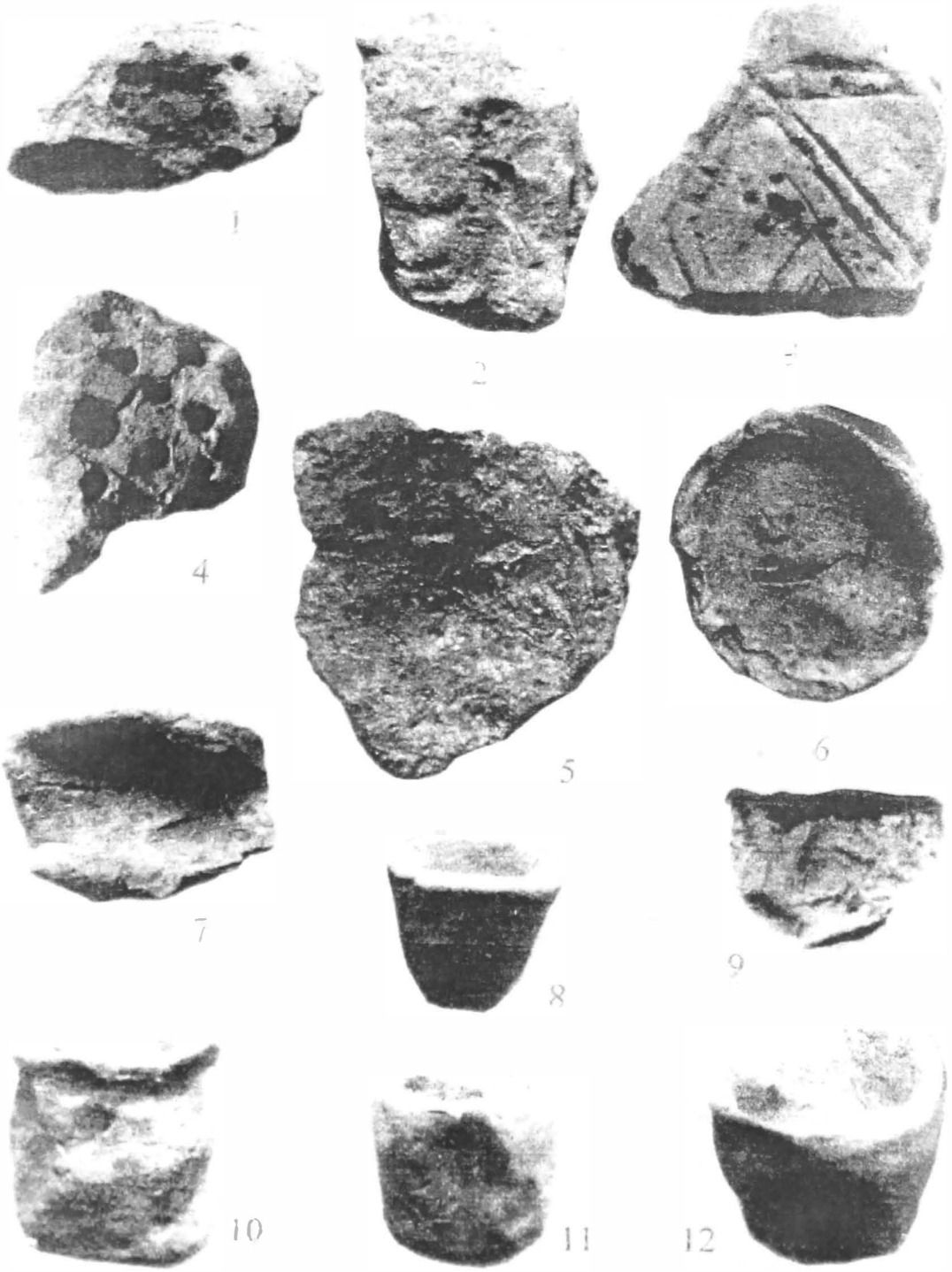

Fig. 40 Tipare şi creuzete din lut. 1 - 2, 7, 9 - Loc. 37; 3 - Loc. 8; 4 - Groapa atelier A; 5, 11 - Loc. 10; 6 - Cuptor nr. 2; 8 - Loc. 17; 10 -Loc. 21; 12 -Loc. 27.

https://biblioteca-digitala.ro

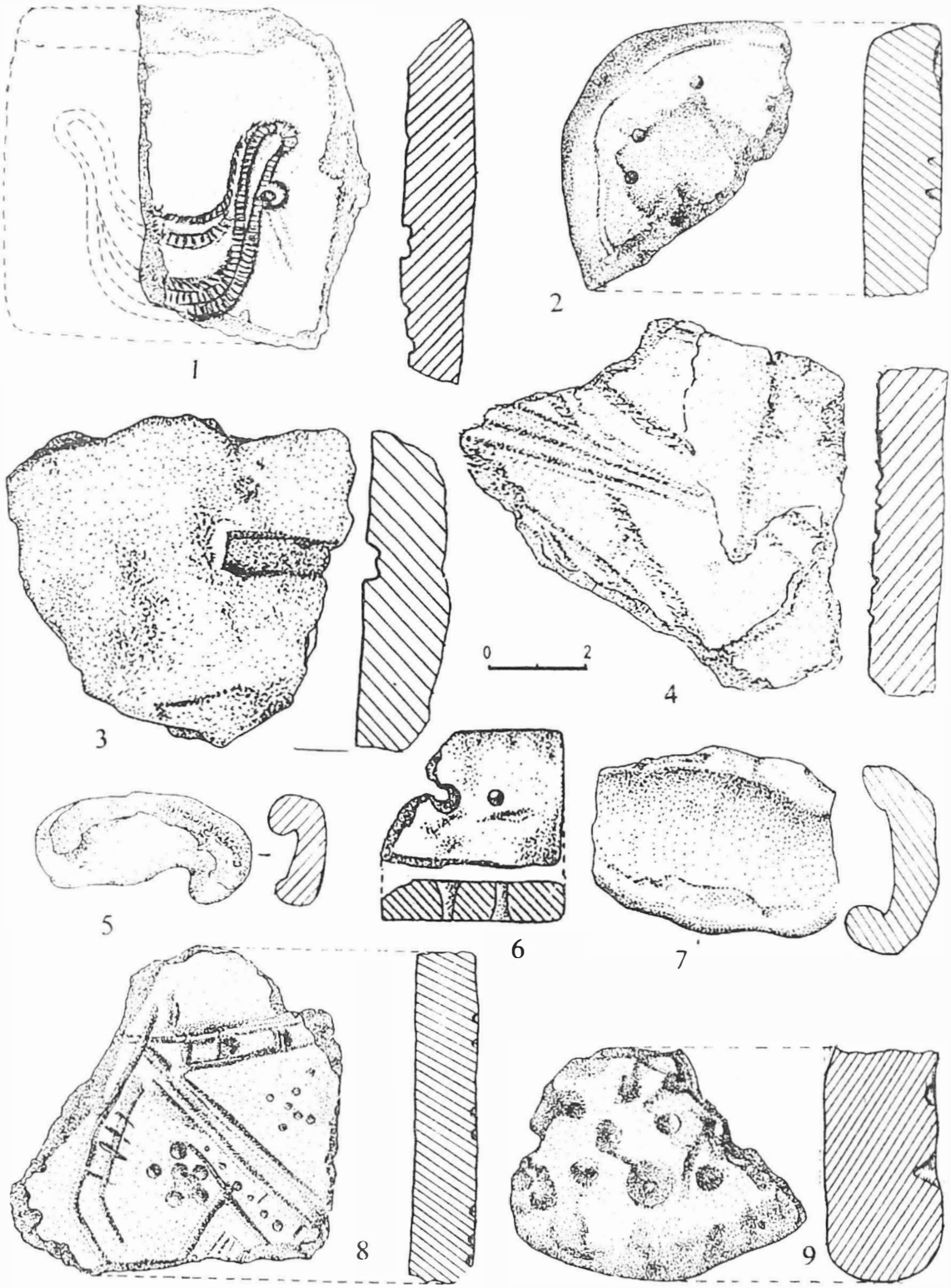

Fig. 41 Tipare din lut (1-5, 7-9) şi din piatră (6). 1, 5, 7, 9 - Loc. 37;
2 - Loc.7; 3 - Loc. 10; 4 - Loc. 28; 6 - Cuptor nr. 2; 8 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

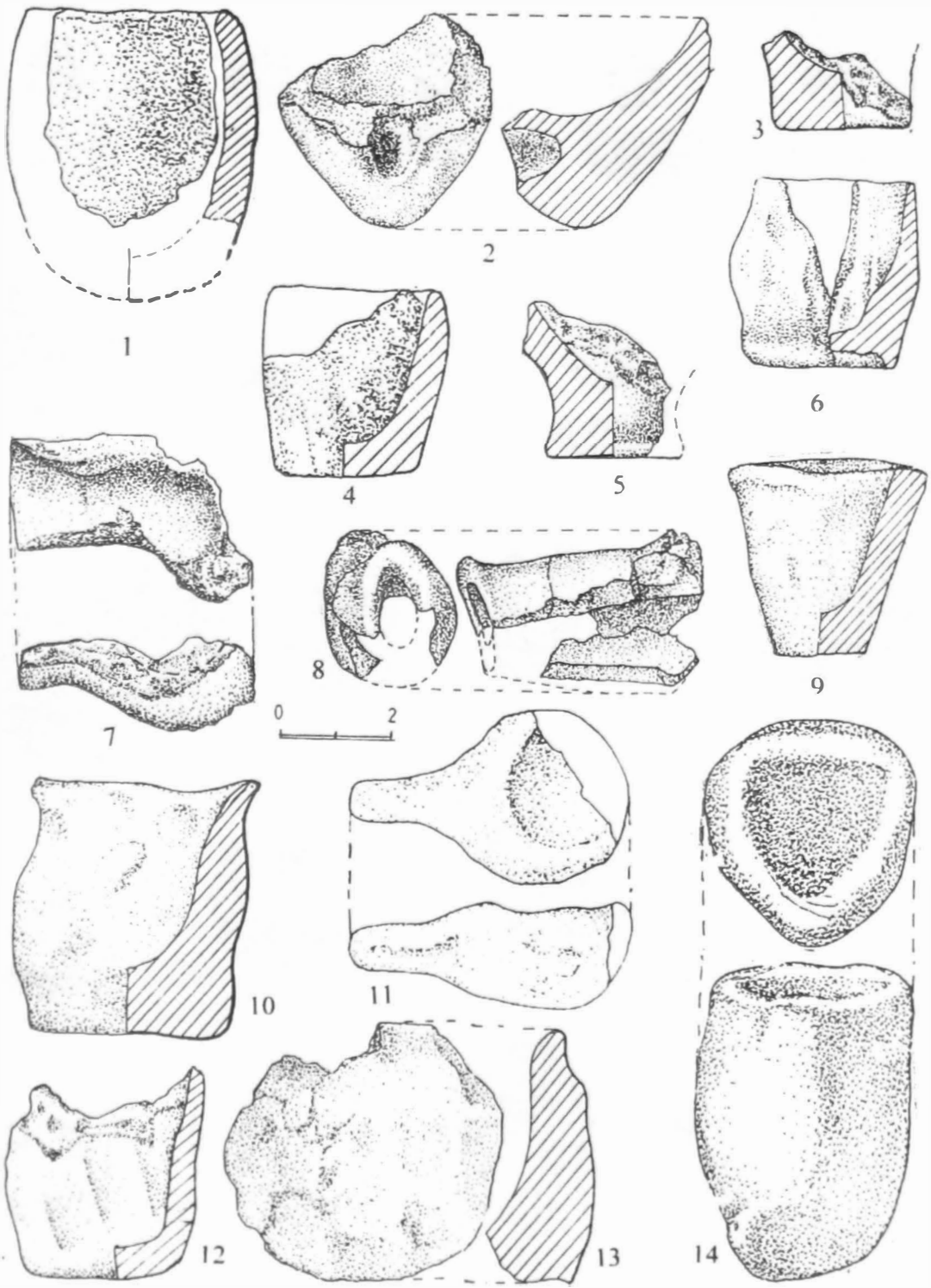

Fig. 42 Creuzete (1, 3-6, 9-10, 12-14), linguri de turnat (2, 7, 11) şi tub de suflat (8).
1 - Loc. 8; 2, 8 - Loc. 6; 3, 10 - Loc. 21; 4, 7 - Loc. 7; 5, 11, 14 - Loc. 27;
6 - Loc. 10; 9 - Loc. 17; 12 - Loc. 37; 13 - Loc. 12.

https://biblioteca-digitala.ro

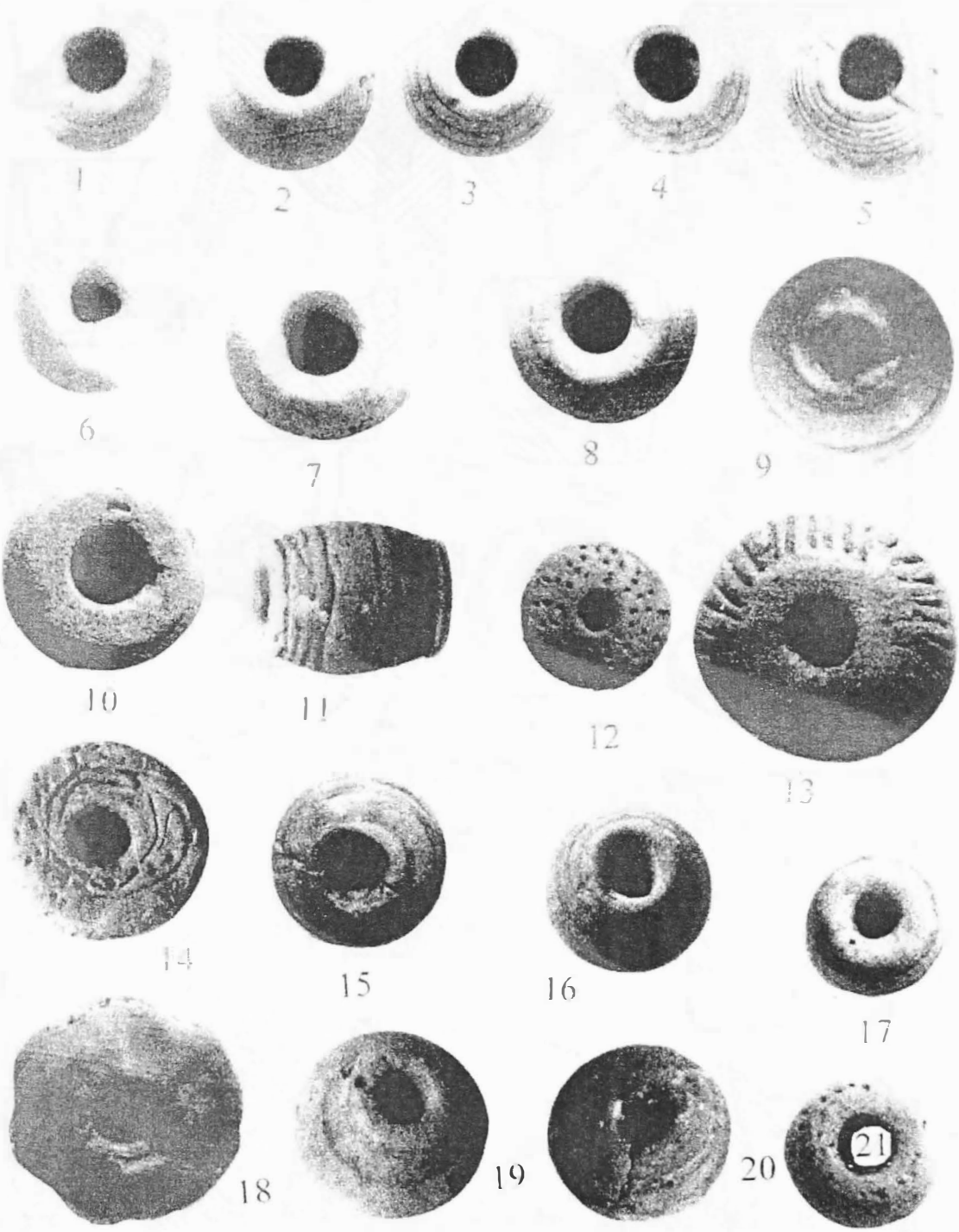

Fig. 43 Fusaiole din caolin (1-8) şi din lut ars (9-20). 1, 3, 4 - Loc. 15; 2, 8 - Loc. 20; 5 - Loc. 32; 6 - Loc. 37; 7 - Loc. 39; 9, 17, 21 - Loc. 7; 10, 11, 20 - Loc. 21; 12 - Loc. 19; 13 - Loc. 25; 14 -Loc. 30; 15 - Loc. 14; 16 - Loc. 10; 18 - Loc. 31; 19 - Loc. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

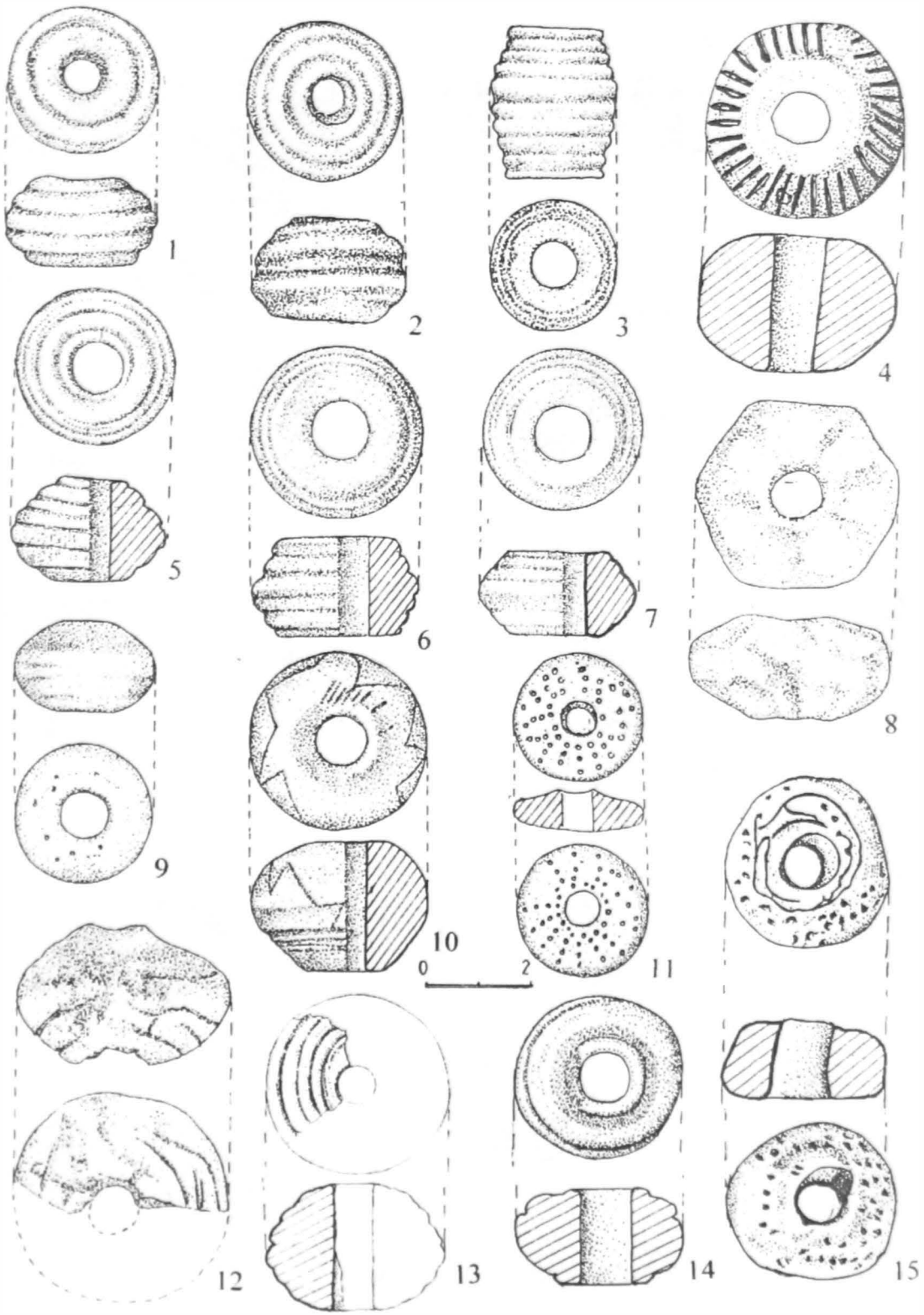

Fig. 44 Fusaiole din lut , ornamentate. 1, 2, 9 - Loc. 7; 3, 6 - Loc. 21; 4, 15 - Loc. 30; 5, 7 - Loc. 10; 8 - Loc. 31; 10, 13 - Loc. 25; 11 - Loc. 19; 12 - Loc. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

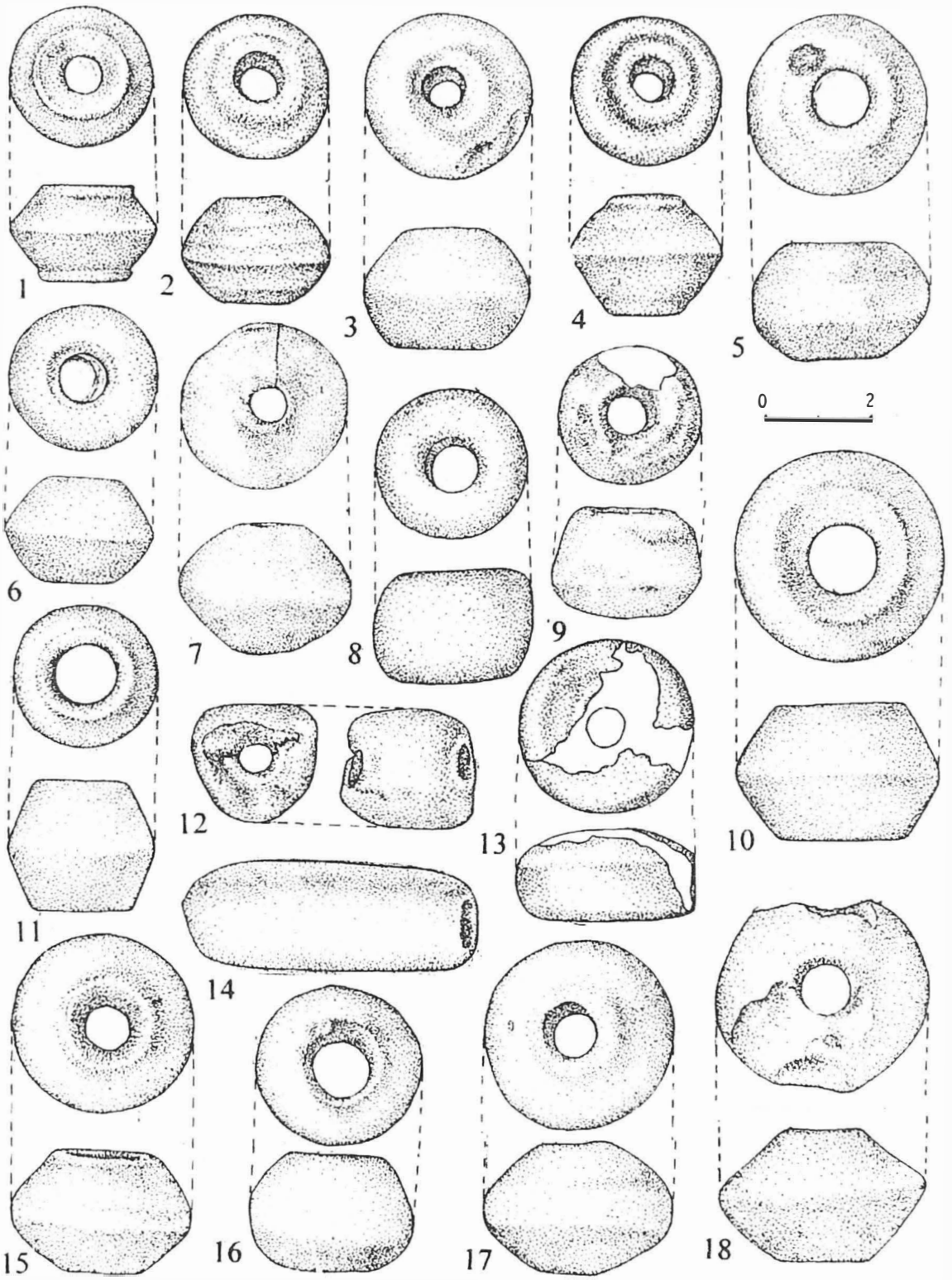

Fig. 45 Fusaiole din lut. 1 - Loc. 13; 2, 4 - Loc. 7; 3, 8 - Loc. 8; 5, 14, 18 - Loc. 14; 6 - Loc. 6 ; 7, 12, 15 - Loc. 9; 9, 11, 17 - Loc. 16; 10 -Groapa atelier A; 13 - Loc. 11; 16 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

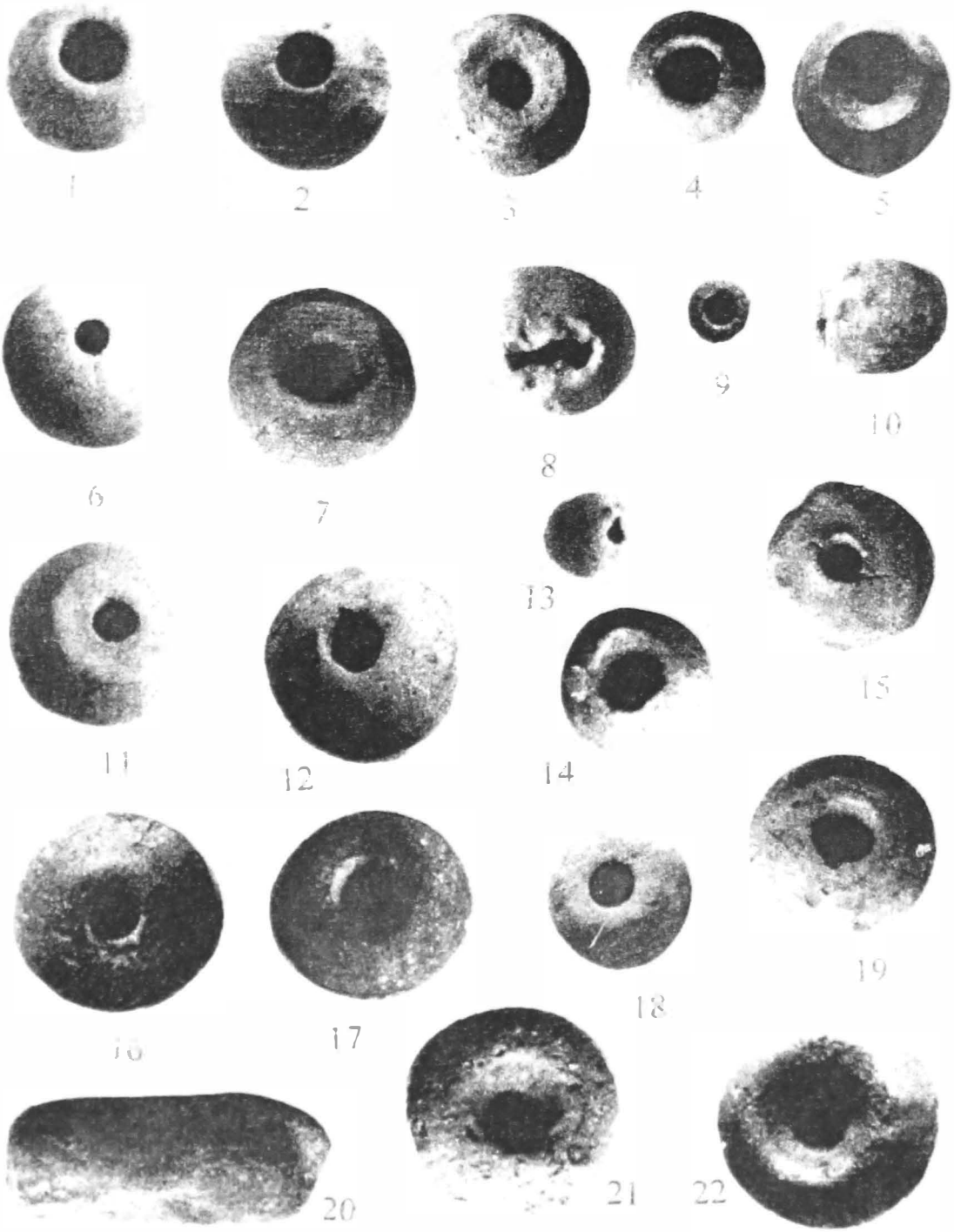

Fig. 46 Fusaiole şi mărgele din lut. 1, 15, 17 - Loc. 16; 2 - Loc. 24; 3 - Loc. 36; 4 - Loc. 22; 5 - Loc. 17; 6, 7 - Loc. 23; 8 - Loc. 32; 9, 14 - Loc. 6; 10, 11, 22 - Loc. 11; 12 - Loc. 9; 13, 16 - Loc. 7, 18 - Loc. 13; 19 - Loc. 9; 20, 21 - Loc. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

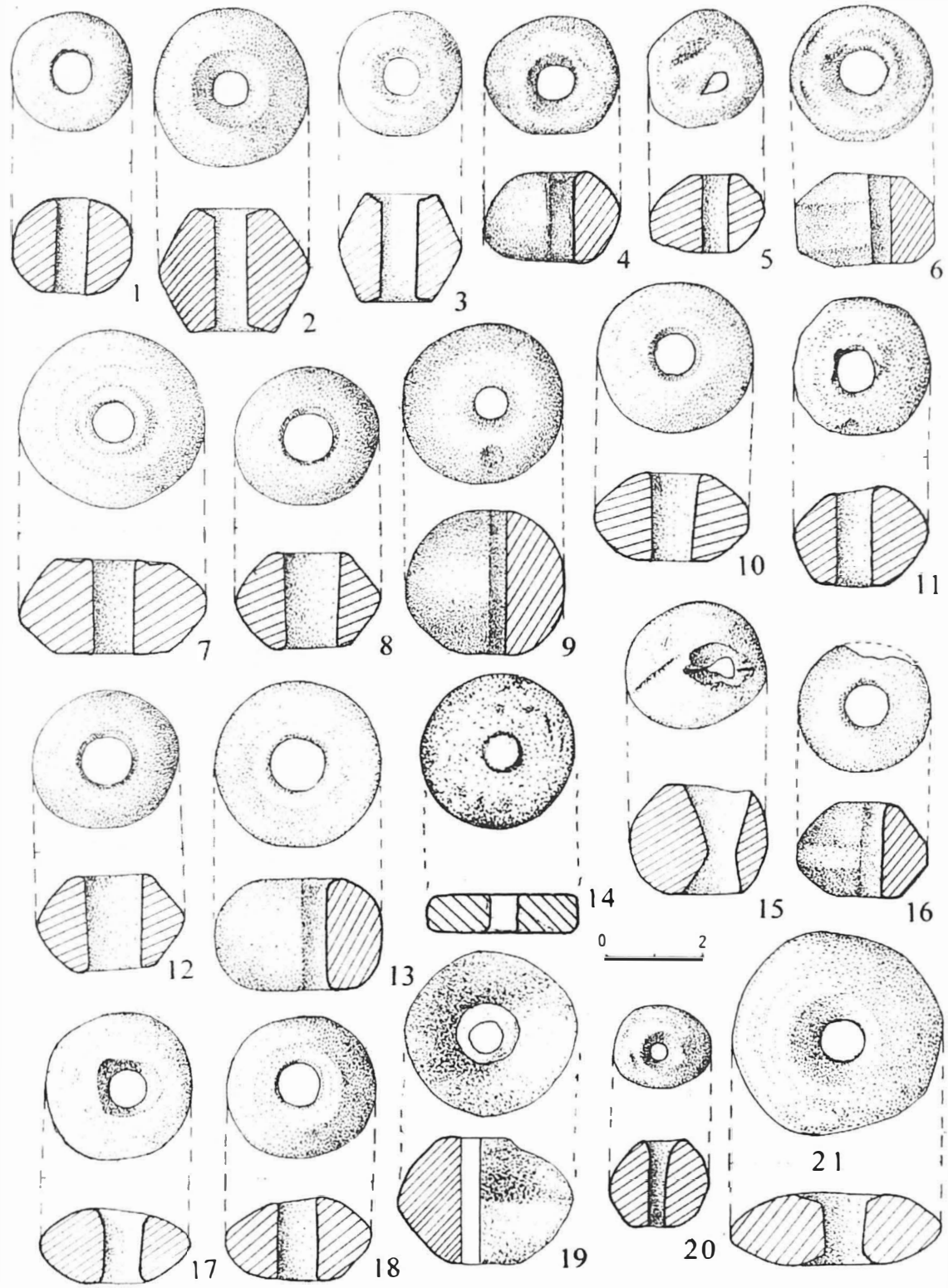

Fig. 47 Fusaiole şi mărgele din lut. 1- Loc. 28; 2 - Loc. 17; 3 – Loc - 10; 4 - Loc. 21; 5, 18 - Loc. 29; 6 - Loc. 19; 7, 20 - Loc. 7; 8 - Loc. 36; 9 - Loc. 23; 10 - Loc. 33; 11 - Loc. 13; 12 - Loc. 22; 13 - Loc. 37; 14 - Loc. 2; 15, 17 - Loc. 32; 16 - Loc. 20; 19 - Loc. 25; 21 - Loc. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

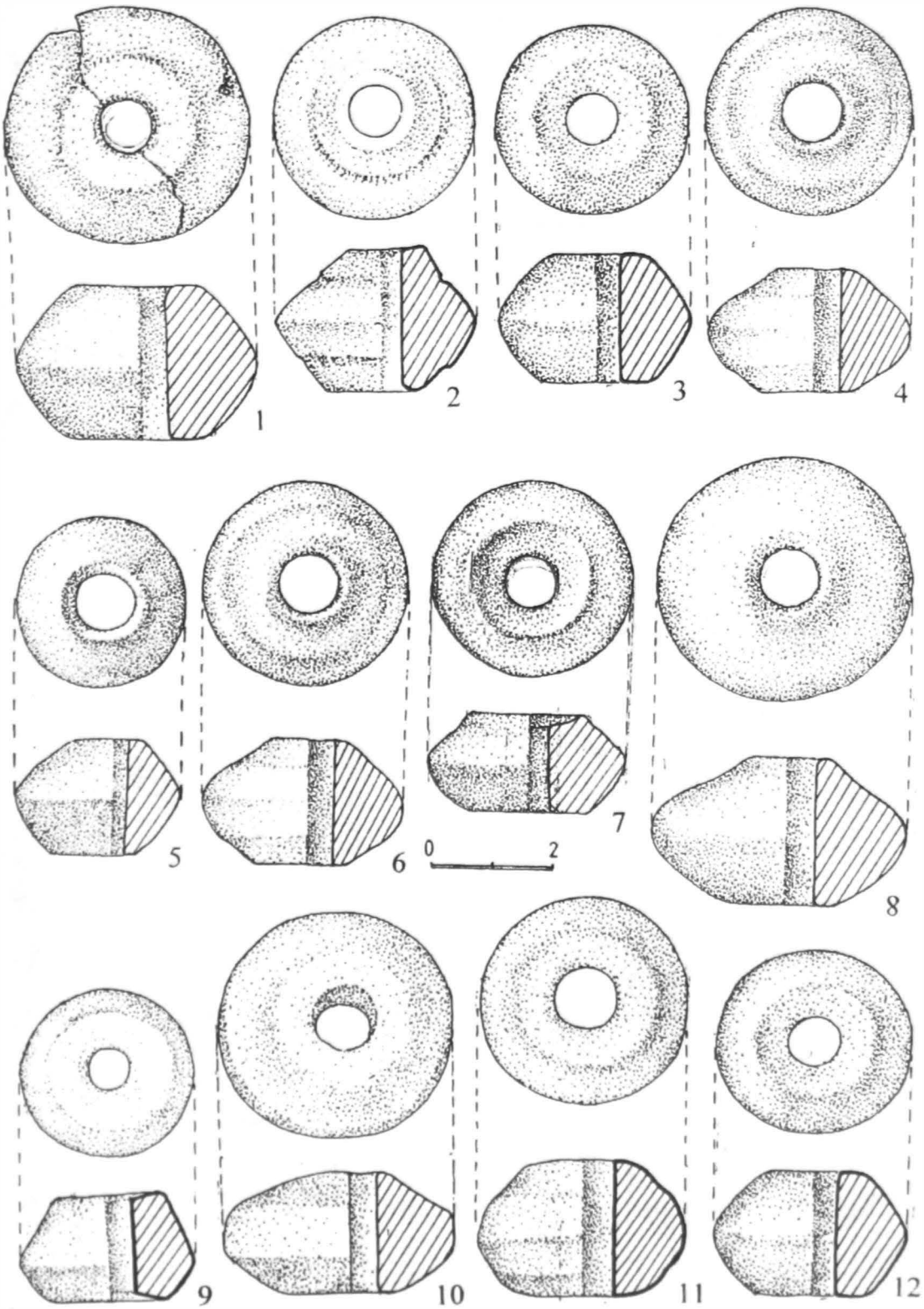

Fig. 48 Fusaiole din lut. 1 - Loc. 18; 2 - Loc. 32; 3, 4, 12 - Loc. 27; 5 - Loc. 22; 6 - Loc. 23; 7 - Loc.24; 8 - Loc. 25; 9 - Loc.7; 10 - Loc. 10; 11 - Loc. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

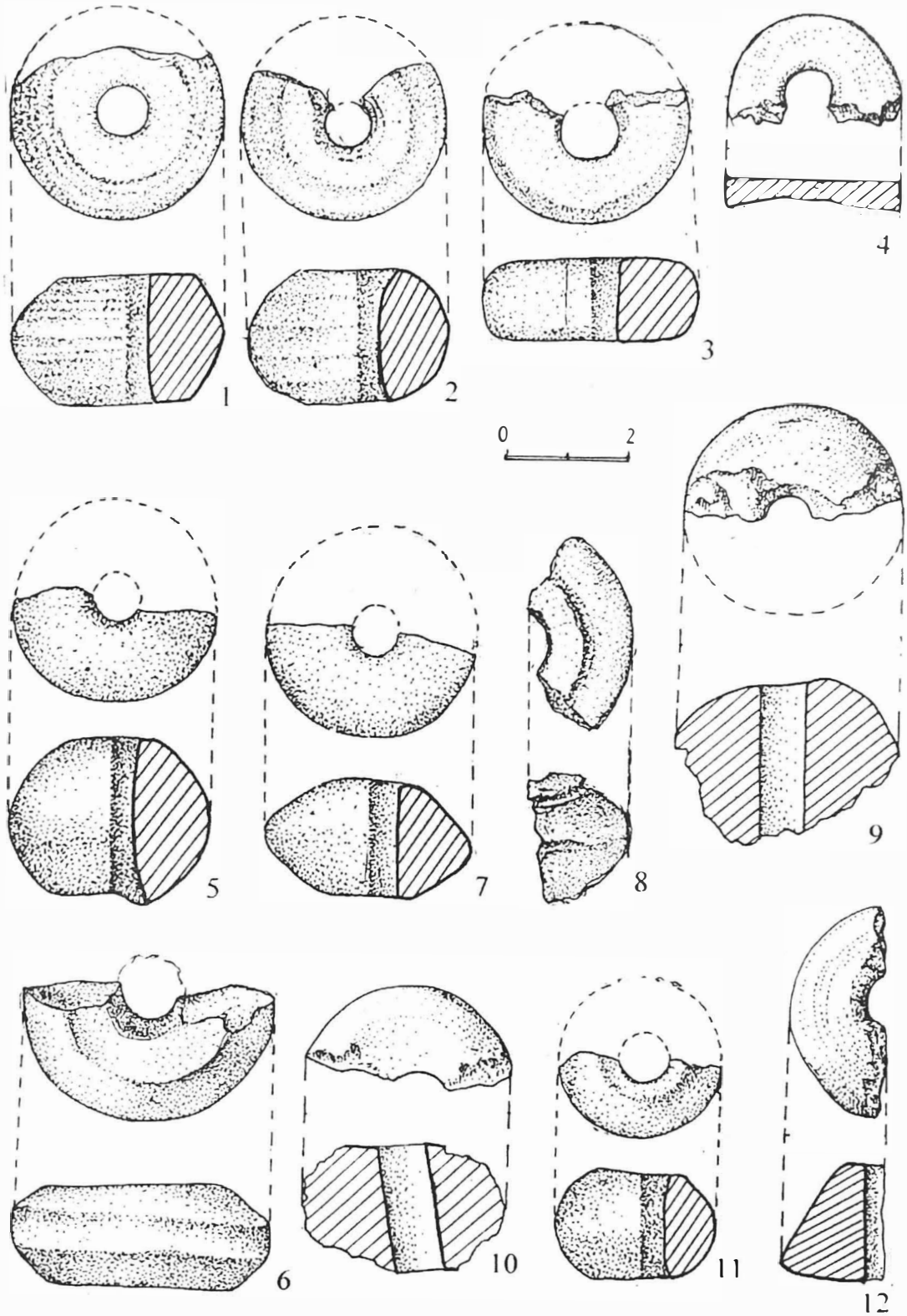

Fig. 49 Fusaiole din lut, fragmentare. 1, 2 - Loc. 35; 3 - Loc. 37; 4, 12 - Loc. 18; 5 - Loc. 38; 6 - Loc. 7; 7 - Loc. 28; 8 - Loc. 15; 9 - Loc. 40; 10 - Loc. 26; 11 - Loc. 20.

https://biblioteca-digitala.ro

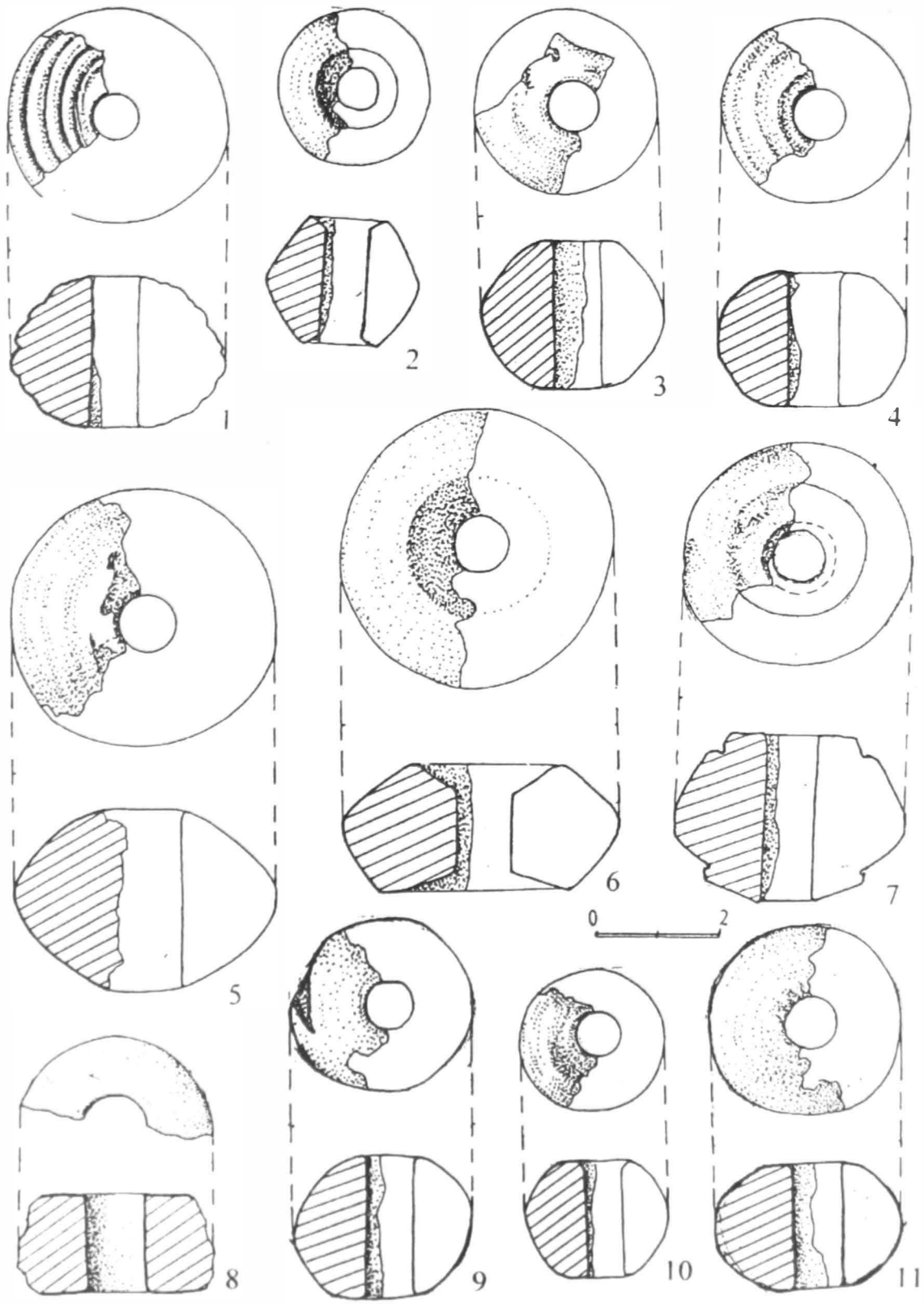

Fig. 50 Fusaiole din lut, fragmentare. 1 - Loc. 20; 2, 3 - Loc. 34; 4 - Loc. 32; 5, 10 - Loc. 40; 6 - Loc. 31; 7 - Loc. 10; 8 - Loc. 26; 9 - Loc. 30; 11 - Loc. 15.

https://biblioteca-digitala.ro

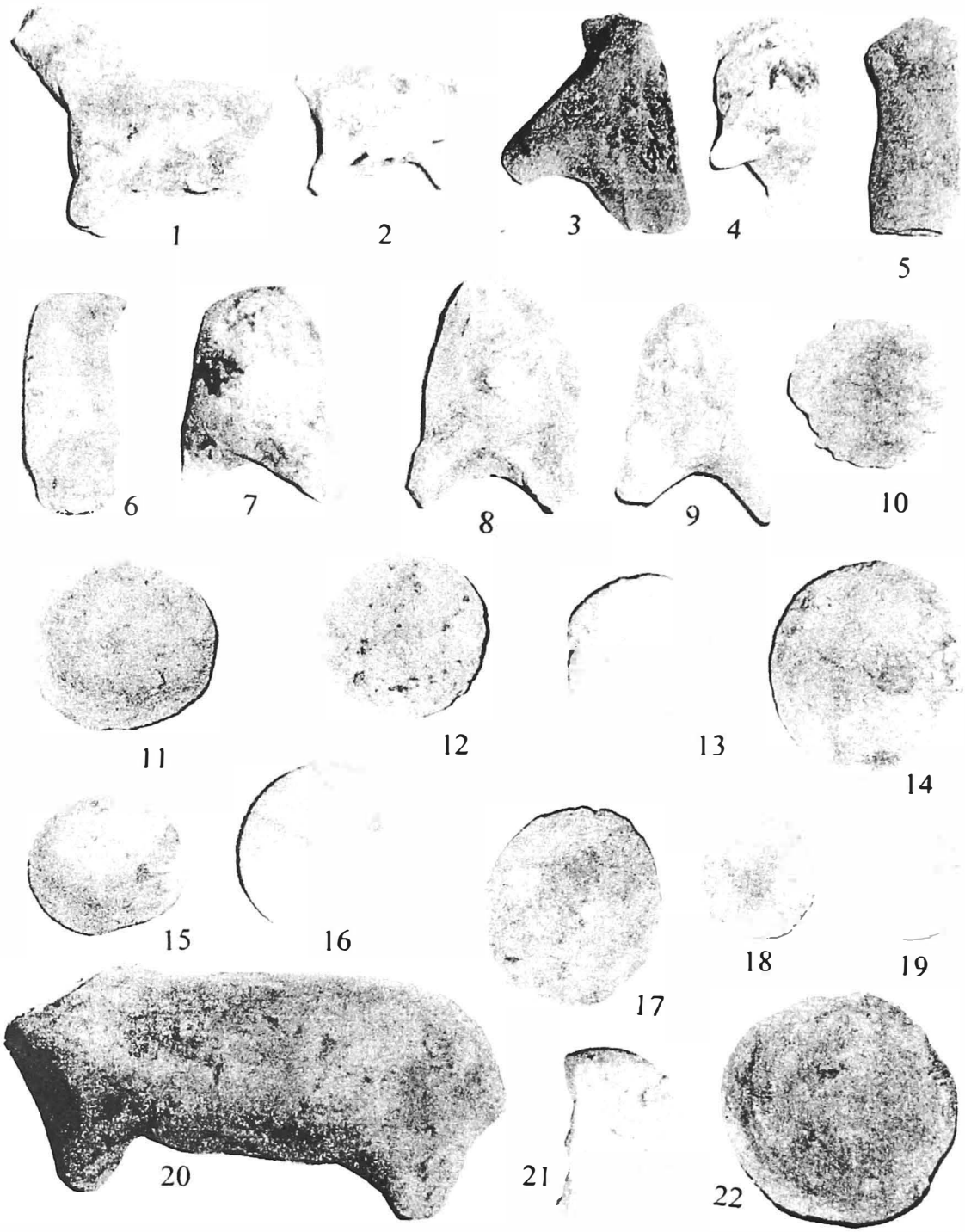

Fig. 51 Figurine miniaturale şi rondele din lut. 1 - Loc. 18; 2, 6 - Loc. 32; 3 - Loc. 36; 4, 7 - Loc. 12; 5, 20 - Loc. 33; 8, 9 - Loc. 31; 10, 13, 18-19 - Loc. 35; 11, 12, 14 - Loc. 37; 15 - Loc. 38; 16, 17 - Loc. 39; 21, 22 - Loc. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

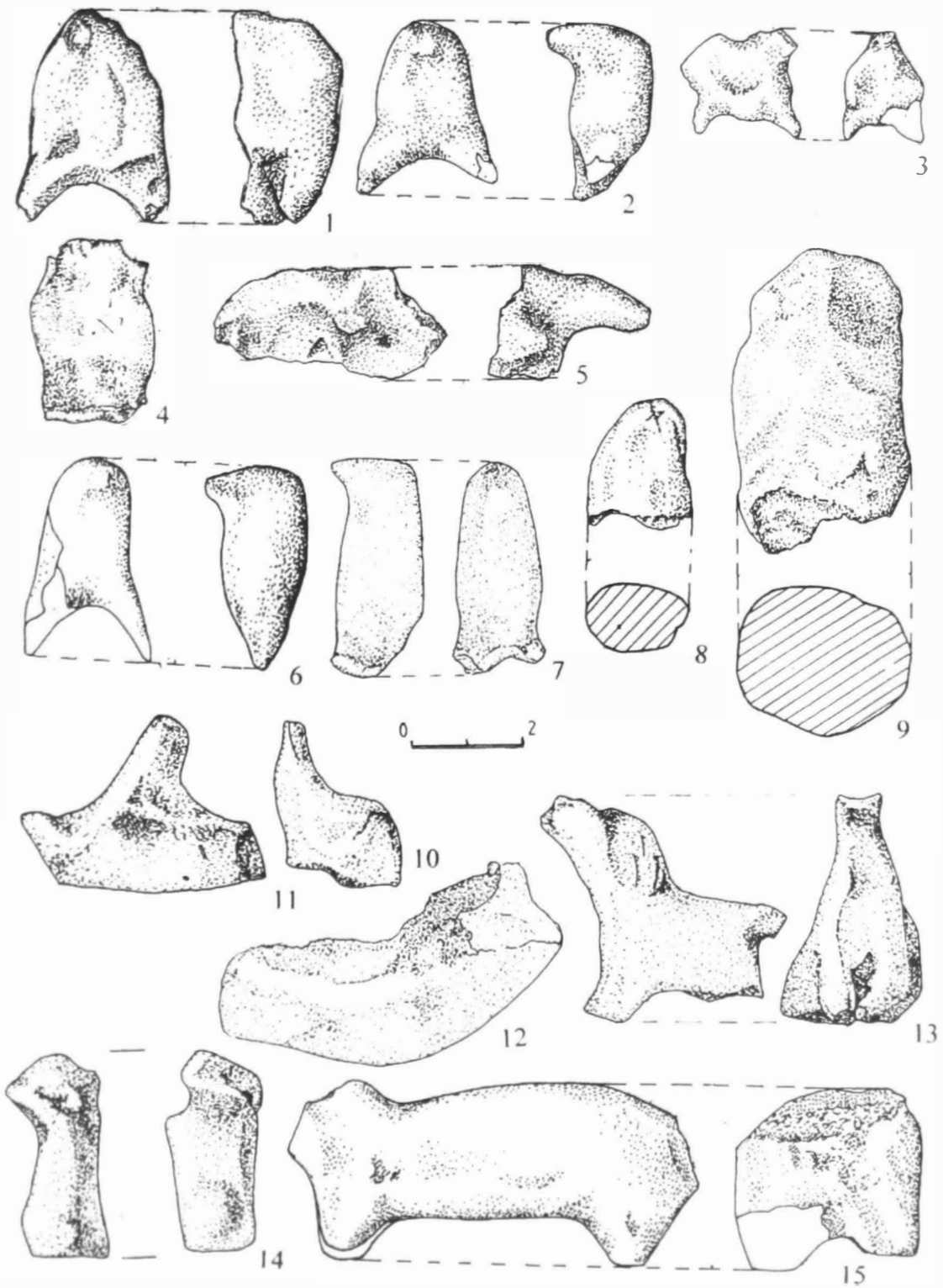

Fig. 52 Figurine miniaturale antropomorfe şi zoomorfe. 1, 2, 12 - Loc. 31; 3, 6, 10 - Loc. 32; 4 - Loc. 15; 5, 15 - Loc. 33; 7 - Loc. 35; 8 - Loc. 34; 9 - Loc. 24; 11, 14 - Loc. 36; 13 - Loc.18.

https://biblioteca-digitala.ro

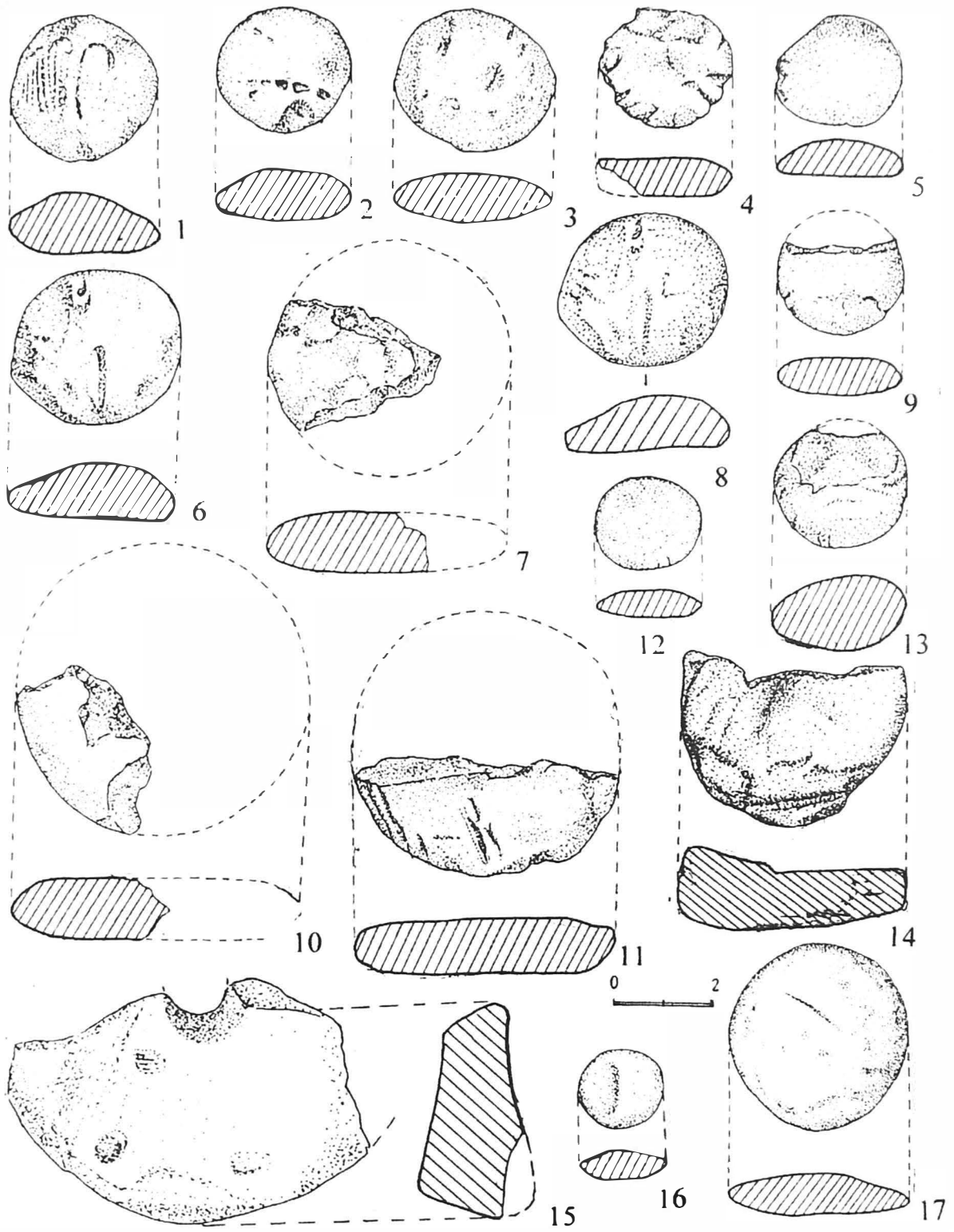

Fig. 53 Rondele din lut. 1, 13 - Loc. 38; 2 - 5, 9, 10, 12, 16- 17 - Loc. 35;
6- 8, 14 - Loc. 37; 11, 15 - Loc. 36.

https://biblioteca-digitala.ro

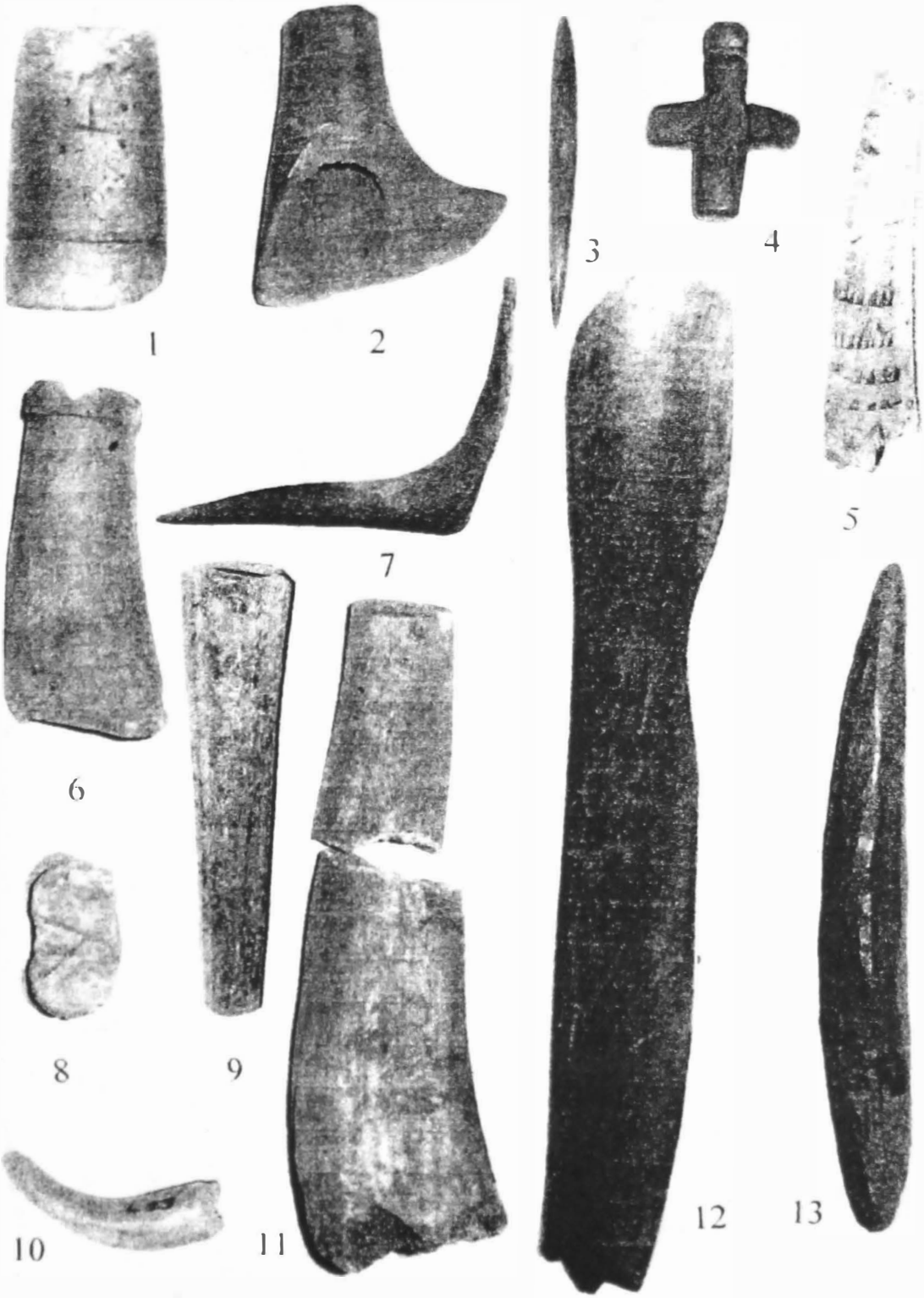

Fig. 54 Obiecte din os și corn. 1, 4 - stratul de cultură; 2, 6 - Loc. 8; 3 - Loc. 40; 5 - Loc. 22; 7 - Loc. 17; 8 - Loc. 37; 9 - Loc. 25; 10, 13 - Loc. 29; 11 - Loc. 20; 12 - Loc. 19.

https://biblioteca-digitala.ro

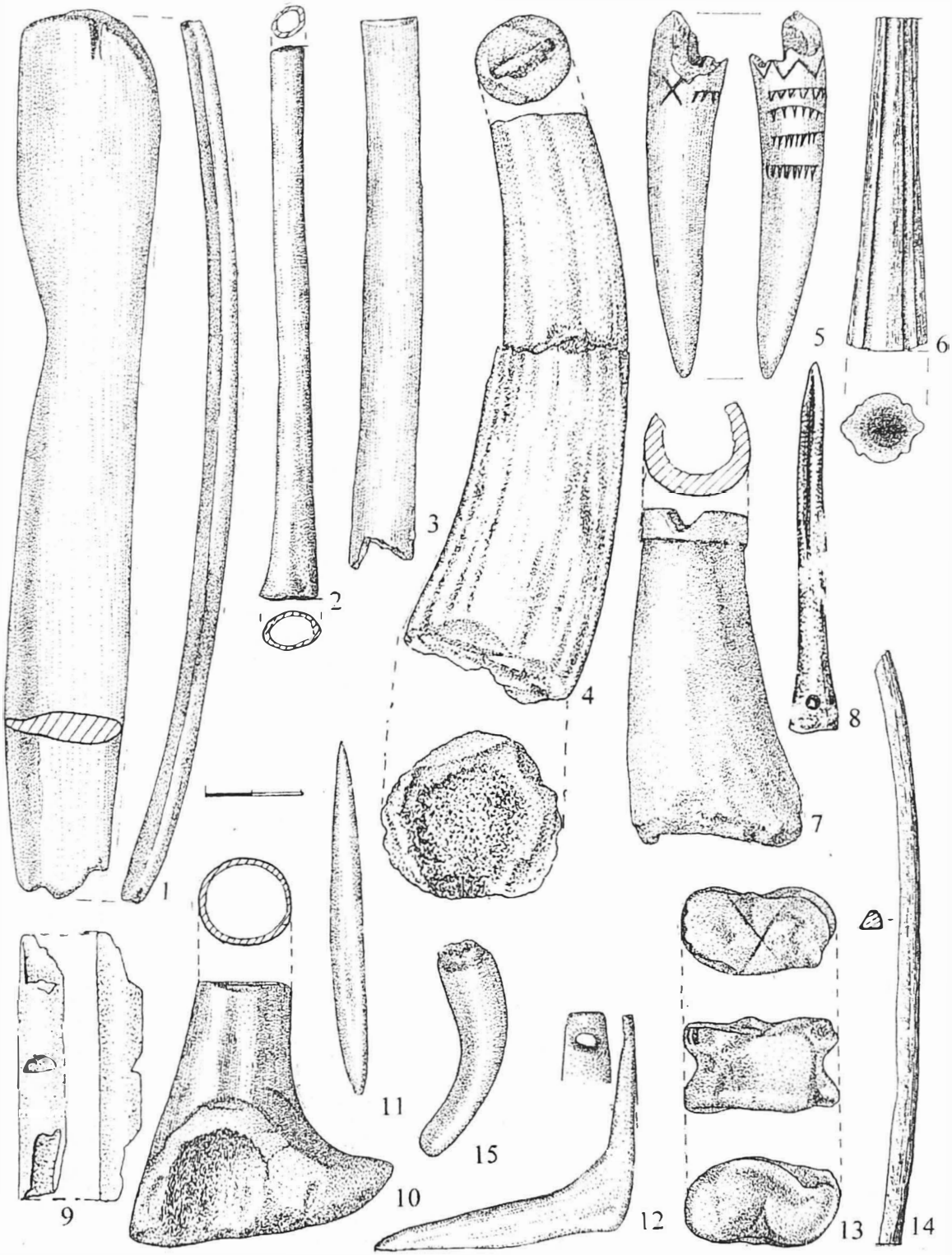

Fig. 55 Obiecte din os şi corn. 1, 3 - Loc. 19; 2, 9, 12 - Loc. 17; 4 - Loc. 20; 5 - Loc. 22; 6 - Loc. 25; 7, 10 - Loc. 8; 8 - Loc. 1; 11 Loc. 40; 13 - Loc. 37; 14- Loc. 21; 15 - Loc. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

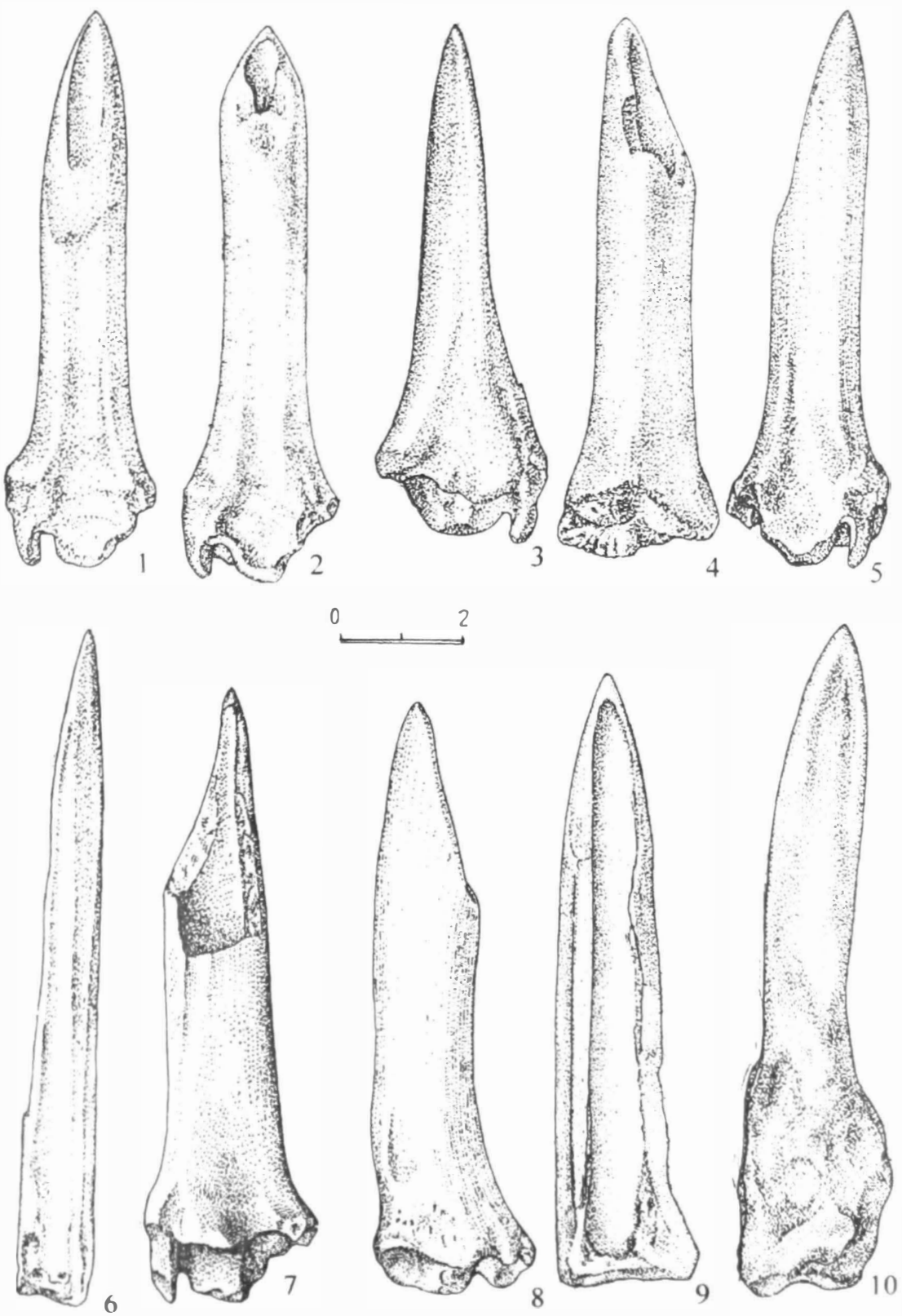

Fig. 56 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 20; 2 - loc. 6; 3 - Loc. 29; 4 - Loc. 10; 5 - Loc. 21; 6 - loc. 24; 7 - Loc. 36; 8 - Loc. 12; 9 - Loc. 31; 10 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

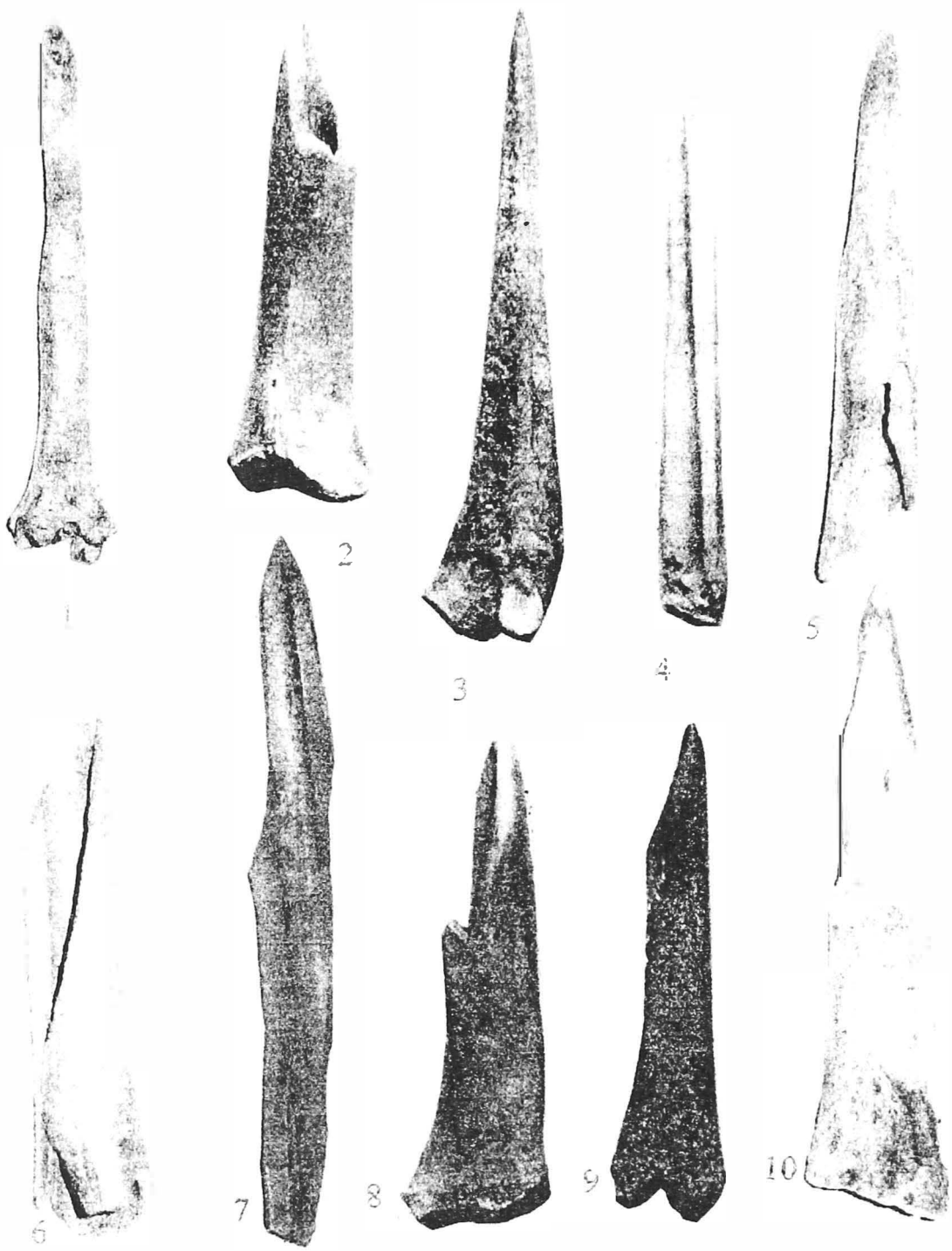

Fig. 57 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 10; 2, 9 - Loc. 6; 3 - Loc. 4; 4, 5 - Loc. 24; 6 - Loc. 17; 7 - Loc. 39; 8 - Loc. 3; 10 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

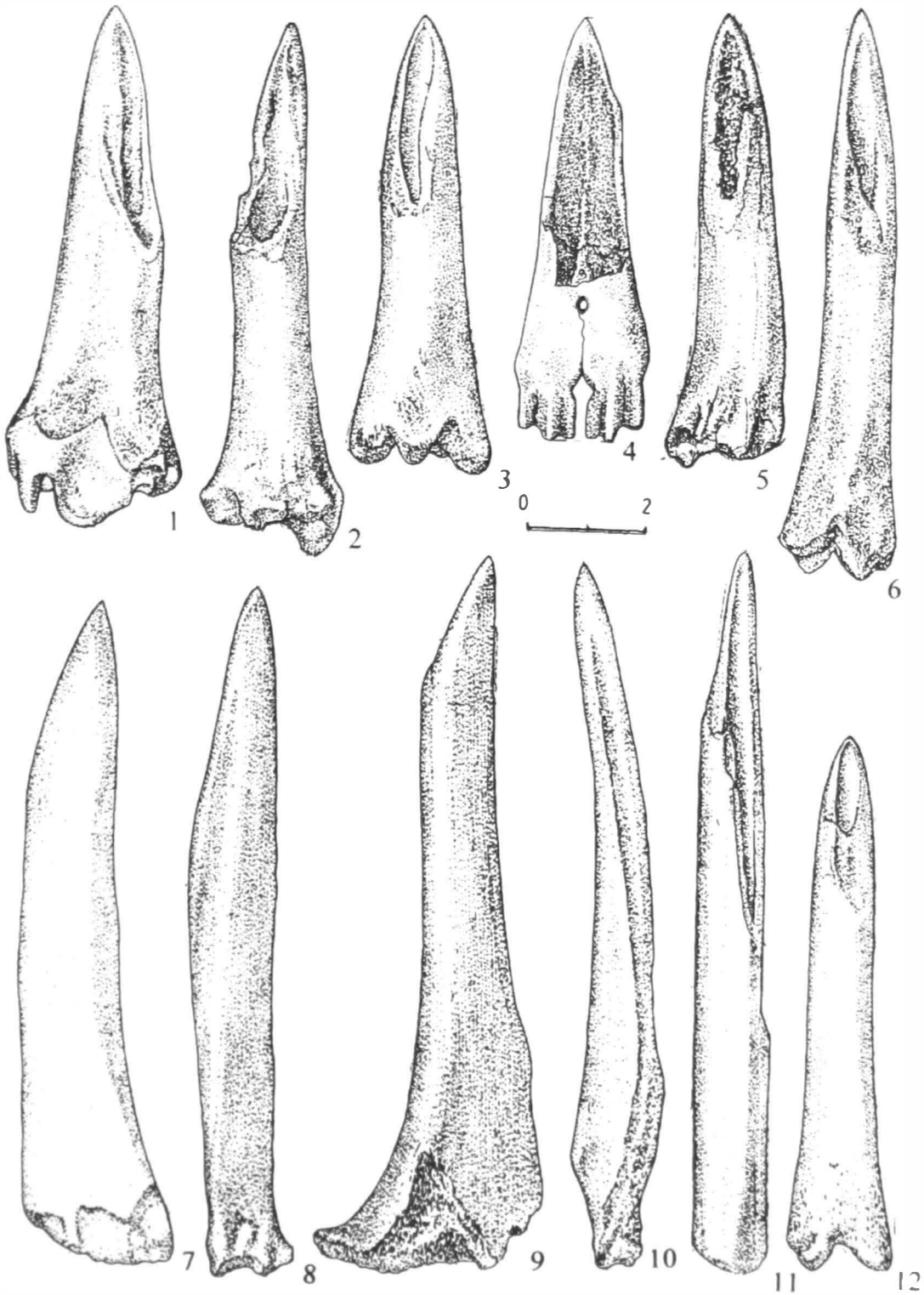

Fig. 58 Străpungătoare din os. 1, 3-5 - Loc. 8; 2, 12 - Loc. 40; 6, 9 - Loc. 29; 7 - Loc. 38; 8 - Loc. 7; 10 - Loc. 39; 11 - Loc. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

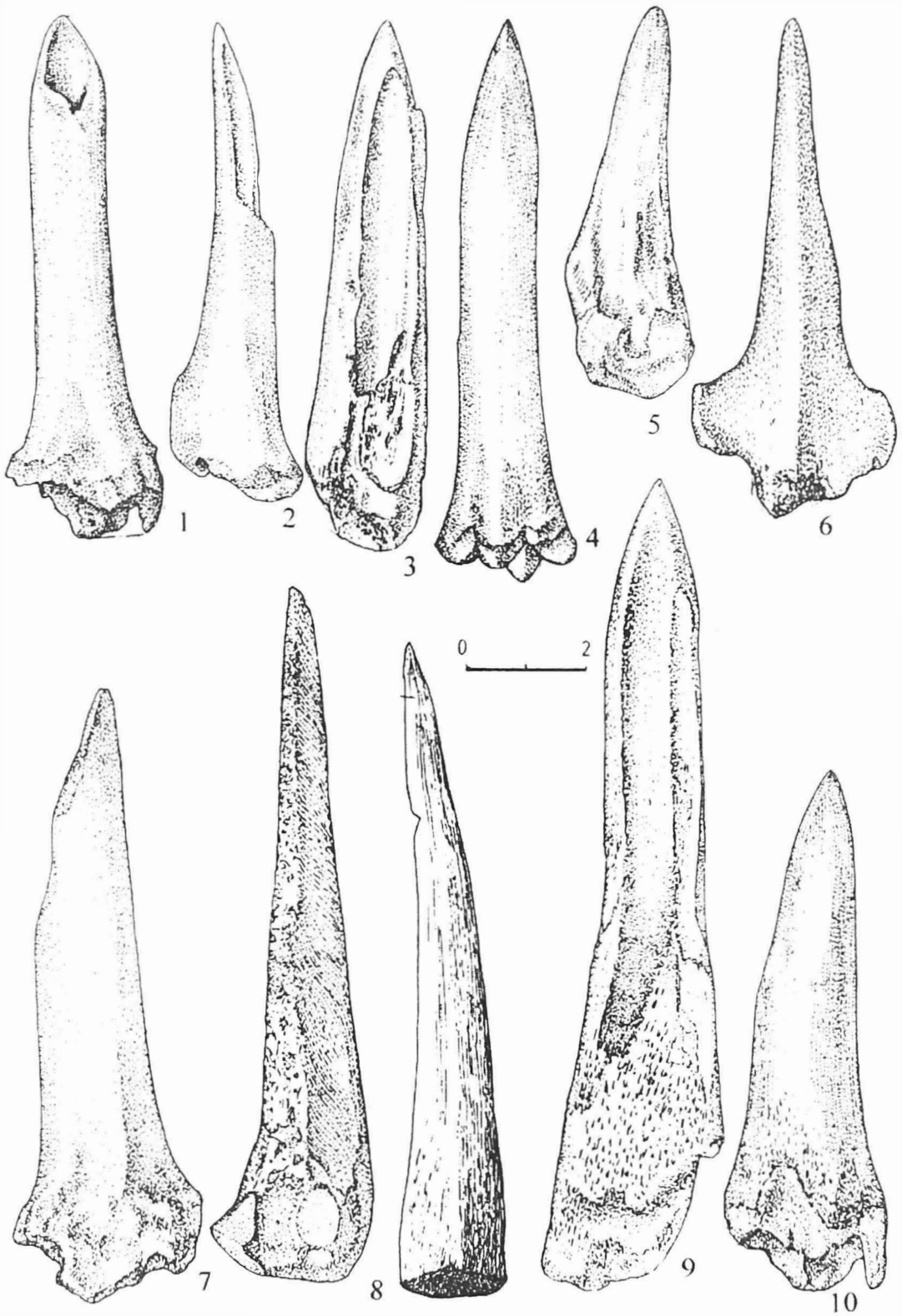

Fig. 59 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 17; 2 - Loc. 11; 3 - Loc. 15; 4 - Loc. 40; 5 - Loc. 19; 6 - Loc. 20; 7, 10 - Loc. 39; 8 - Loc. 13; 9 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

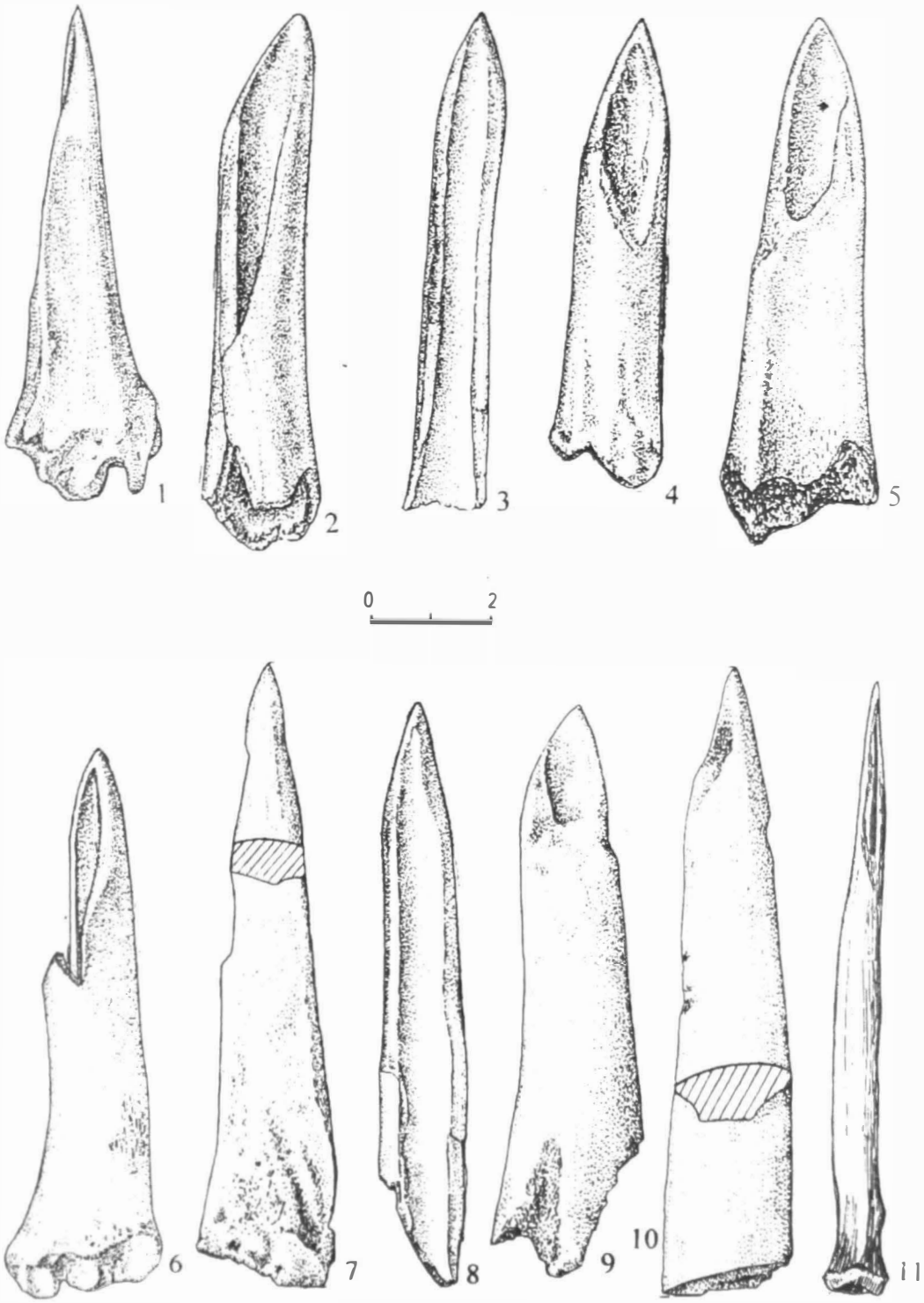

Fig. 60 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 8; 2, 3 - Loc. 12; 4 - Loc. 25; 5 Loc. 39; 6 Loc. 10; 7 Loc. 16; 8 Loc. 3; 9, 10 Loc. 17; 11 - Loc. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

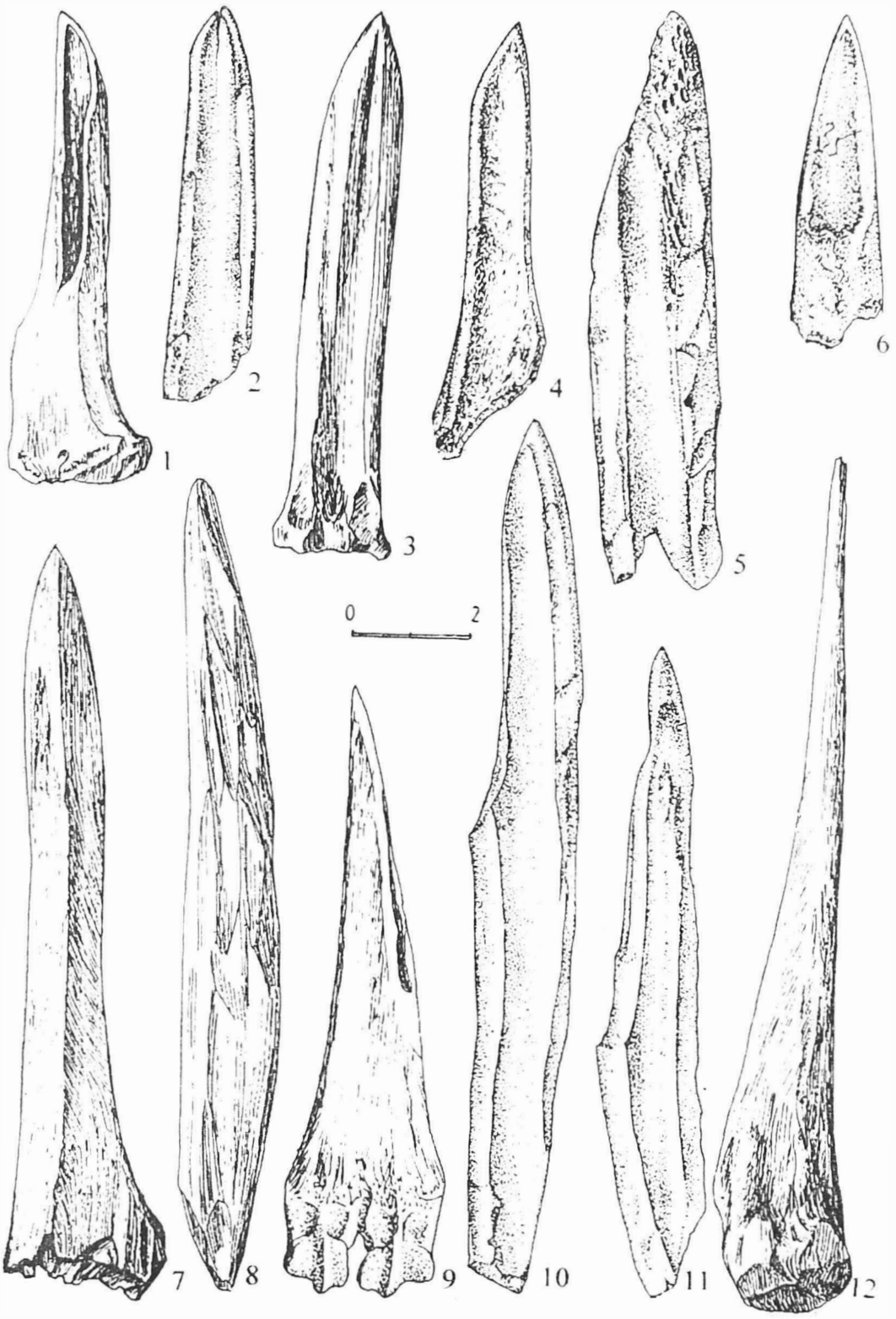

Fig. 61 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 33; 2, 5 - Loc. 3; 3 - Loc. 37; 4 - Loc. 10; 6 - Loc. 35; 7 - Loc. 28; 8 - Loc. 29; 9 - Loc. 11; 10 - Loc. 7; 12 - Loc. 19.

https://biblioteca-digitala.ro

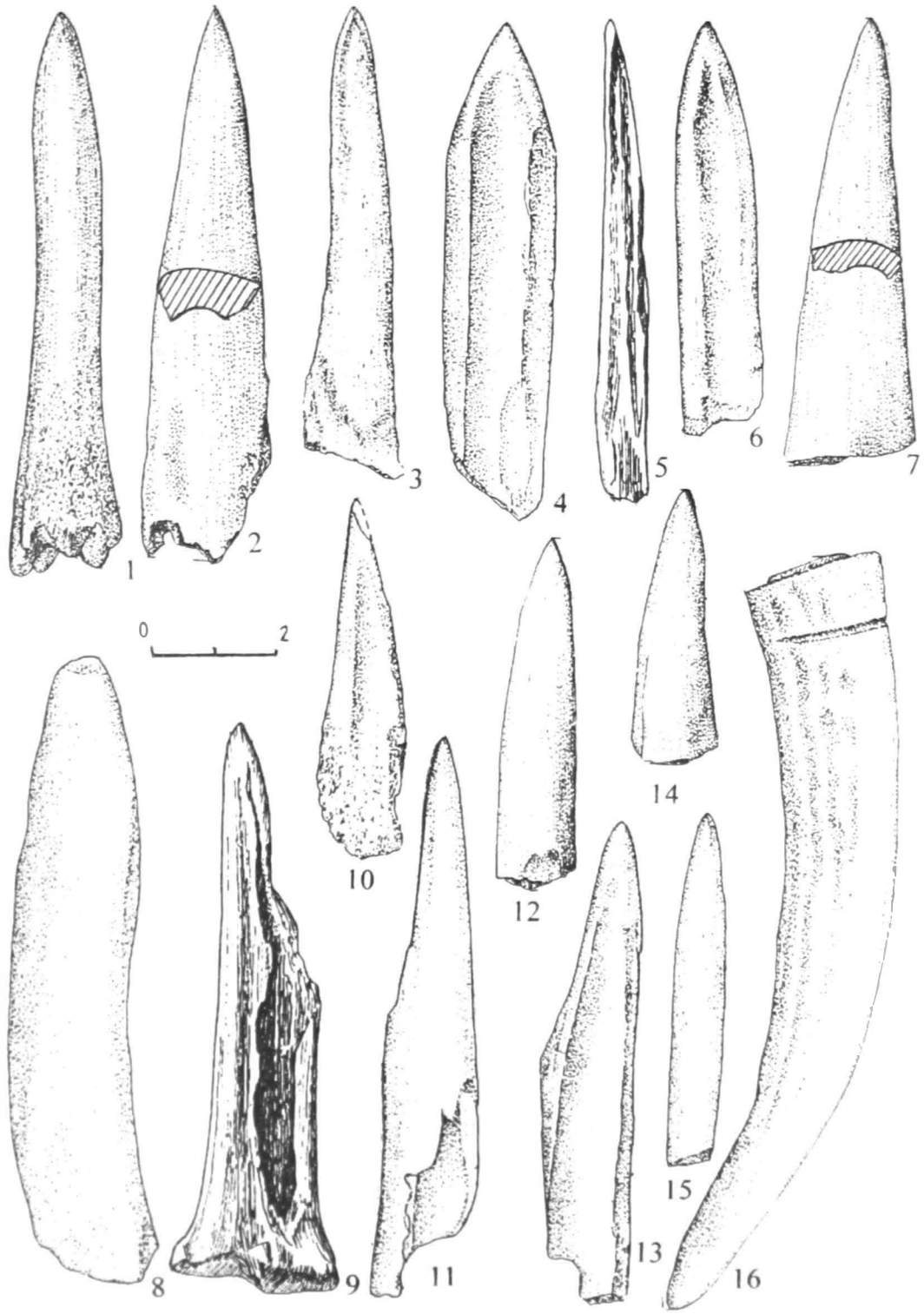

Fig. 62 Străpungătoare din os. 1 - Loc. 7; 2, 7, 14, 16 - Loc. 17; 3, 12 - Loc. 12; 4 - Loc. 38; 5 - Loc. 29; 6 - Loc. 8; 8 - Loc. 40; 9, 10 - Loc. 26; 11 - Loc. 34; 13 - Loc. 39; 15 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

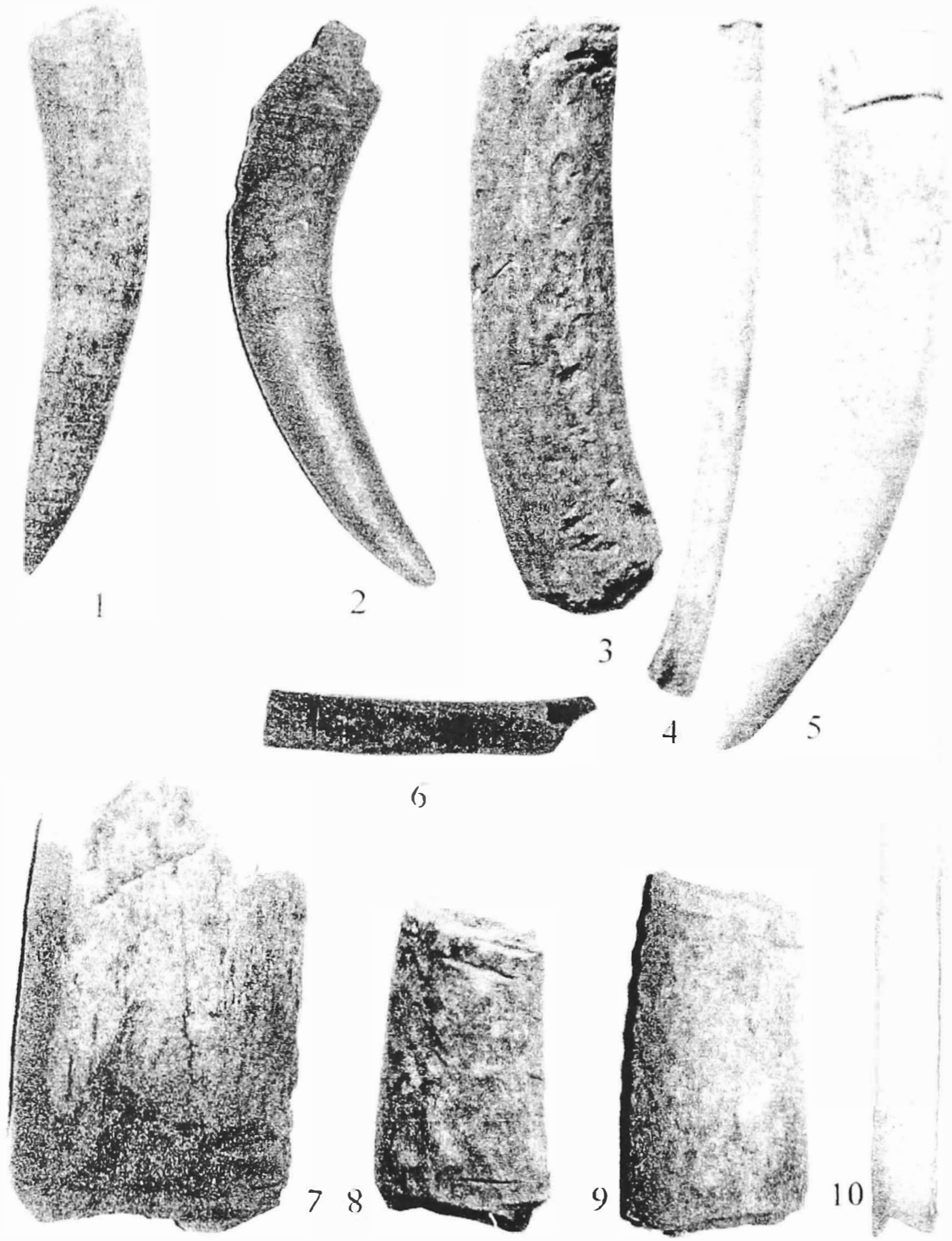

Fig. 63 Piese din os şi corn în stare de prelucrare. 1 - Loc. 2; 2, 7 - Loc. 8; 3 - Loc. 39; 4, 5 - Loc. 17; 6 - Groapa atelier A; 8, 9 - Loc. 30; 10 - Loc. 19.

https://biblioteca-digitala.ro

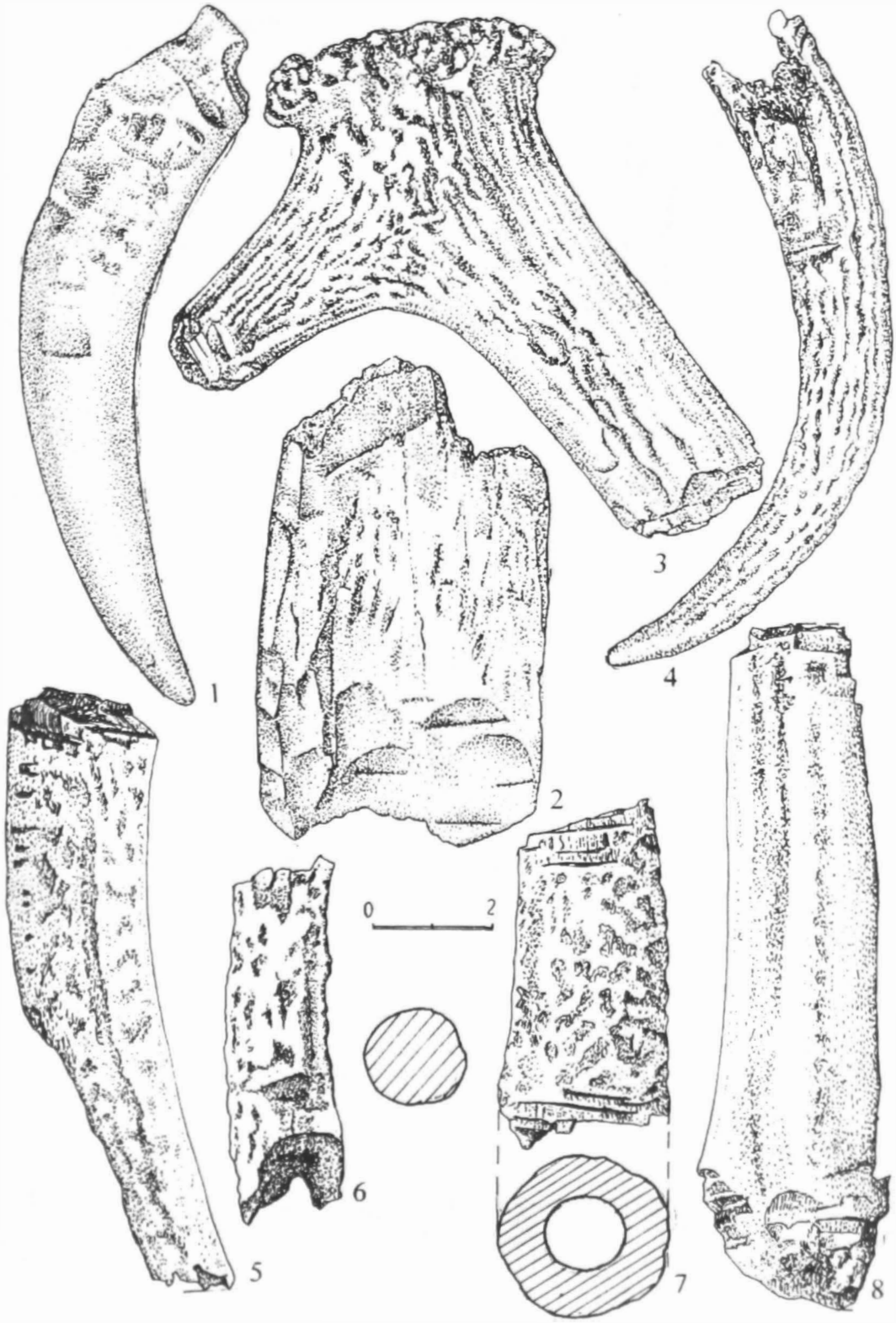

Fig. 64 Piese din corn de cerb în stare de prelucrare. 1, 2 - Loc. 8; 3, 4 - Loc. 30; 5-8 - Loc. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

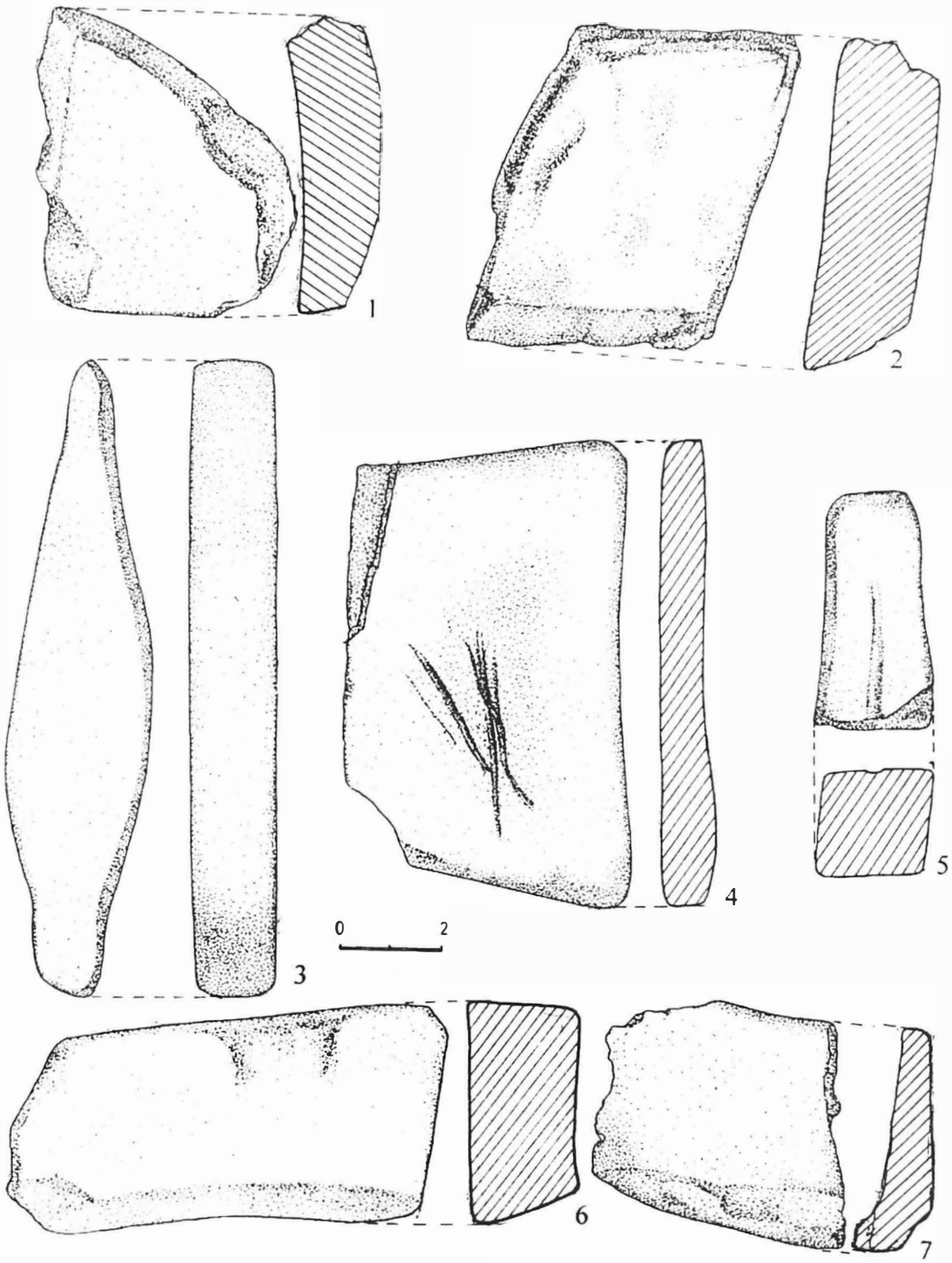

Fig. 65 Pietre pentru şlefuit şi ascuţit. 1 - Loc. 20; 2 - Loc. 39; 3 - Loc. 19; 4 - Loc. 16; 5 - Loc. 15; 6 - Loc. 40; 7 - Loc. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

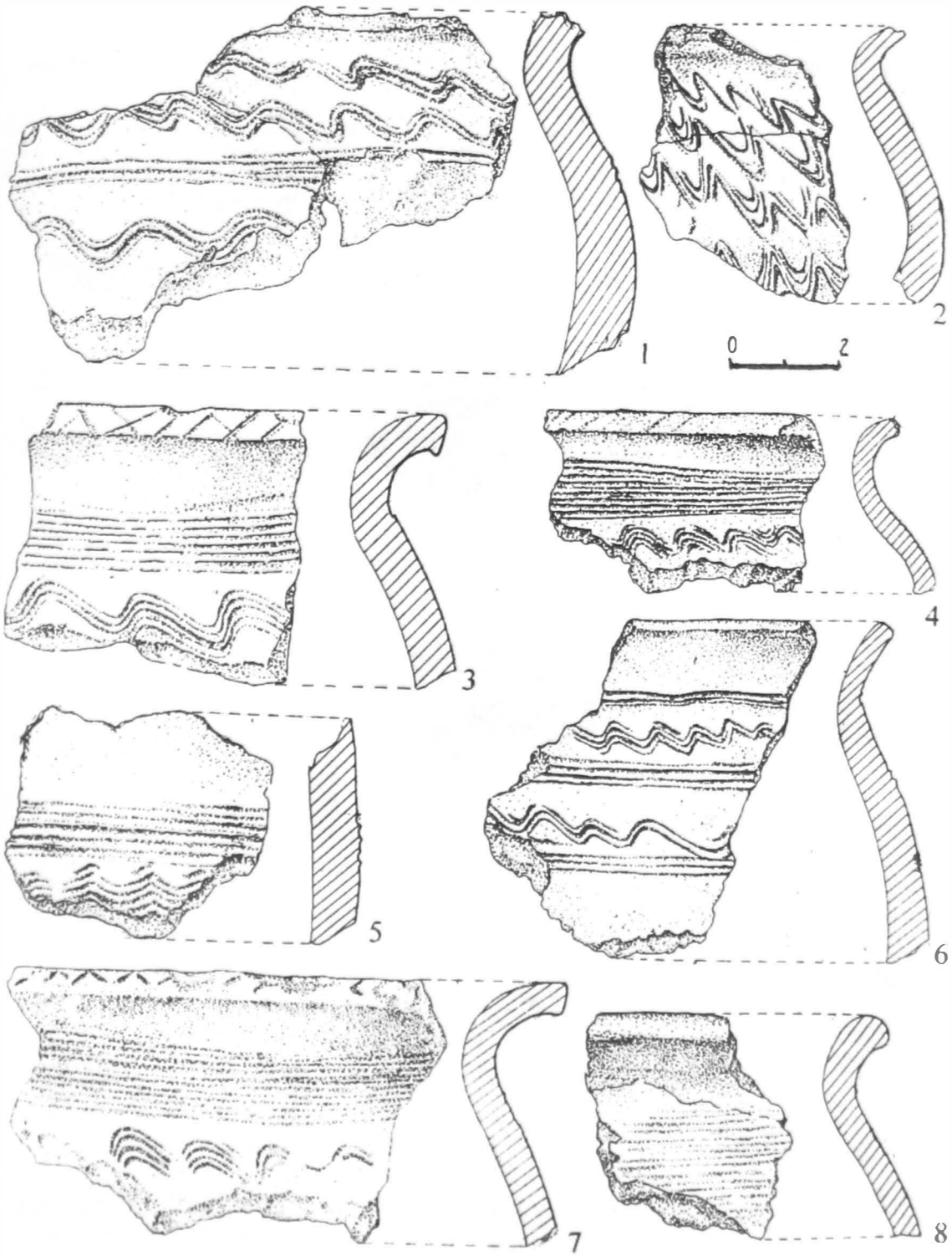

Fig. 66 Fragmente ceramice lucrate la roată. 1 - Loc. 31; 2, 7 - Loc. 18; 3 - Loc. 8; 4, 6 - Loc. 15; 5, 8 - Loc. 20.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 67 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1, 5 - Loc. 22; 2 - Loc. **8**; 3 - Loc. 12; 4 - Loc. 24; 6, **8**, 9 - Loc. 1; 7 - Loc. 6; 10 - Loc. 32; 11 - Loc. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

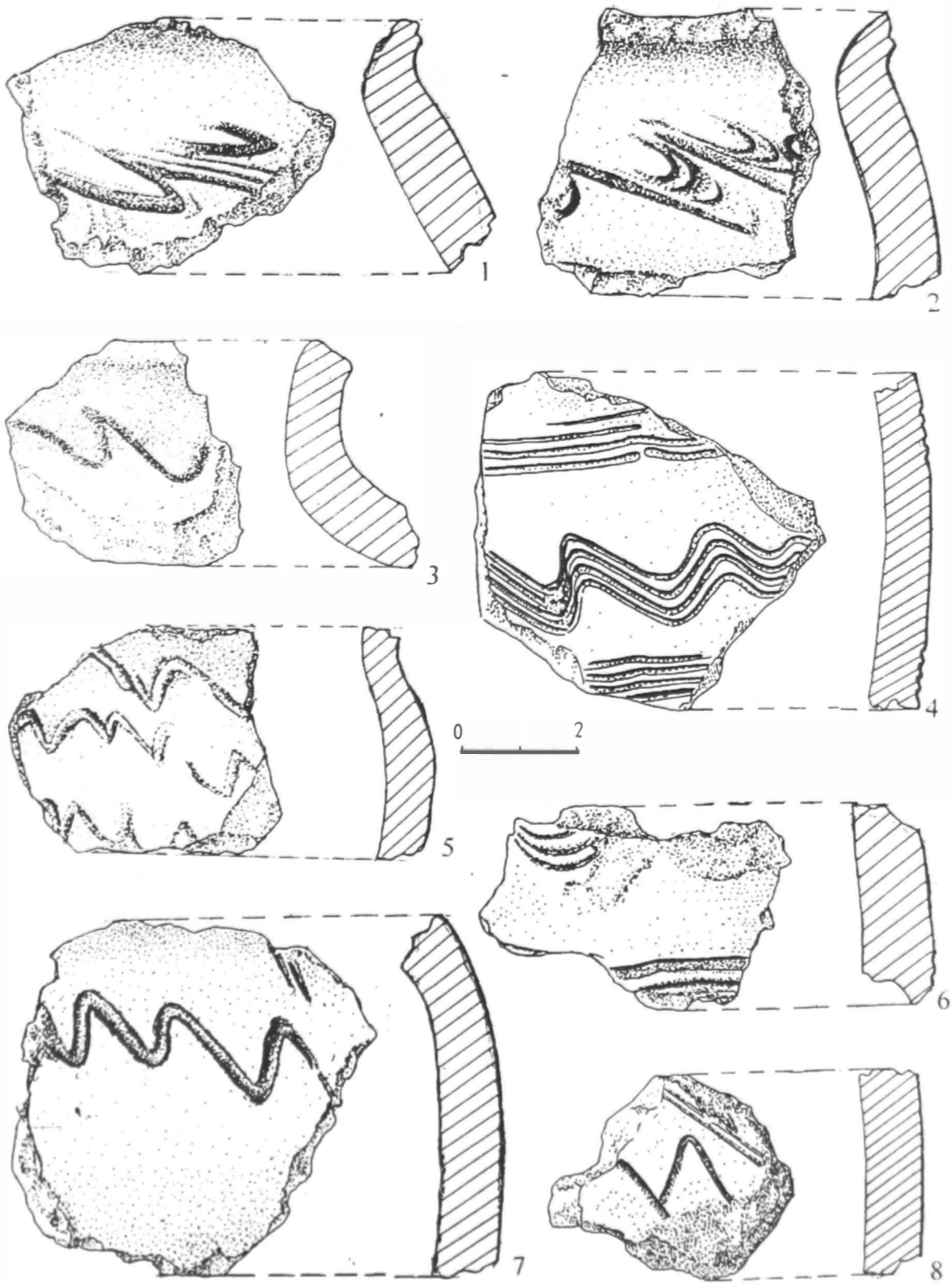

Fig. 68 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1 - Loc. 11; 2 - Loc. 12; 3, 6 - Loc. 15; 4 - Loc. 20; 5 - Loc. 22; 7 - Loc. 10; 8 - Loc. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

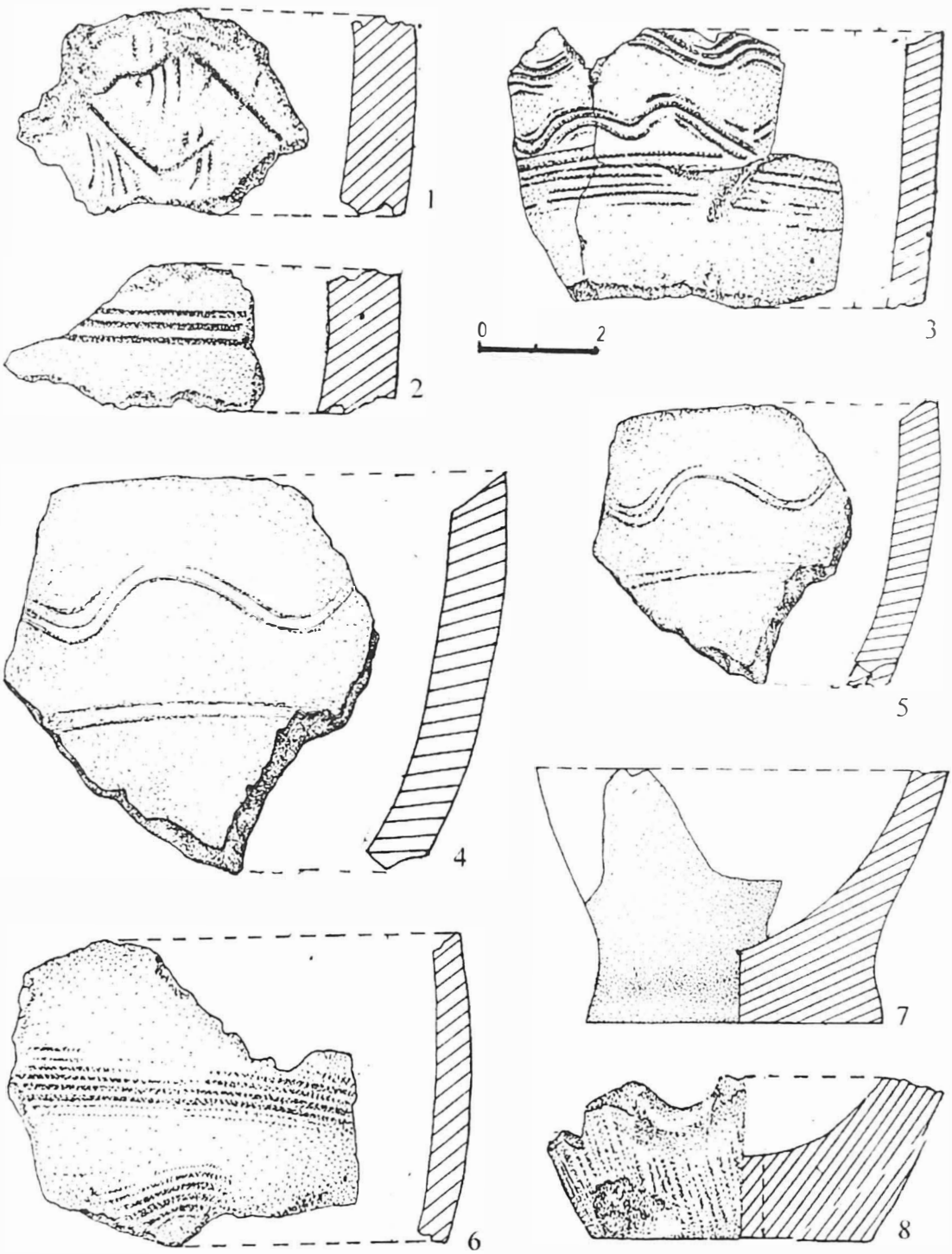

Fig. 69 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1 - Loc. 6; 2 - Loc.12; 3 Loc. 32; 4 - Loc. 22; 5 - Loc. 23; 6 - Loc.36; 7 - Loc. 31; 8 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

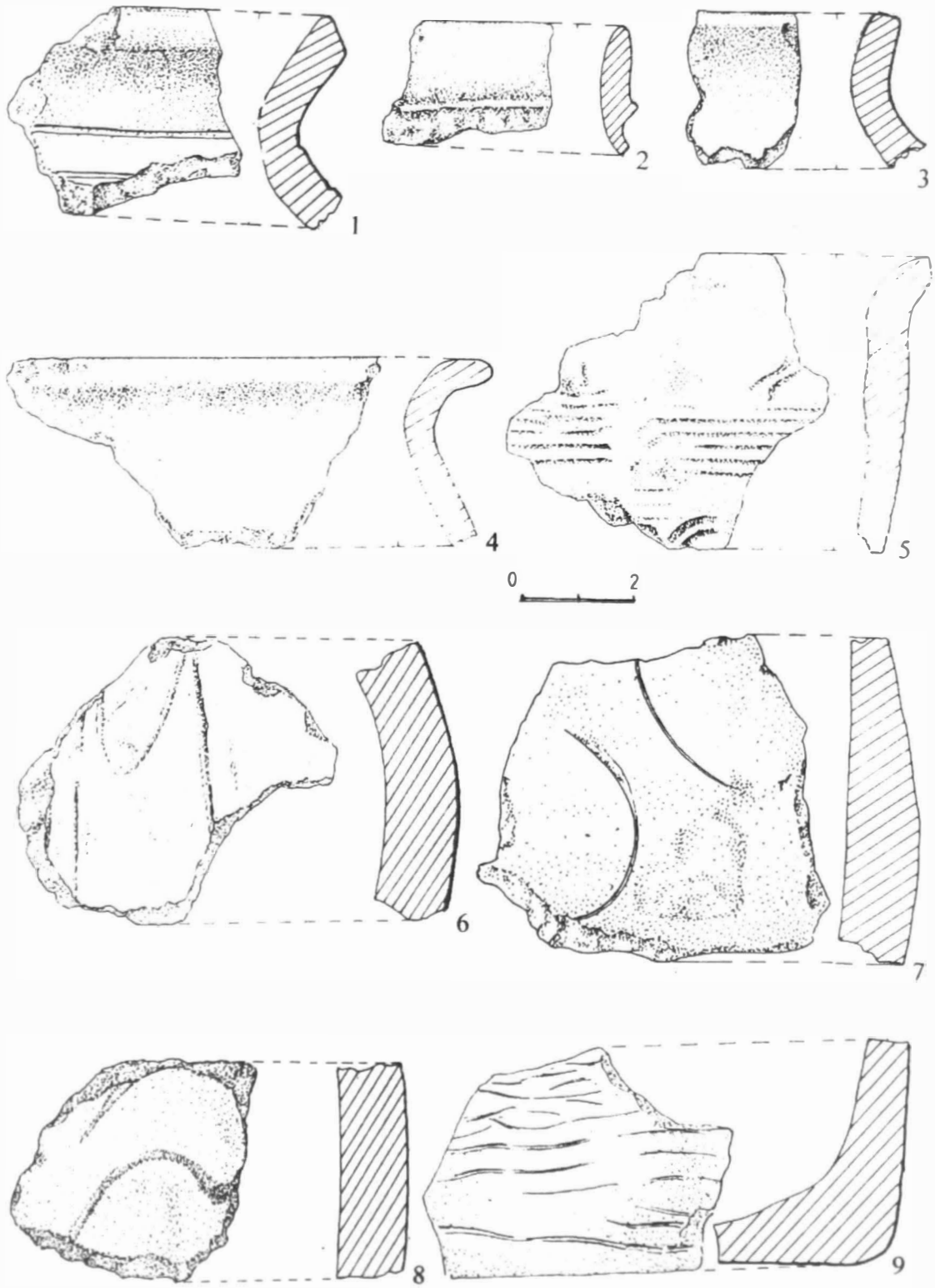

Fig. 70 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1, 2 - Loc. 39; 3 - Loc. 37; 4, 5 - Loc. 14; 6 - Loc. 24; 7 - Loc. 18; 8, 9 - Loc. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

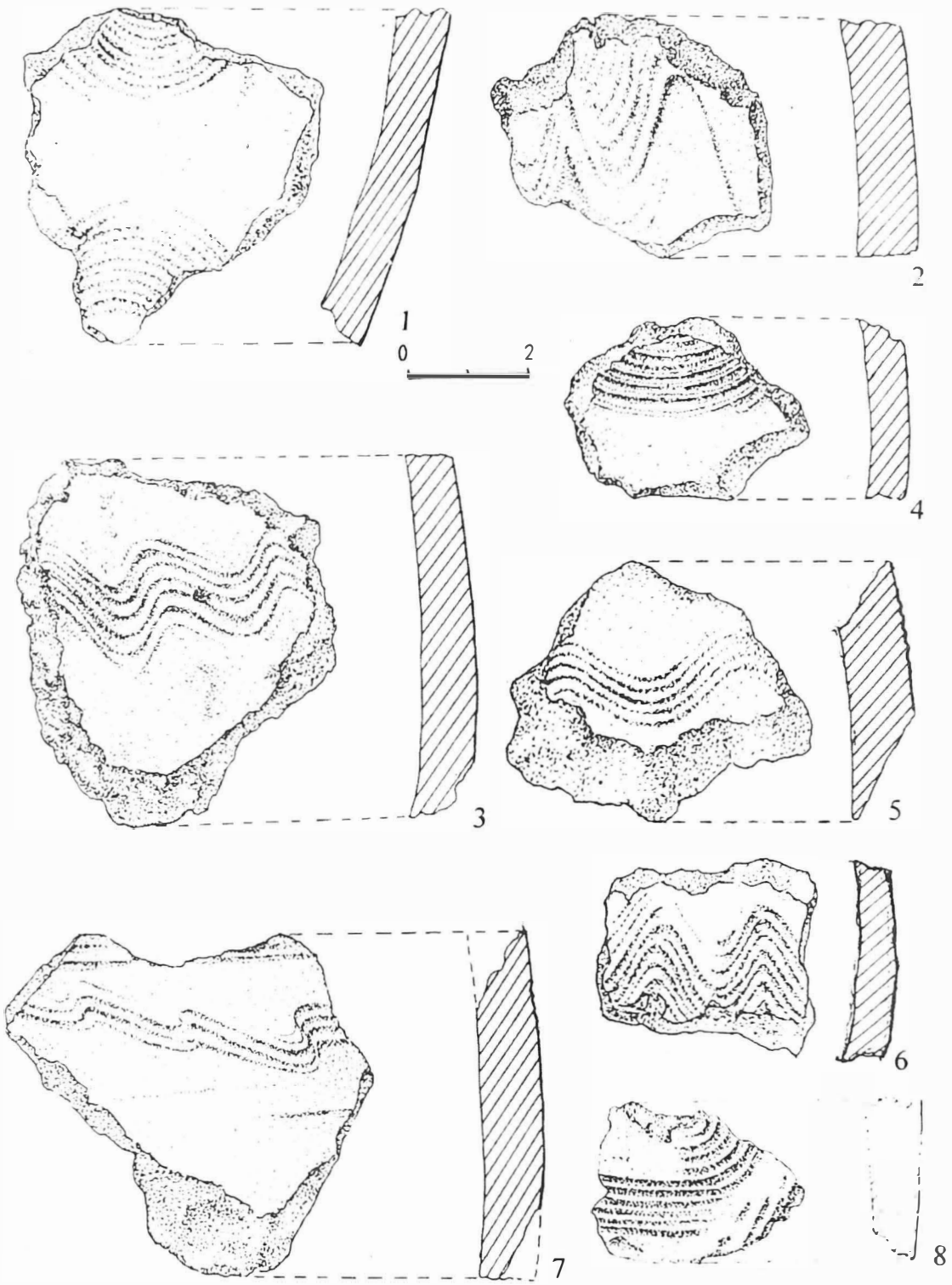

Fig. 71 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1 - Loc. 6; 2, 4, 5 - Loc. 7;
3, 7 - Loc. 6; 8 - Loc.13.

https://biblioteca-digitala.ro

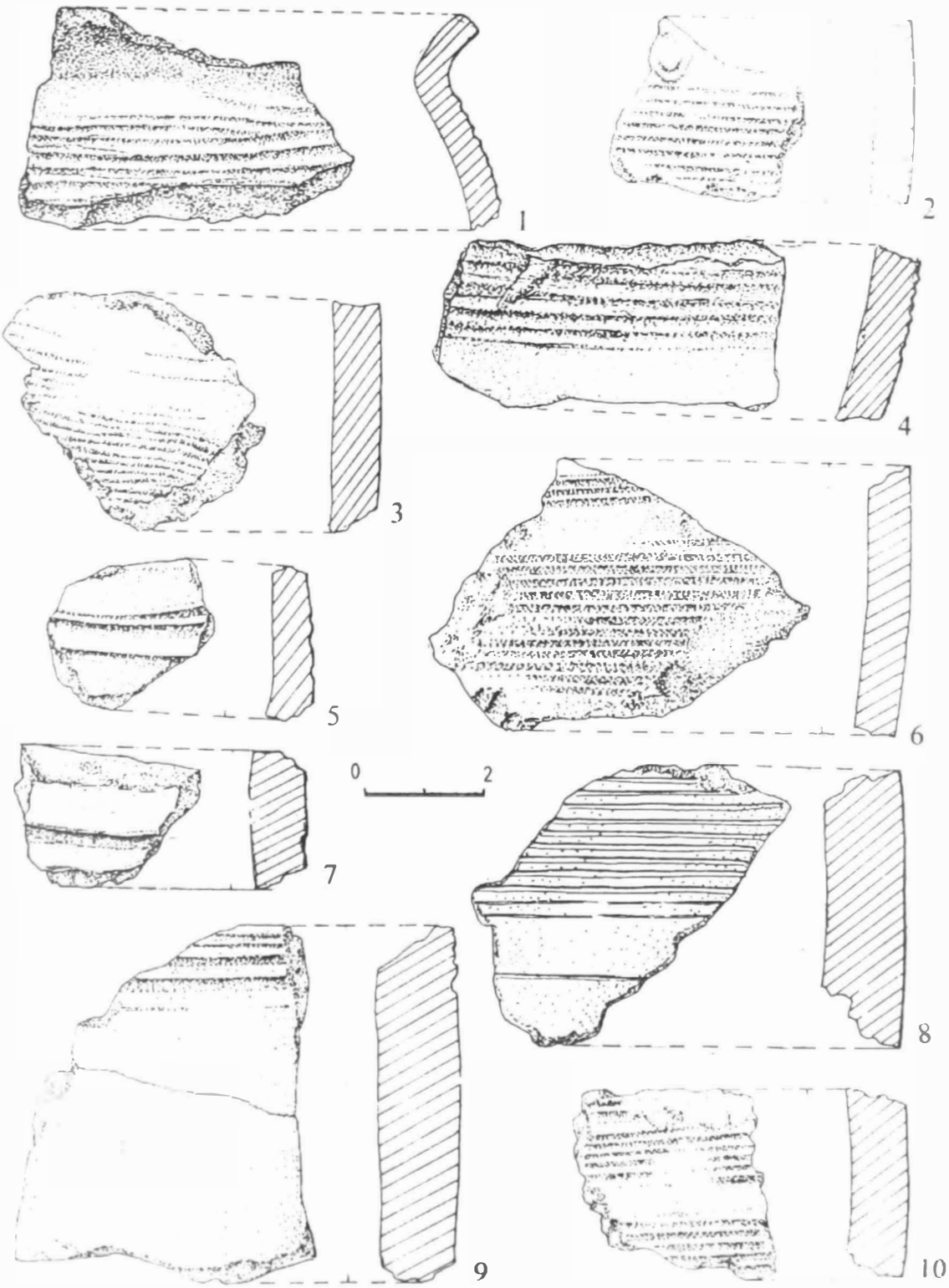

Fig. 72 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1, 4, 6 - Loc. 6; 2, 10 - Loc. 18; 3 - Loc. 39; 5, 7 - Loc. 7; 8 - Loc. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

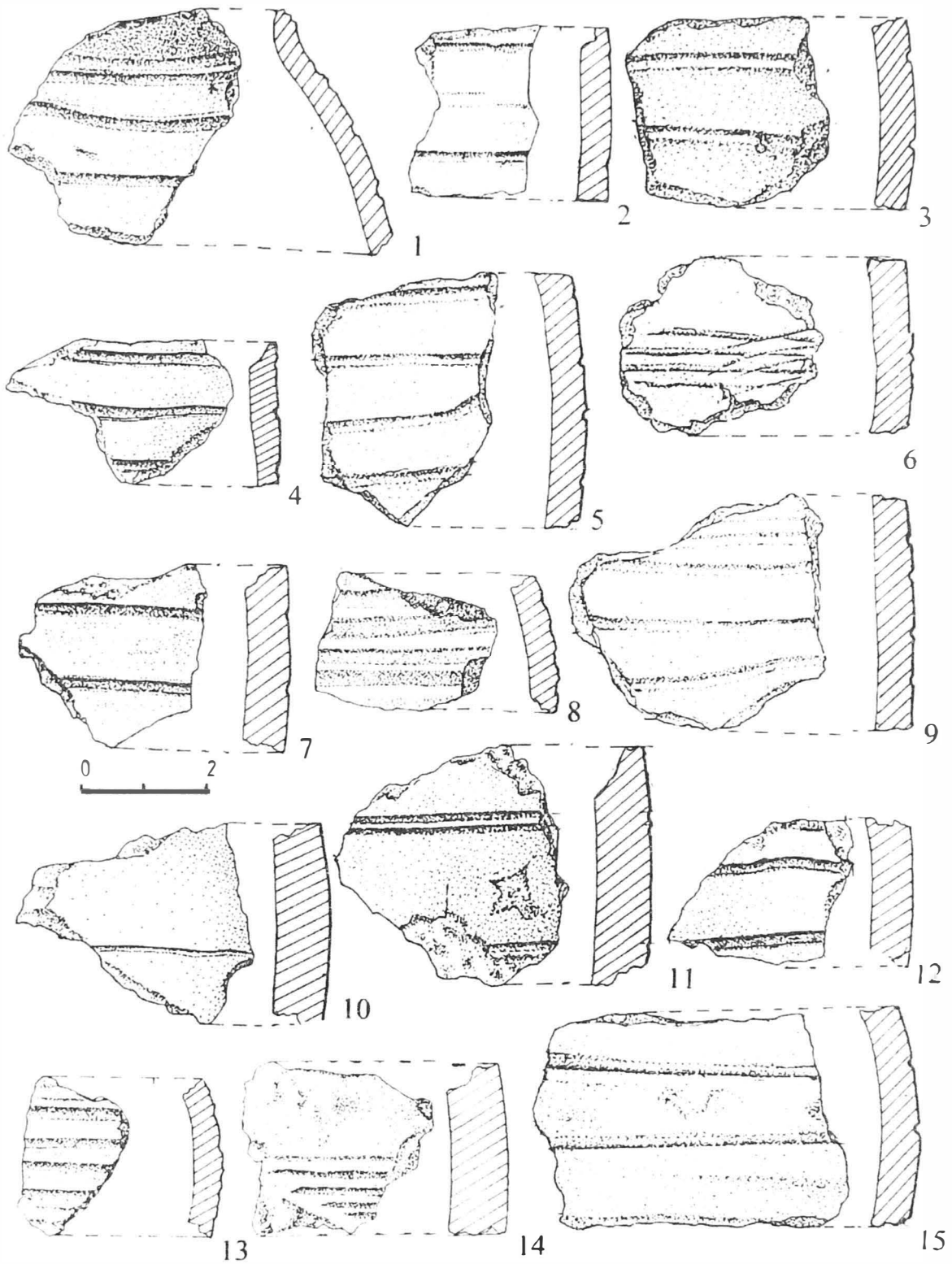

Fig. 73 Fragmente ceramice lucrate cu roata. 1, 3, 4, 5, 7 - Loc. 31; 2, 6, 10, 13 - Loc. 29; 8, 11 - Loc. 38; 9, 15 - Loc. 30; 12 - Loc. 36; 14 - Loc. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

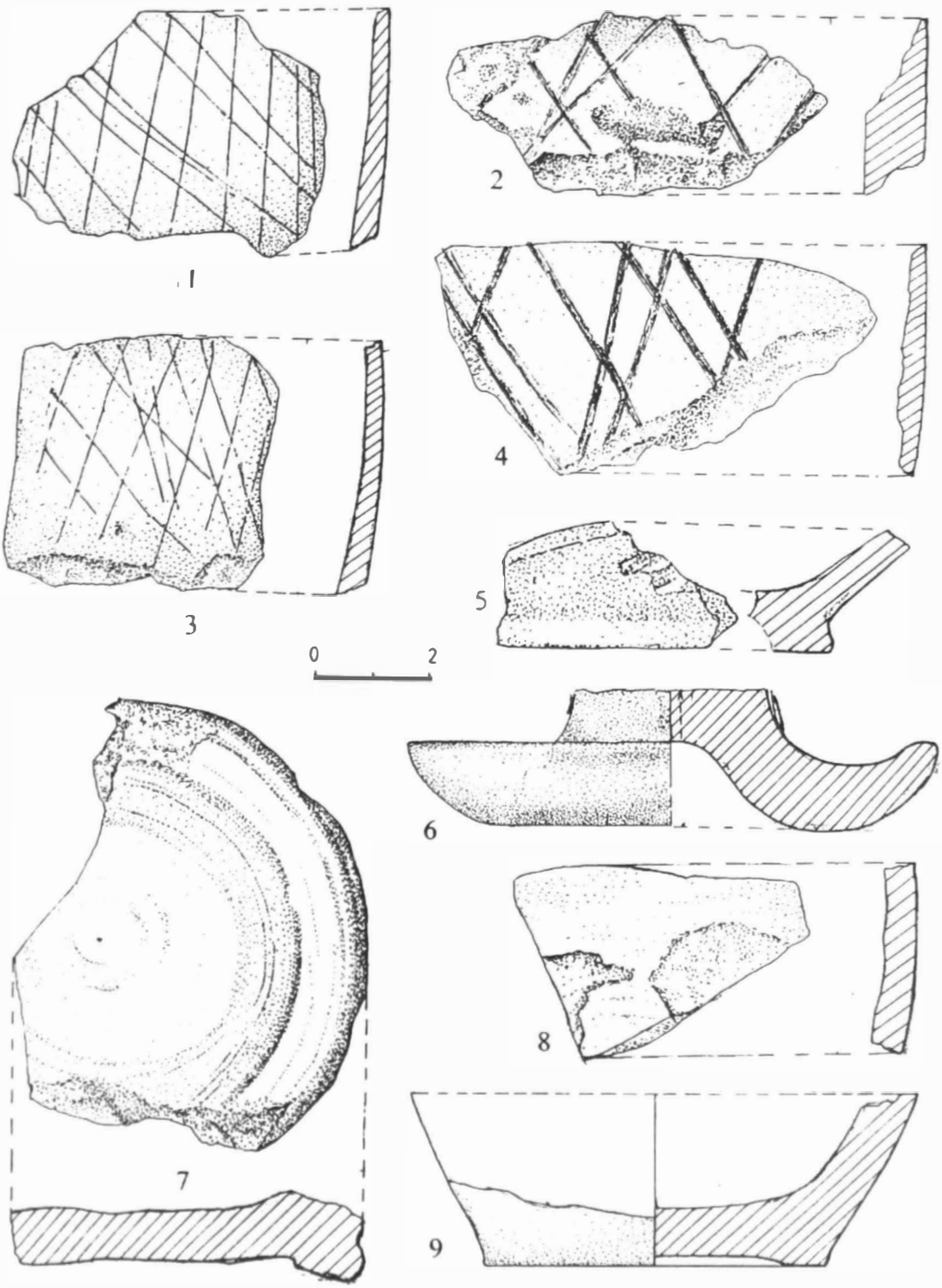

Fig. 74 Fragmente ceramice cenuşii şi gălbui lucrate cu roata. 1, 2, 3, 4, 6 - Loc. 19; 5 - Loc. 31; 7 - Loc. 17; 8, 9 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

1

2

3

4

Fig. 75 Vase lucrate cu mâna. 1, 4 - Loc. 3, 2 - Loc. 2; 3 - Loc. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

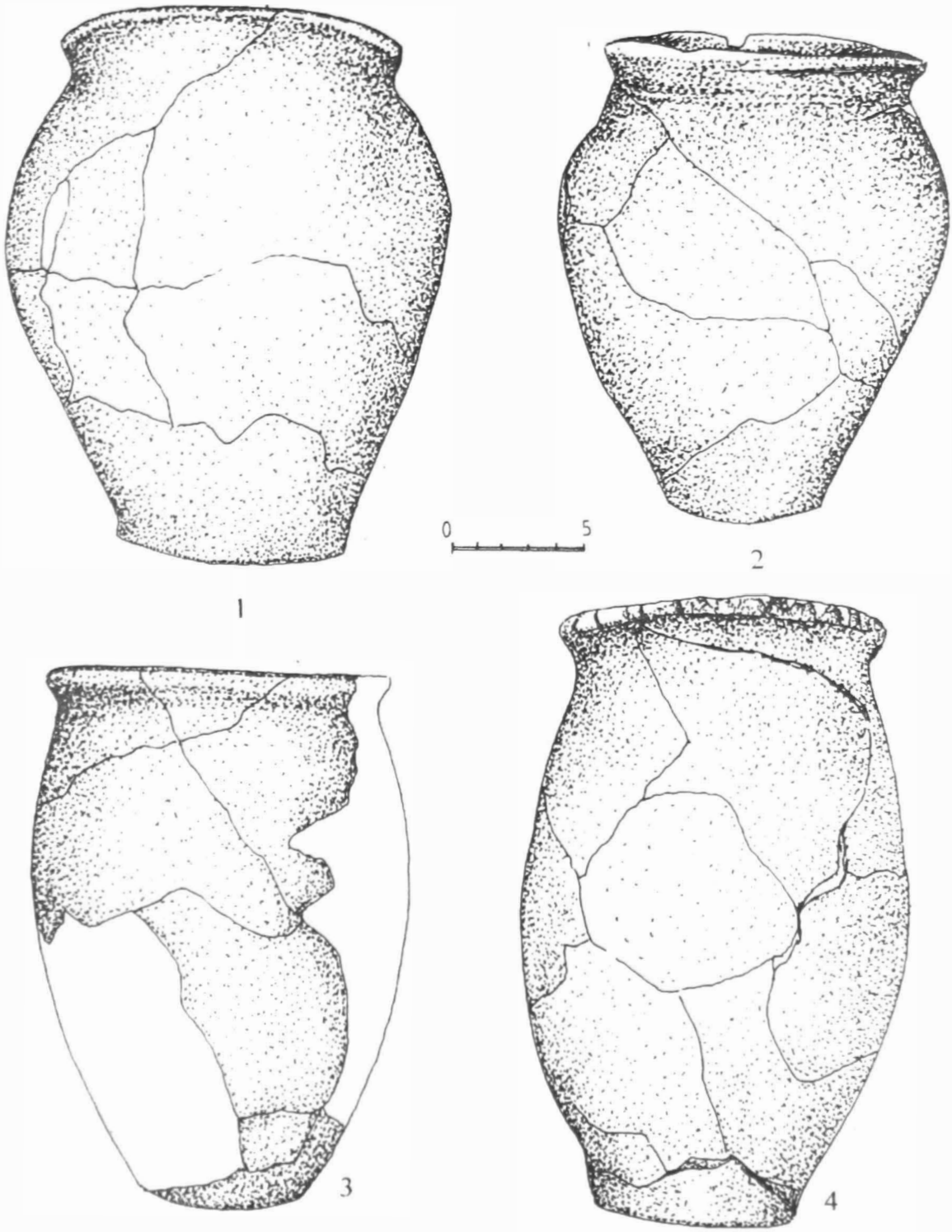

Fig. 76 Vase lucrate cu mâna. 1, 4 - Loc. 3; 2 - Loc. 4; 3 - Loc. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

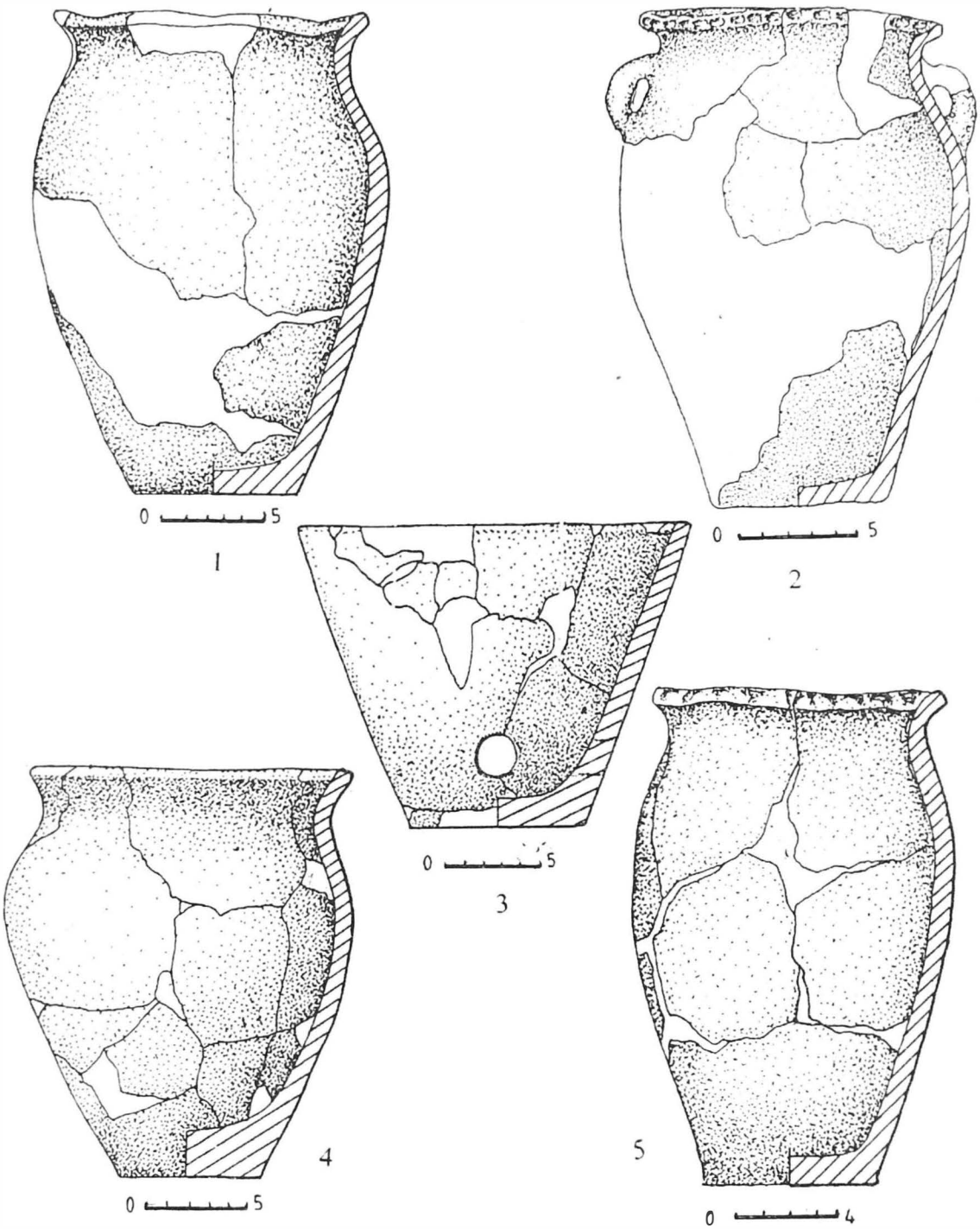

Fig. 77 Vase lucrate cu mâna. 1 - Loc. 25; 2 - Loc. 26; 3 - Loc. 6; 4 - Loc. 23; 5 - Loc. 22.

https://biblioteca-digitala.ro

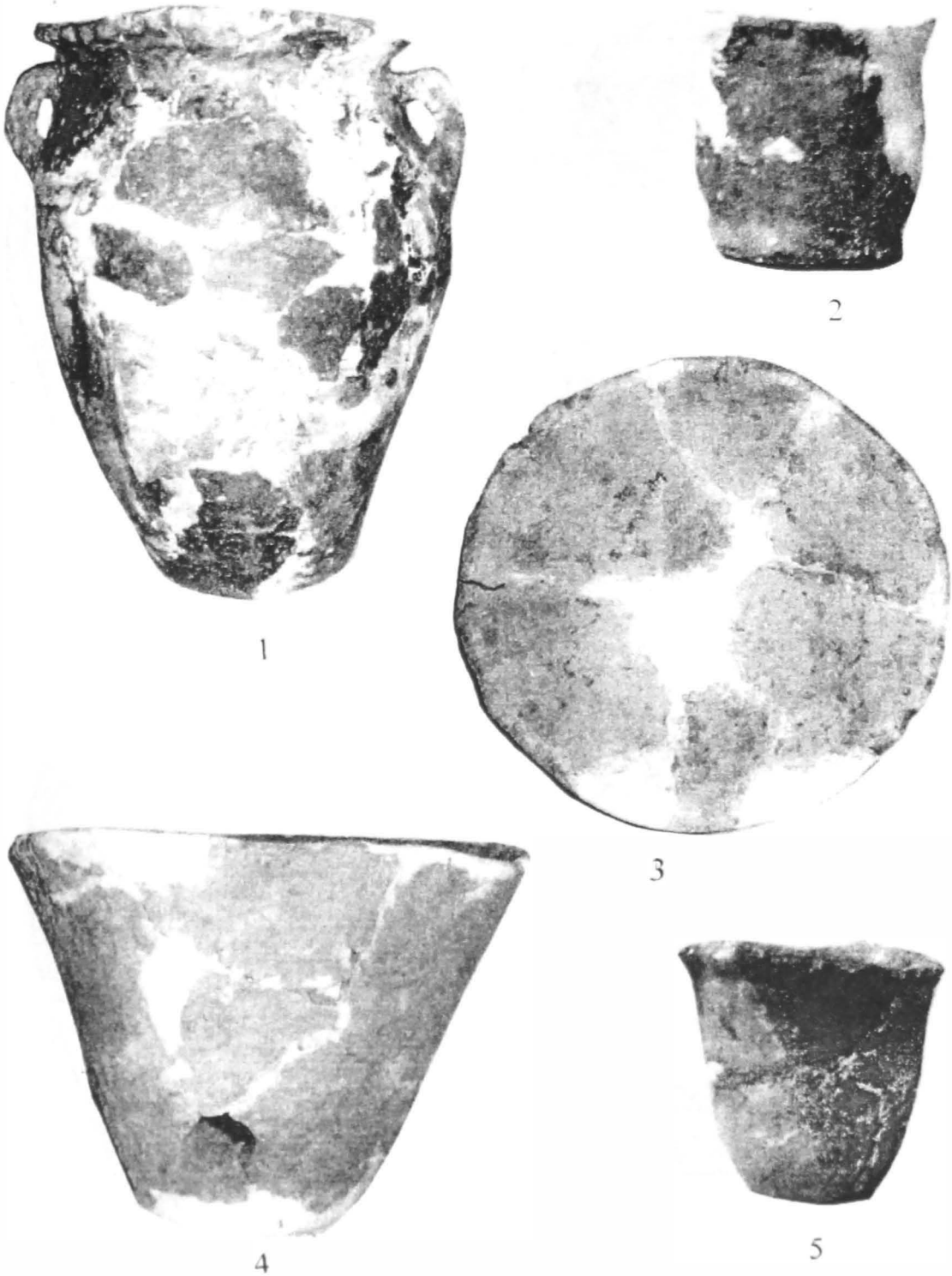

Fig. 78 Vase lucrate cu mâna. 1, 5 - Loc. 26; 2, 4 - Loc. 6; 3 - Loc. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

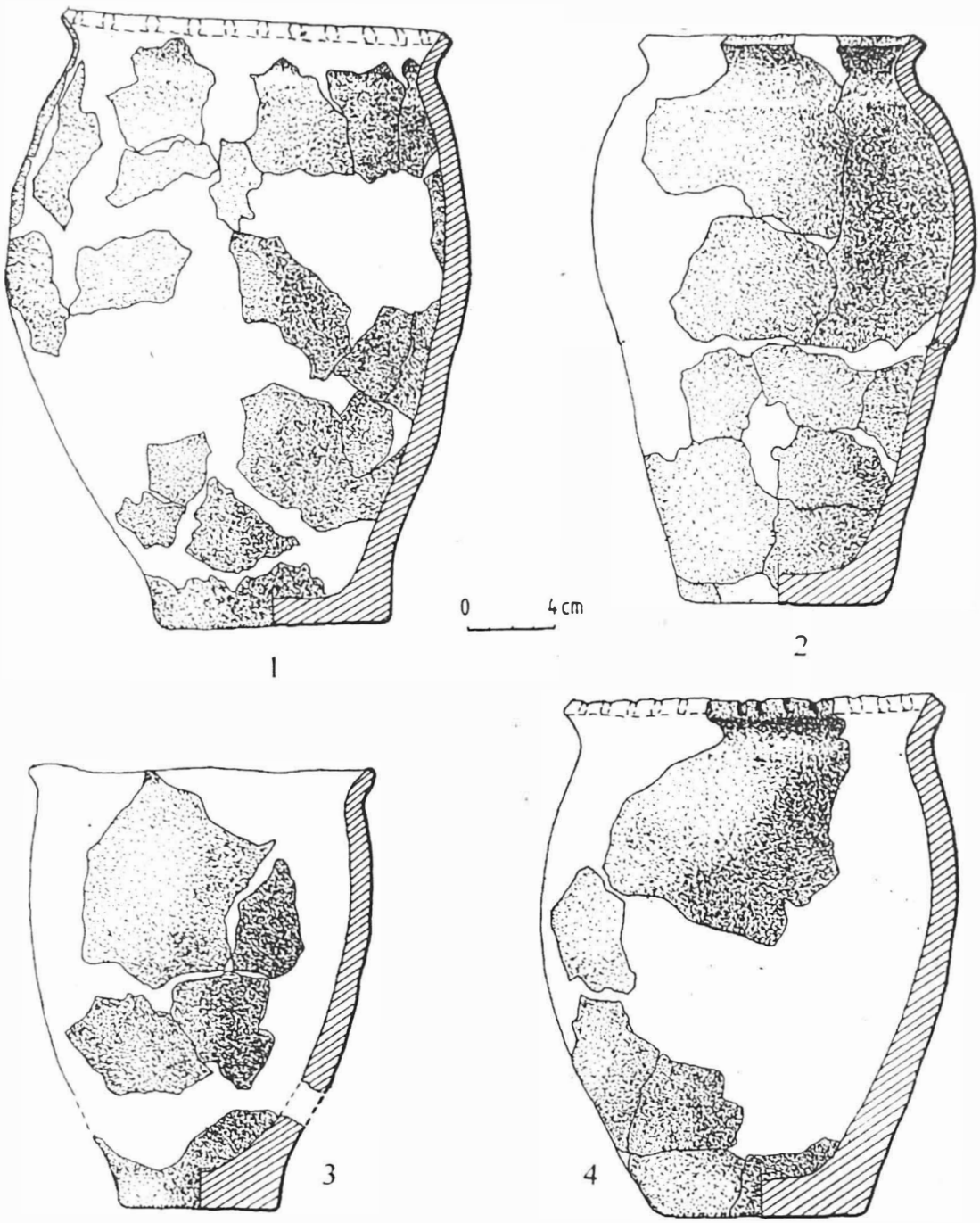

Fig. 79 Vase lucrate cu mâna. 1 - Loc. 31; 2 - Loc. 20; 3 - Loc. 35; 4 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 80 Vase lucrate cu mâna. 1 - Loc. 20; 2 - Loc. 23, 3 - loc. 25; 4 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

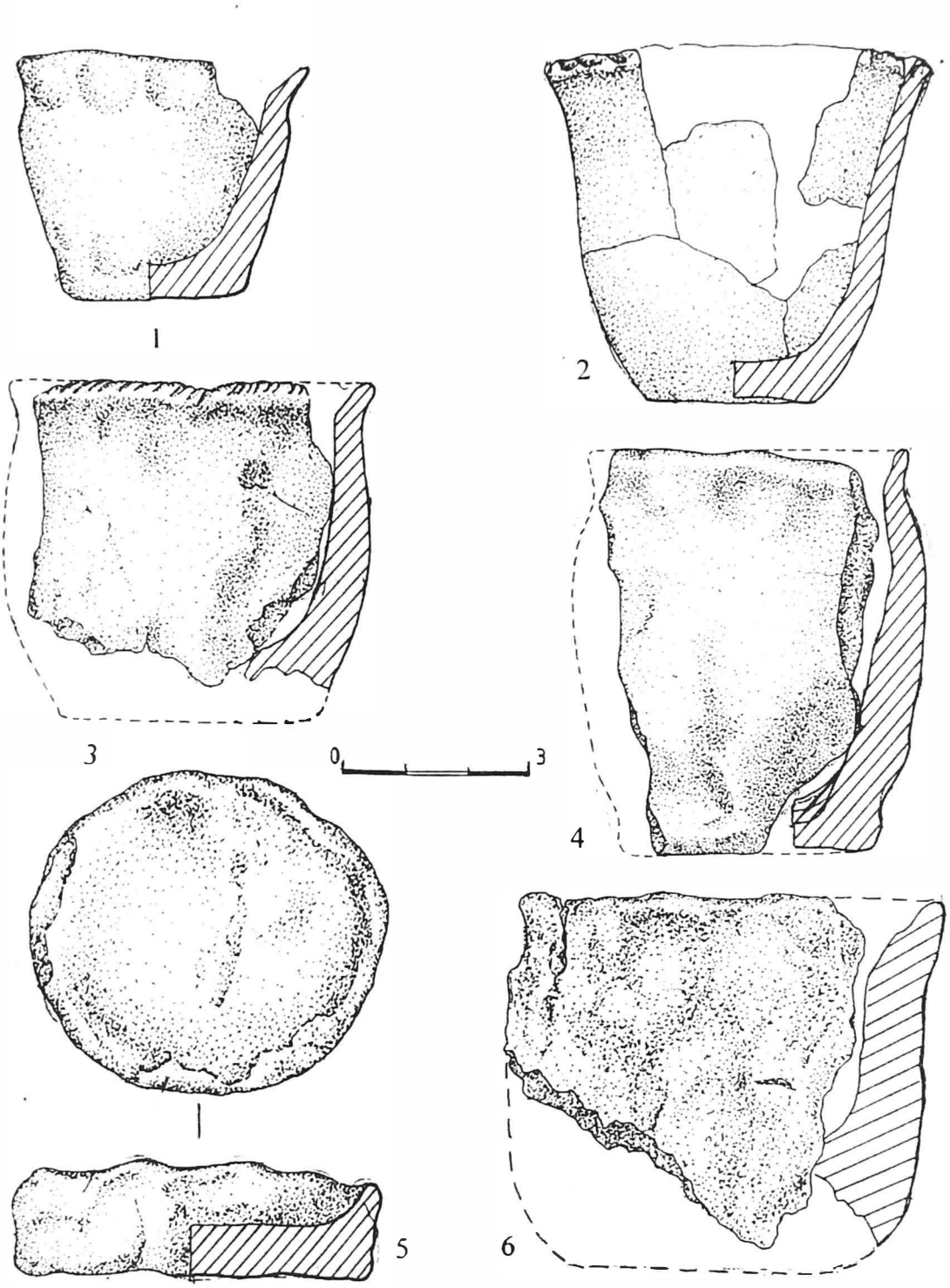

Fig. 81 Vase miniaturale lucrate cu mâna. 1, 2, 5 - Loc. 26; 3 - Loc. 6; 4, 6 - Loc. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 82 Fragmente de vase ornamentate lucrate cu mâna. 1, 8 - Loc. 36;
2 - Loc. 37; 3, 4, 6, 7 - Loc. 26.

https://biblioteca-digitala.ro

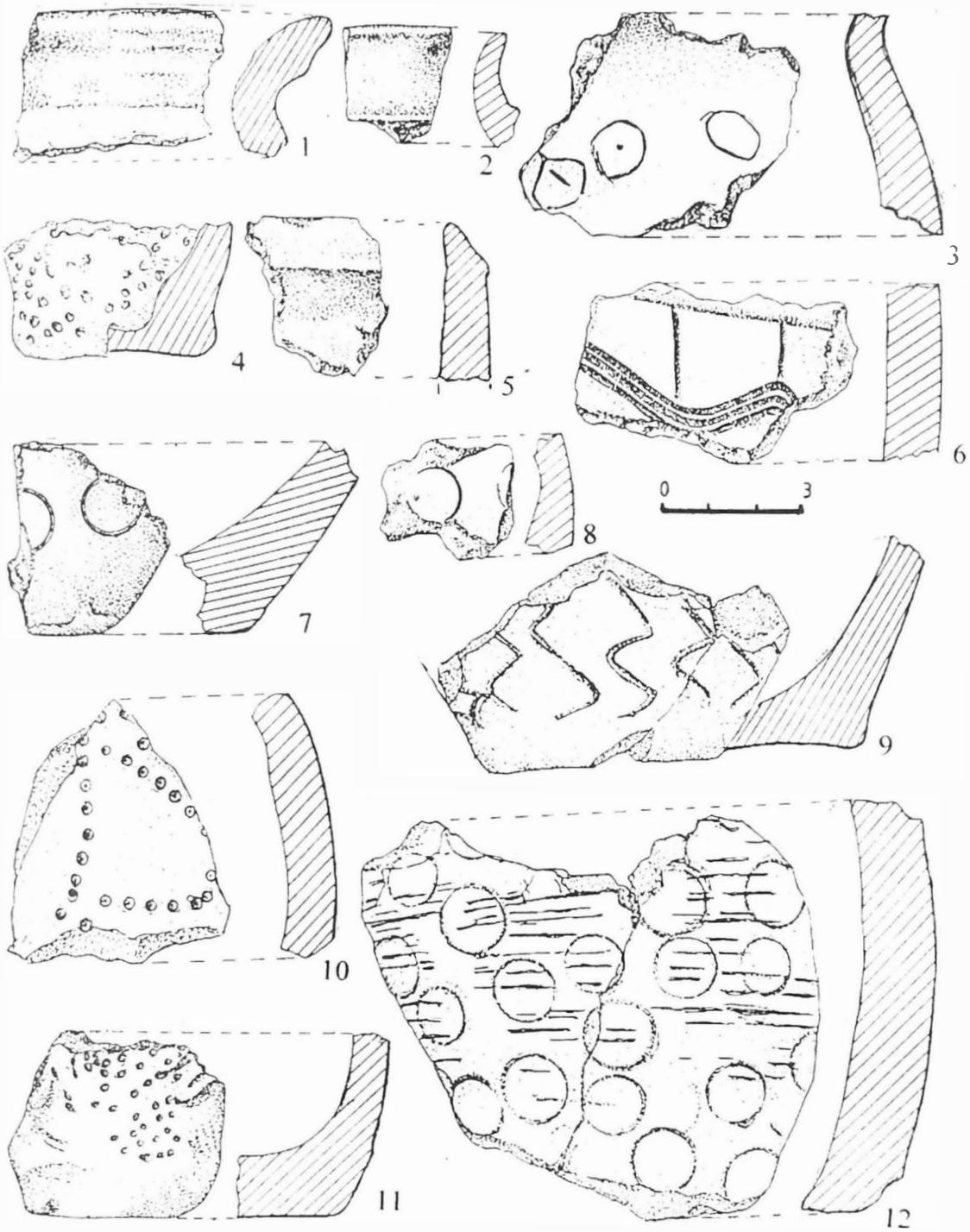

Fig. 83 Fragmente de vase ornamentate lucrate cu roata (1-2, 5-6) şi cu mâna (3-4, 7-12).
1 - Loc. 17; 2 - Loc. 22; 3, 6 - Loc. 25; 4 - Loc. 32; 7, 8, 12 - Loc. 36;
9 - Loc. 15; 10 - Loc. 8; 11 - Loc. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

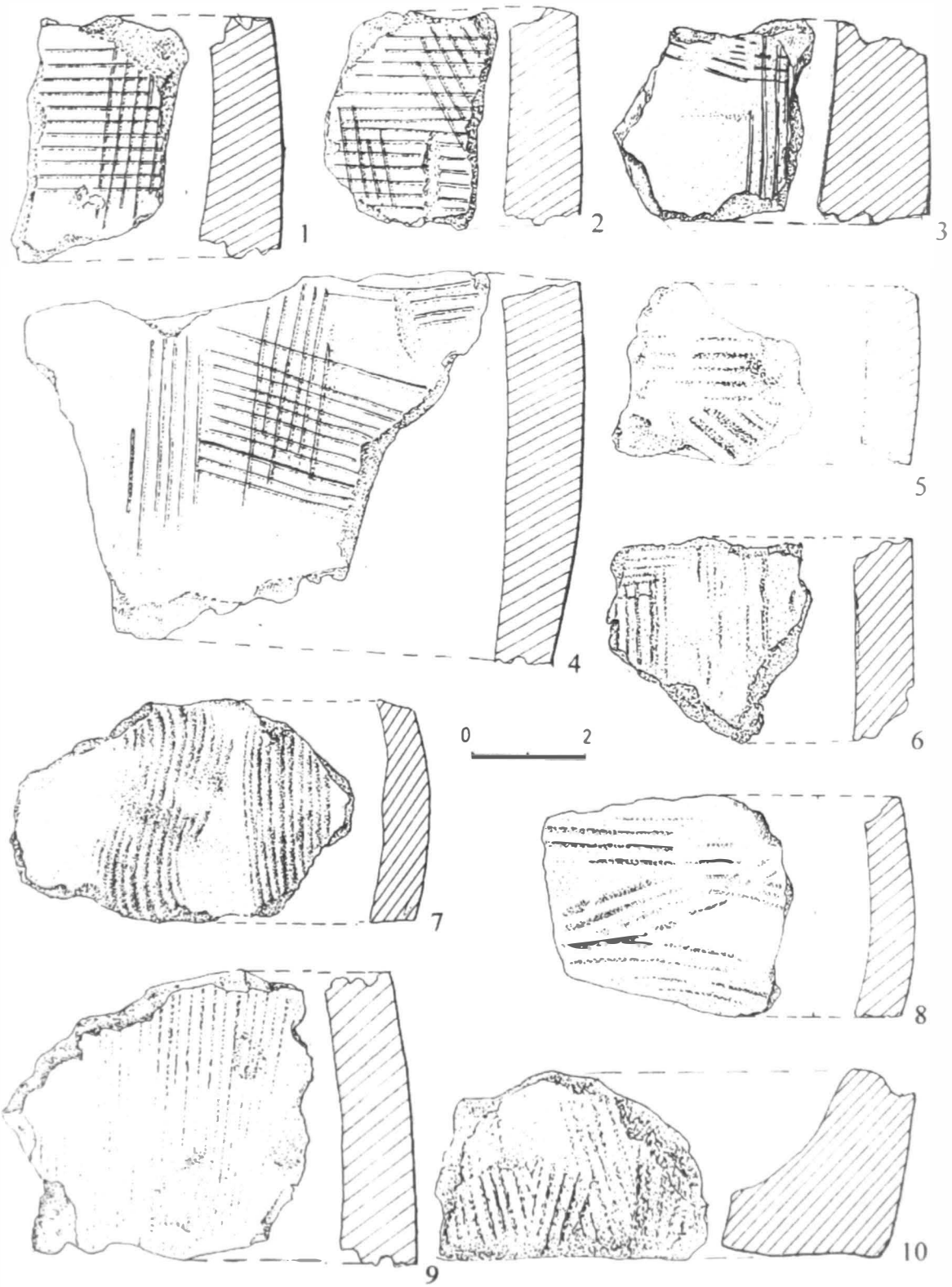

Fig. 84 Fragmente de vase ornamentate, lucrate cu mâna, descoperite în locuința 6.

https://biblioteca-digitala.ro

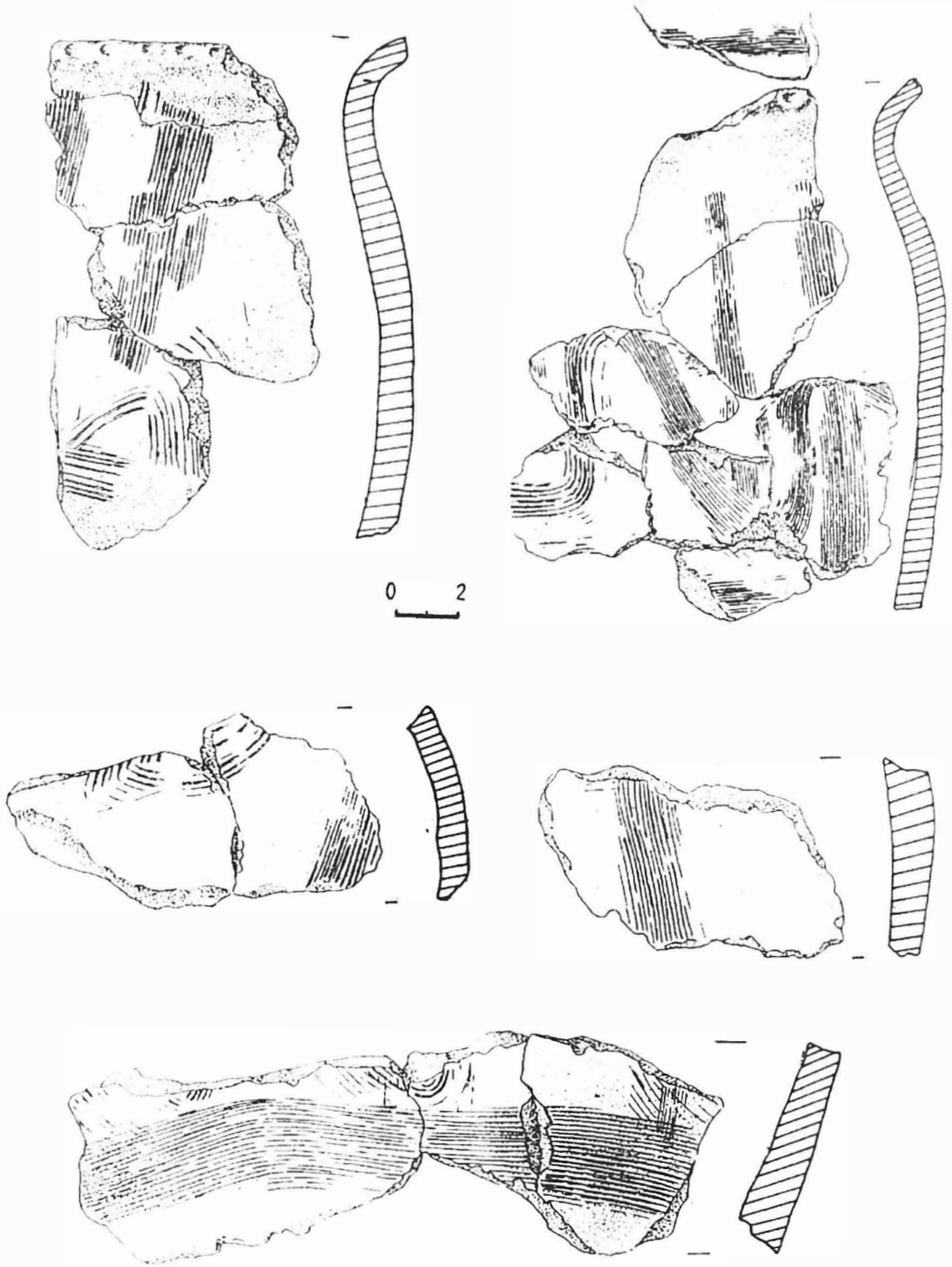

Fig. 85 Fragmente de vase ornamentate, lucrate cu mâna descoperite în locuința 26.

https://biblioteca-digitala.ro

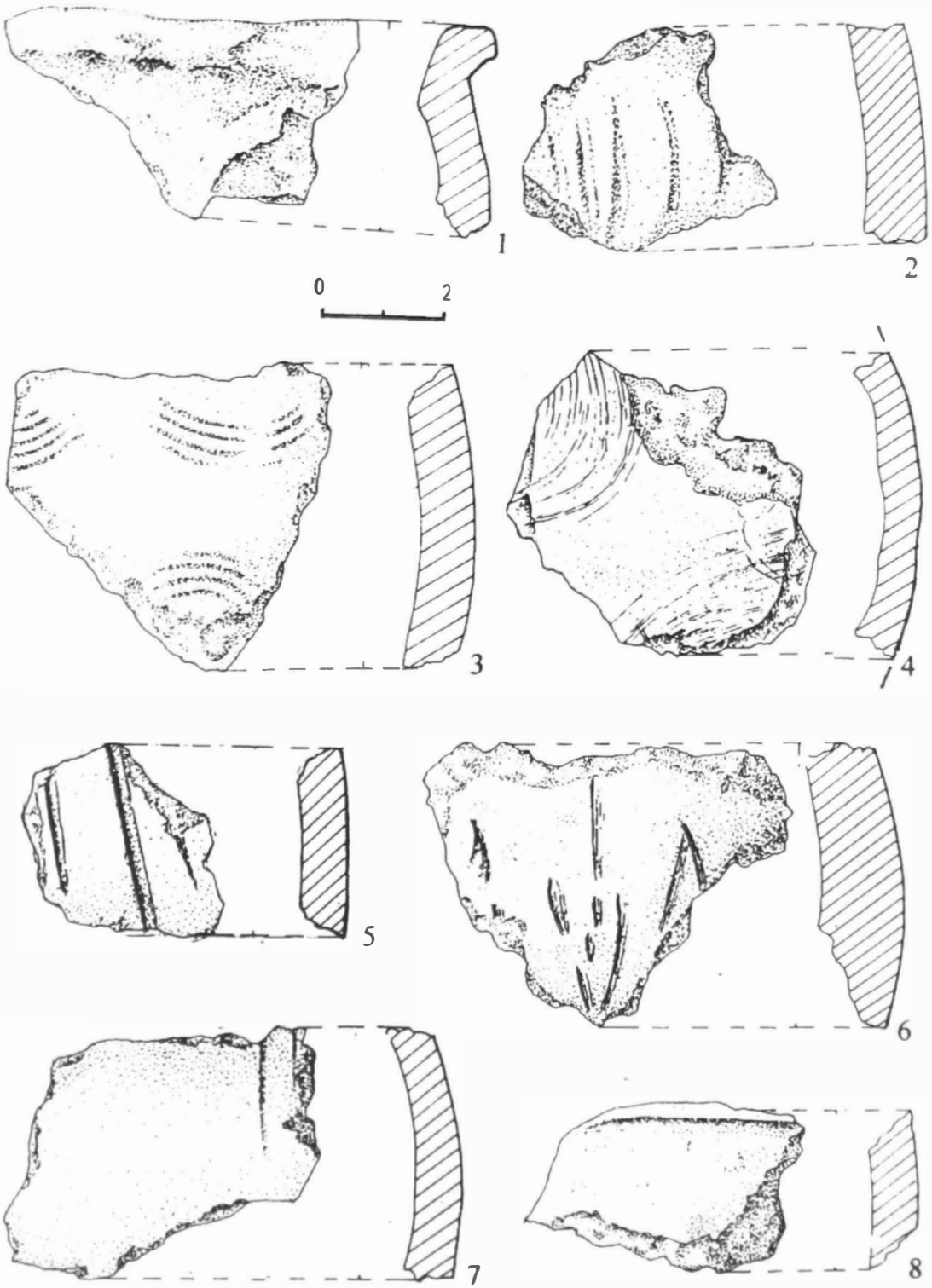

Fig. 86 Fragmente de vase ornamentate, lucrate cu mâna. 1 - Loc. 36; 2, 6 - Loc. 9; 3 - Loc. 6; 4 - groapa atelier A; 5 - Loc. 21; 7 - Loc. 33; 8 - Loc. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

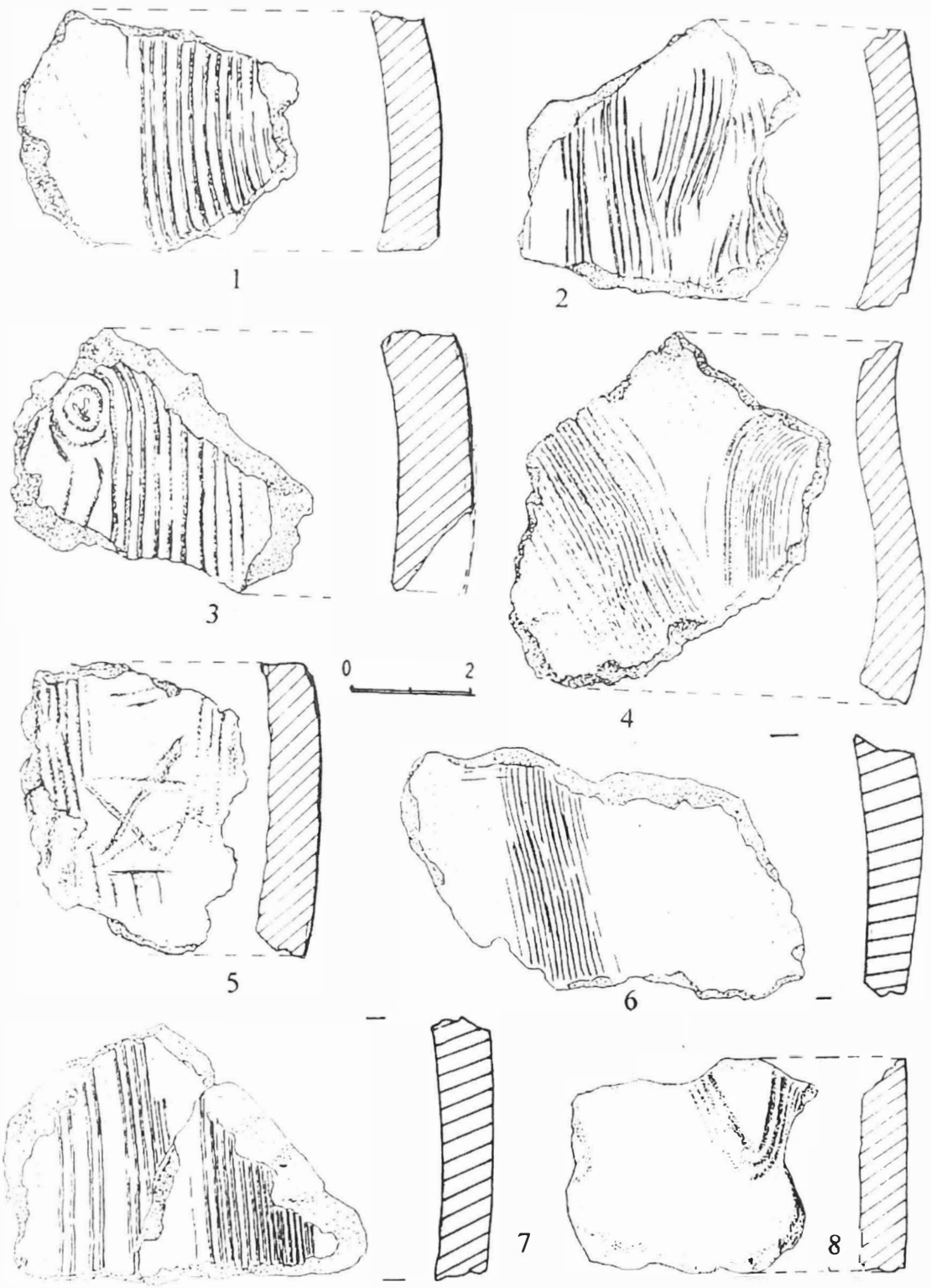

Fig. 87 Fragmente de vase ornamentate lucrate cu mâna. 1, 3 - Loc. 21; 2, 4, 6, 7, - Loc. 37; 5 - Loc. 20; 8 - Loc. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

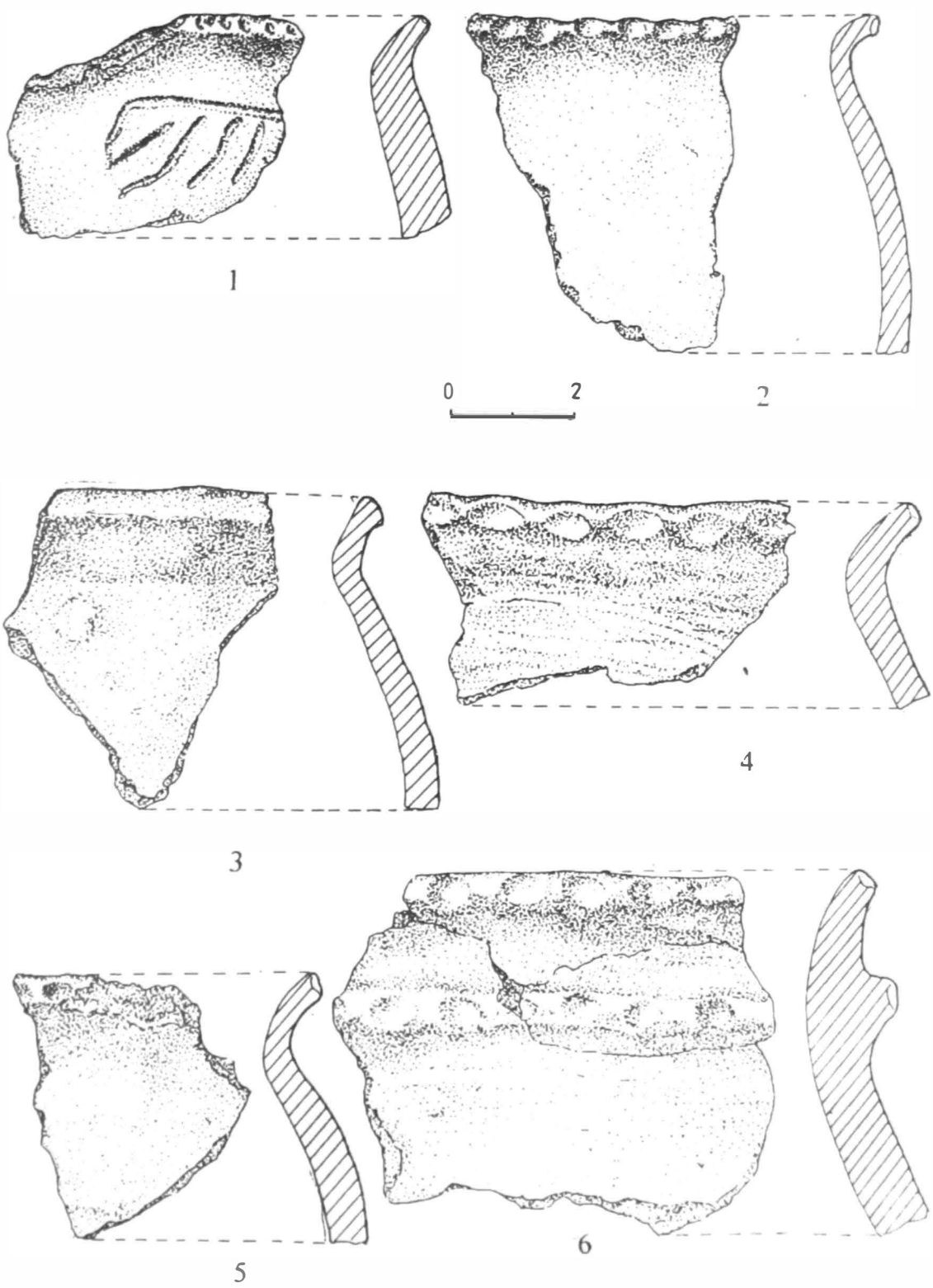

Fig. 88 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2 - Loc. 6; 3, 4 - Loc. 7; 5, 6 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

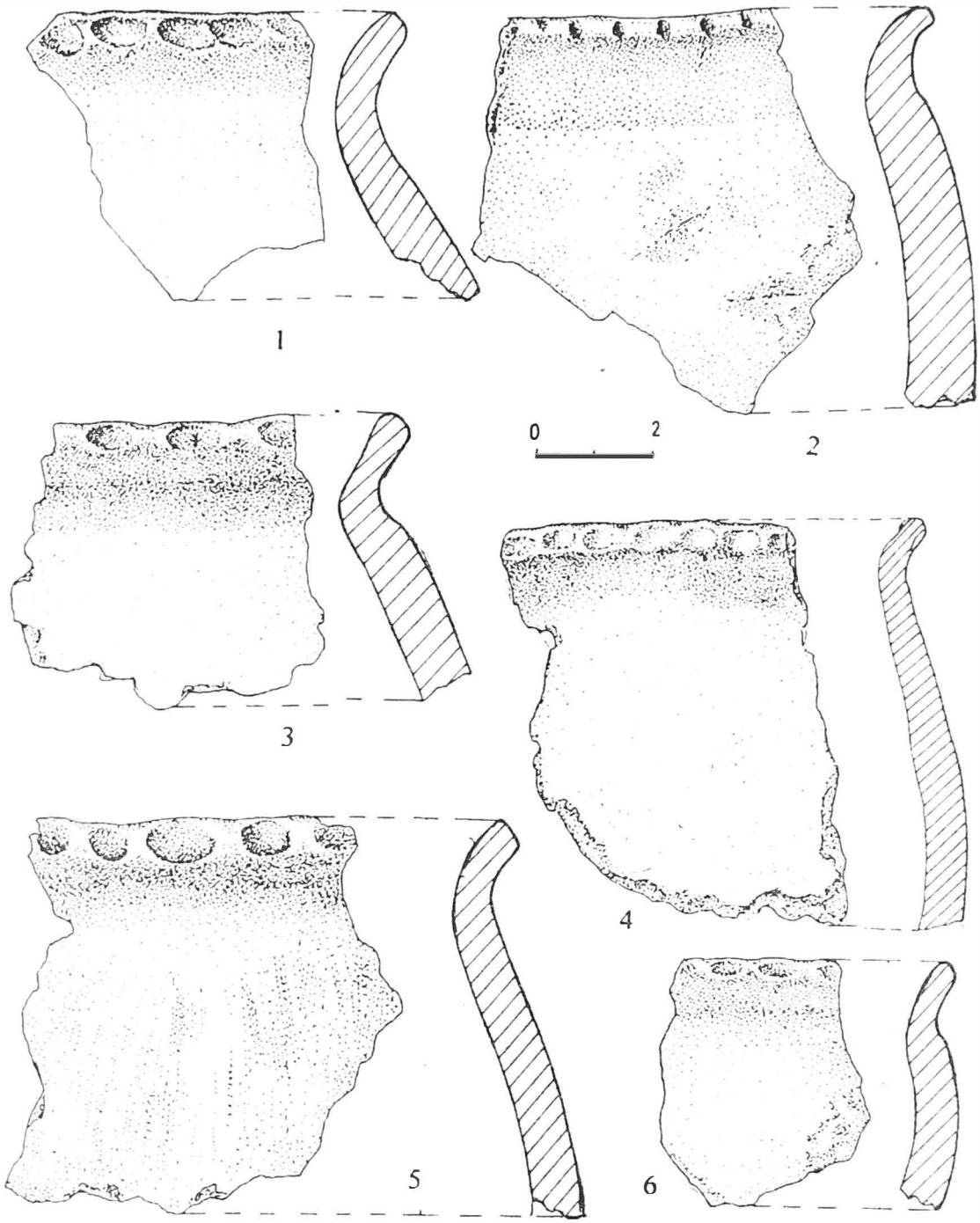

Fig. 89 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2, 3, 5 - Loc. 6; 4, 6 - Loc. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

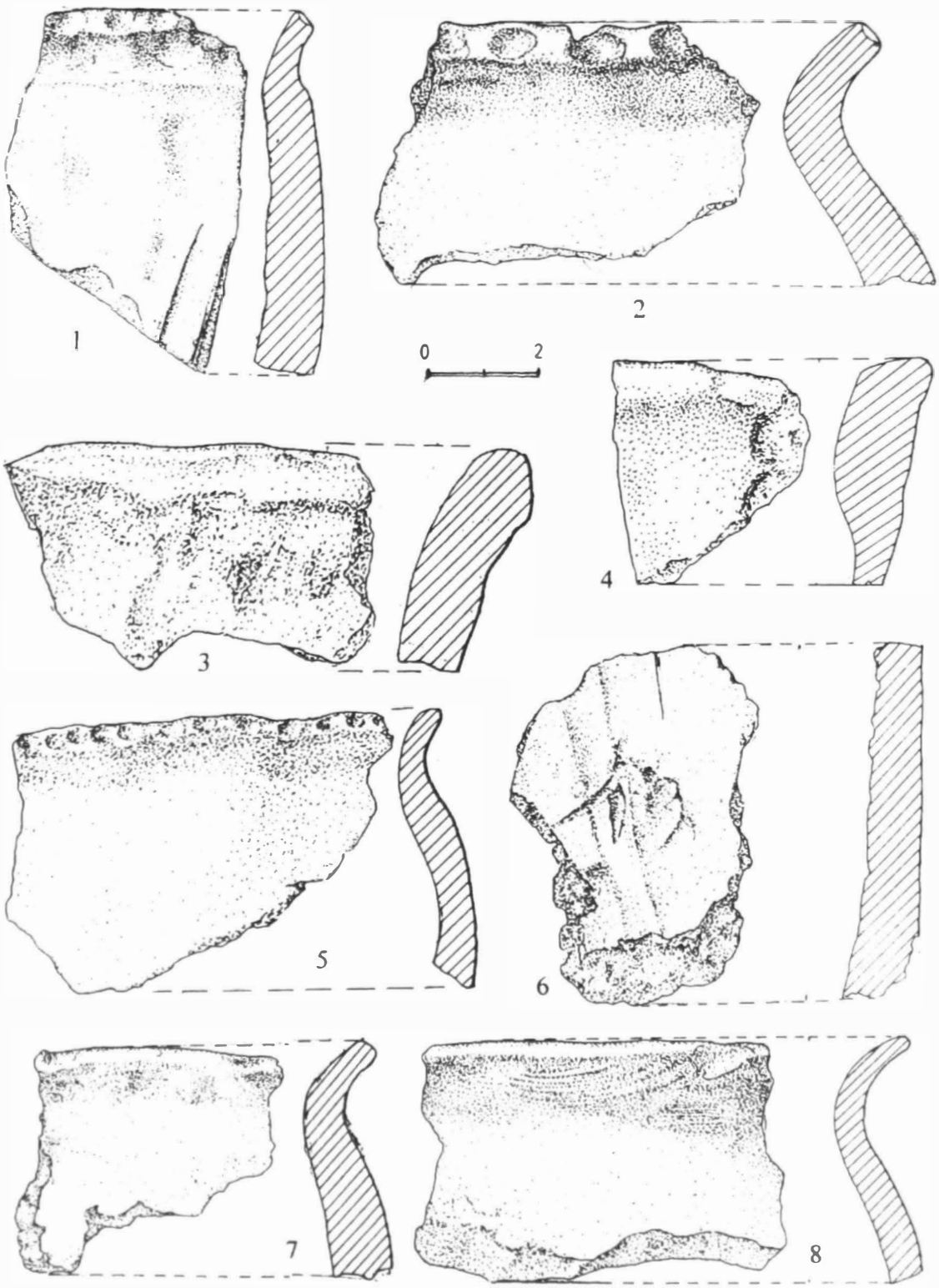

Fig. 90 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 6, 7 - Loc. 7; 2 - Loc. 8; 3,5 - Loc. 9; 4, 8 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

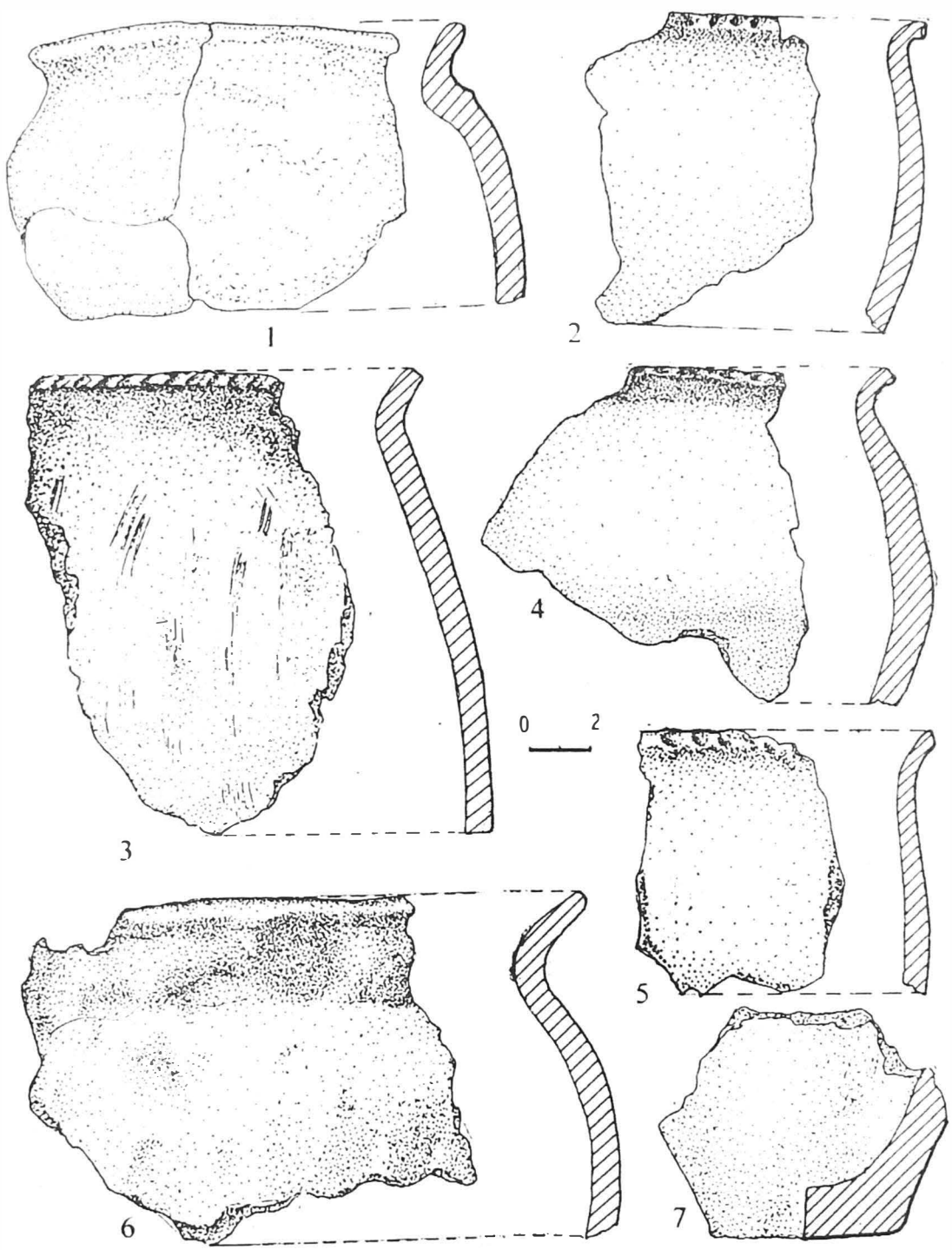

Fig. 91 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2 - Loc. 3; 3, 4, 5 - Loc. 7; 6 - Loc. 6; 7 - Loc. 12.

https://biblioteca-digitala.ro

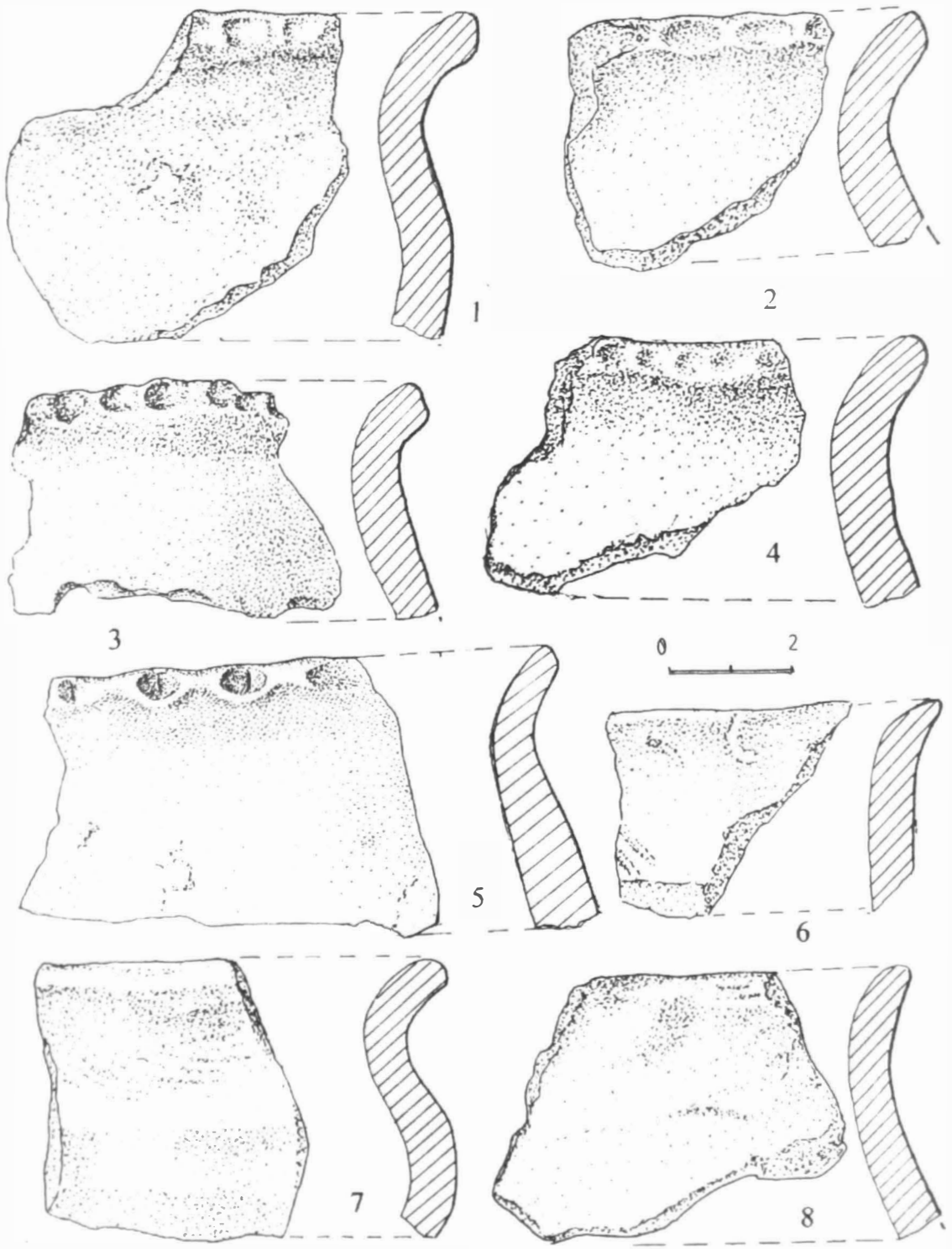

Fig. 92 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 6, 7 - Loc. 17; 2, 4 - loc. 12; 3, 8 - Loc. 13; 5 - Loc. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

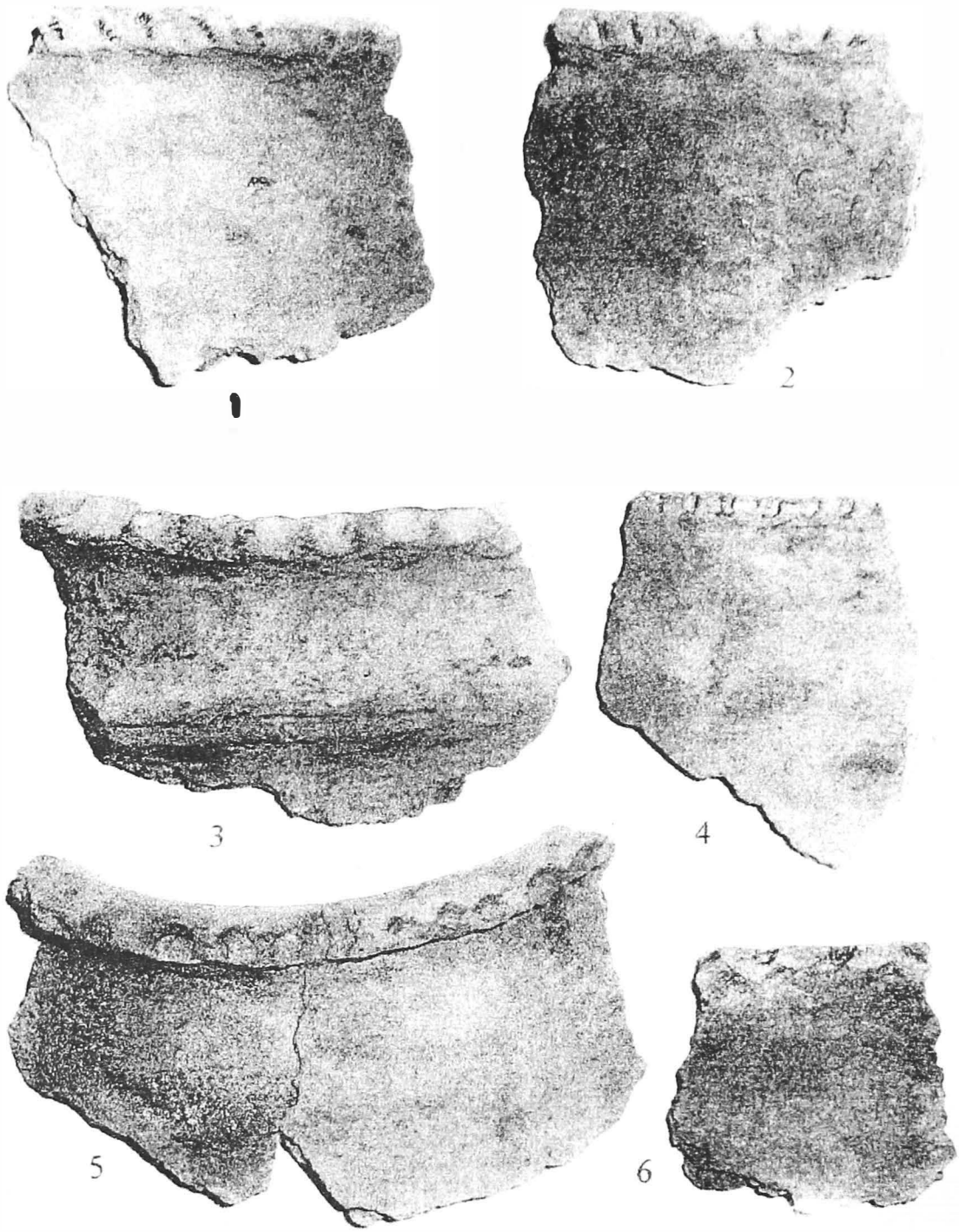

Fig. 93 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 4, 6 - Loc. 6; 2 - Loc. 2; 3 - Loc. 8; 5 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

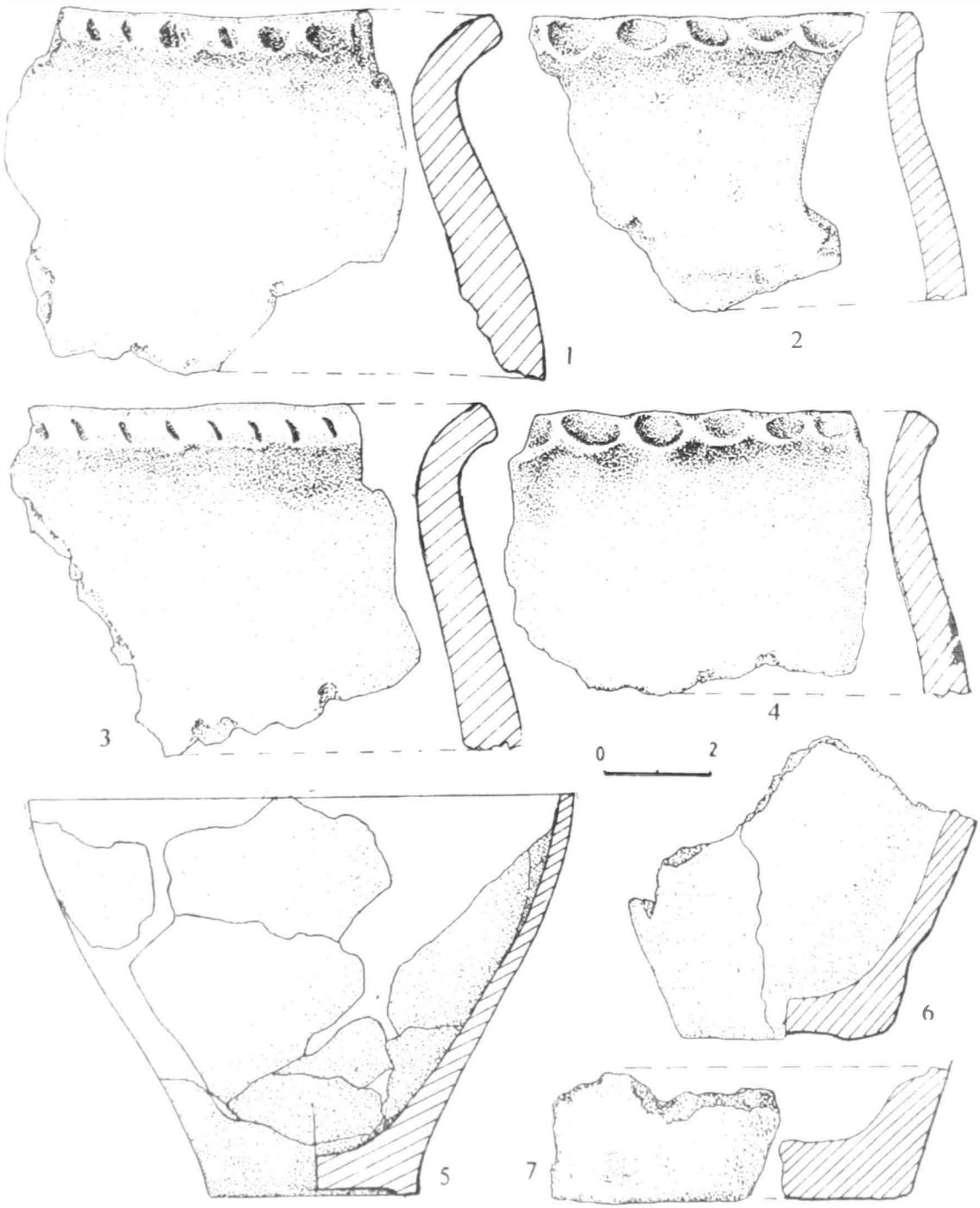

Fig. 94 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 3 - Loc. 20; 2, 5, 6 - Loc.21; 4 - Loc. 24; 7 - Loc. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

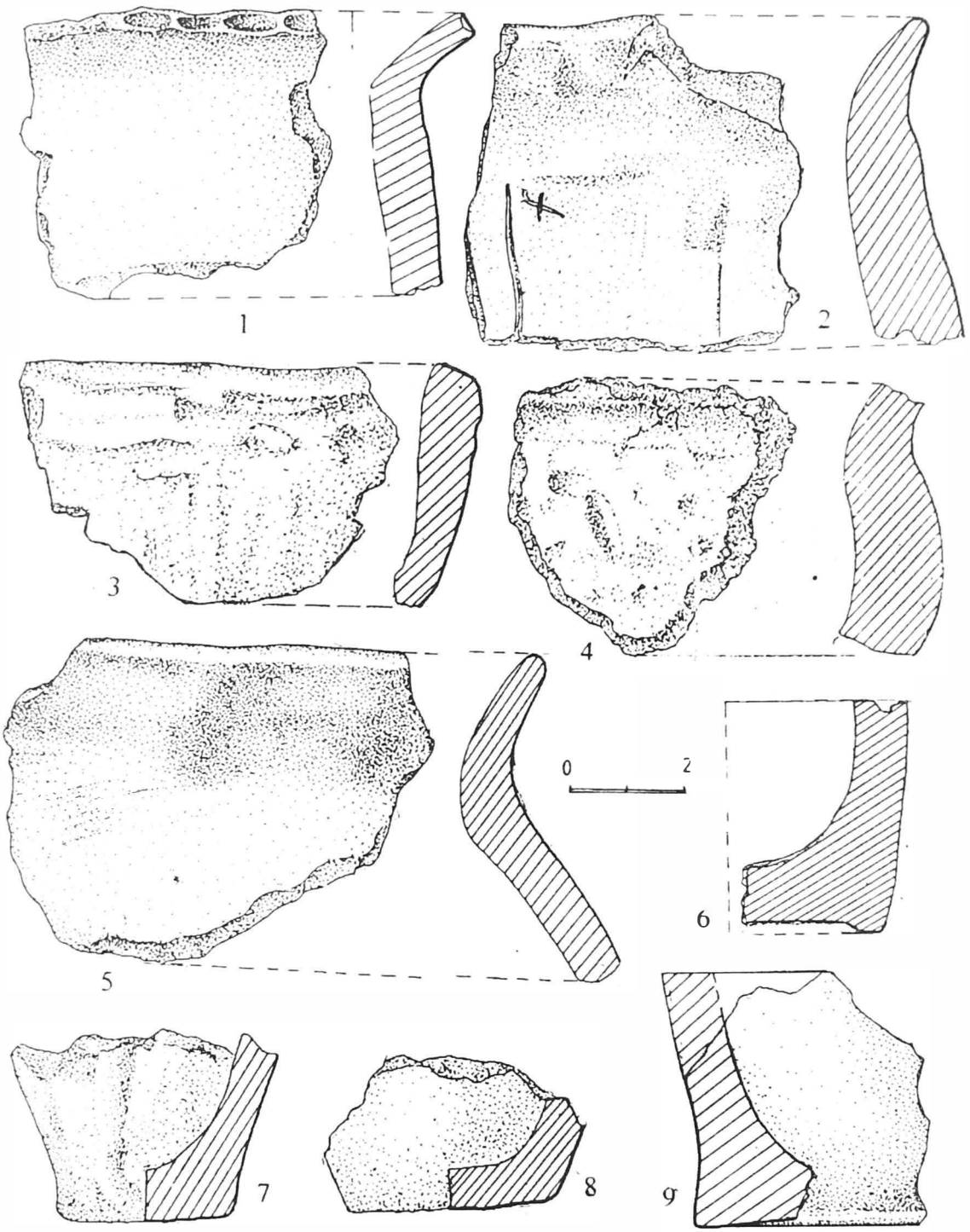

Fig. 95 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2, 9 - Loc. 37;
3,4, 6 - Loc. 33, 5 - Loc. 8; 7 - Loc. 28; 8 - Loc. 38.

https://biblioteca-digitala.ro

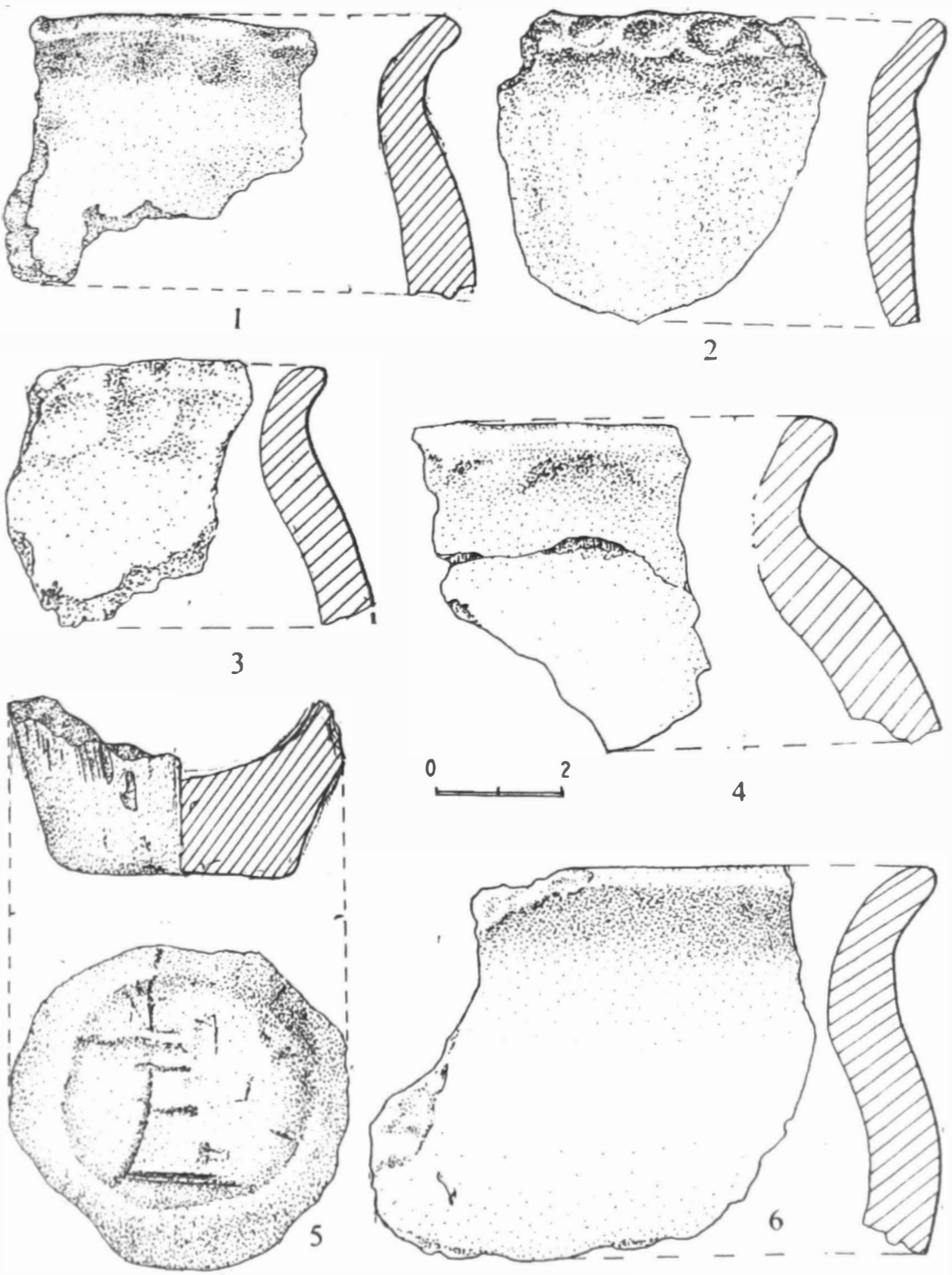

Fig. 96 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 3 - Loc. 38; 2 - Loc. 25; 4, 6 - Loc. 29; 5 - Loc. 27.

https://biblioteca-digitala.ro

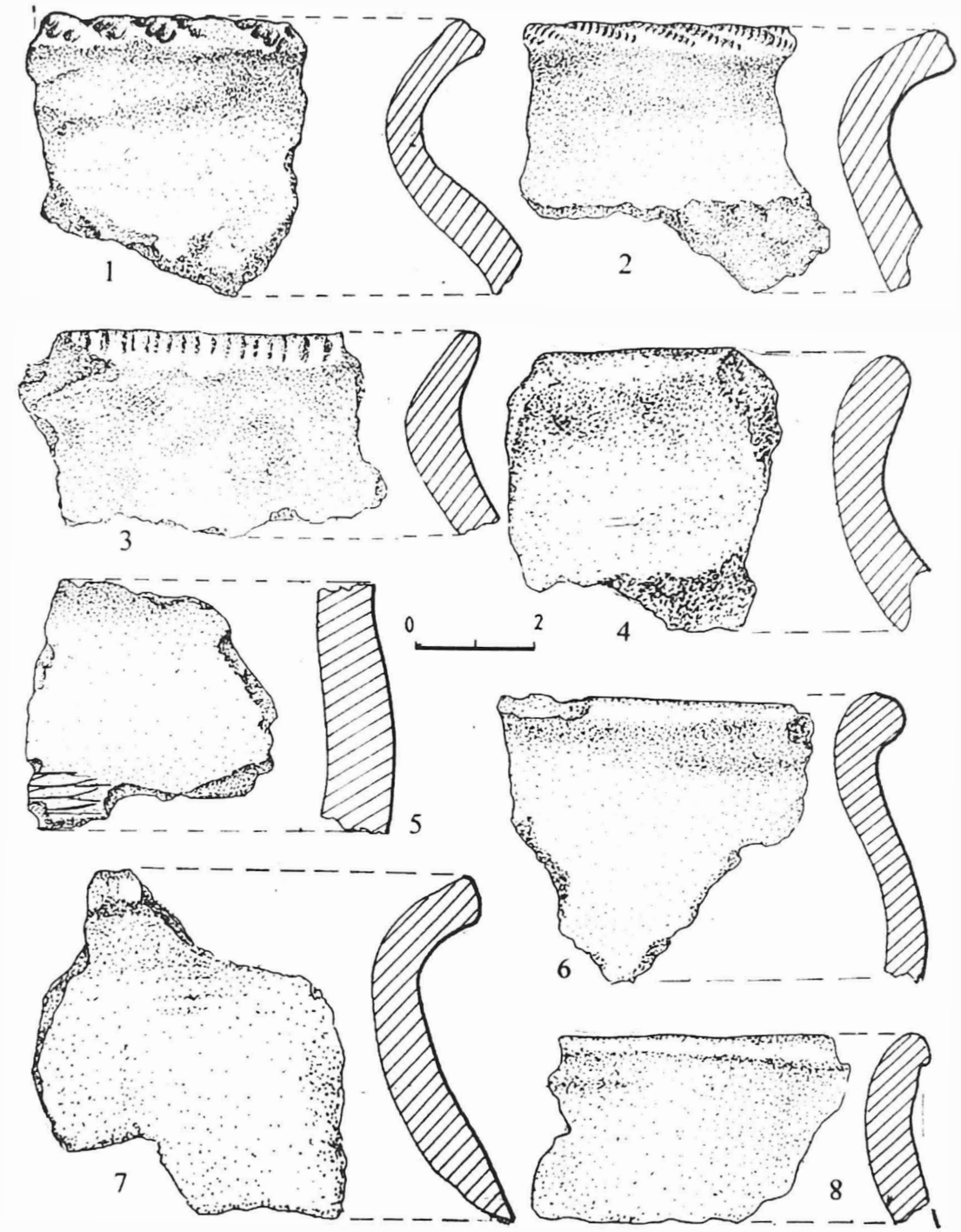

Fig. 97 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2, 5 - Loc. 25; 3 - Loc. 19; 4 - Loc. 24; 6 - Loc.26; 7 - Loc. 27; 8 - Loc. 23.

https://biblioteca-digitala.ro

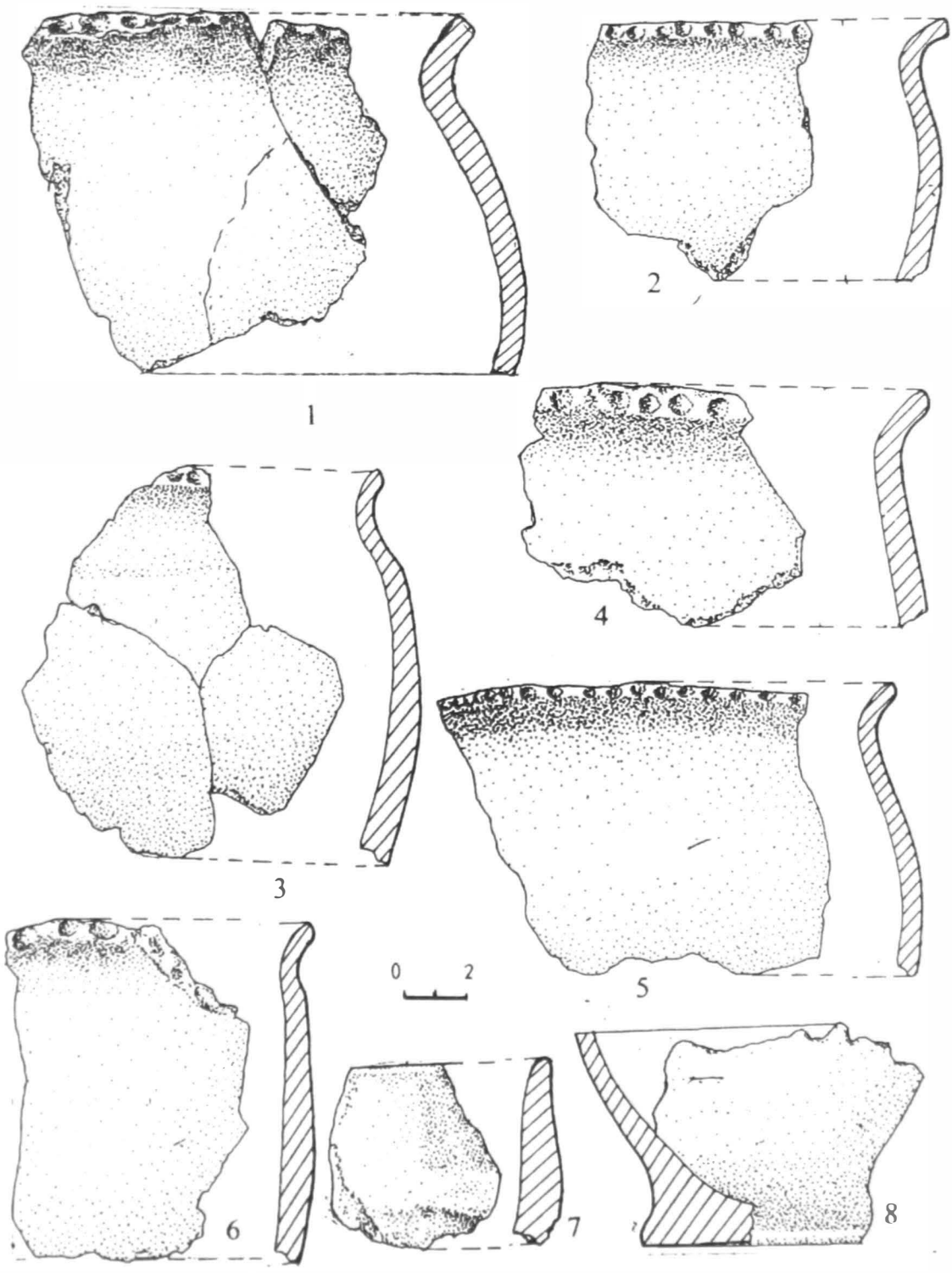

Fig. 98 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1 - Loc. 37; 2, 5, 8 - Loc. 32; 3, 7 - Loc. 36; 4 - Loc. 34; 6 - Loc. 40.

https://biblioteca-digitala.ro

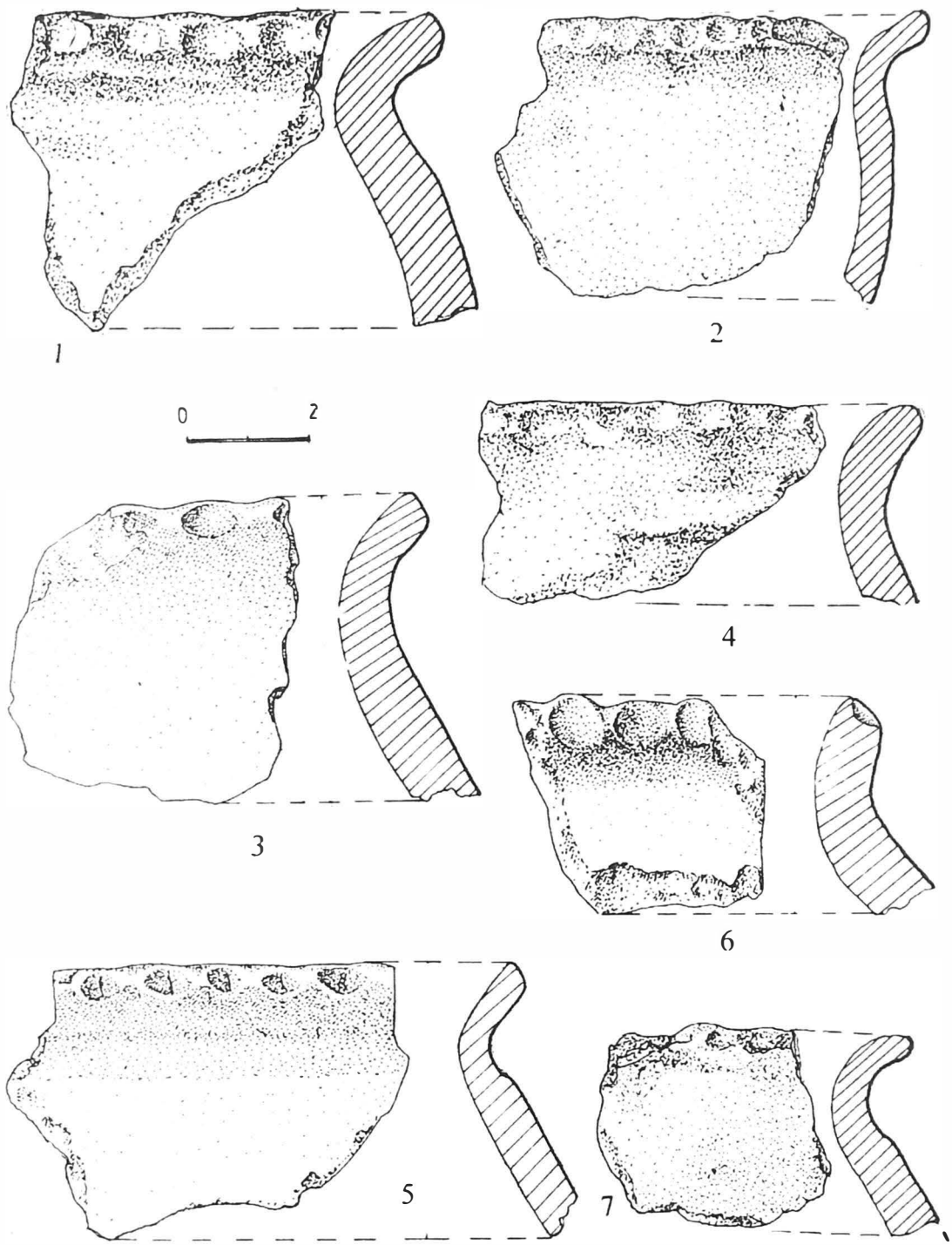

Fig. 99 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1 - Loc. 36; 2, 4 - Loc. 40; 3, 7 - Loc. 38; 5, 6 - Loc. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

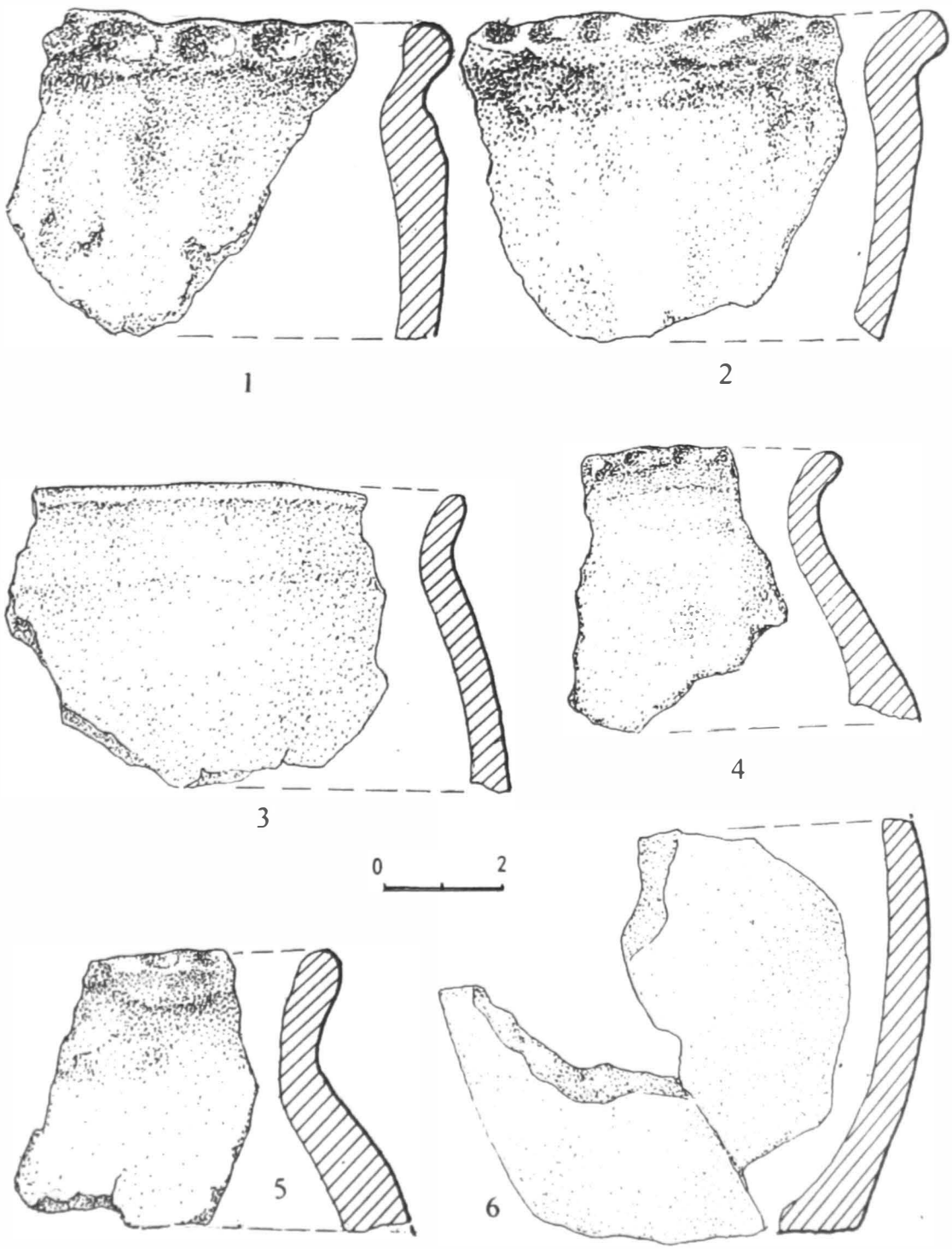

Fig.100 Fragmente de vase lucrate cu mâna. 1, 2 - Loc. 32; 3 - Loc. 33; 4 - Loc. 34; 5, 6 - Loc. 36.

https://biblioteca-digitala.ro

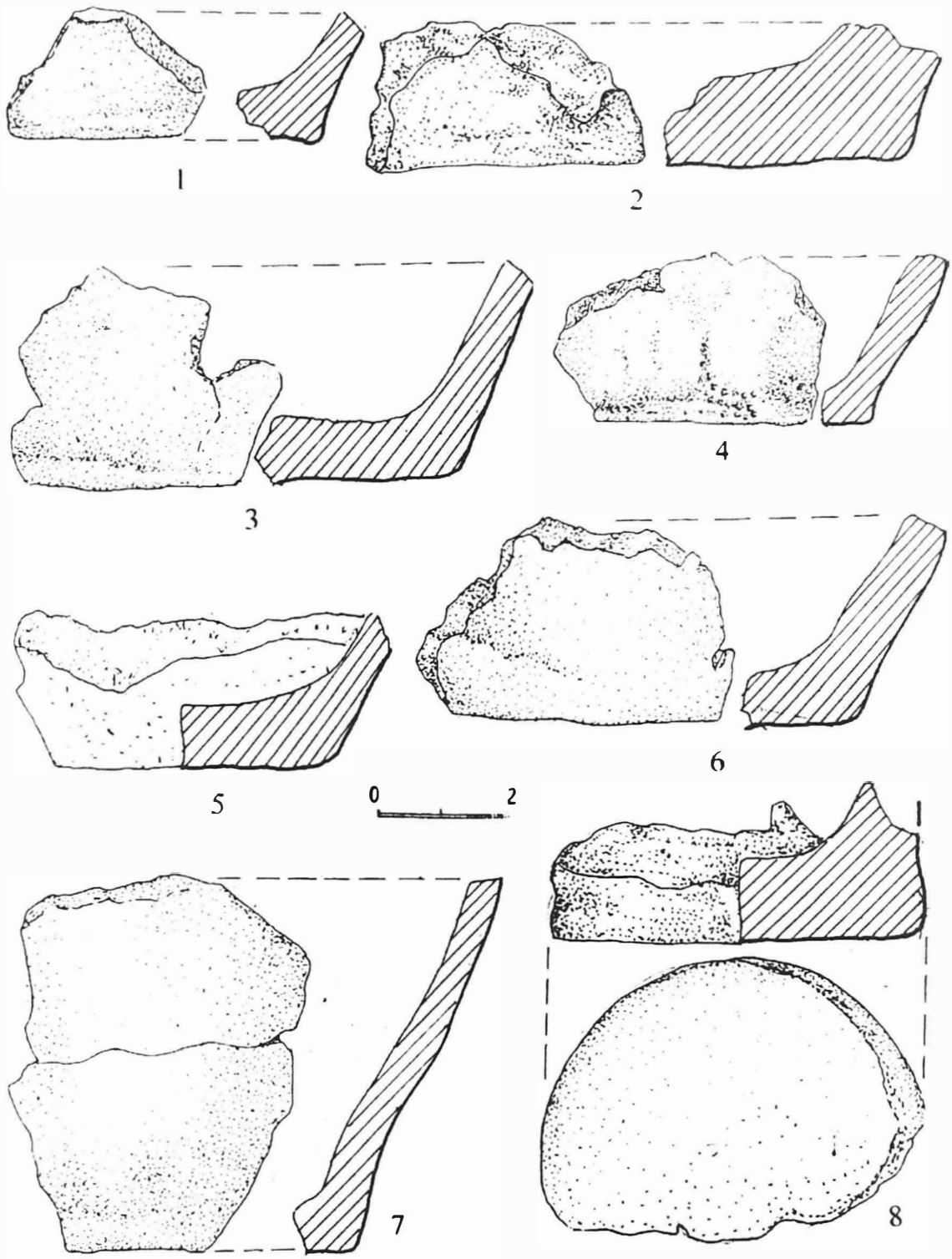

Fig.101 Funduri fragmentare de vase lucrate cu mâna. 1, 2 - Loc. 5; 3 - loc. 7; 4, 6 - loc. 10; 5 - Loc. 11; 7 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

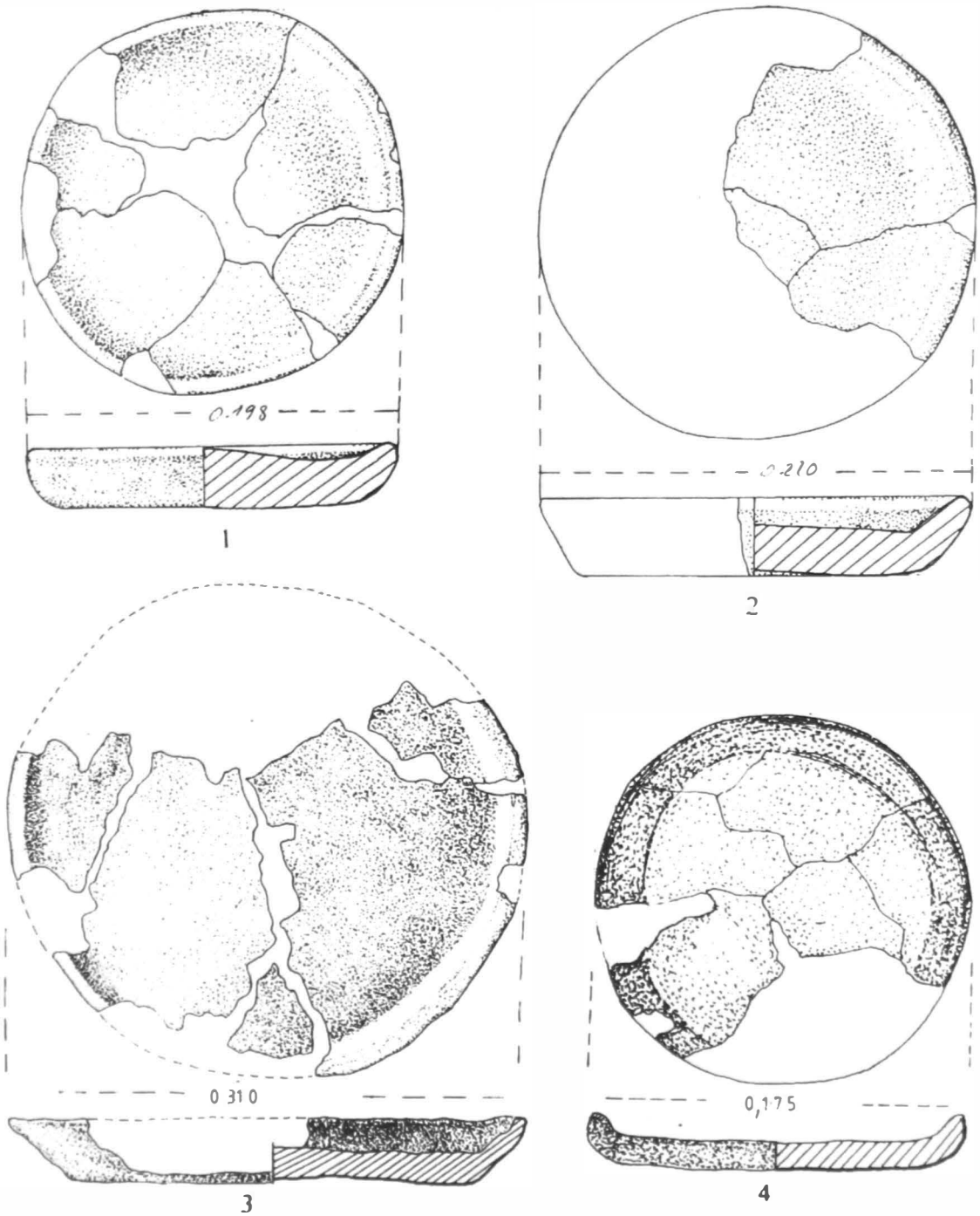

Fig.102 Tipsii lucrate cu mâna. 1 - Loc. 7; 2, 3 - loc. 20; 4 - Loc. 21.

https://biblioteca-digitala.ro

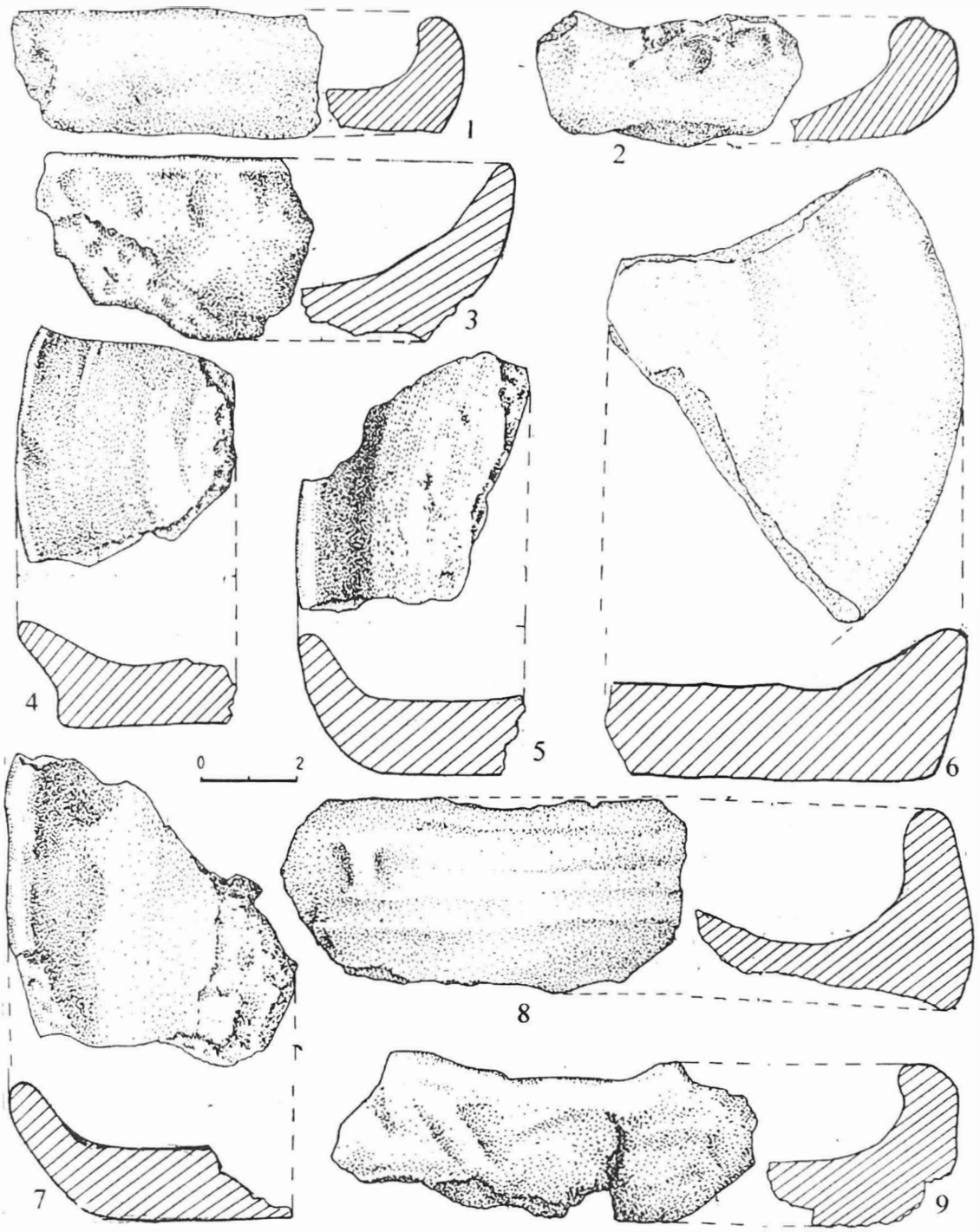

Fig.103 Tipsii lucrate cu mâna. 1- Loc. 38; 2 - Loc. 12; 3 - loc. 16; 4 - Loc. 36; 5 - Loc. 9; 6 - Loc. 17; 7 - Loc. 6; 8, 9 - Loc. 22.

https://biblioteca-digitala.ro

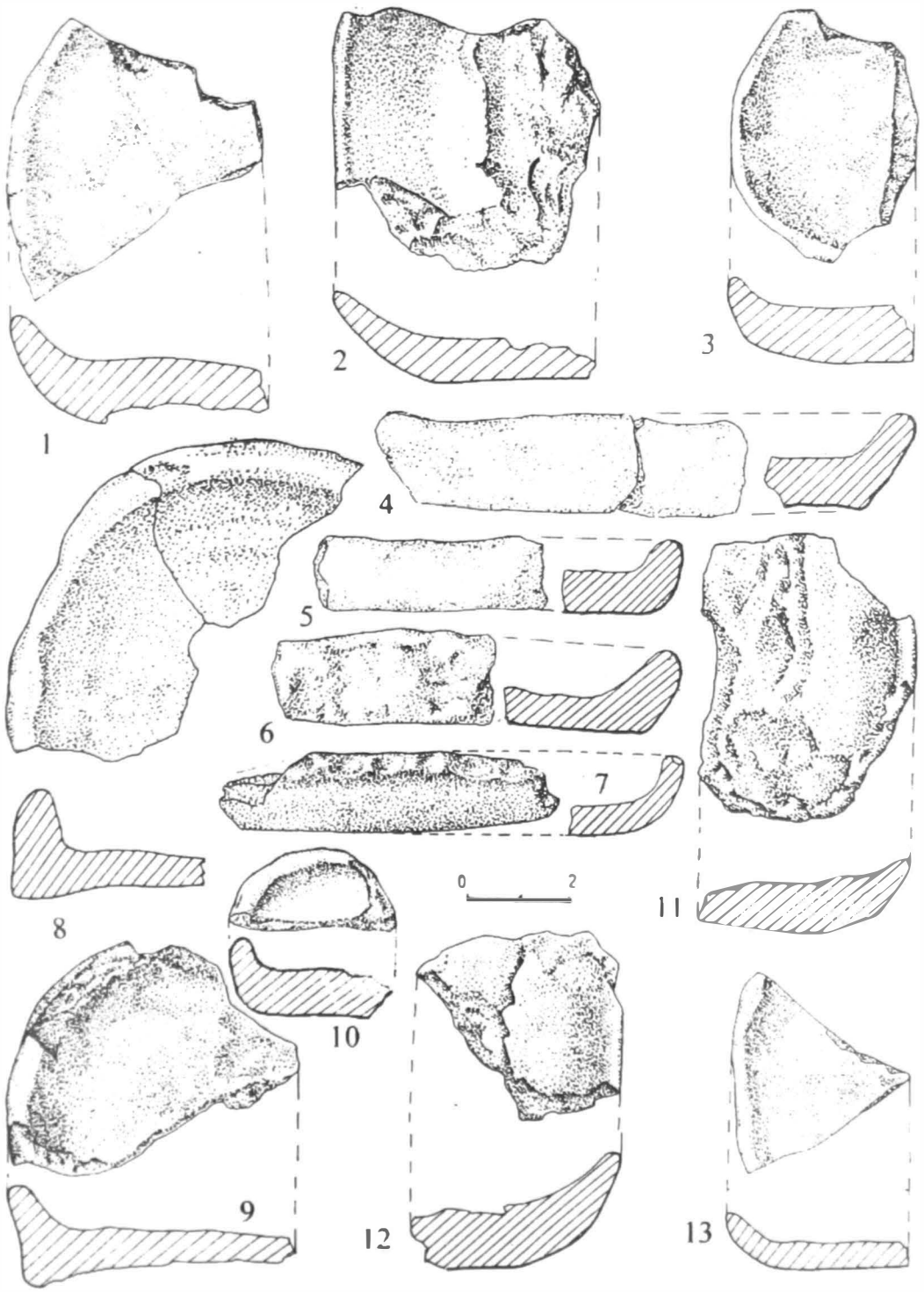

Fig.104 Fragmente de tipsii miniaturale lucrate cu mâna. 1 Loc. 25; 2, 8, 12 - Loc. 24; 3 - Loc. 11; 4 - Loc. 18; 5 - Loc. 37; 6 - Loc. 36; 7, 10 - Loc. 17; 9 - Loc. 23; 11 - Loc. 1; 13 - Loc. 20.

https://biblioteca-digitala.ro

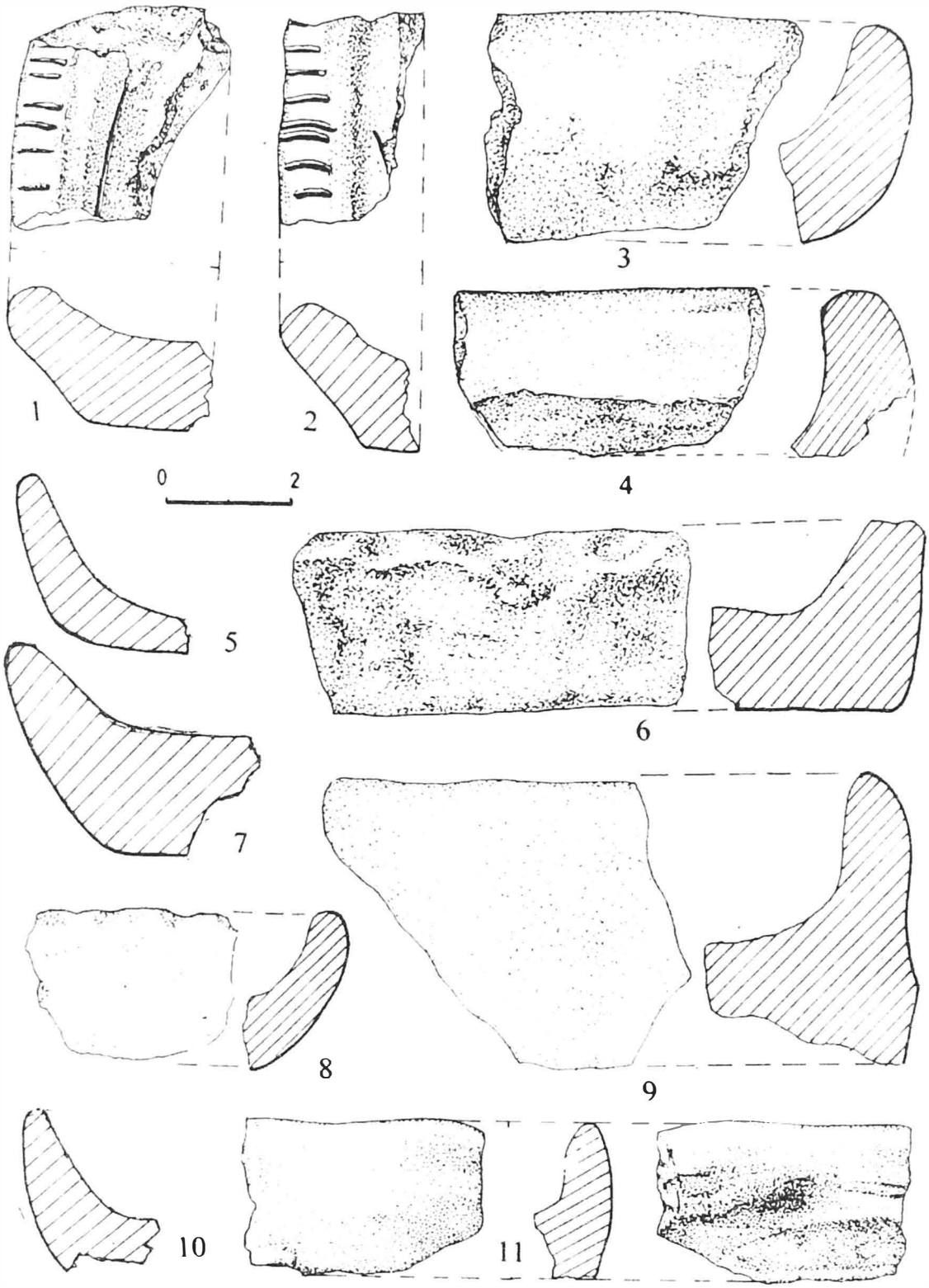

Fig.105 Fragmente de tipsii lucrate cu mâna. 1- 3 - Loc. 21; 4, 7, 9 - Loc. 8; 5, 6 - Loc. 6; 8 - Loc. 40; 10 - Loc. 5; 11 - Groapa atelier A.

https://biblioteca-digitala.ro

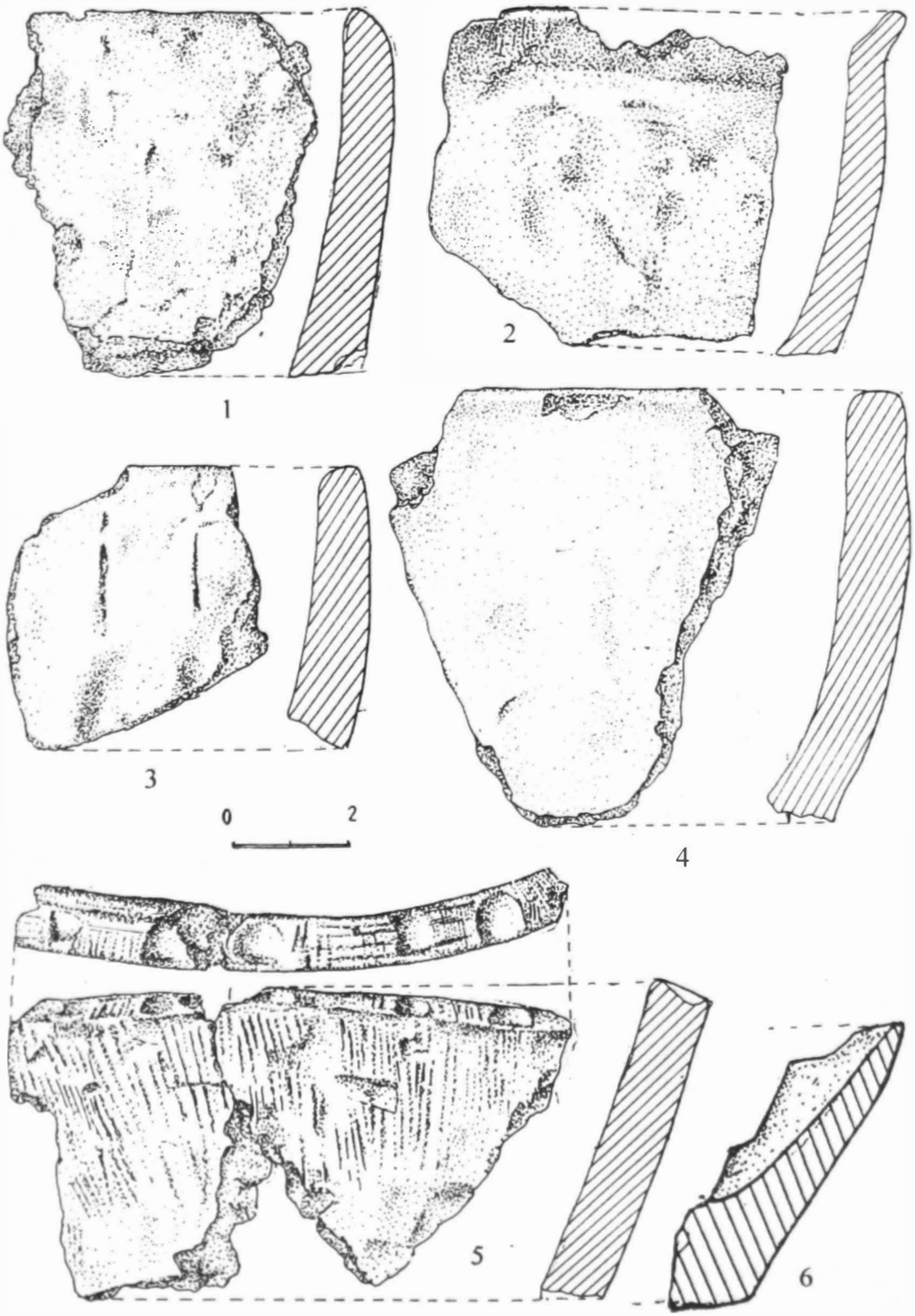

Fig.106 Fragmente de castroane lucrate cu mâna. 1- 4 - Loc. 6; 5 - Loc. 8; 6 - Loc. 32.

https://biblioteca-digitala.ro

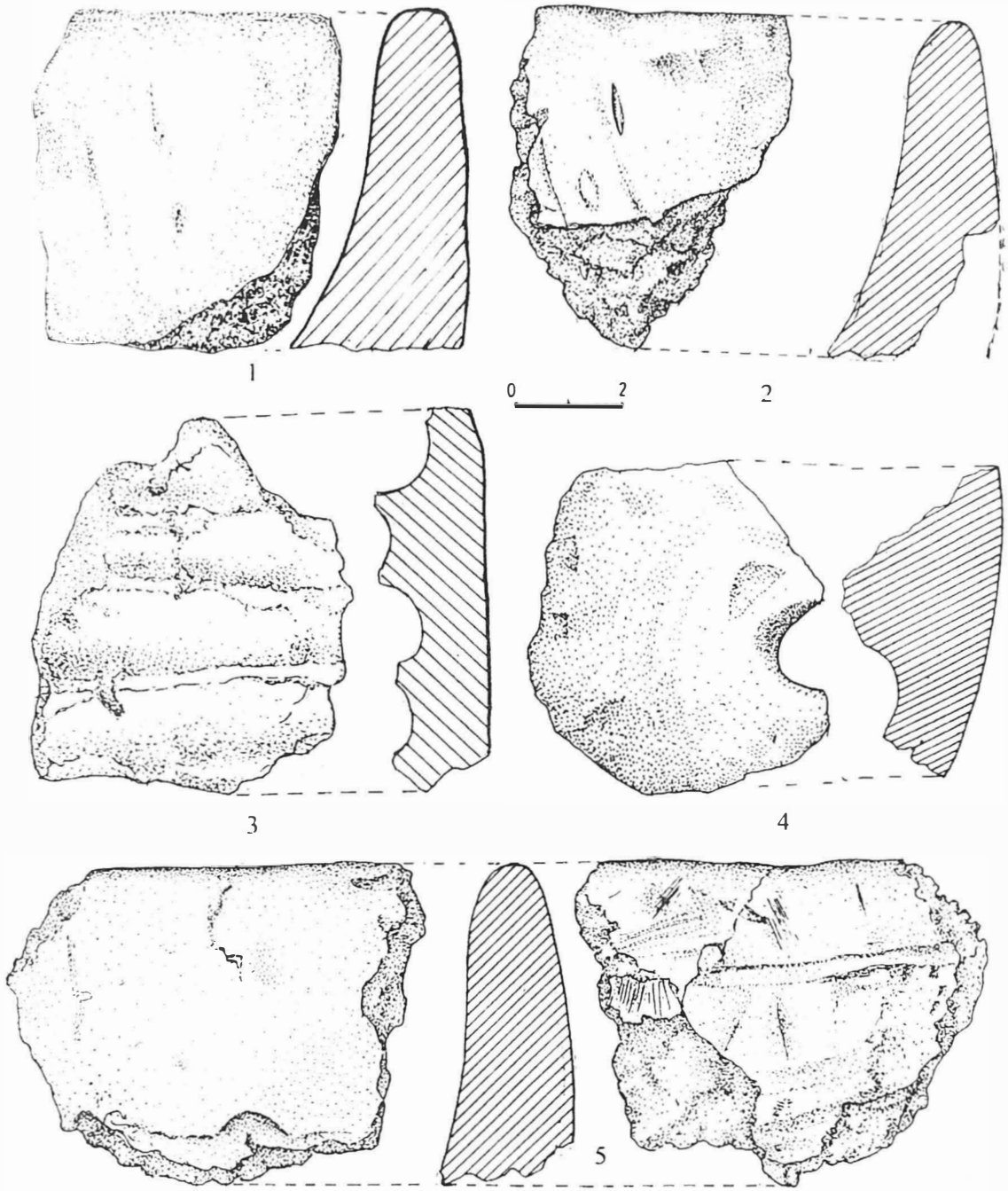

Fig.107 Fragmente de vetre portative (1-2, 5), lipitură de perete (3) şi fragment de oală (creuzet) pentru redus minereu (4). 1, 2, 5 - Loc. 7; 3 - Loc. 29; 4 - Loc. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

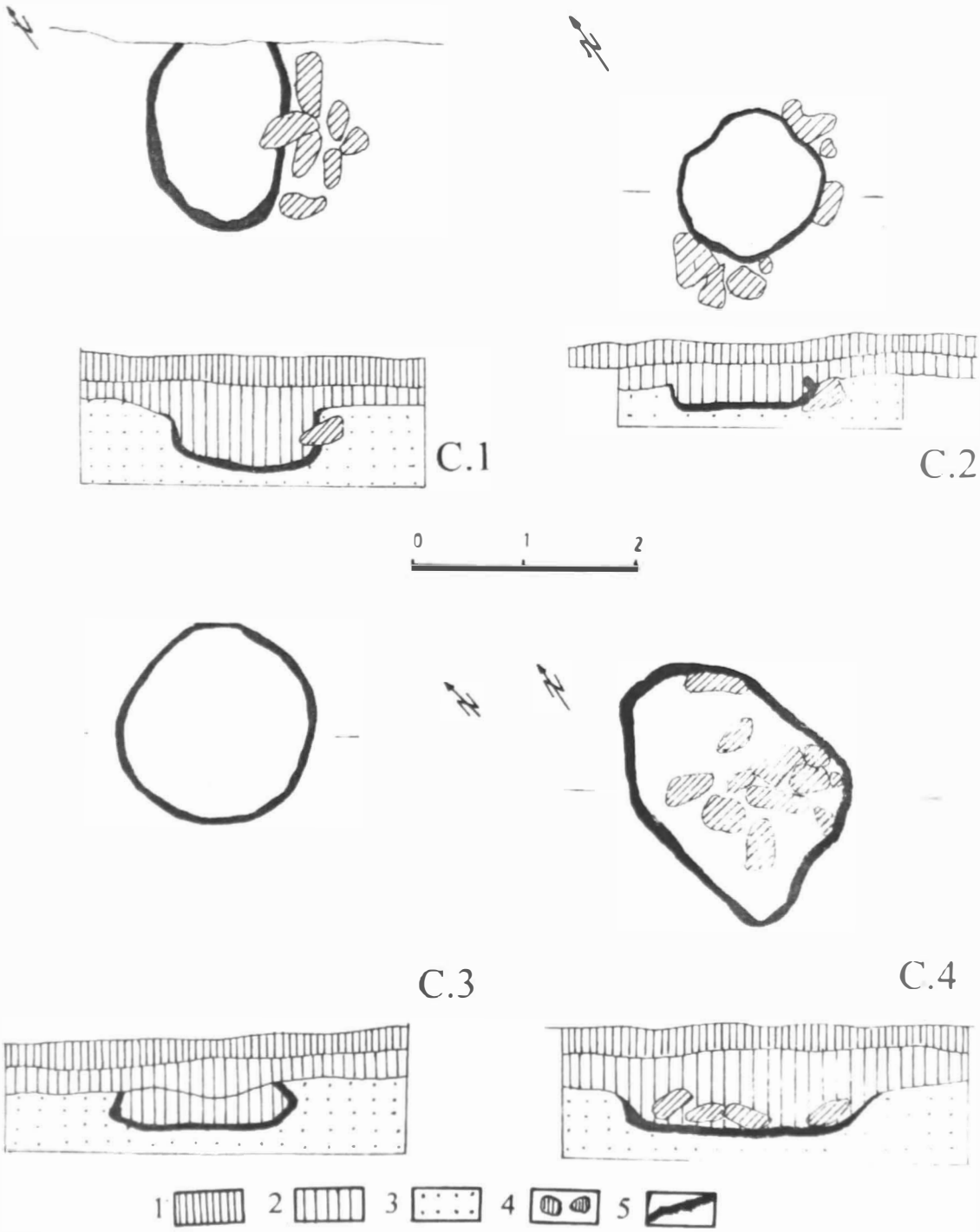

Fig.108 Planuri şi profile stratigrafice de cuptoare meşteşugăreşti. C.1, C.2, C.3, C.4. 1, sol vegetal; 2 strat de cultură ; 3, sol steril; 4, pietre; 5, arsură.

https://biblioteca-digitala.ro

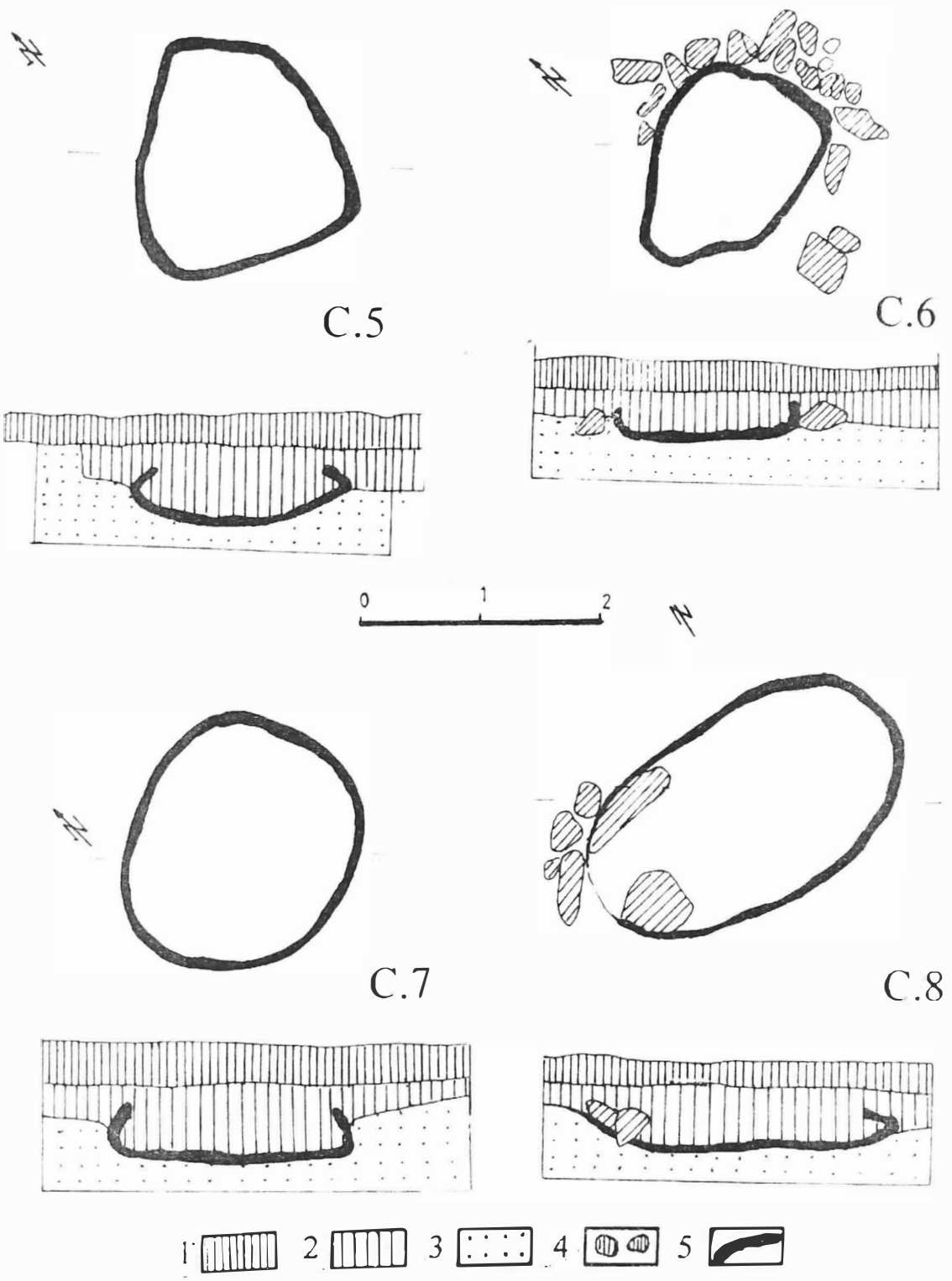

Fig.109 Planuri şi profile stratigrafice de cuptoare meşteşugăreşti: C.5, C.6, C.7, C.8. 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril; 4, pietre; 5, arsură.

https://biblioteca-digitala.ro

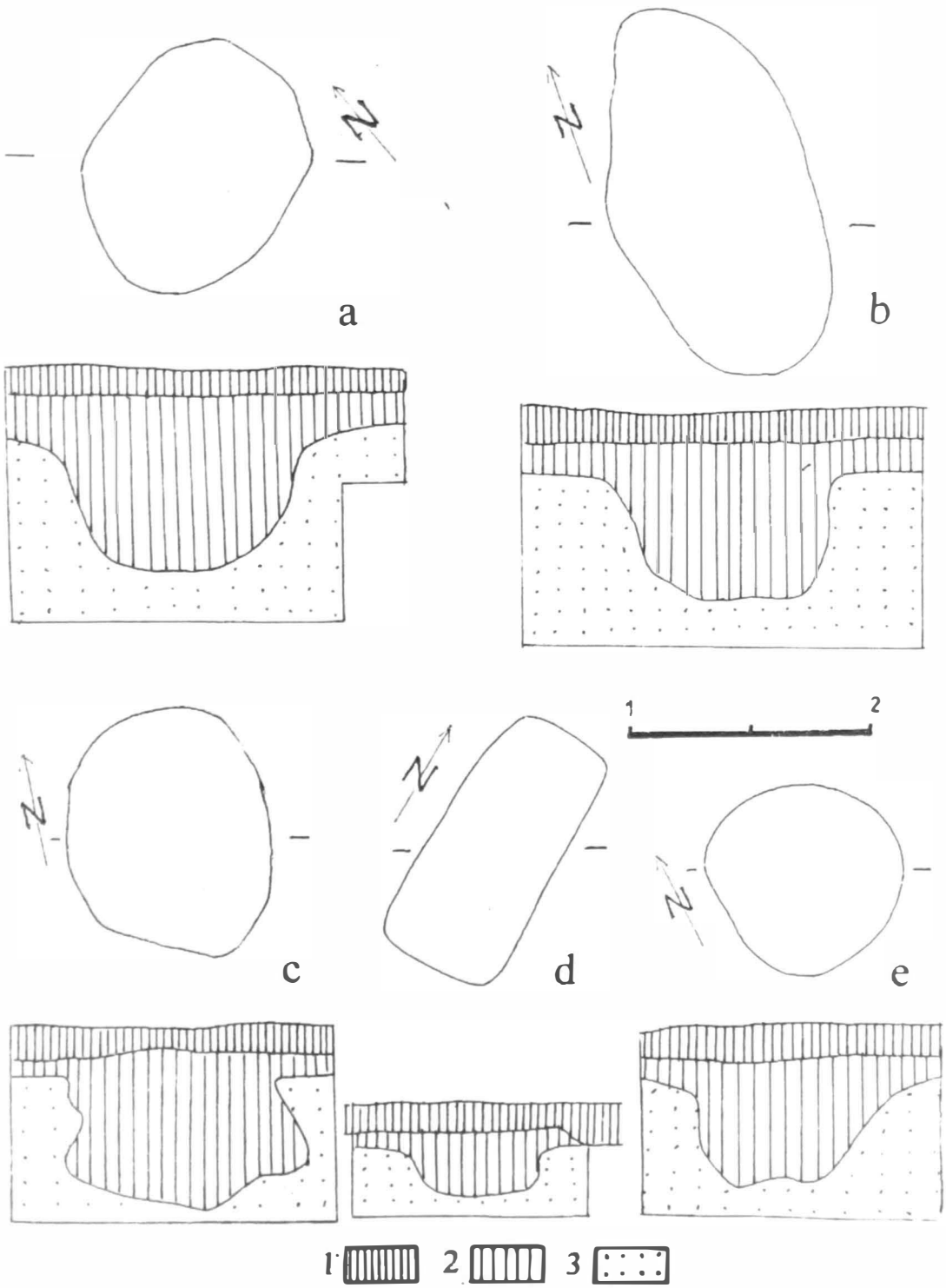

Fig.110 Planuri şi profile stratigrafice de gropi. a - groapa 1; b - groapa 5; c - groapa 3; d - groapa 4; e - groapa 2. 1, sol vegetal; 2, strat de cultură; 3, sol steril.

https://biblioteca-digitala.ro

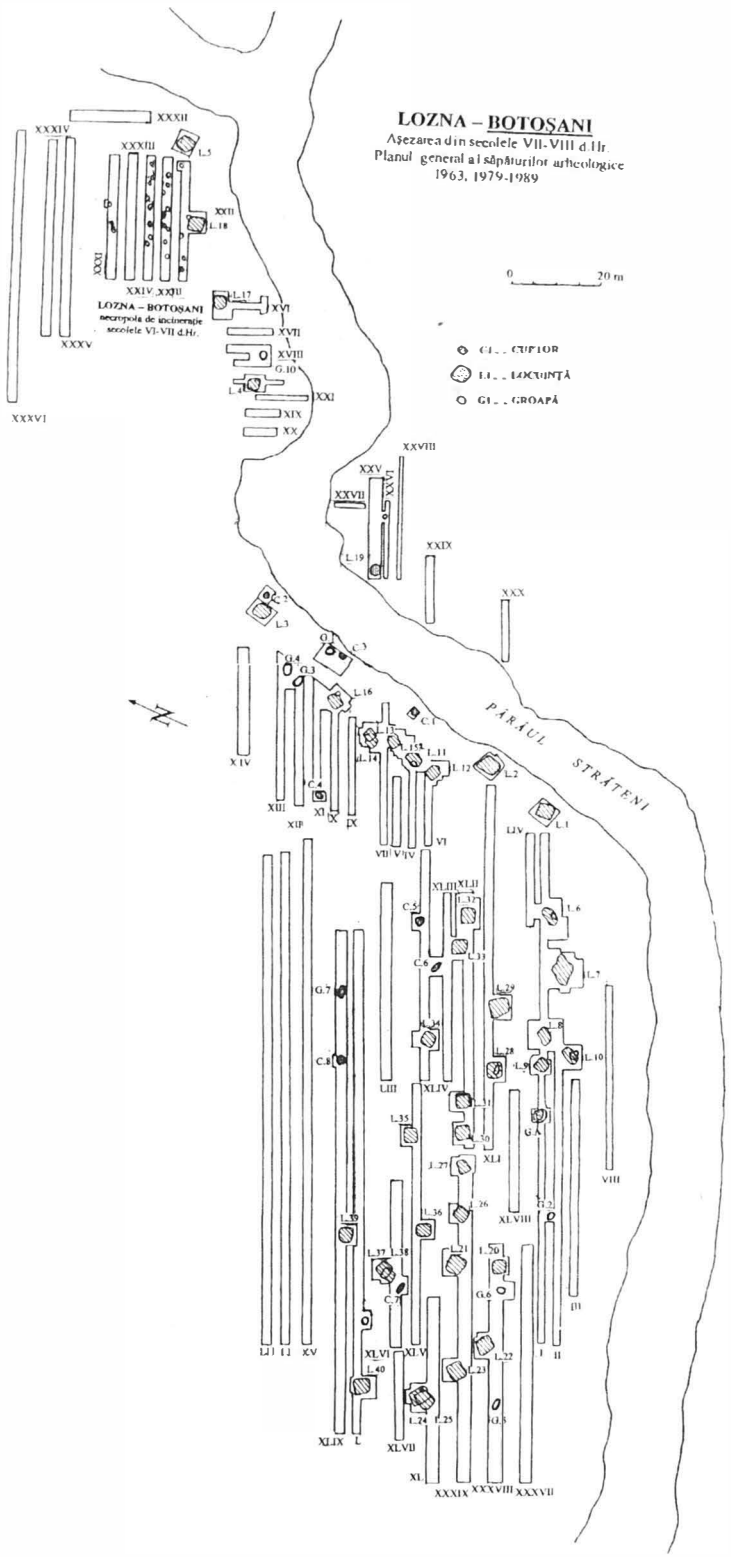

Fig. 111 Planul general al săpăturilor de la Lozna-Botoşani, 1963, 1979-1989.

https://biblioteca-digitala.ro

Liste de figures

Fig. 1 Zone géographique du nord-est de la Roumanie où est situé l'étblissement de Lozna-Botoşani.

Fig. 2 L'établissement de Lozna-Botoşani. 1, Vue générale; 2-3, aspects durant les fouilles archéologiques.

Fig. 3 Plans et profils des habitations. a - Hab.1; b - Hab.2; c - Hab.3; c - Hab.4. 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4 pierres; 5 poutres carbonisées; 6, terre glaise d'âtre; 7, cendre.

Fig. 4 Complexes artisanales. 1 - Hab.6; 2 - Hab.7.

Fig. 5 Plans et profils des complexes artisanales. a - Hab.6; b - Hab.7; 1, sol végétal 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, terre glaise d'âtre; 6, terre brûlée.

Fig. 6 Complexes artisanales. 1 - Hab.8; 2 - Hab.9.

Fig. 7 Plans et profils des complexes artisanales. a - Hab.8; b - Hab.9; 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, fours pour réduction le minerai des marais.

Fig. 8 Complexes d'habitation. 1 - Hab.12; 2 - Hab.13-14.

Fig. 9 Complexes d'habitation. 1 - Hab.10-11; 2 - Hab.11.

Fig. 10 Plans et profils des habitations. a - Hab.5; b - Hab.10; c - Hab.11; d - Hab.12. 1, sol végétal 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, terre glaise de l'âtre; 6, fosses de pieux; 7, cendre.

Fig. 11 Complexes d'habitation. 1- Hab.12; 2 - Hab.13-14.

Fig. 12 Complexes d'habitation. 1- Hab.15; 2 - Hab.16.

Fig. 13 Plans et profils des habitations. a, b - Hab.13-14; c - Hab.16; d - Hab.15. 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, poutres carbonisées; 6, terre glaise d'âtre; 7, fosses de pieux.

Fig. 14 Complexes d'habitations. 1 - Hab.17; 2 - Hab.18.

Fig. 15 Plans et profils ds habitations. a - Hab.17; b - Hab.8; c - Hab.19; d - Hab.20. 1, sol végétal 2, couche du debut de Moyen âge; 3, sol steril 4, pierres; 5, poutres carbonisées; 6, terre brûlée; 7, terre glaise de l'âtre; 8, fosses de pieux.

Fig. 16 L'habitation no. 20 et sa l'âtre.

Fig. 17 L'habitation no. 21 et sa l'âtre.

Fig. 18 Plans et profils des habitations. a - Hab.24-25; b - Hab.21; c - Hab.22; d - Hab.23. 1, sol végétal 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, poutres carbonisées 6, terre glaise de l'âtre; 7, fosses de pieux.

Fig. 19 Complexes d'habitation. 1- Hab.22; 2 - Hab.23;

Fig. 20 Complexes d'habitation. 1 - Hab.24; 2 - Hab.26.

Fig. 21 Complexes artisanales. 1 - Hab.27; 2 - Hab.28.

Fig. 22 Plans et profils des complexes d'habitation et artisanales. a - Hab.26; b - Hab.27; c - Hab.29; d - Hab.28. 1, sol végétal 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril 4, pierres; 5, terre glaise de l'âtre; 6, lentilles de terre jaune; 7, fosses de pieux.

Fig. 23 L'habitation no. 31 et sa l'âtre.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 24 Plans et profils des habitations. a - Hab.30; b - Hab.31; c - Hab.32; d - Hab.33; 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, terre glaise de l'âtre; 6, os d'animal.

Fig. 25 Complexes d'habitation. 1 - Hab.36; 2 - Hab.39.

Fig. 26 Plans et profils des habitatioons. a - Hab.34; b - Hab36; c - Hab.37-38.1, sol végétal; 2, couche du debut de Moyen âge; 3, sol steril; 4, pierres; 5, terre glaise de l'âtre; 6, terre brûllée; 7, fosses de pieux.

Fig. 27 Complexes artisanales. 1, fosse atelier A; 2, four C.2 pour réduction de minerais.

Fig. 28 Plans et profils des habitations. a - Hab.35; b - Hab.39; c - Hab.40; d - fosse atelier A. 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, poutres carbonisées; 6, terre glaise de l'âtre; 7, cendre.

Fig. 29 Outils et objets en fer.1 - Hab.10; 2 Hab.30; 3, 6 - Hab.7; 4 - Hab.17; 5 - Hab.14; 7 - Hab.20; 8 - Hab.40; 9 - Hab.39; 10 - Hab.12; 11 - Hab.8; 12 - Hab.32; 13 - Hab.11.

Fig. 30 Outils et objets en fer. 1 - Hab.7; 2 - Hab.20; 3, 4 - Hab.10; 5 - Hab.11; 6, 7 - Hab.40; 8 - Hab.27; 9 - Hab.32.

Fig. 31 Fers des couteaux. 1, 2, 5 - Hab.6; 3, 4, 14 - Hab.7; 6 - Hab.28; 7, 8 - Hab.11; 9, 12, 15 - Hab.10; 11,13 - Hab.5.

Fig. 32 Objets et armes en fer. 1 - Hab.12; 2, 5, 12 - fosse atelier A; 3 - Hab.11; 4 - Hab.7; 6 - Hab.8; 7 - Hab.28; 8 - Hab.21; 9, 14 - Hab.31; 10 - Hab.30; 11 - Hab.10; 13 - Hab.34.

Fig. 33 Objets en fer. 1 - Hab.19; 2 - Hab.17; 3, 7 - Hab.20; 4, 8 - Hab.23; 5, 9 - Hab.10; 6 - Hab.6; 10 - Hab .30; 11 - Hab.27; 12, 13 - Hab.8; 14 - Hab.21.

Fig. 34 Fers des couteaux. 1 - Hab.17; 2, 18 - Hab.21; 3, 14 - Hab.25; 4, 8 - Hab.23; 5, 9 - Hab.27; 6 - Hab.9; 7 - Hab.20; 10 - Hab.15; 11 - Hab.37; 12 - Hab.38; 13 - Hab.7; 15 - Hab.4; 16 - Hab.32; 17 - Hab.31; 19 - Hab.8.

Fig. 35 Objets en fer.1 - Hab.30; 2 - Hab.7; 3 - Hab.28; 4 - Hab.17; 5 - Hab.10; 6 - Hab.15; 7 - Hab.25; 8 - Hab.20; 9 - Hab.36; 10, 16 - Hab.27; 11, 15 - Hab.7; 12, 14 - Hab.32; 13- fosse atelier A; 17 - Hab.39; 18 - Hab.40.

Fig. 36 Objets en fer. 1 - Hab.14; 2, 3 - Hab.12; 4 - Hab.17; 5, 9, 11 - Hab.20; 6 - Hab.21; 7, 8 - Hab.8; 10 - Hab.10.

Fig. 37 Armes en fer. 1 - Hab.23; 2 - Hab.19; 3, 7 - Hab.17; 4 - Hab.1; 5 - Hab.25; 6 - Hab.30.

Fig. 38 Fragments des verres.1, 2, 6 - Hab.25; 3 - Hab.8; 4 - Hab.18; 5 - Hab.24; 7 - Hab.28.

Fig. 39 Objets vestimentaires, de parrure et de cult, en os (1-2), en bronz (3, 5, 13, 15-16), verre (6, 8), terre glaise (7) et caolin (7, 10-12, 17). 1, 2, 15 - couche du début de Moyen âge; 3 - tombe d'incineration no.5; 4, 16 - Hab.7; 5 - Hab.4; 6 - Hab.22; 7, 10, 11 - Hab.15; 8 - Hab.24; 9 - Hab.21; 12, 14, 17 - Hab.20; 13 - fosse atelier A; 14, 17- Hab.37.

Fig. 40 Moules et creusets à fondre des metaux. 1, 2, 7, 9 - Hab.37; 3 - Hab 8; 4 - fosse atelier A; 5, 11 - Hab.10; 6, four no. 2; 8 - Hab.17; 10 - Hab.21; 12 - Hab.27.

Fig. 41 Moules en terre glaise (1-5, 7-9) et en pierre (6). 1, 5, 7, 9 - Hab.37; 2 - Hab.7; 3 - Hab.10; 4 - Hab.28; 6 - four no.2; 8 - Hab.8.

Fig. 42 Creusets (1,2-6, 9-10), cuiller puisoir (2,7,11) et tube soufflet de forge (8) en tere glaise. 1- Hab.8; 2, 8 - Hab.6; 3, 10 - Hab.21; 4, 7 - Hab.7; 5, 11, 14 - Hab.27; 6 - Hab.10; 9 - Hab.17; 12 - Hab.37; 13 - Hab.12.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 43 Fusaïoles en caolin (1-8) et en terre cuite (9-20). 1, 3, 4 - Hab.15; 2, 8 - Hab.20; 5 - Hab.32; 6 - Hab.37; 7 - Hab.39; 9, 17, 21 - Hab.7; 10, 11, 20 - Hab.21; 12 - Hab.19; 13 - Hab.25; 14 - Hab.30; 15 - Hab.14; 16 - Hab.10; 18 - Hab.31; 19 - Hab.28.

Fig. 44 Fusaïoles en terre cuite, décorées. 1, 2, 9 - Hab.7; 3, 6 - Hab.21; 4, 15 - Hab.30; 5, 7 - Hab.10; 8 - Hab.31; 10, 13 - Hab.25; 11 - Hab.19; 12 - Hab.37.

Fig. 45 Fusaïoles en terre cuite. 1 - Hab.13; 2, 4 - Hab.7; 3, 8 - Hab.8; 5, 14, 18 - Hab.14; 6 - Hab.6; 7, 12, 15 - Hab.9; 9, 11, 17 - Hab.16; 10 - fosse atelier A; 13 - Hab.11; 16 - Hab,10.

Fig. 46 Fusaïoles et perles en terre cuite. 1, 15, 17 - Hab.16; 2 - Hab.24; 3 - Hab.36; 4 - Hab.22; 5 - Hab.17; 6, 7 - Hab.23; 8 - Hab.32; 9, 14 - Hab.6; 10, 11, 22 - Hab.11; 12 - Hab.9; 13, 16 - Hab.7; 18 - Hab.13; 19 - Hab.9; 20, 21 - Hab.30.

Fig. 47 Fusaïoles et perles en terre cuite.1 - Hab.28; 2 - Hab.17; 3 - Hab..10; 4 - Hab.21; 5, 18 - Hab.29; 6 - Hab.19; 7, 20 - Hab.7; 8 - Hab.36; 9 - Hab.23; 10 - Hab.33; 11 - Hab.13; 12 - Hab.22; 13 - Hab.37; 14 - Hab.2; 15, 17 - Hab.32; 16 - Hab.20; 19 - Hab.25; 21 - Hab.30.

Fig. 48 Fusaïoles en terre cuite. 1- Hab.18; 2- Hab.32; 3, 4, 12- Hab.27; 5- Hab.22; 6- Hab.23; 7- Hab.24; 8- Hab.25; 9- Hab.7; 10- Hab.10; 11- Hab.11.

Fig. 49 Fusaïoles en terre cuite, fragmentaires. 1, 2 - Hab.35; 3 - Hab.37; 4, 12 - Hab.18; 5 - Hab.38; 6 - Hab.7; 7 - Hab.28; 8 - Hab.15; 9 - Hab.40; 10 - Hab.26; 11 - Hab.20.

Fig. 50 Fusaïoles en terre cuite, fragmentaires. 1 - Hab.20; 2, 3 - Hab.34; 4 - Hab.32; 5, 10 - Hab.40; 6 - Hab.31; 7 - Hab.10; 8 - Hab.26; 9 - Hab.30; 11 - Hab.15.

Fig. 51 Figurines et rondelles en terre cuite, en miniature. 1 - Hab.18; 2, 6 - Hab.32; 3 - Hab.36; 4, 7 - Hab.12; 5, 20 - Hab.33; 8, 9 - Hab.31; 10, 13, 18, 9 - Hab.35; 11, 12, 14 - Hab.37; 15 - Hab.38; 16, 17 - Hab.39; 21, 22 - Hab.34.

Fig. 52 Figurines et rondelles en terre cuite, en miniature. 1, 2, 12 - Hab.31; 3, 6, 10 - Hab.32; 4 - Hab.15; 5, 15 - Hab.33; 7 - Hab.35; 8 - Hab.34; 9 - Hab.24; 11, 14 - Hab.36; 13 - Hab.18.

Fig. 53 Rondelles en terre cuite. 1, 13 - Hab.38; 2, 3, 4, 5, 9, 10, 12, 16, 17 - Hab.35; 6, 7, 8, 14 - Hab.37; 11, 15 - Hab.36.

Fig. 54 Objets en os et en corne. 1, 4 - couche du début de Moyen âge; 2, 6 - Hab.8; 3 - Hab.40; 5 - Hab.22; 7 - Hab.17; 8 Hab.37; 9 - Hab.25; 10, 13 - Hab.29; 11 - Hab.20; 12 - Hab.19.

Fig. 55 Objets en os et en corne.1, 3 - Hab.19; 2, 9, 12 - Hab.17; 4 - Hab.20; 5 - Hab.22; 6 - Hab.25; 7, 10 - Hab.8; 8 - Hab.1; 11 - Hab.40; 13 - Hab.37; 14 - Hab.21; 15 - Hab.29.

Fig. 56 Poinçons en os. 1 - Hab.20; 2 - Hab.6; 3 - Hab.29; 4 - Hab.10; 5 - Hab.21; 6 - Hab.24; 7 - Hab.36; 8 - Hab.12; 9 - Hab.31; 10 - Hab.8.

Fig. 57 Poinçons en os. 1 - Hab.10; 2, 9 - Hab.6; 3 - Hab.4; 4, 5 - Hab.24; 6 - Hab.17; 7 - Hab.39; 8 - Hab.3; 10 - Hab.8.

Fig. 58 Poinçons en os. 1, 3, 4,. 5 - Hab.8; 2, 12 - Hab.40; 6, 9 - Hab.29; 7 - Hab.38; 8 - Hab.7; 10 - Hab.39; 11 - Hab.11.

Fig. 59 Poinçons en os. 1 - Hab.17; 2 - Hab.11; 3 - Hab.15; 4 - Hab.40; 5 - Hab.19; 6 - Hab.20; 7, 10 - Hab.39; 8 - Hab.13; 9 - Hab.10.

Fig. 60 Poinçons en os. 1 - Hab.8; 2, 3 - Hab.12; 4 - Hab.25; 5 - Hab.39; 6 - Hab.10; 7 - Hab.16; 8 - Hab.3; 9, 10 - Hab.17;11 - Hab.28.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 61 Poinçons en os. 1 - Hab.33; 2, 5 - Hab.3; 3 - Hab.37; 4 - Hab.10; 6 - Hab.35; 7 - Hab.28; 8 - Hab.29; 9 - Hab.11; 10 - Hab.7; 12 - Hab.19.

Fig. 62 Poinçons en os. 1 - Hab.7; 2, 7, 14, 16 - Hab.17; 3, 12 - Hab.12; 4 - Hab.38; 5 - Hab.29; 6 - Hab.8; 8 - Hab.40; 9, 10 - Hab.26; 11 - Hab.34; 13 - Hab.39; 15 - Hab.21.

Fig. 63 Pièces en os et corne incomplètements finissées. 1 - Hab.2; 2, 7- Hab.8; 3 - Hab.39; 4, 5 - Hab.17; 6 - fosse atelier A; 8, 9 - Hab.30; 10 - Hab.19.

Fig. 64 Pièces en os et corne incomplètements finissées. 1, 2 - Hab.8; 3, 4 - Hab.30; 5, 6, 7, 8 - Hab.39.

Fig. 65 Grès d'aiguisoir. 1 - Hab.20; 2 - Hab.39; 3 - Hab.19; 4 - Hab.16; 5 - Hab.15; 6 - Hab.40; 7 - Hab.23.

Fig. 66 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1 - Hab.31; 2, 7 - Hab.18; 3 - Hab.8; 4, 6 - Hab.15; 5, 18 - Hab.20.

Fig. 67 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1, 5 - Hab.22; 2 - Hab.8; 3 - Hab.12; 4 - Hab.24; 6, 8, 9 - Hab.1; 7 - Hab.6; 10 - Hab.32; 11 - Hab.39.

Fig. 68 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1 - Hab.11; 2 - Hab.12; 3, 6 - Hab.15; 4 - Hab.20; 5 - Hab.22; 7 - Hab.10; 8 - Hab.23.

Fig. 69 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1 - Hab.6; 2 - Hab.12; 3 - Hab.32; 4 - Hab.22; 5 - Hab.23; 6 - Hab.36; 7 - Hab.31; 8 - Hab.10.

Fig. 70 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1, 2 - Hab.39; 3 - Hab.37; 4, 5 - Hab.14; 6 - Hab.24; 7 - Hab.18; 8, 9 - Hab.7.

Fig. 71 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1 - Hab.6; 2, 4, 5 - Hab.7; 3, 7 - Hab.6; 8 - Hab.13.

Fig. 72 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1, 4, 6 - Hab.6; 2, 10 - Hab.18; 3 - Hab.39; 5, 7 - Hab.7; 8, 9 - Hab.37.

Fig. 73 Fragments céramiques travaillés à la roue. 1,3,4,5,7 - Hab.31; 2, 6, 10, 13 - Hab.29; 8, 11 - Hab.38; 9, 15 - Hab.30; 12 - Hab.36; 14 - Hab.13.

Fig. 74 Fragments céramiques fines, grise ou jaunâtre travaillés à la roue. 1, 2, 3, 4, 6 - Hab.19; 5 - Hab.31; 7 - Hab.17; 8, 9 - Hab.21.

Fig. 75 Vases travaillés à la main.. 1, 4 - Hab.3; 2 - Hab.2; 3 - Hab.4.

Fig. 76 Vases travaillés à la main. 1, 4 - Hab.3; 2 - Hab.4; 3 - Hab.2

Fig. 77 Vases travailles à la main. 1 - Hab.25; 2 - Hab.26; 3 - Lo Hab.6; 4 - Hab.23; 5 - Hab.22.

Fig. 78 Vases travaillés à la main. 1, 5 - Hab.26; 2, 4 - Hab.6; 3 - Hab.7.

Fig. 79 Vases travaillés à la main. 1 Hab.31; 2 - Hab.20; 3 - Hab.35; 4 - Hab.21.

Fig. 80 Vases travaills à la main. 1 - Hab.20; 2 - Hab.23; 3 - Hab.25; 4 - Hab.21.

Fig. 81 Vases de petites dimensions travaillés à la main. 1, 2, 5 - Hab.23; 3 - Hab.6; 4, 6 - Hab.7.

Fig. 82 Fragments céramiques décorés, travaillés à la main. 1, 8 - Hab.36; 2 - Hab.37; 3, 4, 5, 6, 7 - Hab.26.

Fig. 83 Fragments ceramiques travaillés à la roue (1-2, 5-6) et fragments céramiques trvaillés à la main (3-4, 7-12). 1- Hab.17; 2 - Hab.22; 3, 6 - Hab.25; 4 - Hab.32; 7, 8, 12 - Hab.36; 9 - Hab.15; 10 - Hab.8; 11- Hab.6.

Fig. 84 Fragments céramiques décores, travailles à la main découverts dans l'habitation no. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 85 Fragments céramiques décores, travailles à la main découverts dans l'habitation nr.26.

Fig. 86 Fragments céramiques décores, travaillés à la main. 1 - Hab.36; 2, 6 - Hab.9; 3 - Hab.6; 4 - fosse atelier A; 5 - Hab.21; 7 - Hab.33; 8 - Hab.28.

Fig. 87 Fragments céramiques décores, travaillés à la main. 1, 3 - Hab.21; 2, 4, 6, 7 - Hab.37; 5 - Hab.20; 8 - Hab.29.

Fig. 88 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 2- Hab.6; 3, 4 - Hab.7; 5, 6 - Hab.8.

Fig. 89 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 2, 3, 5 - Hab.6; 4, 6 - Hab.8.

Fig. 90 Fragments céramiques travaillés â la main. 1, 6, 7 - Hab.7; 2 - Hab.8; 3, 5 - Hab.9; 4, 8 - Hab.10.

Fig. 91 Fragments céramiques travaillés à la main.1, 2 - Hab.3; 3, 4, 5 - Hab.7; 6 - Hab.6; 7 - Hab.12.

Fig. 92 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 6, 7 - Hab.17; 2, 4 - Hab.12; 3, 8 - Hab.13; 5 - Hab.11.

Fig. 93 Fragments céramiques travaillés à la main. 1,4, 6 - Hab.6; 2 - Hab.2; 3 - hab.8; 5 - Hab.21.

Fig. 94 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 3 - Hab.20; 2, 5. 6 - Hab.21; 4 - Hab.24; 7 - Hab.18.

Fig. 95 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 2, 9 - Hab.37; 3, 4, 6 - Hab.33; 5 - Hab.8; 7 - Hab.28; 8 - Hab.38.

Fig. 96 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 3 - Hab.38; 2 - Hab.25; 4, 6 - Hab.29; 5 - Hab.27.

Fig. 97 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 2, 5 - Hab.25; 3 - Hab.19; 4 - Hab.24; 6 - Hab.26; 7 - Hab.27; 8 - Hab.23.

Fig. 98 Fragments céramiques travaillés à la main. 1 - Hab.37; 2, 5, 8 - Hab.32; 3, 7 - Hab.36; 4 - Hab.34; 6 - Hab.40.

Fig. 99 Fragments céramiques travaillés à la main. 1 - Hab.36; 2, 4 - Hab.40; 3, 7 - Hab.38; 5, 6 - Hab.39.

Fig. 100 Fragments céramiques travaillés à la main. 1, 2 - Hab.32; 3 - Hab.33; 4 - Hab.34; 5, 6 - Hab.36.

Fig. 101 Fonds fragmentaires des vases travaillés à la main. 1, 2 - Hab.5; 3 - Hab.7; 4, 6 - Hab.10; 5 - Hab.11; 7 - Hab.21.

Fig. 102 Pôcles travaillées à la main. 1 - Hab.7; 2, 3 - Hab.20; 4 - Hab.21.

Fig. 103 Pôcles travaillées à la main. 1 - Hab.38; 2 - Hab.12; 3 - Hab.16; 4 - Hab.36; 5 - Hab.9; 6 - Hab.17 ; 7 - Hab.6; 8, 9 - Hab.22.

Fig. 104 Fragments de pôeles de pétites dimensions travaillées à la main. 1 - Hab.25; 2, 8, 12 - Hab.24; 3 - Hab.11; 4 - Hab.178; 5 - Hab.37; 6 - Hab.36; 7, 10 - Hab.17; 9 - Hab.23; 11 - Hab1; 13 - Hab.20.

Fig. 105 Fragments de pôeles travaillées à la main. 1, 2, 3 - Hab.21; 4,7,9 - Hab.8; 5, 6 - Hab.6; 8 - Hab.40; 10 - Hab.5; 11 - fosse atelier A.

Fig. 106 Fragments des bols travaillées à la main. 1, 2, 3, 4 - Hab.6; 5 - Hab.8; 6 - Hab.32.

Fig. 107 Fragments des âtres portatives (1-2, 5), terre glaise (3) et fragment de creuset (4).1, 2, 5 - Hab.7; 3 - Hab.29; 4 - Hab.10.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 108 Plans et profils des fours artisanales. C1; C2; C3; C4. 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril; 4, pierres; 5, terre glaise.

Fig. 109 Plans et profils des fours artisanales. C5; C6; C7, C8. 1, sol végétal; 2, couche du début de Moyen âge; 3, sol stéril,4, pierres; 5, terre glaise.

Fig. 110 Plans et profils des fosses ménageres. a - fose 1; b - fosse 5; c - fosse 3; d - fosse 2. 1, sol végétal; 2, couche du Moyen âge; sol stéril.

Fig. 111 Plan général des fouilles archéologiques de Lozna-Botoşani, 1963, 1979-1989.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

nr. sistem: 65452

15 lei

https://biblioteca-digitala.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA IAŞI · INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

BIBLIOTHECA ARCHAEOLOGICA MOLDAVIAE XV

MUZEUL BRĂILEI EDITURA ISTROS

https://biblioteca-digitala.ro